

MORETTI

ZNAMENIE KRÍŽA

Udomácnil sa zvyk, že zo svetových literatúr prekladáme zväčša diela, ktoré námetovo kotvia v tzv. vyššej spoločnosti. Vyplýva to z toho, že domáci autori pre nedostatok skúseností obchádzajú toto prostredie a venujú sa v prevažnej miere problematike dediny.

Morettiho *Znamenie križa* je typickým sociálnym románom s ústrednou postavou jednoduchej slúžky. Táto príde z dediny slúžiť do mesta k rodine Quasoni, kde ju naučia čítať a písať a dievča nadobúda rozhlad. Tu spácha aj svoj prvý hriech, a to viac zo zvedavosti ako z náklonnosti k zlému. Keď zdedí po svojej priateľke, taktiež slúžke, väčšiu sumu peňazí, vydá sa na cestu za kariérou. Je to ťnistá cesta, na ktorej ju čaká len niekoľko drobných radostí. Dostane sa až do Ríma, ba až do Paríža. Vystrieda veľa rodín, rozdáva svoje sily a služby ľuďom najrozličnejšieho založenia a spoločenského postavenia. Na tejto peripetickéj ceste, trvajúcej pol storočia, prežíva prerod. Skúsenosti menia túto nevzdelanú, poníženú a opovrhovanú Claricu v ženu vyrovnanú, sebavedomú a skúsenú. Na sklonku života sa vracia ta, odkiaľ vyšla, kde do jej duše vnikaly prvé lúče svetla, ale aj jej prvého hriechu. Svoje ostatné sily venuje panej, ktorá ju kedysi bola s láskou privinula a chránila pred ústrkami a nástrahami, a teraz leží na smrteľnej posteli. Clarice má teda možnosť odvdčať sa jej za dobrodenia, no verná slúžka umiera skôr ako jej pani a umiera smierená so svetom i s Bohom.

Z vlastného autorovho priznania vieme, že veľa vrstiev v tomto diele má konkrétnu podobu. Clarice je skutočná slúžka z rodiny Moretti-ovcov, takže iba tým si vieme vysvetliť príťažlivosť a životnosť románových faktov. Toto je veľmi cenný prvok i so stránky literárnej. Okrem toho dielo svojou typickou epichnosťou môže vzbudiť aj v našej domácej próze záujem, lebo naša próza nevie sa ešte vždy akosi vymaniť z pokusníctva, prešpikovaného čakovitostou, a najšť pevnú bázu, typickú pre prózu.

MARINO MORETTI

ZNAMENIE KRÍŽA

ROMÁN

1948

VYDAL SPOLOK SV. VOJTECHA V TRNAVE

MARINA MORETTI

ZNAMENIE KRÍŽA

ROMÁN

Román *Znamenie kríža* (v talianskom origináli *Il segno della croce*, Milano, 1945) od *Marina Morettiho* v preklade *Anny Magalovej* vychádza ako 34. sväzok edície *Svet*, séria C, ktorú vydáva *Spolok sv. Vojtecha* v Trnave. Obálku nakreslil *Jozef Baláž*. Tlačila kníhtlačiareň *Bystrá* v Banskej Bystrici r. 1948.

I.

Už od rokov túžila domácnosť po slúžke z vidieka, po takej ozaj ideálnej. Vedela by všetko, mohli by jej rozkázať čokoľvek, za bagatel by podávala najvyšší výkon a ku zvyškom chleba by nežiadala viac ako kústik lepšieho jedla. Slúžky z okolia, priberčivé a skoro elegantné dievčatá, neobstály nikdy na skúške. Po dvoch mesiacoch sú z nich slečny, podobné slúžkam z veľkomesta, ktoré nosia vraj dokonca i klobúky. A večne sú nespokojné s platom. Počítateľných desať lír mesačne stúpa na dvanásť, trinásť až pätnásť a to už je veru pekná suma. Otec, keď mal vytiahnuť peniaze, vždy fučal ako rušeň a matka len opakovala: — My potrebujeme slúžku z vidieka, slúžku z vidieka... Deti pozorne hľadeli na matku, potom mudrovaly medzi sebou. Nevedely, aká môže byť tá slúžka z vidieka, lebo takého živočicha ešte nevidely. Že je to tvor nebezpečný, v tom si byly isté.

Konečne sa dozvedeli jej meno: Clarice. Stala sa slávnou ešte prv, ako prišla do domu. Prvé, čo si na nej všimli, keď vkročila so svojím batôžkom, bolo, že je špinavá. Zbadaly to i deti, ale im sa videlo prirodzené, že sa na dedine celé dni neumývajú. Pre ne bolo oveľa väčším sklamaním, keď zistily, že slúžka z vidieka je len obyčajné dievča ako všetky ostatné, len vlasy okolo hlavy mala troška strapatejšie.

Inakšie bolo sklamanie matkino: dievča, ochotné pustiť sa do čokoľvek, nevedelo spraviť nateraz celkom nič.

- Veď som sa prišla učiť, — priznávala sa nevinne.
- Učiť sa prišla! Matka vrhla na manžela pohľad, ako by chcela povedať: Slúžku z vidiaka si musíš najprv zaslúžiť — a spovedanie pokračovalo, pravda, v nárečí.
- Koľko máš rokov?
- Dvadsaťpäť.
- Mala, alebo len budeš mať?
- Dvadsiateho siedmeho mi bolo dvadsaťštyri.
- To som vedela, každá povie o rok viac. A tvoji rodičia?
- Rodičov majú len páni. My úbohí sedliaci nemáme nikoho, keď nám matka zomrie. Keď som odchádzala, brat mi povedal: Šťastlivú cestu, chovaj sa slušne a už sa nevracaj! — Švagriná Gialpina mi povedala: Šťastlivú cestu a maj sa dobre, Clarice, keby sme sa už nevidely ...
- Tak teda —, pokračovala pani nevysvetliteľne spokojným tónom, — keby si sa mi nepáčila a ešte dnes večer by som ťa poslala preč, nemala by si už domova? Koľko kilometrov je odtiaľto z mestečka do vašej dediny?
- Päť míľ. Ale keby som sa vrátila, Gialpina by sa na mňa osopila: Ako? Nie si slúžkou u Gvasonoch?
- Skús vysloviť naše priezvisko správne: u Quasonich, — prerušila a opravila ju pani.
- Nie si teda slúžkou u Quase ... nich? Azda sa ti nepáčilo u pánov? — A začapila by dvere.
- Ostala by si na ulici?
- Mhm, — prisvedčilo dievča pokorne.
- Nehovorí sa „mhm“, ale „áno“, „áno, prosím“. Teda ako sa vraví správne?
- ... no ... — jachtala Clarice, a uprela na ňu prosebné oči.
- Čo vieš vlastne robiť? — pýtala sa jej ďalej pani už trochu podráždená. — Povedz, čo vieš robiť?

— Pohánku plieť, trávu žať, hneď po daždi siať repu, sbierať semená každého druhu...

— Ale ja všetko toto nepotrebujem! Čujme, čo ešte vieš?

— Krty vyháňať, ďatelinu kosiť, pole hnojiť...

— A potom? A potom?

— Rozvážať hnoj...

— Hnoj! Stále len hnoj!

— ... vymieňať pôdu, rannú kapustu presádzať, siať kaleráb a hlávkový šalát.

— Ale mne je toto všetko nanič! Ako si ťa mám ponechať? Budem musieť mať veľa trpezlivosti...

Potom k nej pani podišla bližšie, položila jej ruku na plece a zhovievavo sa na ňu usmiala. Posunkom jej naznačila, aby si zodvihla batôžtek, ktorý sa jej medzi tým zakotúlal pod stôl.

— Si spokojná so svojim domovom? Myslím s týmto novým. — A manželovi, ktorý sa rozvaľoval na pohovke ako na páperovej perine a bolo mu do smiechu! Uvidíš, Eusebio, že z Clarice vychováme druhú Dosolínu. Potom dievčaťu, ukazujúc na kuchynské dvere: — Choď! Ja ťa hneď budem nasledovať...

Čo to znamená „budem ťa nasledovať“? Byť slúžkou je ťažká vec, a to pre práce, ktoré má vykonávať, ale ešte viac pre slová, ktorým má rozumieť. A veru oveľa ťažšie je robiť a rozumieť, keď je pani zároveň i učiteľkou, ktorá učí deti a rada by učila i dospelých. Ale či nepovedala, či nepovedala, že sa prišla učiť ako hociktoré dieťa z triedy, kde učí pani?

Kuchyňa. Doma poznala len jednu veľkú miestnosť, v ktorej sa varilo, jedlo i spalo: a táto miestnosť nemala nárok ani na jeden z troch názvov. Ale vedľajšia miestnosť sa volala maštaľ; a tak bola Clarice navyknutá počúvať vo sne, ako dobytok vráža do steny, ako by chcel preraziť

dieru do obytnej miestnosti (keby sa to bolo niektorému zvieratku naozaj podarilo, bolo by vystrčilo hlavu práve pri jej posteli). Tu však maštale niet. Je tu len priestranná kuchyňa, nemálo podobná alkovni. I tu je vitrína, uprostred stôl, dve stoličky a konečne kalendár, lenže všetko je tu oveľa menej jemné ako v izbe. Ani posteľ tu niet. Hľadala ju po všetkých kútoch a výklenkoch, ohnutá až po zem, ako by hľadala ihlu. Kde je? Myslela vari naozaj, že slúžka spáva v kuchyni, i keď je dom veľký? „Niet jej“, myslela si, „niet jej“. Potom prestala hľadať, ako by sa zriekala nároku na vlastné lôžko, a prežehnala sa:

— V mene Otca i Syna i Ducha Svätého ... Amen ...

I toto bol istý spôsob spomínania mena božieho nadarmo, žehnať sa nevedomky, pre nič alebo aspoň s tým istým pocitom, s akým odriekame Otčenáš ku sv. Antonkovi, keď chceme nájsť stratený predmet. Bol to jej obľúbený zvyk po rýchle ukojenej túžbe, po vyprosenej milosti a bol jej aj útechou. Patrilo sa predať, aby svoj nový život začala takto, naznačiac medzi sebou a ohniskom boží kríž, aby znova nadobudla stratenú odvahu.

*

Keď prišla pani ľahkým krokom z alkovne, bolo zrejmé, že má čosi na srdci. Nebola by dovolila hovoriť o tejto veci v alkovni, v prítomnosti manžela, ktorý by sa jej bol v tomto prípade videl úplne cudzí.

— Teraz sa, dievča moje, dohodneme ...

Plat? Pretože išlo o sedliacku, zmenšil sa: neprevyšoval sedem a pol líry mesačne a na prídavok sľub, že stúpne o líru, ak bude pokrok viditeľný. Dievčaťu sa videlo, že pre ňu robia výnimočné podmienky, najmä potom, keď jej pani žartovne (ale žartovne len do istej miery) povedala: Vlastne ty by si mala platiť mne. Bolo to dosť správne dôvodenie

a ani tvrdá hlava dedinčianky ho celkom nezmiatla. Či nie sú učiteľky platené za to, že učia čítať a písať?

— A teraz sa poď podívať na svoj brloh!

— Kam?

— Hore. — Clarice pozrela udivene na povalu.

— Nevieš, že v lepších domoch sa spí hore? Poď so mnou! Chceš vidieť našu izbu, našu „manželskú“?

Úžasná! Obrovská posteľ, dve okná, vysoké ako dvere, vedú na pekné priečelie. A záclony s čipkami! Pred očami jej tancujú obrazy, zrkadlá, nábytok, vázy, sošky, pávie perá, pštrosie vajíčka a umelé kvety. Prvých predmetov sa dotýkal jej zrak nedôverčivo a hoci bola blízko dverí, cúvla o krok, ako by sa neodvažovala vstúpiť, ako by nebola hodná ani len uvidieť takú „manželskú“, ona slúžka, sedliačka.

— Tu sa narodily všetky moje deti, — chválila sa dobrá pani, láskajúc bielu, veľkú, háčkovanú prikrývku na posteli (pri jej zhotovovaní sa iste nešetrilo ani bavlnou ani časom).

— Och, Bože, Bože! — skríkla Clarice, keď jej vypadol z ruky batôžtek. Mrzelo ju to, ako by tým bola zneuctila izbu, ktorá jej pripadala niečo vznešeného.

Vrátily sa na chodbu a pani jej ukázala iné schody. Boly oveľa užšie ako prvé a mali drevené zábradlie, ktoré sa kolenovite pripájalo na iné, železné a rozhegané, že človeku zabúšilo srdce, keď tade stúpala. Vpredu šla pani, za ňou, tesne pri stene, sedliačka s batôžkom. Schody v dome boháčov! A každý večer sa treba takto škriabať: hore, hore, hore, ako na vežu, keď chceš ísť spať. Hore! Netreba zabudnúť, čo povedala pani: V lepších domoch sa spí hore.

Clarice nevedela, že jestvuje „dom s podkrovím“, a ešte nikdy nevidela manzardu. Veď konečne jej izba, do ktorej sa vchádzalo maličkými, tmavými dverami, bola taká istá ako všetky ostatné, len povala sa dotýkala až horného

okraja príliš vysokej skrine. Len čo pani otvorila oblok, obrátený do záhrady, cez ktorý bolo vidno dvory, domy, dedinku v diaľke, ba i železničnú staničku, vnikol do izby čerstvý vzduch a jas oblohy rozosmial celú miestnosť, bezohľadne odhaľujúc rozvŕzganú starobu krivého, hrbatého nábytku, ktorého tu bolo príliš veľa, ako v ozajstnej podkrovnej izbe.

— Smeti ... staré haraburdie... dolámaný nábytok, ktorý tu ponechali z lenivosti ... špina po iných slúžkach! A toto tu, je tvoja posteľ. Plachty, ručníky a povlaky ti dám až potom.

Dievča vypleštilo oči na najčudnejší a najnezvyčajnejší kus nábytku: na posteľ pre dvoch. Bola to veru úctyhodná posteľ: jedna z tých, o ktorých sa vraví, že sú veľké ako vojenské cvičišta. Vyradenú doniesli ju sem azda preto, že sa im videla príliš veľká, a vďačne ju prepustili slúžke, aby na nej snívala tvrdé, mladé sny, i keď na nej umierali kedysi dedovia a pradedovia.

— Nepáči sa ti? — ukazovala pani na bielomodrokockovanú prikrývku.

— Máš tu všetko. Počuješ šústie v slamníku? Je čerstvé. Každý rok dávam nanovo napchať slamníky. Nevidíš, aký je plný, plnučičký?

Videla a počula, bola však v pomykove: nemohla uveriť, že by jej mala patriť celá posteľ. Trochu zarmútená obrátila zrak na oblok, otvorený proti oblohe, a tu ju ohromila iná vec. Stála tu strnule, jednu ruku vbok, druhú na srdci: tam, dole, dole ... hrdzavočervený domček, volajú ho železničnou stanicou ... teraz sa k nemu blíži vlak s obláčkom dymu ako hračka ... prská, zastane a zase sa pohýna s obláčkom dymu ... a nik nevie, kde ukončí svoju púť ... Vlak! Prečo ide tadeto? Načo je vlastne vlak? Prečo píska,

prečo sa zastavuje? Kam beží? Takéto myšlienky prepadávajú ohromenú slúžku.

— Clarice! Duša drahá! Len odvahy!

Panej (povolaním bola učiteľka) sa zapáčila myšlienka vychovať si pomaly, vlastnou námahou vernú a dokonalú pomocnicu tak, ako už roky vytvárala z dieťaťa človečika, ktorý vie čítať a myslieť. Teraz sa cítila trochu unavená, umorená od toľkého vysvetľovania. Rýchle sbehla po schodoch, nestarajúc sa o dievča, ktoré jej išlo v päťách. Keď už bola v predsieni, obrátila sa k nej, ukázala na kuchynské dvere napravo a zasa vybehla rýchle po schodoch, aby sa uchýlila do alkovne.

*

Clarice je zasa v kuchyni. Sedí sama a ruky v lone sú jej ťažké v nezvyčajnej nečinnosti. Nič jej nerozkázali. Nechajú ju takto vysedávať. Práve sa dala obzerať zaháľajúce ruky, keď sa pred ňou zjavilo, nevedno z kade, asi dvojročné dieťa. Šatôčky si držalo vyzdvihnuté, ukazujúc vzadu nedbalo rozškerené nohavičky.

— Chytrý, otvor, otvor! — a ukazuje na dvierka, ku ktorým sedí slúžka obrátená chrbtom.

Konečne! Slúžka pochopila a raduje sa tomu. Je to on alebo ona? Už, už, úbohé bábätko. A už odsunuje závoru a so zvláštnou, nežnou láskavosťou pozoruje, ako dieťa vchádza. V spôsobe, akým sa stavia ku privretým dverám, ako by na stráž, je čosi čudného a pokorného. Zachvátená náhlou nežnosťou, podobnou materinskej, rada by sa opýtať „hotové?“, len aby počula odpoveď „ešte nie!“ A to je naozaj nepochopiteľná túžba alebo azda až prílišná dôvernosť k deťom pani učiteľky.

Ale keď sa maličký vrátil a zohnutý rozkazoval: — Utji ma! — a ešte raz: — Utji ma! —, ukazujúc na dvere a otvor na nohavičkách, slúžkine oči sa zablyply radosťou. Teraz,

hľa, môžu byť konečne i jej ruky užitočné! A práve najmenší jej vydal prvý rozkaz. Utrieť, utrieť. Och, pravdaže, utriem! V šere za dverami s prekvapením zistila, že nie je na mieste, ktoré jej kázali volať „istým miestom“, ale v malej miestnosti pod schodami, preplnenej papierom, škatuľami a nepotrebným haraburdím. Pred ňou na dlážke sa ligotala akási guľatá vec, podobná hračke, a ona s pocitom istej úcty sa skláňa nad hračku, ako by jej ruky boli príliš tvrdé, príliš čierne, príliš hrubé, sedliacke, než aby sa mohly tejto vecičky dotknúť. Bol to (s odpustením) nočník.

*

Potom pripravovala pani večeru a „nová“ sa mala len prizerañ.

— Ty, pozeraj!

Pozerala. Pani sa jej vypytovala, často zo žartu, inokedy aby ju trochu pohnevala, či vie upiecť také alebo onaké zákusky, turínske a florentínske rezy. Nedávno, aby pobavila manžela, spýtala sa jej, či pozná recept na zvýšenie trvanlivosti podrážok, na zastavenie čkania a krvácania z nosa, na čistenie penoviek alebo gypsových figúr. Clarice nevedela, že ide o žart. Vážne, trochu hlúpo opakuje svoje „nie, prosím“ ako „oroduj za nás“ vo večernej modlitbe, odriekanej za zimného večera v maštali, keď sa vyčkáva nové teliatko. — Vieš rozložiť oheň? — pýtala sa jej raz pani. To už hej. Clarici sa videlo, že tým „hej, hej, hej“ vyspevuje si víťazstvo. Zakúrila; teda predsa len vie voľačo urobiť.

— Teraz poď pozrieť, ako sa ukladajú deti na spanie. Hej. — Teraz poď pozrieť, ako sa prestiera na stôl. Hej. Všetko sledovala veľmi pozorne, lebo vedela, že jej povinnosťou je len dívať sa: dívať sa preto, aby si zapamätala, a zapamätañ si preto, aby to vedela i urobiť. Musí si pamätañ, že kostený príbor patrí hlave rodiny za vrchstolom,

že najťažšia vidlička patrí panej a že deti ešte nemajú nárok na nôž. Potom jej podala pani noviny a dovolila jej prestrieť v kuchyni pre seba. Ale tie noviny... Načo sú jej noviny? Či už nepovedala, že nevie čítať?

— Hlupáčik! Noviny ti poslúžia miesto obrusu. Pekne si ich rozostri na stôl.

Ešte i obrus? Clarice nikdy nepomyslela, že by aj ona mohla mať svoj obrus. Poskladané noviny obracala v rukách, ako keby byly z látky.

— Dnes večer prídu hostia na besedu. Bude treba otvoriť dvere a povedať „dobrý večer“. Kávu netreba variť doma, donesú ju z mesta od „Troch černochov“.

Aký to bude pôžitok, uvidieť dosiaľ nikdy nevídanú besedu. A pán i pani mali rovnakú chuť predsedieť na schôdzke. Jedli rýchlo, pri každom kúsku pozerali na hodinky a po každom kúsku si utierali ústa. Potom ju zavolali, aby zaviedla obe deti, Mercedes i Dolores, hore, t. j. aby ich uložila spať. S božou pomocou byly i deti na lôžku. A už sa potajomky začali radiť, čo by jej vyviedly, lebo nie je ľahké vyparatiť huncútstvo tomu, kto mu neporozumie, urážať niekoho, kto sa neurazí, alebo pohrdáť niekým, kto nedrží na seba. Lepšie je teda domrzať sa navzájom; je to zábavnejšie, ba i ona si toho všimne a mrzí sa preto.

Modlí sa? Dievčatká sa zdráhajú a keď sa majú prežehnať: Prežehnaj sa ty! — A ona naznačí medzi oboma postieľkami kríž; veď Pán Boh bude i tak spokojný.

Potom chytro s búšiacim srdcom sbehla dole, lebo vedela, že prv ako otvorí dvere a povie „dobrý večer“, musí odpratať so stola. Stačila práve len hodiť pohľad na preplnený stôl a napraviť koberec, keď vtom zabúchali na bránu. Buchot pripomínal údery kladivom — až človek poskočil v takú neskorú hodinu. Clarice mala prvýkrát vykonať takú dôležitú vec: otvoriť dvere. Na šťastie chodba bola dost'

tmavá a vychádzajúcemu bolo ťažko rozoznať, že sa slúžka zmenila. Budete sa asi diviť, ale Clarice ešte nikdy nikomu nepovedala ani „dobrý deň“, ani „dobrý večer“. Vari to nie je na dedine zvykom? Dobrý večer a ešte raz dobrý večer. A nevedjak vystrúhala i poklonu. Dobrý večer. Prichodiaci, medzi ktorými je i jedna panička, už vedia, že prvý raz si vykonáva povinnosť. To je novinka! Našli ju! Konečne ste ju našli! — Hovorí sa o nej: najprv v polotmavej chodbe, potom v alkovni, i hneď, bez úvodu ako o najdôležitejšej veci. A Clarice nevie, že síce slúžka sa nezaobíde bez pánov, ale že ani páni sa nezaobídu bez nej, bez Clarice.

Rozhovor mohol byť celkom príjemný, lebo z izby sa ozývaly veselé výkriky, úprimný smiech a chichot. Smiala sa to tak (podľa hlasu súdiac) mladá pani, čo prišla s ostatnými. „Nová“ sa tomu tešila a chcela sa usalašiť za kuchynskými dverami. Netušila, že ju o chvíľu zavolajú, netušila, že ju chcú všetci vidieť pri svetle lampy (ktosi sa dokonca pokúsil zostríť svetlo) a že si voľakto i okuliare nasadí, ako keby chcel čítať, len aby ju lepšie videl. Predtým sa však stala aj iná vec. Totiž pikolo od „Troch černochoch“ priniesol taký veľký podnos, že ho sotva niesol. Na ňom boli koňvičky a šáločky s kávou, vedľa nich cukor a lyžičky a všetko sa len tak ligotalo. To malo dodať besiedke nádych slávnosti, aké bývajú v lepších rodinách. Teda ona, Clarice, ona, sedliačka, mala zaniešať toľkú náheru do alkovne? Keď sa zjavila na prahu, všetci sa rozosmiali. Zdalo sa im, že ešte nikdy nevideli slúžku: takú slúžku, ako je táto (ešte k tomu ten podnos od „Troch černochoch“ drží tak strašne vysoko). Hľadajú na ňu a smejú sa jej. Ako by to mohla nezbadáť? A nehanbí sa. Trochu cívne, potom stojí vzpriamená, ruky spustené pozdĺž tela a čaká. Jej mrzkosť sa teraz ukazuje v plnom svetle, ale i v tej jej zemitej farbe a špíne je čosi hrdého. Obdivujú

to, čo je najnápadnejšie a najviac upúta z jej škaredosti: jej obrovské, farbavé nohy, vypuklé a drsné čelo, zamračené, trochu škuľavé oči, tupý nos, černošské gamby a ostrý „ohryzok“. Na hranatej tvári bujný porast hrč a bradovic nahradzuje pôvabnosť „znamienka krásy“. A práve pre túto svoju nepeknosť nemôže uniknúť zvedavosti vzdelaných ľudí. Ktosi jej kladie otázky ako na skúške (a ona sa netají, že nevyhodila ani jedinú triedu):

— Ktoré mesto majú deti najradšej?

Domáca pani vo svojej veľkej láskavosti jej prichádza na pomoc a šepká zpoza jej mohutných pliec:

— Crema, Crema.

— Ktoré mesto je najdlhšie? Ktoré dáva najviac svetla, ktoré mesto je najneodbytnéjšie? Ktoré je najzdravšie? A ktoré mesto má rado čistotu? Och, Clarice, že ani toto nevieš? Že nevieš toto ty, ktorá budeš musieť tak často držať metlu v ruke! — Ale ona nechápe. Na dedine ani len netušila, že jestvujú mestá, ktoré sa menujú: Crema, Ventimiglia, Lucerna, Mosca, Iena a Granata.* A predsa sa nedá povedať, že by ciferník jej života nebol i tak zaznačil všetky svoje drsné hodiny.

Potom, ako to býva, záujem ochabol a nešťastnica mohla zmeniť polohu, obzerať si ostatných, ako si oni obzerali ju, pozorovať bez toho, aby bola pozorovaná. Všimla si, že najstaršou osobou v spoločnosti je čulý, vždy veselý a veľmi živý starček so zlatými okuliarmi, vyobliekaný ako mládenec. Nožičky má ani slečinka, je veľmi milý, nemá vlasov a topánočky má starostlivo vyleštené. Tohto starčeka, najpanskejšieho zo všetkých, volajú pán Zaccaria, len domáca pani ho volá „ujo“, ale i to s patričnou úctou. Pani sa ho najprv opýtala na „tetku“, ktorá, ako sa zdalo, bola

* Taliansky názov miest, v doslovnom preklade: krém, dvadsať míľ, lampáš, mucha, hyena, metla.

chorľavá, potom sa naklonila trochu dôverčivo, ale s tým istým rešpektom nad plecيا ctihodného človečika:

— A Dosolína sa má dobre?

— Ó, Dosolína, veľmi dobre.

V ten deň už druhý raz počula Clarice hovoriť o Dosolíne a natŕčala uši, aby zachytila i ostatné slová. Zbadali ju však a pokarhali. Zbadali ju len kútikom oka a vyhrešili obidvoma očami.

— Slúžka by mala byť za besiedky v kuchyni a keď jej pani dovolí ostať, má sedieť v ústraní. — A ukázali jej skrytú, odľahlú stoličku, s ktorej mohla pozorovať a počúvať ako cez mreže. Potom na ňu pani kývla, čo asi znamenalo: „Ani sa nepohni!“

Nepohla sa po celý večer. Učupená vo svojej skrýši, chránená obrovskou skriňou, sledovala zábavu bohatých. Zaujímal ju hlas, posunky i výraz tváre všetkých prítomných. I pri nočnom bdení v maštaliach stoja zvieratká v ústraní a tým nie je ešte povedané, že by sa ako zvieratká nezaujímalý či už o starkú, čo pradie, alebo o zamilovaný párik. Ale po jedenástej prestal pozorujúci nováčik chápať: to, čo sa dialo, bolo nejasné, slová, ktoré k nej doliehaly, ešte nejasnejšie. Niektorí z pánov vytiahli knižočky. I tá maličká pani mala svoju knižočku a čítala z nej hlbokým hlasom, ako by čítala dajaký list. Potom vyskočila domáca pani: Je to síce pekná úloha, ale čosi mi vraví, že ju neovládaš dobre! Nik nevie svoju úlohu! — A ostatný: Ja ju viem, ja ju viem! — A pani, čo prišla na návštevu: Ja viem úlohu! Chcete sa presvedčiť? — A „ujo“ dupkajúc nožičkami: Dobre, preskúšajme tretie dejstvo. — Čím viac natŕčala Clarice uši, tým menej rozumela. Zbadala, že niektorí opustili svoje miesta, rozostavovali stoličky vo voľnom priestore medzi stolom a písacím stolom, celkom blízko jej skrýše. Pani s vrabčím hlasom skackavým krokom sa

priblížila a hodila stoličku, ako keby zamdlievala. Clarice nielen že nechápala, čo sa robí, ale naozaj sa naľakala a keby sa nebála posunku panej: „Ani sa nehni“, bola by sa pohla, aby odvážne prerušila hru. Teraz bola spoločnosť rozdelená na dve časti: Tí, čo boli na tamtej strane stola, snažili sa mlčať, tí s tejto strany sa zas usilovali hovoriť. Hovorili tak, ako Clarice ešte vo svojom živote hovoril ani nevidela, ani nepočula, iba ak farára v kostole, keď hovorí, že sme všetci zlí. Teraz ostala vo voľnom priestore medzi stolom a písacím stolom len pozvaná panička, jeden mladý pán a päť či šesť stoličiek. Panička zvažovala a za nič na svete si nechcela sadnúť.

— Len na niekoľko vážnych slov; hádam to budú aj posledné slová.

— Slovom, pozývate ma na vážny rozhovor?

— Chcem, aby ste mi odpovedali vážne. Už dva mesiace žijeme vedľa seba v takej situácii . . .

Slová rozhovoru nadobúdaly živosti, stávaly sa srozumiteľnejšími, pohnutie rástlo a víťazstvo jednoduchého a čistého srdca vyludzovalo z očí ligotavé slzy (také isté slzy bývajú v očiach analfabeta, ktorému predčítajú z románu na pokračovanie históriu o láske a nenávisti z oných čias). Potom panička prerušila rozhovor, klesla na stoličku a uľavovala si slzami. Vtedy pani a hostia miesto toho, aby ju potešili, sborovo kričali: Vie ju! — A ona sama rezko vstala, pohodiač vlasy dozadu: Viem ju, viem ju? Bola spokojná a smiala sa. Možno, že sa páni takto smejú a plačú.

Hodiny, ktoré pokračovali v tikaní, hoci si nikto nevšimol tiché kĺzanie nočného času, odbily polnoc. Toto bola pre salónové schôdzky neprekročiteľná hodina. Všetci by boli najradšej zmizli bez pozdravu. Najradšej by už boli v posteli. — Dobrú noc, dobrú noc! — A Clarice, ktorá držala na tmavej chodbe dvere: Dobrú noc . . . dobrú noc . . . —

tak dlho, pokým všetci priatelia nevyšli. Pozdrav sa jej však nezdal o nič bezprostrednejší ako ten pred troma hodinami za tmy, alebo ten zajtrajší pri slnečnom svetle, alebo ako „dobrú noc“ ostatného odchodiaceho, pretože na dedine to naozaj nie je zvykom.

— Svetlá! — rozkázala pani.

Clarice priniesla dva svietniky, na ktorých boli napichnuté do polovičky ohorené sviečky. Pre seba niesla olejový kahanček s krúžkom, do ktorého sa strčí prst, a s čiapočkou, ktorou sa prikrýva zhasnutý zapáchajúci knôt. Panej sa zdalo, ako by chcela Clarice na chodbe, prv ako bola vystúpila na schody, čosi povedať. Posmelila ju, darujúc jej jeden zo svojich sladkých úsmevov, ktoré sa každému tak páčia, potom sa jej opýtala, či nepotrebuje dačo.

— Chcela som len vedieť, milostivá pani, (poviete, že pchám do všetkého nos), kto je to tá Do... Do...

— Dosolína? Počula si o nej na večierku? Je to slúžka ako ty, lenže je šikovná!

Líhala spokojná, lebo Dosolína bola len slúžka ako ona. A šuchla sa šťastne pod prikrývku svojej posteľe „pre dvoch“. Čerstvé kukuričné lístie zašušťalo a pripomínalo šúpanie kukurice.

Druhý deň to už išlo do tuhého.

— A či vieš kurčatám krky vykrútiť?

Nevedela. Clarice tvrdila, že na dedine vidno síce kury pobeávať, ale nik im neubližuje a tobôž im nik nevykrúca krček. Pani ju potom učila, ako treba krk potiahnuť, natiahnuť ho ešte viac, stále ním pri tom krútiac. Ona sama to síce pre svoju jemnosť a sympatiu, ktorú odjakživa k operencom prechovávala, urobiť nevedela, alebo sa neodvažovala. Clarice ju vo všetkom presne napodobnila. Kurča, trepúce sa v posledných krčoch, pripevnila o zásuvku stola tak, že mu ňou nôžky prištíkla. Potom sa na-

klonila nad ohnisko a čakala, kedy začne v kotle voda vriieť (do nej mala totiž kurča ponoriť, aby sa ľahšie šklbalo, potom ho mala podržať nad plameňom, aby ho takto zbavila páperia). Keď zdochnuté kurča pocítilo páľivosť vriacej vody, vyskočilo a už ho Clarice nemala v rukách, ale zato videla, ako poletovalo po kuchyni, pristálo na okenom ráme a prekonávalo i ďalšie prekážky, unikajúc ako by zázrakom horúcej vode, ktorá medzitým veselo ďalej vrela. Potom sa už oň nestarala, veď zas ožilo.

II.

— Ach, to ste vy? Nová slúžka, čo prišla z dediny, nepozná mestečko a má sa ešte mnohému naučiť? Veď sa naučíte. Žijeme v časoch, keď sa človek všetko chytrou naučí. Nevšimli ste si? A Dosolína, pred pánmi tichá, ale pred seberovnými shovorčivá, rozhodila ruky a usmiala sa.

Kedysi nemlúvňatá otváraly očka až štyridsať dní po narodení, dnes ich majú otvorené už v matkinom živote. Predtým sa dievčatá učily síce čítať, ale písať nie. To aby vedely čítať z modlitebnej knižky, ale nemohly písať zaľúbené listy. A dnes, kto nevie dnes chytiť pero do ruky?

— Ja, — pokorne odpovedá Clarice.

— Naučíte sa, veď ste v dome učiteľky. Ale, božechráň, nechcem vás uvádzať do pokušenia. Poďme, pôjdete so mnou hore k mojej panej; dostala som rozkaz priviesť vás k nej.

Toto bola slávna Dosolína: šesťdesiatpäťročná pomocnica v domácnosti, už skoro pol storočia v službe. Jej pani bola jedna z tých nevyliciteľne chorých žien, ktoré nemajú deti, ale zato sa môžu pochváliť ešte tak čulým manželom, akým bol práve pán Zaccaria. Chcú, aby slúžka v hodnosti spoločnice bola stále pri ich kresle, a pritom neustále vravia: „Ak umriem ja prvá, ty mi zatlačíš oči; ak umrieš prvá ty, zatlačím ich ja tebe.“ Dosolína si však bola istá, že ona zatlačí mŕtvej panej oči; nie azda preto, že pani bola nevyliciteľne chorá, ale preto, že sa cítila priveľmi slúžkou a len slúžkou, nemohla pripustiť, aby jej ozajstná

pani preukázala službu tým, že jej zatlačí oči. Tejto služobnej sverili Claricu v jej prvých nováčkovských dňoch. Pokladali totiž za nebezpečnú spoločnosť príliš mladých kolegýň, ktoré mali v hlave samé pochabosti mladosti svojím spôsobom nepokojnej i pod tvrdým pohľadom umbertinským.

V ten deň opustila pani Giulia, takto veľká obdivovateľka kráľovnej Margherity, svoju posteľ a sedela v kresle, napriek svojim sedemdesiatim rokom celá oblečená do bieleho ako kráľovná Carmen Silvia z Rumunska, ktorej obraz videla v akomsi obrázkovom časopise a vedela o nej, ako dobrý znalec kráľovských rodokmeňov, viac ako čosi. Na kolenách držala noviny, ktoré uverejňovali obrázok pera španielskej kráľovnej Izabely, ktorým vraj na prosby slávnej herečky Adelaidy Ristori podpísala milosť pre akéhosi na smrť odsúdeného mladíka. Pani nepochybovala, že toto urobí na prichádzajúcu Claricu mocný dojem. I pri svojej pýche a bohatstve bola ochotná tváriť sa k novej slúžke, k novému ťažnému dobytku, príjemne.

— Clarice? Výborne, Clarice. Buď vždy taká úctivá: „Áno, prosím“, „nie prosím“. Páči sa mi to, tu vravia vždy len „áno“ a „nie“. Pamätaj, že si v dome vzdelaných a dobrých, ba až príliš dobrých ľudí. Môj synovec je dobrý ako kus chleba a ona, učiteľka, povedala by som, ako maslo na ňom...

Potom jej posunkom naznačila, že môže odísť.

— Kam idete? Kam to vlastne idete?... Aha, veď hej, už rozumiem, na pobrežie ryby kupovať, pravdaže na pobrežie... Pozor, dávajte pozor! Aby vás reku do kanálu nehodili! Pretože, dievka moja, — akože ťa volajú? Cleonice? — na brehu nekúpiš nič, ak nie si chudobná... ja viem, tvoja pani ťa tam preto posielala, aby voľačo usporila, pol haliera alebo celý. Ale je to poriadna námaha, však,

Dosolína? Ty máš svoju „paličku“ a keď Boh dá... raz i ty, Clarice...! Radím ti, ak chceš so svojimi pánmi dobre vychádzať, váž si každého haliera... Počujete? Barabin už tlčie na hrniec...

Naozaj, na ulici akýsi posol tíkol na dno starého hrnca, takto oznamujúc obchodníkom, roztrateným po krčmách, že prvé člny sa už blížia. Clarice myslela, že je to znamenie pre ňu a pre všetky slúžky, ktoré majú „šetriť každým halierom“. A zatiaľ koľko ľudí sa sbiehalo ku Barabinovmu hrncu! Ženy, ženičky, drobní ľudia i vreckári utekali pozdĺž brehu, ako by boli všetci predavačmi rýb alebo ich ženami a deťmi či aspoň zákazníkmi, nosičmi, posluhovačmi. A veru neboli ani jedným z nich. Bohatší majitelia najväčších obchodov nepotrebovali toľko behať. Oni nestáli ani o Barabinov hrniec, lebo ten svolával len chudobných, kým oni mu dávali len prepitné. Už dve hodiny stáli netrpezlivo na brehu a najbohatší dokonca ďalekohľadmi skúmali horizont, na ktorom sa mali objaviť člny. Hľa, už sa blížia bárky, usporiadané do indiánskeho zástupu, a plávajú cez kolovú hrádzu, kým námorníci spúšťajú plachtu a lano a kým plavčíci prebiehajú cez plytčinu, vyskakujú na pevninu a ešte vo vzduchu zachycujú letiace laná, shadzované s paluby, a námorníckymi uzlami ich pripevňujú o koly. A reľaze vybiehajú zo zelených očí kotiev a kladkostroje krkajú ako žaby. Od mostíka cez rameno Mazzarina až po dedinu je kanál preplnený člnkami. Samé plachty, siete, laná a sťažne. Ani nedovidiel s brehu na breh.

Dosolína a Clarice prišli práve vtedy, keď na brehu sraďovali koše a sudy z prvého člnka: prechádzaly z rúk do rúk, od chlapov na palube ku chlapom na brehu, ktorí boli celkom sklonení nad vodu. Okolo prvej skupiny sudov sa utvoril prvý kruh, ovládaný obrovským „priekupníkom“,

ktorý mal sprostredkovať obchod medzi člnom a obchodníkmi. Na neho ako na dôverníka, zbehlého v cenách, sverili osud dvadsiatic, tridsiatich i štyridsiatic sudov (pekný úlovok). Majiteľ člna mal zatiaľ stále na očiach posádku, korisť, lebo vedel dobre, že platí za troch (myslel tým seba, bárku a sieť).

— Chcete, aby vás zbili? — upozornila stará Claricu, lebo sa smelo vopchala do kruhu, aby videla, čo sa robí. Dosolína ukazovala na obchodníkov, ktorí vrážali do zvedavcov, aby tak rozšírili kruh okolo prvej hŕby rýb.

O chvíľu priekupník nahlas zakričal cenu ako na dražbe, potom nachýlil hlavu a natrčil uši v tie strany, odkiaľ obchodníci — cez trúbu urobenú z dlaní, — zašepkali jediné slovo. Ba i toto jediné slovo bolo iba ako úškľabok, také malo byť tajné. A sklopený pohľad toho, ktorý počúval ponuku za ponukou, bol zlý. Oči mal ešte zlostnejšie, ba až krvou podliate, keď sossbieral všetky ponuky a rozmýšľal alebo predstieral, že rozmýšľa, žmoliac medzi prstami kúsok ceruzky ako ohorok cigarety. Obchodníci ho neuznávali za hodného ani jediného pohľadu. Poznali dobre jeho figle, ktoré mali v sebe čosi komediantského. Keď priekupníci sa už netešili veľkej dôvere, odkedy bola obava, že by sa niektorí z nich mohli dať podplatiť niekým, komu na tom záleží, aby sa zachovala improvizovanosť rybieho trhu, ako sa to robilo za starých dobrých čias.

— Kúpte!... kúpte!... Kto dá viac, lebo predám!... Komu predám? Komu? Už to je, už som predal... Prvý-raz, druhý-raz a... Prvý, druhý a... (ktosi urobil nepatrný pohyb, len málo badateľnejší ako žmurknutie, myknutie plecami alebo nádavka: toto bol kupec). Prvý, druhý a... tretí raz! Tovar je váš! Potom, po napätom tichu, po slovku, zašepnutom do ucha, po žmurkaní a výrečných posunkoch nasledoval úžasný hurhaj: výkriky, potlesk a nádavky,

úder, sácanie a klatie a jeden buchnáť, adresovaný Clarici a ešte tyč nosidiel, ktorá ju zasiahla do ramena. A nosič sa zasmial.

— Ustúpte dozadu, — radí Dosolína, tváriac sa veľmi prestrašene, aby naplašila sedliačku s hrubou kožou, ktorá si z úderov a sácania nič nerobila, ba ešte sa na tom bavila. — Sem, sem! Pozor! Ustúpte, ustúpte! — Najzadychčanejší a najsurvovší boli nosičia. Pretekali sa, aby boli prví pri preberaní rýb. Najväčšie boli na konzervovanie, najbiednejšie na trh. Aby im všetko išlo čo najrýchlejšie, boli by vedeli hockoho sotiť i do kanálu, aby aspoň nemuseli tak často nechať tu všetko: nosidlá, sudy a koše a ísť sa so súperom porátať tam, za tie stromy. Potom tu boli synovia predavačov rýb. Títo osemnásť až dvadsaťroční mladíci dávali pozor na zlodejov, na starenku, čo sa zohla, aby uchmatla malú rybičku alebo dokonca veľkú, súcu na konzervovanie, ktorá vypadla z nosidiel. Dávali pozor i na žobráka, ktorý vystieral ruku a ktorý by mohol v trmevrme potiahnuť hŕstku drobučkých rýb, ktoré volali i „šepľetou“ alebo „naháčmi.“ (Boly to celkom maličké, pobelavé rybičky, vyzeraly ako hromada malých tiel bez košiel). Títo mladíci sa medzi sebou ustavične chvastali, či „sa ten alebo onen chce staviť o pol druhu milióna, že . . .“ a kričali na všetkých tých drobných ľuďoch, ako by chceli povedať, že všetci, ktorí sa tam obšmietajú, sú naničhodníci. Ďalej tu boli takzvaní „bazarioti“, malí predavači rýb, ktorí nepotrebujú nosičov ani povozníkov. Sami s ražňom na pleci chodia predávať po dedinách, vykrikujúc ako handrári. Hovoria im „bazarioti“, pretože tovar kupujú poslední a chcú len „šepľetu“ a drobizg. O niečo ďalej je iná skupina; „prikupník“ opanováva inú skupinu ľuďoch pri ďalšej hŕbe rýb. Vzadu, práve pred Zdravotným úradom, pred ktorým stoja vojaci so žltými páskami a pierkom (Dosolína ich už uká-

zala Clarice a upozornila ju, že dakedy obťažujú slúžky), bola ďalšia kopa rýb, ktorá priťahovala ešte viac kupcov, stareniek, povaľačov, „bazariotov“, zlodějov, „naháňačov“ a priekupníka, ktorý vyvoláva: „Prvý, druhý a...! Prvý raz, druhý a...!“ Nádavky padaly ako krúpy: stačilo, aby niekomu patrilo kôš rýb alebo kúsok ceruzky a už vedel pospomínať všetkých svätých.

Clarice si všimla, že všetky tie výkriky a svätokrádežné slová sa ozývajú s pobrežia. Z člnov už zmizly všetky sudy; vládlo tam domáce ovzdušie a mier. Všade rozvesovali siete na konáre medzi dva stromy, medzi sťažne. Všade drhli palubu. Podaktorí sa pokojne umývali v slanej vode, polonahí, pred zvedavými ženami, ktoré si ich s brehu okukovali. V každom člne, ktorý nepatrilo miestnym občanom, ostal poriadny kôš trblietavých rýb: to na večeru. A tam miešal ktosi varechou žltý obsah kotlíka. To bude iste niekto z Chiogge, kde sa napchávajú polentou.

— Čo teraz? — pýta sa Clarice, ukazujúc na ryby, ktoré ostaly v člnoch, ako by chcela povedať, že z toho sa už veľa nenavyberá.

— Hneď, len aby nás nik nevidel. Myslíte, že na nás Iudia od rýb hneď nepoznajú, že sme slúžky? — A Dosolína sa naklonila a — pss, pss! — smerom k bárke polentožrása. Tento pochopil, ani sa k nej neobrátil, a dvakrát záporne pokrútil hlavou: Nie sú na predaj, nie sú veru na predaj. Takisto sa opýtala i pri inom člne. — Pojeme ich sami. Nepredáme. — Dosolína ešte raz pss, pss, až konečne našla plavčika, ktorý súhlasil, tajnostkársky žmurkajúc. Chcel dvadsaťšesť soldov.

— Stačí dvadsaťdva?

Stačilo dvadsaťštyri a Clarice uľahčene vydýchla, lebo teraz už vedela, ako sa kupujú na pobreží na čierne ryby (pri tom sa usporily dva sold). Ale aká to únava! Teda

sporíť v domácnosti je úlohou slúžky. A čo tie nádavky, buchnáty a strach? Strach pred tými chlapiskami?

— Dosolína, a vy nekúpíte? — pýtala sa prívétivo Clarice.

— Nie, — odpovedá a pohráva sa s peknou paličkou.

— My kupujeme v obchode. A teraz preč z tohto pekla! Poďte, poďte . . .

A vysvetľuje udivenému dievčaťu, že na túto palicu urobí pri každom nákupe rýb nožíkom jeden vrúbok; taký istý vrúbok si zareže i obchodník na paličku, ktorá ostáva v obchode. Obchodník potom každý alebo každý druhý mesiac spočíta vrúbky na všetkých paličkách a zákazníci podľa toho platia, ba dajú mu i vypíť.

— To je krásne, — hovorí Clarice, ktorej sa začaly tieto výsady páčiť. Keď zastala na prahu obchodu, dívala sa, ako vrúbkujú paličky, a počula, že Dosolínu všetci, majiteľ i učni, milo pozdravujú, toľkými „dobrý večer“ a „pozdravte pána“, neprestajne si chudera opakovala, prvý raz podávajúce starkej rameno: „To už hej, to sa mi páči . . .“

*

Ale beda, Dosolínin dozor nestačil a tým menej skoro posmešné rady jej chrovej síce, ale bujarej panej, ani kradmé prežehňávanie, aby sa z Clarice stala slúžka, obratná v obchode i na brehu. I okolo domu, v kuchyni a v izbe vykazovala slabé výsledky. Tí dobrí ľudkovia by už boli totiž chceli „výsledky“. Jediný mesiac sa videl tým dobrákom, ochotným prinášať obeť, dlhší ako celý rok.

Tak sa potom stalo, že pani, keď priniesla ku koncu mesiaca Clarici slávnostne do kuchyne celých sedem a pol lír, to jest pätnásť paolov, lepšie povedané jeden scudo a desať soldov, urobila pohyb, ako by ich so šelmovsky usmiateymi očami pýtala nazad. — Tak, ja som ťa už vyplatila, teraz vyplať ty mňa. — Dievča ostalo v pomykove s tou troškou

peňazí na dopukanej dlani. Nevedela, či ich má skryť do vrecka, či vrátiť alebo nechať na stole, aby o nich pani sama rozhodla. Veď ona by si ich iste nevzala späť všetky. Ale pani štedrým a výrečným gestom naznačuje, že len žartovala. Bol to naozaj len žart, i keď ním chcela čosi povedať.

Nedá sa však poprieť, že táto sedlička mala mocné plecia a ramená, chrbát ako z ocele a svojich pánov by bola bránila i proti zlodejom a vrahom. Áno, stávalo sa, že bola špinavá. Ale či nebol dom po zásahoch jej metly a handry čistejší? A či nebol chlieb, ktorý zamiesila, mäkký i po šiestich dňoch? I záhrada, ktorú doteraz všetky slúžky zanedbávaly z lenivosti a nedbalosti, alebo aby robili panej napriek, oživala pod motykou a rýľom „novej“. Kvety zas voľne dýchaly, lebo ich každý deň polievala a oslobodila od mravcov a húseníc. Rozvíjaly sa pod jej dozorom, ako by ich bola vytvárala vlastnými rukami ako kvety z papiera. Ale Clarice sa nelíšila od ostatných len svojou chlapskou silou a dobrotou, príznačnou u prostých ľudí, ale i tým, že sa nesťažovala na tyranstvo detí. Predošlá slúžka deti nenávidela. Táto ich zbožňovala, chápala a nevyžadovala úctu. Dve najmenšie sa naučily spievať na nápev zo starej operety, tancujúc okolo nej:

Clarice, Clarice, narodila si sa mame,
aby ňu nosily v ráme...

A ona sa tešila, že ju takto ospevujú, páčilo sa jej, že sa s ňou maznajú, že ju občas volajú: Eunice, Cleonice, Berenice, Beatrice, Euridice, Dejanice a Dolorice. Keď si z nej robil pán pred cudzími ľuďmi žarty, dievča bolo veľmi spokojné, ba zdalo sa, že je dojatá. Veď či mala vari čakať, že jej bude robiť taký pán účtovník komplimenty? — Pozrite na ňu, aká je škaredá! — Áno, bola mrzká, cítila, že je mrzká, vedela to. Mrzkejšiu si ju ani pán nevedel predstaviť. Odhrnula si vlasy, aby lepšie vyniklo škaredé,

vypuklé čelo, a pokúsila sa o hlúpy úšklabok, aby bola ešte odpudzujúcejšia. Robila to v tajnej nádeji, že takúto úprimnosť jej pripočítajú k dobru. Odmenou jej bola úchytkom počutá, jej adresovaná veta: Úbožiatko, je škaredá, ale dobrá, — ako keby chceli povedať: Škaredá, ale sympatická. — A tá kvapka ženskosti, čo v nej bola, hneď sa uspokojila. Prvýkrát v živote bola naozaj šťastná. Je sympatická!

Páčily sa jej i figúrky: anjel, kovový medvedík, zajko, ba i fajka, ale ako analfabetka dávala prednosť planým slovám. Vedela, čo je napríklad fajka, ale čo znamenalo tých päť alebo šesť slov, ktoré tvorily jeden „riadok“? Ako: „Titus má mamu a slamu“, „Janiček má kolíček“. Ona, ktorá im nerozumela, pokladala ich za dačo iného, oh, celkom iného: za záhadu!

— Daj mi ho! — hovorievala malej Dolores, ktorá mala práve šesť rokov — šlabikárový vek, — a chodila každé ráno do školy ako mamička, staršia sestra i braček. — Vrátim ti ho hneď... Tu! Čo je tu napísané?

A veru i Clarice sa pustila do učenia. Pani zpočiatku odporovala: Ešte to by chýbalo! Služobné dievča ako žiačka! I tak ich už mám dosť! — Potom s obvyklým úsmevom: — Ale keď budeš dobrá... — Raz prišla domov so šlabikárom, takým, aký mala Dolores a s dvoma sošitmi zo Spolku pre chudobných žiakov. Ako by toto všetko nestačilo, doniesla ešte aj perko! Rúčka chýbala. Ponúkla jej ju sama Dolores, ktorá z nej už síce kúsok poobhrýzala, ale Clarice sa uspokojila i s takou a sľúbila, že ona ju veru nebude obhrýzať. Väčší chlapec Roberto sa chvíľku prehrabával medzi vyradeným, zaprášeným haraburdím pod schodami a našiel, čo hľadal: svoju starú, zaprášenú aktovku, ktorú bolo možné ešte aj zavrieť. Oprášil ju, očistil a veľkodušným gestom (lebo už bol veľký a postúpil s dob-

rým prospechom od učiteľky k učiteľovi) odovzdal ju Clarici.

— Pozri, dám ti do nej šlabikár, sošity, rúčku a ešte i ceruzku. Chceš ceruzku?

Už mala aj kúsok ceruzky, ktorú všetci, ba i sám pán účtovník, volali „lapis“. Večer, ešte pred jedlom, si robievaly deti na veľkom stole úlohy. Clarice sa priblížila k nim po špičkách a zastala blízko nich. Pani ju často posmelila: Poď bližšie... — A vtedy Clarice miesto toho, aby si sadla vedľa šesťročného dievčatka, ako k svojej vrstovnici kľakla si na kolená.

— Kam sme to až prišli? — hovorievala pani a keď otvárala knižku, aby z nej podučila svoju hlúpučkú slúžku, podobala sa tajomnej Madone zo šlabikára.

— Prišli sme až po l u n u, — odpovedá Clarice. Chcela tým povedať, že sú už ďaleko, pri písmene l, (vo vtedajších šlabikároch uvádzali túto literu pod obrázkom mesiaca v splne). Neskoršie sa naučila čosi aj od pána. Sotva otvoril ústa, či už pri stole alebo pri návštevách, Clarice bola hneď vo dverách alebo za záclonou a vstrebávala jeho slová ako pijavý papier. Kedykoľvek mu doniesla knedle v červenej šľave, hovorieval (narážajúc na africkú porážku, ktorú humoristické časopisy tak nemilosrdne zosmiešňovali):

Per condir d' Abissínia la polpetta
sale fino ci voula e non Saletta.*

I toto bola pekná básnička. Jeho ostatné rečnovačky však boli ešte krajšie: „Čas všetko mení a pretvára“, „Rím alebo smrť a dostal smrť“, „A predsa sa točí“, „Oznámte rímskemu senátu...“ A ešte jedna básnička, ktorú deklamoval, vystierajúc ruky k žene, ba niekedy aj ku Clarici, ku slúžke, ktorá mala z toho veľkú radosť:

* Časový politický žart, doslovný preklad: Ak si chceme zlepšiť abesínsku knedlu, potrebujeme jemnú soľ a nie Salettu (meno talianskeho politika).

Pod, lúbezná Giulietta,
poteš svojho Romea...

Rada mala i porekadlá, hádanky i „spomínaj na mňa, lebo ja som Pia“, „poďte rybičky do sladkých vôd“, až po záhadné a rázne „on to bol!“, znejúce ako klepot stroja, potom „chytrá Tereza“ a „indická batožina“*, ktorá poctila Taliansko tým, že sa ho dotýkala v šialenom behu okolo zemegule. Clarice videla v duchu obrovský batoh alebo dokonca velikánsky kufor kotúľať sa po Zemi alebo vznášať sa nad vodami ako kedysi Ježiš v búrke na jazere. Páčil sa jej i stereoskop a hry v karty, ako „čierny Peter“ alebo „Papuča“, a konečne noviny, z ktorých lovil pán zprávy pre ňu, ako: „Miss Dane Pears prekonala všetky rekordy služobníckej vernosti. Vytrvala osemdesiatštyri rokov v službách u Ostlerov v Leeds. Nastúpila štrnásťročná ako pomocná chyžná v dome starých rodičov pána Ostlera, posledného potomka rodiny...“ Clarice svraštila čelo. Vari i ona by mala ostať osemdesiatštyri rokov v tomto dome?

Všetky tieto veci sa naučila iba za chrbtom Dosolíny, lebo nepripúšťala učenosť u slúžky. Túžba dozvedieť sa ešte viac pohla Claricu k tomu, aby otvorila dvere neznámemu človekovi, kým bola pani v škole a tvárila sa až príliš prívetivo.

— V tomto meste sa nedajú robiť obchody, — sťažoval sa agent, ktorý miesto obvyklých vlnených látok, krepdešínov a mušelínov ponúkal „román“, prvý sväzok nekonečného počtu sväzkov, ktoré budú vychádzať po celý ľudský život.

— Nik tomu nerozumie. Nik nečíta. Vy viete čítať?

— No, — povedala Clarice s istou pýchou, červenajúc sa pri tom.

— Vy hej? Tak vám to vysvetlím...

* Vlak, vezúci vzácny tovar z Indie. Pozn. prekl.

Trpezlivo vysvetľoval, čo je to román, čo sú to sväzky, čo súťaženie o ceny, ktoré je v každom sošite, čo biely lístok, na ktorý sa napíše „kabelka“, „dáždnik“, „ďalekohľad“, „kávový servis alebo kvet Catrie“ (bola to škatuľka, obsahujúca 7 fliaš likéru, taká, akú dostal i Dante Alighieri, keď bol hosťom kláštora v Avellane v stredných Apenínach). Potom rozprával ďalej a Clarice prikyvovala ako by naozaj rozumela. Porozprával jej aj „obsah“ a Clarice hovorila vždy len áno, hej, hej, hej, že tomu rozumie.

— Veľmi pekná, okúzľujúca Američianka, predsedníčka tajného ženského spolku, sa podujme na ťažkú úlohu: potrestať všetkých mužov, ktorí . . . no, tu ho máte, dajte mi prvých dvanásť soldov. Vidíte? Tu je napísané: šesťdesiat centesimov . . .

Dvanásť? Šesťdesiat? Och, Bože, aké sumy! A keby som mu dala tie, čo mám na slaninu a parmazánsky syr? Osem a štyri je predsa dvanásť? A kto vie, či je to vymyslené alebo sa to naozaj stalo? Stalo sa to, či nie?

Ale agent, len čo strčil peniaze do vrečka, nestaral sa už o naivné otázky, či sú románové príhody skutočné alebo len vymyslené. Jeho úlohou je prinútiť ľudí, aby ho vypočuli: vynútiť si pozornosť, lebo hovorí v mene úctyhodnej firmy.

— Na budúci mesiac príde doručovateľ, ktorého úlohou je dodať román predplatiteľom. Ale pozor, nič iného nesmie predávať. S dopytmi sa obráťte priamo na nás alebo na našich zástupcov. Sme vám vždy k službám. Do videnia!

— Buon giorno! — opakuje Clarice spisovnou taliančinou a nemôže sa odhodlať zatvoriť dvere, nemôže sa vymaniť zpod kúzla slov: S dopytmi sa obráťte na . . . (na koho?) Ani sa necítila istá a spokojná, kým nemala svoj poklad v aktovke, medzi šlabikárom a počtovnicou.

— Podaj jej prst a bude chcieť celú ruku, — povedala pani, keď prišla k druhému cvičeniu a zbadala „román“.

Neskoršie k túžbe po vzdelaní sa pridružila i túžba byť alebo aspoň zdať sa menej škaredá. Už nechcela vzbudzovať odpor. Čo robiť? Umývať sa každé ráno? Nuž umývala sa. Lepšie sa učesať? Priniesla teda zrkadlo, také starodávne, oválne, visiace, medzi dvoma stĺpikmi, k oknu a tam na svetle sa dlho upravovala a obdivovala. Pokroky boli tak badateľné, že i pani v duchu usúdila, že je „viac hodná“ a z vlastnej iniciatívy jej zvýšila plat zo sedem a pol na desať lír. Tak aspoň odpadla oštara s dvoma a pol lírou, ktoré bolo treba vyplácať v drobných a vždy znova prepočítavať. Papierových desať lír viac ukázalo a išlo to rýchlejšie. Trocha času stratila len pri vyberaní najškaredšej alebo dokonca lepom opravovanej bankovky. Pekné, novučičké peniaze si pani odkladala do truhličky, ako by si z nich robila potajomky sbierku. Nikdy, nikdy by z nich nebola prepustila hlúpej slúžke, pre ktorú pekná desaťlírovka mala takú istú cenu ako škaredá, ani o sold viacej.

Pokiaľ ide o Claricu, malý prírastok na ňu tak zapôsobil, že prvú noc sa jej snívalo len o výhrach v loterii a o neznámych dobrodinkách, ktoré jej dávaly desaťlírovky, všetky posliepané lepiacou páskou. Šťastná Clarice ich prijímala, ale hneď zasa strácala. Keď sa zobudila, videla, že nič nezískala; veľmi ľutovala, že sa svojho pokladu vo sne nedržala lepšie. Och, och, aká je len pochabá! Aká sprostučká!

Po zvýšení platu pokročila ešte viac. Zúžila si sukňu, ktorá bola dovtedy svojou mohutnosťou dosť nápadná (je známe, že bohatosť sukne je pýchou sedličky). Potom sa svojím spôsobom naučila asi tucet slov. Potom hovorila už „deň“ miesto „dzeň“ a dieťa miesto „dzecko“. Posled-

nou vecou bolo a (pôsobilo to ako bomba), že si kúpila pár topánok. Predtým mala len dreváky, krpce alebo mužské baganče. Cítila, že musí urobiť i ďalšie, ešte ohromujúcejšie nákupy, aby zjemnela v očiach pánov i mládenčov. Istého rána sa ozval hlas jedného z tých podomových obchodníkov, ktorí, ohnutí pod škatuľami a krošnou, roznášajú po dedinách ženskú parádu: čipky, stužky, výšivky a vreckovky. Pani, ktorá bola práve v alkovni, poverila Claricu, aby človečika prepustila. Ale človečik ostal a Clarice sa pri ňom učupila a pustila sa s ním do reči. Potom si vybrala výšivku, podloženú hodvábnym papierom. Bola to vložka do košele. Celá jej krása spočívala v ruži, ktorá presvitala cez dierky čipky a vyzerala, ako by tam chcela ostať navždy.

Keď doniesla čačku vífazoslávne do alkovne, pani sa na chvíľu zarazila. Neobrúsilo sa to dievča až príliš? Nesníva už azda o výbave? A či sa len chce vyburíť v tomto jednom nákupe, márnratne naň obetujúc celý svoj plat? Vrtoch? Ženský vrtoch? Veď i ona sama mala jeden...

*

Už vedela dobre, či už bola sama alebo s najmladším dievčatkom Mercedes a či s Muziom na rukách (pretože jedno z tých malých stvorení na ňu často sverovali), na ktoré dvere má zaklopať a v ktorej kuchyni sa má usadiť, keď ju tam nečakal rozkaz, aby ju poslali hore. Dosolínina pani vedela sa totiž opýtať v nedeľu medzi druhou a treťou i dvadsaťkrát: Prišla už Clarice? Keď príde, povedzte jej, aby prišla hore! Obidve slúžky, stará i mladá, sedávaly pri posteli alebo pri kresle bezvládnej, vrtošivej panej. Rozhovor napredoval plnou parou na veľké uspokojenie Clarice, ktorá sedela s ramenom opretým na operadle stoličky a nepohla ani brvou, aby sa ohradila proti dvojmyselným rečiam panej. Nešťastná pani nerozprávala

totiž o inom ako o svojej dávnej láske a o ľúbostných histórkach iných ľudí z oných čias i z prítomnosti. Boly to príhody pravdivé i vymyslené, pekné i menej pekné (to však neznamená, že by tie pekné byly aj nevinné). Popravde rečeno, nevedno, či Dosolína tieto pletky schvaľovala. Počúvala ticho, pokorne, len stolička pod ňou občas zavrzgala. Možno, že Dosolína celý svoj protest vyjadrovala vřzganím ako by sudcovského kresla.

— A ty, Clarice, ... nemala si ešte nikoho ...

— Nie, pani, na dedine to nebýva.

— To hovoríš len ty, pretože si ešte nikoho nemala.

— A v meste? Toto je mesto, v ktorom sa neubráníš. Len priznajme, že má pravdu porekadlo (veď môj Zaccaria nie je tu): „Každý muž je vdovcom.“ Teda? Nemala si nikoho?

— Nie, pani.

— Maj sa na pozore! Nie si taká škaredá, ako sa hovorilo. Teraz si už súcejšia a mužom stačí, že nosíš sukne. Tajné heslo mladých ľudí znie: Sukne za nohavicami, nohavice za sukňami ... Joj, joj! Moje ramená, moja noha ... Jaj, jaj, jaj, položte ma na posteľ, zanešte ma na posteľ ...

Na posteli sa utíšila, ale Claricino vzrušenie v tom tichu len rástlo, ako by sa jej pred očami trepala sukňa a vialy nohavice.

— Dosolína, — pýta sa raz chromá, — žije ešte ten, čo si tak zarábal, že písal chudobným ľuďom žiadosti a prosby, adresované na starostu alebo na Dobročinný spolok? Vieš, pán Aristid, ten s pekným rukopisom, manžel pani Soccers. Vyučuje v škôlke a z manžela urobila tiež dieťa, lebo vraj sa mu nikdy nič nedarilo. On, chudáčisko, veľký ctiteľ vína, má rád svoju fajku, rád i mäsko a šálku kávy ... Teda on, ako som už bola povedala, dal sa do

služieb chudobných ľudí. Starec už v rokoch, ktorý si svojho času odbavil i vojenskú službu... vo veku viac ako pokročilom, so slabými silami... zaprísal sa prispieť svojou pomocou v určitých prípadoch... Koľkože mu to dávajú za každú žiadosť, Dosolína? Zdá sa mi, že dva soldy a jeden na výdavky, na papier a atrament. Treba k nemu ísť, keď učiteľka vtíka v škôlke deťom do hlavičky:

My sme ešte maličky,
ale vyrastieme...

Stará dôstojne odpovedá, že pán Aristid ešte žije a že ho ktorýsi deň stretla na moste, ale vraj nevie, či odvtedy nezmenil zamestnanie.

— Ak žije, zamestnanie iste nezmenil. A nepíše len žiadosti a prosby. Píše i listy pre tie, čo majú mužov, deti alebo príbuzných vo Francúzsku a v Amerike. Po dva soldy a sold na atrament a papier. Pán Aristid píše i pre dievčatá; tieto listy sú najkrajšie a stoja o sold viac. Viete, prečo sú drahšie? — Tu žmurkne na Claricu a kývne na ňu, aby podišla bližšie, ako by jej chcela voľačo pošepnúť do ucha, a s tým istým žmurknutím povie: Domček v tie strany, kde sú konzervárne... vždy pootvorené dvierka... izba s písacím stolom... za písacím stolom človečik. Hi, hi, hi! — končí, hlúpo sa smejúc, lebo Clarice má poľakané, vytreštené oči, ktoré ako by chcely povedať, že je škaredá, že mužov nechce, človečika nepozná a že jej srdce, jej úbohé srdce nevie, naozaj nevie, čo sa dá popísať v listoch, v takých, čo stoja, och, Bože, o sold viac.

III.

Prišlo leto. Pani prekonala namáhavé skúšky, Roberto postúpil a postúpila i Dolores. A zjavil sa u nich starček typu pána Zaccariu, ba ešte čulejší. Pani ho volala ako malé decko „papa“ a deti „dedo, dedo“ a boly stále okolo starčeka.

— To je prekvapenie! Teraz musíš pár dní ostať u nás. Koľko mesiacov si sa už neukázal?

— Viete už novinku?

— Och, Bože, vari to nie je dačo neprijemného... Vrav chytro, vrav chytro, nenapínaj nás!

— Dobre teda: v Barbierovi pri scéne s klavírom Adeline Patti spieva nový Arditiho valčík, nazvaný „Bozk“. Aká to opovážlivosť, aká odvaha!

— A to je všetko? Oh, oh, my máme dačo lepšieho! Vieš, čo je naozajstná novinka? Ako? Ty si to nezbadal? Bettina už nie je u nás; teraz je tu Clarice... Clarice, poď sem!

Stojí uprostred izby, ruky vbok, na perách hlúpy úsmev, vlasy až na očiach a starý pán, ktorému sa asi kedysi páčili ženy (ale teraz je už veľmi vážny), obzerá si ju a odhaduje. Ešte skôr, ako by bol vyriekol úsudok, deti, Mercedes a Dolores, ako spité radosťou z dedovho príchodu a zo senzáciou dňa, vrhly sa na slúžku, ťahaly ju za sukne a zásteru, maznaly sa s ňou, zlostily ju a uškieraly sa na ňu. Potom ju obkolesily a spievaly na nápev zo starej operety (a ona bola šťastná, že sa môže ukázať trpezlivou pred otcom panej, o ktorom doteraz nemala ani tušenia):

Clarice, Clarice, narodila si sa mame,
aby ťa nosili v ráme...

— Dobre, — usúdil starček skoro galantne. — To znamená, že si predurčená páčiť sa, veď či dávajú škaredé ženy do rámu?

— Buď ticho, papa, — zakričala pani, klepnúc starca zľahka po pleci. Potom tichým hlasom: Aby si bol potom ku Clarici slušný.

— Vari preto, že je škaredá? Alebo že je slúžka? I tak je len žena...

— Nie, papa. Ona nie je žena...

Život sa teraz zmenil, hoci pán hovorieval, že dáva prednosť obvyklému tichu, a často sa mračil, lebo mal smiešny odpor proti slávnostiam, ktoré sa nedaly odôvodniť pomocou kalendára či bez neho. V dome vládlo ovzdušie veselosti a zhovievavosti a toto bolo dosť nebezpečné pre deti i pre Claricu. Veľa hluku, podivné rozhovory. Často sa spomína Pesaro a ešte častejšie Rossini. A v manželke sa zobúdzala túžba po Pesare, jej rodnom meste, a pýcha, že je Rossiniho krajanka, ktorá v nej, ako sa zdalo, toľké roky driemala. Vysvetľujú Clarici, kto to je, vysvetľuje, že ten človek spotreboval vo svojom živote dvanásť parochní a že anglický kráľ Juraj IV. opustil i kráľovstvo, „aby si mohol ísť zaspievať s Rossinim“. Dohadujú sa, kam sa asi podel rukopis Othella, ktorý nie je medzi jeho spismi, a spomínajú i kliatbu, do ktorej uvrhol skladateľ vo svojom testamente zlodeja. Aby ju oboznámili s Rossinim, zaspievajú jej áriu slúžky Berty:

Starček hľadá si nevestu,
ženícha zas dievčatko...

Pán rozprával, že akísi nezbedníci, aby pozlostili zbožnovateľov tohto pekného diela, neváhali vyhrabať pesničku z „Boli dvaja a už sú traja“ od majstra Ricciho. Bola to

hlúpa opera, ale bola svojho času v móde. Tu sa volá po politike :

Skutky, činy a nie slová...

Rozhorčený svokor ho však prerušil:

— Clarice! Poď sem! Krič: „Nech žije Rossini“!

— Nech žije Rossini! Nech žijú všetci!

— Tak sa mi páčiš, teraz sa môžeš vrátiť do kuchyne.

Vrátila sa ku peci, ako keď niekto vykonal svoju povinnosť. Myšlienka, že ju považujú za „ženu“, i keď jej to povedal len starec skoro sedemdesiatročný, ju blažila a rozohrievala i pri peci. Takéto myšlienky mohli však byť pre ňu i nebezpečné. *Žena ako všetky ostatné!* Žena, ktorá si môže nájsť mužov, i keď už sedemdesiatročných, ktorí si ju znaleckým okom, pozorne premeriavajú. Vraj je škaredá? Hej, je škaredá pre všetkých, okrem jedného. A jeden jej stačí, ale... ale... kto?

Až konečne jedného rána, keď sa vrátila z nákupu, starček jej oznamuje, skoro ako by sa nič nebolo stalo: Clarice, sú tu akési noviny pre teba, totiž takto: Clarice, bol tu poštár, poštu nepriniesol pre nikoho, len tieto noviny pre teba. Dievča kleslo na stoličku s onou vecou v lone, ako by jej bolo zle prišlo, a celá sa trasie. Veď komu, ak nie „žene ako všetky ostatné“ prichádzajú poštou noviny?

Keď sa trochu prebrala, bola zasa pevnejšia v kolenách a búchanie srdca prestala cítiť až kdesi v hrdle; vstala a nechala starčeka tam stáť. Chcela byť sama, veľmi vysoko a ani jej izba sa jej nezdala dosť vysoká; kostolná veža by jej teraz lepšie vyhovovala. Hore... hore... hore. Ach, konečne! Ale nemala odvahy pritísnuť si poklad na prsia. Pokrčila by ho. Za tento složený kúsok papiera by bola dala všetky svoje handry, topánky, ešte nedotknuté ružové mydielko, všetky sväzky románu i šlabikár, ceruzu a aktočku.

Snažila sa rozlúštiť adresu: *Slečna Clarice* u váženej rodiny Quasoni. Rukopis je ťažký a detský, asi taký, aký bude mať o rok i ona. Noviny neboly také ako tie, čo sa čítaly v rodine každý deň. Ó nie, boly krajšie, oveľa krajšie! Na záhľaví bol namaľovaný malý amor a na prvej stránke veľký obrázok (dvaja krásni zaľúbenci v lese, nad ich kučeravými hlavami holubičky s rozostretými krídlami). Ďalej tam boly básne, veľké otázniky, výkričníky, amorkovia a lastovičky s listom a slovom „láska“ v zobáčikoch (jediné, čo Clarice vedela prečítať), tu i tam, všade... jaj, aká krásna! Keby tak vedela poriadne čítať, keby mohla, naučila by sa tie básne nazpamäť, ako sa učí Dolores. Veď ona vedela ako vyzerajú básne: toto, toto sú ony, o niečo kratšie riadky a na začiatku (dobré si toho všimla) riadku vždy veľké písmeno. Páčily sa jej básne? A nepovedala to ešte nikdy nikomu. Nikdy si to ešte nepriznala.

Potom sa zháčila. Kto jej poslal všetky tieto básne, otázniky, anjelikov, výkričníky, motýle, milencov, lastovičky a „lásku“? Muž? Jeden z tých, o ktorých jej rozprávala Dosolínina pani, ten, čo si ju už vari vyhlíadal, ktorému sa azda zapáčila? Ten, ktorému sa nezdala taká škaredá? Kto to je? Kto to len je? Stretla ho azda na trhu alebo na brehu? Prešla okolo neho, dotkla sa ho lakťom? Ech, ech, veď v stisku sa ľudia navzájom dotýkajú a strkajú a údery patria tomu, kto ich prijíma, mužom i ženám, možno, že i on jej dal štuchanec, taký poriadny. A teraz jej posielal toto! *Slečna Clarice*, u ctenej rodiny... *Slečna Clarice!* *Slečna!*

Prudko pobozká noviny, bozká amorka na záhľaví, ktorý sa podobá na malého Ježiška, a keď ukladá svoj poklad na dno škatuľky (už by sa neodvážila sveriť ho aktovke), jej pery šepkajú básničku, ktorú sa naučila od Dolores (je to vianočná pieseň):

Narodilo sa nám Jezuliatko
milé, kučeravé dieťaťko...

*

Odvtedy nemala pokoja. Panej otec i Dosolínina pani boli k nej stále veľmi milí. A hoci chorá pani stále menila predmet rozhovoru, Clarice ju nepočula rozprávať o inom ako o zaľúbených dvojiciach a o človeku, ktorý píše zamilované listy. Aby mala konečne pokoj, rozhodla sa, že pôjde k nemu. Ako sa bola rozhodla, tak sa i stalo. Pani pred chvíľou odišla a teraz stojí Clarice pred starkým s nákupnou taškou v ruke.

— Idem.

— Choď len.

Nech je „papa“ požehnaný, keď sa nepýta ani len „kam“, a predsa dobre vie, že sa tá taška vráti prázdna. Ona je udivená a naplašená jeho dobrotou a svojou vlastnou zlomyseľnosťou. Cítila, že nebola nikdy viac ženou, skutočnou ženou, ako teraz v tejto chvíli, keď chce oklamať takého veľkodušného človeka. Kráča rýchlo, tašku tisne k boku, ako by jej bola veľmi drahá. Vo vrecku zástery poštrngáva niekoľkými soldíkmi. Takto kráča tešiaca sa i vzdychá. Zdá sa jej, že ide, ide, ide, práve tak ako v rozprávke: „... a išla a išla a išla...“ Potom náhle zastane a veru by sa najradšej klusom vrátila, lebo dvierka nielen že sú odchýlené, nielen že sú otvorené dokorán, ale v nich stojí sám pán Aristid. Nepozostáva jej teda nič iného ako sa prežehnať.

— Há?... Čo?... hľadáte?... moju ženu?...

— Pána Aristida.

— Osobne.

— Dačo medzi pánom Zaccariom a otcom panej: s hrdosťou prvého, veselosťou druhého, so smiešnosťou obidvoch a na prídavok chudoba. Maličký, šťúpľý, spútaný do

čiernych šiat, ktoré už boli viac zelené ako čierne. Za uchem pero ako úradník. V ústach fajočka — taká starodávna, dokonalá „antinikotínka“ — a na hlave čiapka s ošúchaným okrajom. Jasný dôkaz, že vzdelanie a pekný rukopis mu nevynášajú ani na lepšiu dekoráciu, ani na uspokojivé množstvo tabaku. Fakt je, že oblek bol skôr zelený ako čierny a „antinikotínka“ vyhasnutá. Ten jeho čistučký, úhľadný, ba až koketný domček bol veru oveľa šťastnejší ako on, ale to bolo tak, že v domčeku býval so ženou a v šatách bol len on sám.

— Poďte len ďalej, ženička moja. Posadte sa... Teda?

Teda? Toto je teda tá povestná izba, písací stôl, skriňa a veľké knihy? Strach, vzrušenie a napätie pôsobily, že Clarice ani nevidela stenu, celú zatarasenú advokátskou či farárskou knižnicou. Uprostred steny medzera medzi dvoma skriňami vytvárala výklenok. Do výklenku sa vmetil práve len človečik spomínaných rozmerov so svojim umasteným kreslom. Pán Aristid už zaujal svoje miesto a Clarice sa opierala o písací stôl, držiac si prázdnu tašku na prsiach.

— Teda? Čo si prajete, milá moja?

— Li... list...

— List. Ale ako? Aký? Komu? Nezdržiavajte ma! Otčovi? Bratovi? Dajakej osobe? Alebo azda firme? Listy môžete písať hocikomu. I Jeho Veličenstvu! Dokonca i pápežovi!

Clarice krúti stále hlavou, ako by chcela prečiarnuť rad radom matku, otca, príbuzných, pápeža i Jeho Veličenstvo. Pán Aristid sa poškrabkal pod čiapkou. Teda list, ktorý stojí u neho o sold viac.

— Poďme teda, vyhľadáme papier... bez záhybov... bez machúľ... Tento? Páči sa vám? A teraz mi musíte predsa len dačo povedať. Volá sa?

— Dor... Dorligo... Nie, počkajte. Napíšte Tebaldo...
A priezvisko netreba...

— Dobre, priezvisko netreba, nechcem nič vedieť, ale predsa mi povedzte: Dorligo či Tebaldo? Veď i meno má svoju dôležitosť. Nie, nie. Nechcem už nič vedieť. Ale povedzte mi aspoň, milá moja, či mu vykáte alebo tykáte?

— Vykám... nie, tykám.

— Chodíte s ním už dlho?

— Od... od... počkajte. Dnes je piatok? Tak teda: piatok, štvrtok, streda, utorok... — noviny s anjeličkami dostala v utorok doobeda. — Tak štyri dni.

— Len štyri dni? Tak vy mu píšete prvýkrát?

— Hej!

— Nechcete mu nič zvláštneho povedať? Opýtať sa? Nie? Nič? Celý list o láske?

— Mhm, mhm.

— Dcéra moja, pohľadáme dačo pre vás. Povedali ste, Tebaldo? Tebaldo, Tebaldo...

Vstal, obrátil sa a hľadal v regáloch knihovne knižku, ktorú práve potreboval. Nemohol ju nájsť, nuž znepokojnel. Veď len včera ju mal v rukách. Či tu nebola Maglina? Či jej nepísal list, v ktorom lamentovala na veľkú vzdialenosť, ktorá ju delí od milého? Stál pred skriňami zamyslený, so sklonenou hlavou, s „antinikotínkou“ v ústach. Och, Bože! Či ho chcela azda Soccorsa pohnevať? Čo, keď mu ona vzala tú veľkú knihu? Už nikdy by nemohol písať listy bez otázok, skutočne ľúbostné listy. A veru na tých zarobil najviac!

— Bojím sa, — zamrmlal skoro zahanbený, — bojím sa, že vám nebudem môcť poslúžiť.

Odpovedala smutným vzdychom: „Och, Bože!“

Ale vtom: — Tu je, hľa, — zakričal človečik vífazo-slávne a Clarice, hoci tomu všetkému nerozumela, vzdychla si uľahčene, nahnutá celkom nad písací stôl.

— Tu je tá potvora! Vidíte, toto je najväčšia kniha, akú kedy na svete napísali — pravda, po Božskej komédii, lebo Božská komédia...

Ale aj táto kniha má svoje krásy. Čujte: „Cit najnežnejší, aký kedy okúsila bytosť moja...“

Aká to bola kniha? Clarice sa jej neodvážila ani dotknúť, keď ju položil na papiere, škeriac sa pri tom -- he, he, he... zasa si sadol za stôl. Čakala dychtivo, že sa rozhodne zalistovať si v nej a odhaliť tajomstvo, ktoré by pomohlo oživiť jej Tebalda na papieri viac, než ako bol v jej vlastnej predstave.

Konečne sa rozhodol. Obracal listy a polohlasne čítal úryvky viet, ktoré Clarice nemohla zachytiť, čo ako nakláňala hlavu a bezočivo natŕčala uši. „Cit najnežnejší, aký kedy okúsila bytosť moja?... Každé moje úsilie potlačiť tento cit? Predmet všetkých mojich túžob?... Všetko pomínie?... Jediná odmena, ktorú očakávam?... Moja adresa je?... Nemám rada huk?... Poznávacie znamienko?... Najdrahší?... Veľmi nešťastná?... Konečne udrel dlaňou na otvorenú stránku.

— Pekný list! Váš Tebaldo bude spokojný. Pravda, keď mu bude rozumieť...

— Vie písať i čítať... chodil do školy... je vzdelaný...

— Potešenie moje! V týchto dňoch pocítujem nežné vzrušenie...

Ale keď vytiahol zpoza ucha pero a chcel ho namočiť, prišlo mu na um, že chýba ešte voľačo: kalamár! Kam do čerta sa podel! Ostal zamyslený ako pred chvíľou: čelo ľahko svráštené, očičká privreté, fajočka medzi zubami hrozila, že padne na najväčšiu knihu, aká bola kedy po Božskej komédii napísaná. Kam len zmizol ten kalamár? Už myslel, že mu Soccorsa vyviedla i tento druhý žart, že mu skryla okrem knihy aj kalamár, aby ho tak prinú-

tila odmietnuť klientov. No aj teraz zvíľazil. Udrel sa do čela, ako by chcel povedať, že je trufo, a vyskočil z kresla.

— Veď si ho prišli požičať z blízkeho hostinca! Požičali si ho a nevrátili... Pravda! Počkajte chvíľu, len chvíľu strpenia. — A zmizol. Ostala sama v čistej izbe pani Socorsy. Bála sa, že čudácka učiteľka vojde tamtým vchodom (na miesto pána Aristida s kalamárom) a povie jej: „Ešte i ty, slúžka škaredá? Ešte i ty, nehanebnica? Von! Von z počestného domu!“ „Och, Bože, Bože, je to naozaj také ťažké napísať Iúboštný list? A čo, keď sa to dozvie jej pani, pani Giulia a Dosolína? A čo, ak budú chcieť vedieť, „kto je on“? Čo by sa stalo? Musela by to vyzradiť? To už nie, nie, nie! Nepovedala by, ani keby ju zabili, nepovedala by, „kto je on“!

— Už som tu. Môžeme začať. Tak: „Potešenie moje“. V týchto dňoch pociťujem sladké vzrušenie...“ Prečo nesedíte?

— Nie, nie... chcem vidieť... vidieť.

Človečik si sadol. Opisoval a každé slovíčko, každú vetičku najprv zopakoval a dvíhal oči a žmurkal na ňu. Ona sa usmievala a červenala a nepohla ani brvou, ani jediným svalom. Ešte stále hľadela veľmi vážne na stránku, na ktorej boli sradené maličké i veľké slová. Hľadela práve tak uprene, ako keď sa snažila od svojej panej naučiť dajakú prácu, ako keby si bola istá, že stačí dobrá vôľa, aby sa naučila i toto. Zrazu, keď zdvihol hlavu, vážne mu naznačila, že ho chce prerušiť.

— Napísali ste už „Tebaldo“?

— Štyrikrát. Prečo?

— Na tom konečne nezáleží, môžete ho i naďalej tak volať.

Pán Aristid, prv ako by bol pokračoval, pokrútil hlavou. V prostriedku listu mu zmenila meno? Ach, tie ženy! Čím sú mrzkejšie, tým sú rozmarnejšie.

Keď dokončil, začal čítať. Napísal dve a pol strany. Clarice ľahostajne počúvala. Potom chytila list do rúk, prezerala si ho, skúmala, ako keby rátala riadky, a obzrela si ho i proti svetlu. Potom mu ho podala, aby ho napoly prehnutý vložil do obálky. Ponáhľala sa. Zaplatila. Zaplatila a odišla.

O chvíľu bola doma. S prázdnu taškou! Vyšla hore do izbičky. Otvorila škatuľu, v ktorej už boli noviny s anjelikmi. Skryla v nej i list pána Aristida, škatuľu zavrela, vzdychla si zhlboka a polohlasne povedala: V poriadku. Potom sbehla dole, lebo malý usedavo plakal. Azda padol? Či vari tá malá opička spadla s koňa?

Tým bol ľúbostný list odbavený.

Clarice, keď list odoslala (keď ho vložila do škatule), upokojila sa. Zdalo sa, že mnohé veci v rodine ju zaujímali viac ako ľudia na ulici, ktorí si jej nevšimli. Zaujímal ju, čo vraví panej otec, jeho pohyby, slová, Rossiniho melódie, refrény a piruety. Bol to čertovský starček s mladosťou v očiach, schopný tancovať, kým ona strúhala parmazánsky syr: tancovať podľa zvukov strúhadla. Stačilo dotknúť sa ho prstom a sršal vtipom.

— Keby som si bola dala ľúbostný list jemu napísať, — myslí si Clarice, usmievajúc sa v duchu, — či by ho bol musel aj on opisovať z knihy?

Hocikedy vážna, s taškou pod pazuchou povie: Idem a ide. Ide svojím zvláštnym spôsobom, ako všetky tie dievčatá, ktoré sa nemajú komu zodpovedať za spôsob svojej chôdze a za svoj pohľad. Ak je pravda, že sa o ňu ľudia nestarali, je pravda i to, že sa tvári medzi ľuďmi veru veľmi dôležite. Vtedy myslí pravdepodobne na svoje ukryté poklady. A kto, kto sú tí „ľudia“, ak nie chlapi a zasa len chlapi? Medzi chlapmi si razí cestu ako žena, ktorá ich dobre pozná, hotová osloviť ich, zazubiť sa, alebo len mierne

sa usmiať, alebo ukázať im chrbát. Lebo toto sú — a Clarice to inštinktívne vycítila — ženské spôsoby. Keď príde na miesto, kde je toľko kupcov rýb, predavačov, „bazarriotov“, majiteľov člnkov, nosičov, psov a otrhancov, jej ženskosť sa stáva ešte hrdšou a nápadnejšou. Teší sa toľkej hrubosti a stisku. Túži po druhom pohlaví celou svojou silou, ktorá ostala v nej popri jej škaredosti a nemotornosti. Bolo to obdobie dýň, a ona rada obzerala hrbý guľ: zelené, prúžkované, svetlejšie, tmavšie. Z vozíkov ich prekladajú na člny. Je to skoro veselá práca. Prizerá sa hre chlapov, ktorí si podávajú z ruky do ruky pravidelne, rytmicky takú loptu. Prvý vezme z vozíka, podá ju druhému, druhý tretiemu, tretí štvrtému, čo je nahnutý cez okraj člna, štvrtý piatemu, ktorý stojí na dne člna. A každý z nich chytí bez toho, že by sa díval (iba ak kúťkom oka), vystretými dlaniami veľký, studený a ťažký plod, trochu pohojdá, hodí a nahne sa zas, aby ešte vo vzduchu zachytil nasledujúci. Päť silných, upotených, mlčiacich, trochu zamračených mladíkov — a ona sa prizerá pravidelnému rytmu ich hry. Ktorý sa jej najviac páči? Ktorého by si vyvolila? Ktorý by jej posielal novinky s anjeličkami? Teraz radšej kúpi malú rybu v obchode, pretože už nedúfa, že by si jej na brehu niekto všimol, alebo sa na ňu usmial: že by sa na ňu usmial ten, čo jej poslal noviny s anjeličkami. Ale keď je dosť rýb, ten istý zástup sa vovalí s výkrikmi a údermi i sem do obchodu: tí istí zvedavci, tí istí psi a povaľáči. Človek musí veľa vystáť, keď chce získať libru „drobizgu“. Pri vchode do obchodu vládol za dlhým kramárskym stolom predavač dýň. Na stole, na slame ležaly rady červených, čiernymi semienkami bodkovaných polmesiačikov, pod nimi maličké a veľké dyne s chvostíkmi ako prasiatka. Pocítila smäd. Tie semienkami čierno-bodkované polmesiačky ju priťahovali.

Vedela, čo stoja: jeden sold. Pri stole sa zastavili ľudia, vybrali najčervení kus, jedli, srkali a zaplatili. Pristavujú sa tu zamestnanci z obchodu, ženičky, deti i páni, aby sa zasmiali, i tí, čo sa idú kúpať, polonahí alebo bielo oblečení. Všetci sa snažia dobre vybrať, jedia a srkajú, kôrku dajú uličníkom a vytiahnu sold. I ona sa zastaví neďaleko, tašku pod pazuchou, a díva sa. I sama by skoro uverila, že sa zaujíma o lodičky po jednom solde, o dyne pod stolom po dvanásť, šesťnásť až dvadsať soldov, i o deti, čo sa vadia o kôrky, na ktorých je ešte kúsok dužiny. A zatiaľ ju zaujíma predavač dýň; pozerá na neho, vidí len jeho. Páči sa jej? Páči sa jej tento muž? Je to pekný, mocný chlap: kučeravý, klobúk na očiach, vlasy na očiach a je len tak v košeli, ba i táto mu je na hrudi rozopnutá a odhaľuje veľký flak čiernych chlupov na bielom tele. A flak sa tiahne zľahka načrtnutý až hore ku krku a tam mizne. Clarice by chcela odtrhnúť oči od čierneho flaku, ktorý má v sebe čosi nehanebného. A čudná vec: nemôže. Ale veď či nevidela už aj na dedine chlpaté prsia chlapov? Veru hej, veď podaktorí chlapi sú ako medvedi... Ale ten, čo predáva dyne, má i peknú tvár, pekné vlasy, pekné zuby, oči... A keby jej on bol poslal novinky so srdiečkami?

Kričí, láka očami, pohybmi, ale krikom najviac: tak, ako predavač rýb, keď posmeľuje kmotrov, aby mu zašepkali do ucha čísla. Chváli svoje červené dyne: Plameň! Plameň! — Tak, ako sa nikdy neopovážil chváliť svoj tovar ani predavač rýb. Povzbudzuje chodcov: ženy, deti, ľudí, čo vychádzajú do obchodu, i tých, čo vychádzajú, aby sa priblížili. Kričí vážne, predstierajúc strach a úžas: Utekajte! Utekajte! Horí! — A dôverčivá, hlúpa Clarice dvíha oči ponad domy, hľadá dym a plamene. Keď zmizly polmesiačky, utišil sa i muž v košeli. Ale, hľa, už máva nožom vo vzduchu ako mäsiar a už aj krája smidky jednu za

druhou. Rozkrájal tri, štyri, päť obrovských dýň. Medzitým sa okolo neho shrkli ľudia. Teraz zas vzrušení diváci vykrikujú, ani keby horelo. I Clarice by sa mohla priblížiť, zamiešať sa do zástupu, ako keď kupuje na brehu ryby; ale neodváža sa urobiť ani krok. Okukovať ho, obdivovať, to hej, ale nie tak zblízka. Práve preto, že sa jej páči, práve preto, že sa jej naozaj páči, neodvážila by sa zastaviť pri jeho stole, pozorovať a byť pozorovaná, chvieť sa pod jeho pohľadom. Konečne istého dňa sa jej zdalo, že na ňu upozornil svojho priateľa, ako by mu chcel povedať: Čo len tam tá chce? — Milý úsmev však pohasol, len čo strčil do vrečka posledný utržený sold. Možno, že ona nechápe; nechápe, nechápe, že tento muž sa nenecháva obdivovať zo vzdialenosti desiatich krokov. Nemôže odolať, aby si nekúpila polmesiačik pod zámenkou, že je teplo a že je smädná, alebo že má dyne veľmi rada. Veru hej, skôr či neskôr musí ukojiť svoju túžbu. Podišla k nemu so soldikom v ruke, ale vzápätí chce cúvnuť, lebo sa chveje, pretože cíti, že sa jej i srdce chveje. Chcela by predstierať, že sa priblížila zo zvedavosti, že chcela vidieť oheň, ktorý nepáli, ba naopak, občerstvuje a ukojuje smäd. Už cúvla o pol kroka, o krok a on sa smeje: klobúk na očiach, vlasy na očiach, a najkrajší kúsok podáva jej, jej. On, ktorý nepodá nikomu (je to teda predsa on, čo jej poslal novinky s anjeličkami?), on, ktorý za takú almužnu nie je povinný byť zdvorilý ani len k ženám. A tam pred ním stojí Clarice so smidkou dyne v ruke... a má ju ochutnať ústami! Má jesť a srkať, alebo ako sa hovorí, „jesť a piť“ a nezašipať si živôtik. Pred tým, ktorý jej poslal... „slečna Clarice... u ctenej rodiny...“ Ale prečo, prečo táto tieseň?

— Je to moja vina, — hovorí dusiac sa, s ústami ponorenými vo vodnatej dúžine plodu. — Moja vina, len moja...

Teraz platí. Je pravda, platila už i pánovi Aristidovi, ale ako obratne! Teraz podáva svoj čierny peniažtek, ako by sa bála, že jej ho hodia do tváre. A to už veru nie, čo si to len myslí? Veď jemu sa sold páči; jeho remeslom je prijímať soldy po kuse. Čo to však robí ten predavač s rozhalenou košeľou? Prižmuruje oči, ako by chcel ukázať, že sa rozumie ženám každého druhu. Potom sa však obráti a zakričí na kohosi, kým ona uteká preč:

— Nechcem ja slúžky, radšej paničky!

*

Clarice sa vrátila domov k starcovi, ktorý ešte stále vyspevoval árie svojho priateľa. Pôsobila dojmom, ako by mala po toľkých búrkach, ktoré sa strhly v jej vnútri, zas hlavu na mieste. Boly to zvláštne ľubostné búrky, ktoré nevzbudily pozornosť rodiny ani najmenším zvukom, ani takým, aký je náhlivý šelest odumretého lístku vo víre.

Starček hľadá si nevestu,
ženícha zas dievčatko...

Najradšej by sa bola pri peci rozspievala, najradšej by sa bola pripojila k paninmu otcovi (pokladala ho za svojho ochrancu), keby bola, pravda, vedela spievať. Spievať nie. Úbohá slúžka, ktorá si nemôže uľaviť ani spevom!

Ale ochranca musí raz odísť. Možno, že už odíde skoro, jednak preto, že sa tu zdržal už dosť dlho, jednak preto, že chcel urobiť radosť synovcovi, ktorý ho dosť zle znášal. A konečne nie na poslednom mieste i preto, že chcel v meste Pesare uvidieť najmilovanejšiu zo všetkých žien, milé, šesťdesiatročné dievčatko: svoju zákonitú manželku. Trval na tom, aby odcestovali všetci, manžel, manželka i štyri ratolesti od troch do jedenástich rokov, všetci, pravda, okrem slúžky. Bo kto by jej kupoval lístok? Starý pán vychvaľuje úžasný jarmok na sviatok sv. Mikuláša, na ktorý chodievali i Claricini páni každý rok predstierajúc, že idú

navštívil starých. Bavievali sa veľmi dobre, najmä deti a mamička, ktorá sa tu cítila zasa dievčatkom ako kedysi za krajších časov. Synovec nemohol, hoci bol inakšie vzorným úradníkom, zaprieť svojho opozičného ducha. Svoje pekné študentské roky trávil vo Forlí a teraz chváli ešte lepší jarmok, jarmok, ktorý nosí meno sv. Lucie — a tu stíši hlas — štípancovej sv. Lucie. Myslím, že podrobnosti o tomto jarmoku netreba rozprávať. Je však isté, že je zaujímavejší ako jarmok pesarský. Teraz však už dosť, pozvanie prijali, pôjdu všetci a Clarice ostane strážiť dom.

Dali jej veľa rád a prezieravo pozamykali všetko, zásuvky i skrine. Peniaze, ktoré jej dali na živobytie na dva alebo tri dni, sa jej nemálily. Rozhodlala sa už, že pre seba nebude variť polievku. Rodičov i deti, oblečené do nového, zachvátila cestovná horúčka. Maličký poznal z vlaku iba ten obláčik dymu. Ale azda ešte viac bola vzrušená tá, čo nemala cestovať, tá čo mala tak odrazu zmeniť svoj stav. Zo slúžky sa mala stať pani. Och, mať domácnosť! Vlastnú domácnosť! S mnohými veľkými spálňami, všetky plné postelí, všetky jej vlastné. Prechádzal sa po nich ako po námestí, ako po Pesare. Posedával po izbách, veľkých ako tanečné siene. Popanštil sa je celkom príjemná vec. Môže sa usadiť v tomto kresle, hľadieť na protifaľnú stenu, zívvať, preťahovať sa, presne napodobňovať pohyb panej, keď je nespokojná a vzdychá: Ech! — Ale i táto nečinnosť Claricu unaví, vie, že sa nenarodila paňou, a pretváрка ju namáha. Zaumienila si, že bude voľačo robiť, hoci je jej ľúto zriekať sa práva na leňošenie. Rozhodne sa čistiť, leštiť a umývať, aby sa mohla pred pánmi pochváliť, lebo možno, že od nej ani toľko nečakali. A už je tu s metlou, lopatkou, prachovkami, smetákom, voskom, farbou a petrolejom. Okolo hlavy šatka, sukne vpredu i vzadu vykasané, ešte škaredšia ako obyčajne. Celý deň behá a sháňa

po dome: raz čupí na dlážke alebo celkom hore na schodoch, raz pod posteľou, raz na okne a zasa na dvore práši koberce a rohožky alebo v tmavej komôrke pripravuje miesto novému haraburdiu. Zajtra, hoci bude nedeľa, bude pokračovať: stále so šatkou okolo hlavy, sukne vykasané vpredu i vzadu a vždy škaredšia a špinavejšia. Čím bola špinavejšia a škaredšia, tým bola domácnosť krajšia a čistejšia. Keď už myslí, že skončila, keď už má pocit, že je taká špinavá, aká ani na dedine nebývala, vtedy jej príde na um, že je sviatok a že asi o hodinu, alebo ešte menej bude hrať na námestí muzika. A už túži len po jednom: očistiť, umyť, vydrhnúť sa alebo sa vyprášiť prachovkou a metličkou, natrieť sa voskom a petrolejom, ako to robievala s domácnosťou. Jedinou jej túžbou bolo učesať sa pozornejšie pred zrkadlom, prilepeným nad oknom, obliecť si lacné šaty, ktoré by aspoň trochu ukázaly, nasadiť slúžkovský, spokojný a skoro pyšný úsmev a ísť na námestie, kde budú všetky Argie, Cesiry, Zelindy, Bettiny, Reginy (teraz by sa chcela volať Bettina). Všetky budú pekne oblečené a neveriteľne vyzývavé, aké vedia byť len slúžky, len moderné slúžky. Tu je, hľa, vyčesaná, vyhladená, s topánkami na nohách, v krikľavej červenej spodničke. Ale aj navrch si musí voľačo obliecť, ale nemá čo. Má jedny páskované šaty, ale cíti sa príliš čistá a voňavá a nepáčia sa jej šaty dedinskej slúžky, ktorou ostatné družky opovrhujú. Už sa jej nepáčily, už ich nechcela. Pani má toľko šiat a ona, chuderka, má iba tie jedny. Panine šaty! Vie, kde sú, často ich obdivovala, dotýkala sa ich prstami. Pani jej ich vo chvíli shovorčivosti poukazovala, upozorniac ju na zvláštne farby, chváliac sa, že sú celkom nové, neslýchané a nevidané: citrónovožlté, vínovočervené, hráškovozelené. V paninej izbe pred skriňou Clarice počuje ozveny vzdialenej hudby, trúby a píšťaly a opakuje si v duchu:

citrónovožltá, vínovočervená... Natiahne ruku, lebo vidí, že kľúč je v zámke. Pani zamkla všetky dvere a kľúče skryla, všetky okrem tohto! Pani tu má... päťoro, šestero, sedmoro, osmoro šiat, ktoré v tejto chvíli „zaháňajú v skrini“. Prečo by si niektoré z nich neobliekla? Ktoré? Najškaredšie? A prečo práve najškaredšie? Radšej si vyberie z tých pekných. Tie s malou vlečkou...

A naozaj, vyšla v týchto šatách, keď sa bola predtým, ako obyčajne, prežehnala. — V mene Otca i Syna i Ducha Svätého. — Na námestí sa objavila práve vo chvíli, keď začali hrať „Pot-Pourri“ z Aidy. Prechádza sa okolo pódia, ani si nevšímala ľudí, ktorí si ju obzerajú a posmievajú sa jej. Chodí, chodí a ovieva sa veľkým vejárom z pávieho peria. Kdesi v prachu už dávno nechala malú vlečku požičaných šiat. Niekoľkokrát obišla pódium a vrátila sa domov. Vyzliekla sa a hodila na seba svoje handričky ako Popoluška, lenže bez krásy a malej nôžky, bo jej noha je až neobyčajne veľká. Veru jej ani na um neprišlo vymeniť svoje mohutné topániská za elegantné poltopánky svojej panej.

*

— Ani si ich nezaslúžiš! — karhala ju pani pri výplate na konci mesiaca, hoci jej mrzutosť už dávno pominula. — Minulý mesiac si rozbila hrniec, teraz ono... veď vieš. Tá vlečka, tá veru.

Ale bolo jej pri tom do smiechu. Predstava vyparádenej Clarice jej pripomenula pieseň z akejsi starej operety. Clarice stála s peniazmi v ruke a so slzami v očiach. Lebo sa jej zdalo, ako by jej bola pani vyčítala dačo celkom iného: A čo tá smidka dyne, ha?

IV.

Ako dlho už nevidela priateľku a učiteľku Dosolínu? Keby sa tohto rušného leta nebola milej starenke odcudzila, nebola by iste prežila — vedela a uznávala si to — tie posledné drobné galiby. Smidka dyne, šaty popolavej farby, vejár z pier: to všetko sú hriešky márnivosti a maškrtnosti. Už na ne nespomínala. Myslela len na to, či sa o nich dozvedela i Dosolínina veliteľka, tá čudná pani, čo trpela na reumatizmus (a neskorú žiarlivosť). Je pochybné, že by pani Giulia so svojím Zaccariom nevyužila poslednú epizódku nato, aby si robila posmech z dedinskej slúžky, kedykoľvek ju bude mať poruke.

Jedného dňa ostali starí manželia sami v šere izby, vážni, trochu zarmútení a nespokojní. Rozhovor, ktorý nadviazali, znel neúprimne.

— Nešťastnica! — zvolala chromá, ako keby ona nemala viac príčin byť nešťastná. — Mohla by sa obliecť hoci i do zlata a obsypať sa drahokamami, ani tak by nenašla ani človečika, ktorý by o ňu stál. Prečo neodpovedáš? Prečo? Či myslíš, že by našla? Ach, ach! I ju teda pokladáš za „poľné kvieťa“? I ona patrí medzi plané kvietky, ktoré si, ako si mi to sám rozprával, odtrhol skôr, ako sme sa spoznali?

— Mlč! — odvrkol on nie práve prívetive. — Nedráždi ma! Starenkino srdce tak rýchlo tlklo vari od dychtivosti dozvedieť sa niečo nového? Čo chcela vedieť? Ďalšie mená, ďalšie kvety?

— Zavolaj Dosolínu! Nech ňa uloží do postele. Buď poslušná!

Nechce jej rozprávať o ďalších „kvetoch“? Človečik rozhadzoval rukami pred pochabou ženou, ako by chcel povedať: „Poručeno Bohu“! — Ona si zastrela oči od hanby. Alebo ním azda tak opovrhovala?

— Slúžka?! Slúžka vašich priateľov Sorevy! To už je veľa!

Starý zas nadobudol stratené sebavedomie a usmieval sa pokojne ako mladík, ktorému začaly práve šibať fúziky.

— Prečo nie? Bolo to veru pekné dievča. A konečne, veď som mal vo svojej sbierke ešte jednu slúžku. Jej meno ti však nepoviem, lebo... ju poznáš!

— Kto to je?

— Ale nie, drahá. Ide len o slúžku. Teba to predsa nemôže zaujímať.

— Chcem vedieť meno toho dievčaťa!

Tu sa priblížil k jej uchu, diabolsky sa usmial a zašepkal meno. Ale hneď nastrašene odskočil, lebo chorá prekvapene skríkla, vyhodila ruky, ako by ho chcela odstrániť alebo ako by mu ukazovala dvere.

— Dosolína?

— Vidíš, ako to na teba pôsobí? Chcela si. Dosolína... Ale hej, bolo to pekné dievča. Keby nebola bývala taká, ako ti hovorím, myslíš, že by som sa bol uspokojil s...?

— A matka na to neprišla?

— Ešte to! Bolo by bývalo zle, keby...

— Teda Dosolína sa vedela tak pretvarovať. Priznaj len pravdu — bola prefikaná.

— Nie, nerozumiem, nerozumiem! Prečo si sa nepostaral o to, aby ju prepustili, keď som ja, nevinná, vkročila do tohto domu? Prečo si nesplnil túto svoju povinnosť?

— Drahá moja! Pretože by som sa musel matke priznať, že...

— Dost! Nikdy by som nebola myslela, že si až tak

hlboko klesol. Prisahám, že by som nebola trvala na svadbe. Hnus! Choď, choď preč!

Ostala sama. Ležala na chrbte, na svojom bolestnom lôžku, oči stŕpnuté. Krčovite stiahnuté ústa stále opakovali: Choď! Bola stále slabšia a rozhorčenejšia. Ach, nehodný, nehodná! Nehodná stará, ba vlastne mladá Dosolína... A jej izba bola stále tá istá, posteľ stále tá istá? Ešte i to! Mohla si aspoň inú izbu pýtať, inú posteľ... Aký hnus!

— Musí odísť. I Zaccariova matka by ju bola vyhnala. Teraz ju vyženiem ja. Vyženiem!

Už zabudla, že sa so svokrou neznášala dobre a že jej vyviedla i niekoľko nezbedností. Prebrala oči a v duchu jej sľúbila: „Buď spokojná, duša úbohá! Spravodlivosti sa dostane zadosťučinenia.“

*

V tú istú nedeľu vchádzala Clarice práve vtedy, keď pomocná služobná odchádzala, rozradostnená nad svojou nedeľnou slobodou. Skoro opovržlivo odpovedalo dobre oblečené dievča na smelú otázku Claricinu, čo totiž pani nekázala, aby ju poslali hore.

— Opýtajte sa Dosolíny!

Stará sedela v kuchyni na rozheganej stoličke, ruky v lone, ruženec medzi prstami. Vedľa nej ležal kocúr a smelo si ju obzeral. Clarice vo dverách zadivene zastala, potom po prstoch vošla. Nikdy predtým nevchádzala do kuchyne po prstoch.

— Pani... nepovedala nič...?

Stará nadvihla hlavu, vzdychla, ku perám podniesla krížik ruženca, pamiatku na púť v Lorete, pobožkala a skryla do vrečka.

— Nie, — odpovedala milo. — Pani mi veru neprikázala, aby som vás poslala hore. Ona totiž vôbec nerozpráva. Je celá bez seba. Potrebuje pokoj.

— Vždy len pokoj. To asi choroba prináša so sebou. Mám odísť?

— Ostaňte. Keby sa na vás pýtala..., keby som jej povedala, že ste prišli..., možno, že jej bude lepšie... Leží, chudera. Tento týždeň ani len raz nevstala... Hľa, zvonček zvoní. Sadnite si a počkajte.

Clarice súhlasila a sadla si na jej miesto. Čakala nečinne, ani len ruženec sa nemodlila, len na kocúra hľadela. Tento sa ani nepohol a zízal teraz na ňu, ako keby tam ešte stále starká sedela.

Keď sa Dosolína vrátila šúchavým krokom smútiacej matky, ktorá bezútešne blúdi, nahliadla do každej izby a našla Claricu a kocúra tak, ako ich tam bola nechala. Nemyslela, že ju ešte tu nájde, zabudla na ňu a teraz cúvla so vzlykom, podobným skoro ľudskému náreku poraneného zvieraťa.

— Oh... — A keď Clarice vstala a podišla jej v ústrety so spýtavými, pokornými očami, stará sa začervenala od hanby.

Potom sklonila hlavu a tmavá šatka, ktorú mala okruženú okolo hrdla, sa jej uvoľnila a odhalila časť biedneho tela: úbohý krk s vystúplými šľachami, na pohľad tuhými a tvrdými, šiju a pás hrude, lebo smutnou úlohou prísnej šatky bolo nahradzovať živôtik. Dosolína nič nezbadala a Clarice vycítila z tejto jej netečnosti, z tohto odhaleného tela, z tejto nahoty, ktorú sa nesnažila zakryť, jej zúfalosť, zúfalosť starej služobnej, ktorá trpela a trpí ako starienky netrpievajú. Z popleteného, skoro detského bľabotu zachytila len dve slová, hoci sa veľmi snažila priblížiť k blúzniacim ústam starej ženy. — ...osem dní... — zakončila svoje bľabotanie,

— Ako, Dosolína? Dali vám osemdňovú výpoveď?

Starena rozhodila ruky, ako by chcela potvrdiť: „Áno,

chcú ma vyhodíť a ja si to zaslúžim.* Potom sa rozplakala a vystreté ruky natiahla ku Clarici, ktorá bola o toľko mladšia a neskúsenejšia, že ani nevedela, čo je to utrpenie.

Dlhé ticho priateľsky dovolilo, aby sa starká utíšila. Clarice, ktorú jej smútok veľmi nedoľal, čakala, až sa celkom upokojí.

— No, — ozvala sa konečne, — čo ste vyviedli?

— Ach, Clarice, Clarice!

— Rozbili ste vázu?

— Nie... nie...

— Či ste voľačo... ukradli?

— A či ja kradnem? Ešte to!

— Čo ste teda urobili?

— Vedz teda, dcéra moja, že pán... pred štyridsiatimi dvoma rokmi...

— Pred štyridsiatimi dvoma rokmi?

— Nie, nie, to je moje tajomstvo. Sú veci, o ktorých sa nehovorí... Sú veci, s ktorými sa nikomu nesverujeme. Ach, my úbohé! Úbohé služobné! Úbohé otrokyne!

— Tajomstvo... — opakovala Clarice, ktorej vždy dlho trvalo, kým pochopila. — Štyridsaťdvojročné tajomstvo...

— Ach, Clarice, Clarice!

Clarice sa nechala objímať a hladkať po tvári, ale nežnosti neopätovala. Prvýkrát sa jej stalo, že ktosi položil ruky takto okolo krku.

*

V dome sa nehovorilo o inom ako o tom, že Dosolína zmenila miesto. Prijala ju vraj exekútorova žena, iste pre senzáciu, alebo azda zo súcitu, pretože takú starú pomocnicu neradi prijímajú do domu, iba ak ku chorému reumatikovi. Len Clarice vedela, že úbohá starká, keď odchádzala navždy z domu, v ktorom sa toľko napracovala, stretla na chodbe tú, čo mala prevziať jej miesto. Bolo to

asi dvadsaťročná dievča, cudzinka, ktorá prišla rovno zo stanice, skoro elegantná, vo vlasoch mašla, opásaná koženým opaskom, na nohách dierkované pančuchy a mušketerske topánky s opätkami, aké škodia zdraviu, a pod pazuchou román „Za živa pochovaná“ od Karolíny Invernizio. Clarice vedela i to, že dobrá Dosolína sverila svoju paniu tomuto zvláštnemu dievčatu, ktoré ani trochu nevyzeralo ako poľné kvieťa. Dlho jej kládla na srdce, aby mala paniu rada, aby sa jej snažila vo všetkom vyhovieť, aby ju dobre strážila a aby dobre vychádzala i s pánom doktorom. Sverila jej celú domácnosť: bielizeň... príbory... nádoby... záclony... ba i kocúra. A mačku! Mačku, ktorá má priniesť na svet malé mačiatka. Dosolíne, vzpriamenej na chodbe uprostred batožiny, medzi napchaným batohom a papierovou škatuľou, šibla myslou nesmelá spomienka na pána Zaccariu, ktorý je ako tá mačka: cez zimu ho treba dýchať v dobrom teple! Len v teple!

— Aký to trest! Dierkované pančuchy, tak si povedala? Kožený opasok? Teraz niet času na súcit s Dosolínou. Lutujte radšej tetu, veru lutovať ju treba! Do akých rúk sa len dostala! Mušketerske topánky, tak si povedala? A... Karolína Invernizio?

Tému vyčerpaly, prestaly lutovať starkého i chorú, ktorí si zaumienili, že nebudú hovoriť a že sa budú tváriť unudene a záhadne. Clarice sa neodvážila ďalej navštevovať ich dom, z ktorého navždy odišla jej stará priateľka, ani zaklopať na dvere toho domu, do ktorého Dosolínu prijali bez úcty, skoro ako žobráčku. Takto sa skončilo ich priateľstvo. Ale na Claricu to ani veľmi nedofahlo, lebo práve v tom čase, po ôsmich mesiacoch služby, ju páni poctili tým, že jej dovolili nakupovať ryby v obchode a blahosklonne jej odovzdali i paličku. Koniec žgrlošeniu, teraz i ona bude „pani slúžkou“. S akousi vyzývavosťou, ako by

hcela povedať: „Vážte si ma“, švihajúc paličkou kráčala k najväčšej chladiarni, ktorá bola najhlbšie v zemi a pred ktorou bola izbička a v nej predavačova výpravná kancelária. Tam zatĺkali nosičia a učni klince do debien s rybami, ktoré odosielali, tam vyberali oči zmordovaným rybám, kričiac a kľajúc pri tom ako grobiani na brehu. Ale často tam bol iba jeden obsluhujúci, vyše štyridsaťročný vdovec, škaredý ako ona, a na prídavok mal i červenú pleť. Tento muž, raz usmievavý, pretože bol rád veselý, raz zasa vážny, pretože sa rád robil iným, ako boli ostatní, zdvorile pozdravoval slúžky, ktoré prichádzaly s paličkami. Milo sa s nimi porozprával ako rovný s rovným, ako by chcel povedať: Ty si slúžka a ja sluha. Po celý čas, kým vážil rybu, balil ju do novín z minulého týždňa, kládol ju Clarici do tašky a priložil obidve paličky k sebe, aby mohol nožikom naznačiť vrúbok, po celý ten čas vedel rozprávať o sebe a o svojich deťoch. Mal chlapčeka a dve dievčatká a všetci žili u rodičov jeho mŕtvej ženy a jeho vraj ani nepotrebovali. Podobné reči končievaly sa obyčajne svätokrádežnými slovami: Boh mi je svedkom! Boh mi je svedkom! — a do toho zapadalo jej zadivené: „Oh, Bože! Oh, Bože!“ Clarice rada počúvala tohto červenokožca rozprávať o deťoch, lebo v tom videla dôvernosť, akú si prejavujú navzájom len dvaja nešťastní ľudia. Vedela, že sa volá Adelmo, ale že ho volajú „Hrdzák“ podľa pleti. Neskoršie pokračoval vo svojej kariére medzi konzervárňou a pobrežím. Postupne sa stal „predavačom“ a sprostredkovateľom. Keď sa však dal podplatiť kupcami, stratil dôveru majiteľov člna a tak sa stal zamestnancom konzervárne, čo znamenalo asi toľko, ako byť sluhom v maštali. Už ani vidieť nemohol to prekliate mestečko. Chcel odísť.

— Kam?

— Do Kocúrkova. Alebo do Svinkoviec. To sú vám pekné mestá. Predstavte si, že jedno má v mestskom znaku kocúra a druhé sviňu.

— Veď len majte strpenie...

— Veď hej, hej, — opakoval so zastretým úsmevom, — majte len strpenia, keď vám je košeľa krátka...

Táto jeho zatrpkosť mocne zapôsobila na Claricu. Cítila, že ten červenokožec stojí v živote sám, i keď má tri deti: chlapčeka a dve dievčatká.

— Prečo sa znovu neoženíte?

— Už som si raz vyhlíadol istú vdovu, bola o päť rokov mladšia odo mňa. Ba dalo by sa povedať, že si ona vyhládla mňa. Nebola škaredá...

— Mali ste ju rád?

— Pravdaže, ľúbil som ju ešte viac ako koza nôž...

Nebolo ľahké rozprávať sa s takým zatrpklým človekom. Veď i Clarice bola v živote osamelá, ba ešte osamelejšia, a predsa bola spokojná so sebou i s pánmi, ba tešila sa i tejto palici. I ten kus dreva pre ňu voľačo znamenal. Veď touto paličkou ju povýšili na „lepšiu“ úctyhodnú a veru aj rešpektovanú služobnú. Veď keď ju obsluhoval Hrdzák, nikdy nezabudol byť k nej zdvorilý. Beda však! Zamestnávateľa ju síce povýšili, ale nepovýšili ju jej družky, ktoré ju pokladaly i naďalej za hlúpu a menejcennú. Ba i Hrdzák sa choval k ostatným dievčatám dôverčivejšie a najveselším a najpeknejším recitoval dramatickým hlasom: Šťastný je ten, kto ňu prvý bozkal...

Dievčence si opieraly o hruď svoje paličky, ako keby sa chcely prebodnúť. Všetky boli také, že práve od mužov si nevyžadovaly úctu.

— No, Cesina, bozkajte ma, — opovážil sa povedať jednému pravému „poľnému kvietku“.

— Veľa bozkov škodí, — odpovedalo smelo dievča.

Často vídavala medzi nimi istú Zelmu. Hovorievala veľmi málo a keď ju oslovili, odpovedala smutným hlasom a pokrčila ramenami ako dajaká chorľavá pani, alebo ako by chcela povedať: „Ale vám je do smiechu! Dajte mi rybu a urobte značku na palicu“. Clarice sa k nej zvedavo priblížila, ako by prosila o priateľstvo. Zelma sama odstránila rozpaky raz večer v obchode pani Delmíry. Bolo to po tom, čo Clarice celkom správne poznamenala, že obchodníčka neváži dobre (chýbalo mosadzné päťdesiatgramové závažie). Delmíra sa pustila pred prítomnými dievčatmi najprv do podozrievavých a hlúpych paničiek, ktoré majú váhy doma, kým váhu má maľ len obchodníčka, potom do dedinskej slúžky, ktorá má ešte hlinu za nechtami a už si dovoľuje urážať poctivé pani obchodníčky z mesta. Kým dohovorila, boly tam už všetky závažia. Vzala ich s taniera a malé závažie už nikdy neodložila bokom. Tu už zakročila i Zelma a obchodníčka zbledla. Čo všetko si tie dve povedaly! Fakt je, že nakoniec Zelma a Clarice odišli spolu.

O tom, čo sa odohralo v obchode, nemaly vôľu rozprávať ani vtedy, ani neskoršie. Meno obchodníčky nikdy nespomenuly, ako keby maly dosť oveľa bolestnejších príhod, ktoré si maly navzájom sverovať. Clarice cítila, že mladá Zelma jej mala odteraz nahradzovať starú Dosolínu, ktorá stratila miesto pre tajomný hriech zpred štyridsiatich dvoch rokov. Clarice hľadala čosi vo svojom srdci, ale nič v ňom nenašla. Boly tam len drobné hriešky z minulého leta: ľúbostný list, noviny s anjelikmi, samé drobné príhody, ktoré vyzradí len pri spovedi, pretože tam sú mreže; nie, Clarice nemá ešte o sebe čo rozprávať.

So Zelmou to bolo iné. Ešte váhala. Vyčkávala. Najprv radšej dávala priateľke rady alebo sa ponosovala na zamestnanie: Je to najťažšia práca zo všetkých, či už v domác-

nosti, či v meste, či v dome, či na ulici. Čím je služobná? Otrokyňou, najposlednejším tvorom na zemi. Kedysi jestvovali kupci, ktorí ich odvážali, sprostredkovatelia, ba i písaři, ktorí zaznačovali predaj a kúpu úbohých slúžok. Na soznamoch byly uvedené ich mená, zvláštne znaky a farba pleti, ako sa to robieva so zvieratmi.

— A mesto? Najradšej by ťa zabilo. Všetci sú proti tebe. Nemôžeš urobiť ani krok, aby ťa nepozorovali. Keď si kúpiš topánky, považujú ťa za zlodejku, keď ťa vidia s mužským, hneď sa povráva, že budeš chovať. Keď sa spovedáš u mníchov, farár si myslí, že nejdeš k nemu preto, lebo máš ťažké hriechy. Je tu dokonca istý starec, ktorý si značí do zápisníka mená všetkých dievčat z mestečka a ich milých: na jednej strane mená mládencov, na druhej mená dievčat a jedno dievča môže byť menované i päť, šesť, ba viackrát. Pán Aristid...

Pán Aristid? Ten, čo píše listy? Prečo sa zapýrila? Prišiel jej na um zlomyseľný starček, domček za konzervárňou, izbička, písací stôl, kniha z ktorej sa opisujú listy. Zdalo sa jej, že vidí zápisník, podobný, ako mal predavač na brehu, len je azda o voľačo čistejší. Na jednej strane sú napísané dve mená: „Clarice — Tebaldo“. Napochytre nevedela, či sa má báť, že je zaregistrovaná ako hriešnica a či sa má chváliť, že i ona má milého.

— Clarice, počúvni moju radu. Never mužom, nepozerať na nich a nedaj sa nimi okupovať. Počúvaj ma, lebo ja ťa mám rada, bola si mi sympatická, i keď sme sa ešte nerozprávaly, kým tie ostatné... Chceš malý dôkaz? Ja som ti poslala noviny... áno, poštou... láska v obrazoch...

— Och, Bože, Bože! Teda nie mužský? Bola to žena?

Clarice už rozmýšľala o tom, že Zelma má iste príčinu, azda bolestnú, pre ktorú nenávidí mužov. Azda milovala a sklamala sa. Hej, hej, iste, i ona bola takým „poľným

kvietkom“, ako hovorieva pán Zaccaria. Och, o koľko zaujímavejšia bola táto príjemná priateľka ako Dosolína, ktorá jej nechcela sveriť svoje štyridsaťdvaročné tajomstvo! Stratila starú, ktorá jej tiež rada dávala rady (pravda, iného druhu) a získala novú, mladú priateľku, ktorá mala inakšie skúsenosti. V duchu sa radovala, lebo vedela, že tým veľa získa. Ale ešte stále bola len slúžkou, predajným mäsom, dedinčiankou, ktorá má ešte hlinu za nechtami, a ničím viac.

V.

Doteraz sa neopovážila sveriť s novým priateľstvom panej, vyhovárajúc sa sama pred sebou, že musela dajako vyplniť medzeru, ktorú v jej živote zanechala stratená Dosolína. V rodine sa v tom čase nehovorilo o inom ako o odchode prvorodeného, ktorý mal odísť na štúdiá a bol pritom príliš malý a príliš lipol na matke. Clarice uznala za potrebné odložiť si spoveď o dajaký deň či týždeň. Roberto, ktorému chystali výbavu ako neveste, ju celkom zaujal. Október bol pre ňu iný ako ostatné mesiace. Oveľa pestrejší. Žila rýchlejším tempom, pretože dni boli kratšie, celé zaplnené myšlienkou na chlapcov odchod a hrkotom „singerky“.

A dohadovanie stále pokračovalo, hoci o osude korunného princa už padlo rozhodnutie. Pesaro, alebo Forli? Podnájom, či internát? Starí rodičia, alebo ujo? Zvífazilo Pesaro, i keď to nebolo práve najbližšie mesto, zvíľazili starí rodičia, i keď to neboli najobľúbenejší príbuzní. Toto rozhodnutie uspokojilo Claricu, ktorá nikdy neváhala zastať sa otca svojej zamestnávateľky, aby sa aspoň takto mohla odvdáčiť starčekovi za to, že bol k nej taký zdvorilý. Batožinu niesla na stanicu ona. Prišla, pravda, veľmi skoro, vošla preto do čakárne tretej triedy. Prv, ako by si bola sadla na jednu zo špinavých lavíc, sklamaná sa poobzerala. Stena bola ešte špinavejšia ako lavice: celá dočmáraná ohavnými slovami (Clarice vedela dobre, že sa na stenu nepíšu pekné veci). Napríklad takto: Nech žije a dole s ním! Všade viseli roztrhané plakáty a rozdriapané reklamy mi-

nerálnej vody, pasty na topánky a námornej dopravy. Sem by mala prísť s metlami a handrami, mala by vyčistiť túto úbohú „čakáreň tretej triedy“.

Na rinčanie vonkajších sklenených dverí obrátila hlavu. Dozorca? Strážca čakárne? Vtom roznala za sklom Hrdzákovu širokú tvár. I on ju práve zbadal a nebol menej prekvapený ako ona. — Íha, Clarice na stanici? Hm, hm! — A muž z konzervárne zubiac sa, so zvláštnym, dobráckym výrazom v tvári prisadol si k žene. Až priblížko.

— Kam, kam? Do Ríma psov strihať?

— A vy?

— Ako? A či vy neviete, že debny s rybami odosielam vždy len ja?

Rozhodil rukami okolo seba, ako by chcel povedať: Toto je môj dom, môžete tu ostať. A keď sa mu rozpačito sverila (o batožine sa nezmienila), že prišla len preto, aby uvidela Roberta, svojho Roberta, vytiahol hodinky (veľké cibule, uväznené v celuloidovom puzdre) a zaškeril sa ešte viac s tou istou dobromyseľnosťou:

— To je život! Konzerváreň, stanica... a krčma. Boh mi svedok, že je tak. Vraveli ste, že nemáte nič? A ja vám vravím, že mám práve toľko, čo vy. A preto, Clarice, musíme byť zadobre. Hej, hej, byť zadobre na každý pád...

Nikdy predtým sa s ňou takto nerozprával, nikdy sa na ňu tak neďíval. A nikdy nesedel tak blízko nej, tento muž z konzervárne, ktorého sa predsa ženy báť nemusely. A neodtiahla sa od neho, nemala srdca vysmiať sa mu do očí a ani jej len na um neprišlo brániť sa, keď natiahol k nej ruku. A či Hrdzák nepotrebuje dobré slovo? Či by ho nemala osloviť krstným menom? Keď mu potom zašepkala do ucha: Adelmo... srdce sa jej zachvelo, ako keby ho mala úbožiaka naozaj rada, hoci hneď potom jej bolo do smiechu.

— Konečne stretávam ženu, ktorá vie, ako sa volám.

— Adelmo?

— Ej, bystu...! Ako by ma moja nebožká žena volala...

Zaujímá sa o vdovcov život, je zvedavá, čo môže rozprávať vdovec o svojej nebohej žene. Čuduje sa, keď mu z červených, pijanských očí vyhrknu dve slzy (i keď to neboly presne dve slzy). Potom si všimla, že sa stanica zobúdzá: zvonenie, hlasy, tupé údery pečiatky, búchanie dvier, kliatie. Vstala zo špinavej lavice, odvrátila sa od neho a odišla s batožinou. Hrdzák kývol hlavou. Prv ako opustil miestnosť, zakýval jej rukou ako dieťaťu a prosil ju, aby ho v živote neopúšťala.

— Mám práve toľko, čo vy, — a zmizol.

*

Toto letmé stretnutie s Hrdzákom na ňu tak mocne zapôsobilo, že nevládala sveriť sa s ním niekomu, ani svojej panej, tým menej novej priateľke Zelme, lebo mala veľmi zlú mienku o mužoch.

— V tomto meste sú najhorší mužovia na svete. Zapamätaj si to, dcéra moja, zapamätaj...

A veru Clarice práve naopak, odkedy bola v meste, prechovávala isté sympatie k druhému pohlaviu, ktoré tak málo poznala. Raz sa pýtala priateľky len tak, aby volačo povedala, aby nemusela povedať ani áno ani nie:

— I Hrdzák je taký?

— Hrdzák je poľutovaniahodný človek. Je azda lepší ako ostatní, je to úbožiak, ktorý nemôže ublížiť nikomu. Kto sa oňho stará? Je chudobný, špinavý, nikdy nemá sviatočné šaty a hovorieva, že má radšej dobrú polievku ako peknú ženu. A tri deti na krku. Ktorá by ho chcela?

— Ja nie, — pretvaruje sa Clarice, tísnuce si ruku na prsia.

— A či azda ja, po takých skúsenostiach? Predstav si,

Clarice, ja som už mala i dieťa! Od pána som mala, od môjho bývalého pána...

— Ty si mala dieťa? Od pána?

Tu jej Zelma rozpovedala svoju históriu. A jej história nemohla byť iná ako ľúbostná.

— Nemala som ani dvadsať rokov, keď som opustila svoju dedinu a odišla do mesta, do Pesara. Pesaro je rodisko tvojej panej, je to pekné mesto. Moji páni boli len sami, muž a žena. Ona milučká, on dobrák a nemali deti. Pekné, však? Bez detí! Ale on chcel deti, vlastne aj ona chcela, ale nemohla mať. I doktor bol u nej. Vraj akási choroba. Po čase začaly medzi nimi nesváry, pretože, ver mi, Clarice, zdraví manželia sa stávajú popudlivými, ak nemajú deti. Potom začal môj pán, pán Giulio, zanedbávať ženičku. Povrávalo sa dokonca, že má čosi s paňou mojej priateľky... a potom so speváčkou, čo spievala v divadle. A neskoršie s istou paničkou, ktorá podľa mojej mienky... a potom... a potom... totiž náš pán, pán Giulio... slovom, potom som to bola ja...

— Ty... a pán Giulio.

— Nebola som škaredá. Nevedela som sa brániť, nepoznala som mužov. Priľnula som k nemu... viac ako k panej. Ona bola pekná... on dobrý, taký dobrý... Ako som ho len ľúbila, môjho Giulia!

— Čo to vravíš? *Tvojho Giulia?*

— A či nebol môj? Vtedy bol môj... a bol by ním ešte dlhšie, keby... Rozumieš? Stalo sa nešťastie... Veď som ti už povedala... dieťa. Stalo sa nešťastie... A pani ho nemohla mať... Bolo to moje dieťa... Komu patrí? Pánovi, či slúžke? Mne, mne! Pán Giulio už nebol môj, ale dieťa... to dieťa... Povedz, či nie, Clarice?

— Nie... nie, neviem. — A bezradne sa obzrela, ako by sa neodvažovala porozumieť tomu všetkému.

— Pani plakala, dostávala záchvaty ... Chcela odísť, pripravovala kufry ... a napokon poslali preč mňa ... Odišla som porodiť na vidiek, do dedinky Santa Veneranda. Áno, ty úbohá slúžka, len choď a poroď, tu sú peniaze ... Keď už bol syn na svete, prišiel ho pán potajomky pozrieť. Potom chodil každý mesiac pod zámienkou, že mi nosí peniaze, a vždy bez vedomia panej. Až raz mi povedal, že už nechodí tajne, ba že i pani by dieťa veľmi rada videla ... Giorgio ... volá sa po jej otcovi ... Keď malo rok, vzali mi ho, že ho idú ukázať panej, ale hneď mi ho doniesli nazad ... O niekoľko mesiacov ... o niekoľko mesiacov ho chceli zasa ...

— Chceli dieťa ?

— Bolo tak lepšie pre všetkých: pre malého Giorgia, lebo sa stal pánom, pre mňa, lebo som mohla ostať slúžkou, i pre nich, lebo nemali detí ... Tak som sa vrátila do dediny s trochou peňazí a s predsavzatím, že už nepôjdem slúžiť ... Potom však predsa ... Raz za čas ho idem navštíviť ... Ukážu mi ho. Je z neho pán. A ako ho obliekajú, ako sa oň starajú! Ona ho má ako syna, hej, ako keby bol jej, jej vlastný, ako by ho bola dala slúžke len porodiť, aby pri tom nemusela trpieť ... Lebo bolesť je len pre slúžky ... On už nie je taký ako predtým, stučnel trochu a stále sa lieči na čosi ... Ale nezabudol na mňa, občas mi niečo pošle ... Vidiš, toto je poukážka na pätnásť lír. Na Vianoce posielala päťdesiat, na Veľkú noc dvadsaťpäť ... Niektoré dievčatá mi závidia ... a mužskí si myslia ..., pretože som mala dieťa ... Ale ja musím ostať počestná! Ja chcem byť počestná, pretože dieťa, ktoré sa stalo synom pánov, nosí moje meno, moje priezvisko! Ja som Bonoli! Je moje, moje, i keď ho nemám pri sebe ... Moje dieťa! Svoje meno mu nemohli dať, vieš?

Giorgio, hej, tak sa volá i jej otec, ale priezvisko, priezvisko... I on je Bonoli, vieš...

Osušila si slzy a hrdo vztýčila hlavu.

— Mužskí! Viem ja dobre, akí sú, poznám ich ako nik iný. Už som ti povedala, že v tomto meste sú najhorší mužskí na svete. Daj mi zapravdu, Clarice, a volaj so mnou: Dolu s mužmi!

*

Dolu s mužmi? Toto Clarice rozhodne odmietala. Pravda je tá, že Clarice unavená priateľstvom a spoločnosťou Zelmy, ktorá sa opovážila dokonca urážať silnejšie pohlavie, priznala sa poslušne, že sa priateli s oným dievčaťom. Pani ju pokarhala.

— Pekné, veľmi pekné! Blahoželám ti. Je to veľmi šťastný výber! Môže ti byť krásnym príkladom. Keby si mi bola povedala, že sa na teba v konzervárni prilepila, bola by som ti hneď povedala, že to dievča... Ako, ty to vieš..., vedela si o tom? Vedela si, že to dievča..., och...! Divím sa pani Vezzani, že ju trpí v dome. Neprajem si, aby sa čo i len priblížila k môjmu „dievčaťu“. Rozumieš? Rozídeš sa s ňou a povieš jej, že ja som tomu na vine.

Keď sa takto zbavila priateľky s nevďačnosťou, ktorú si bála priznať, cítila sa ešte bližšie k nemu. Neznamenal pre ňu len jediného muža, Adelmá, Hrdzáka alebo pomocníka z konzervárne. Zastupoval u nej „mužov“: mužov, ktorí sa neboja jej všeobecne uznávanej mrzkosti. Predstavoval mužov, ktorí ju chceli pobožkať, a bolo by sa im to i podarilo, ba ich bozky by bola i opätovala, keby nebola pochybo utiekla.

V ten večer naozaj myslela, že ho chudáka, svojho Hrdzáka, urazila, keď ho nechala v konzervárni samého, s predstavou bozku, ktorý nedal ani nedostal. A či jej i Zelma neradila, aby nedôverovala nikomu okrem Hrdzáka? Je to

nešťastník ako ty alebo ja, otrok, predajné mäso... Nasledujúci večer si bol istý, že mu už neujde, ale radil jej, aby nepovedala pánom nič. Clarice, ktorá sa stala veľmi chápavou, mu naznačila, že nielen že pánom nič nepovie, ale že neotvorí ústa ani v budúcnosti...

Zas sa stretli. Chvíľu boli sami v konzervárni, potom sa odvážili dokonca ísť spolu na nábrežie pod zámienu, že ryby sú veľmi drahé alebo že člňky meškajú. Clarice vyviedla po ceste veľkú hlúposť. Medzi ostatnými táraninami (zväčša klebety, týkajúce sa služby: o panej, o domácnosti a deťoch) prezradila i malú štekľivú, ak nie dvojsmyseľnú podrobnosť zo svojho intímneho života: že totiž spí na *manželskej* posteli. Muž s červenou pleťou nedal takému rozhovoru zaniknúť a hneď jej začal tykať.

Prvýkrát v živote bola vzrušená. Stále na čosi sústredene myslela. Bola by chcela odvolať slová, ktoré vyriekla. Zaumienila si, že bude ostražitejšia. Nakoniec sa uchýlila i k cigánstvu. Aby ospravedlnila vzrušenosť a roztržitosť, povedala pánom (a bolo jej pri tom do smiechu), že ju bolí hlava. Iste vraj migréna, povedala pani.

Keď bola v posteli, jej vzrušenie ešte vzrástlo. Spala na poslednom poschodí a nad ňou bola už len povala, plná myší, pavúkov, polámaného nábytku a špinavého papiera. Tam sa cítila ďaleko od všetkých, prestávala byť slúžkou alebo sedliačkou a bola ženou, ako všetky ostatné, veď má v izbe všetko, čo potrebuje, i manželskú posteľ. Sama pod prikrývkami, na posteli pre dvoch.

Až jednej noci stratila hlavu.

— Ale prosím ňa, — vyzvedala ráno pani s akýmsi nepokojom, — čo sa to s tebou deje, Clarice? Dievča, nerob hlúposti! Vieš dobre, že mužskí to myslia niekedy vážne a niekedy len žartujú, ale vždy hľadajú len pekné...

Ona to vie dobre. Na to, aby to chlapi mysleli vážne

alebo hoci i len žartom, treba byť peknou: teda ona... potom, odrazu začala rozmýšľať o tom, čo sa stalo. Oľutovala všetko. Vrátka na dvore už o polnoci nikdy nezaškrípaly.

*

Dievča sa pretvarovalo veľmi dobre! Pokrčila ramenami, ako by chcela povedať, že jej nehrozí nebezpečenstvo, také nebezpečenstvo, lebo ju chráni jej mrzkosť a s mrzkosťou špina, telesná sila a zachmúrenosť. Zdalo sa, že je pokojná. Predstierala, že sa už upokojila, že jej už nie je do smiechu ako kedysi. Aby predišla príležitosti k zlému, prosila paniu, aby ju neposielala večer von, lebo bolo všeobecne známe, že okolo konzervárne čakalo na dievčatá po zvonení pukušenie. Veď rybu na večeru môže kúpiť i na brehu a do konzervárne môže ísť i skôr, tak okolo štvrtej (keď je ešte Hrdzák, ktorý ju teraz tak zle obsluhuje, ešte na pobreží). Keď treba nakúpiť iné drobnosti, je lepšie popohnáť sa, kým je ešte svetlo. Tak veľmi trvala na tom svetle, ktoré ju malo zachrániť pred pukušením, až to bolo panej podozrivé.

— Počuj, koho sa ty bojíš „trochu neskoršie“ na ulici?

— Čierneho kocúra!

Smiala sa a trpela pri tom. A či to bolo na posteli, v kuchyni, či odpočívala, upratovala alebo krájala cibuľu so slziacimi očami, neustále si kládla otázku, kto je vlastne na vine.

Časom sa upokojila. Zdalo sa jej, že poklesok napravila tým, že v noci zavrela pred tým človekom dvierka, zriekajúc sa tak navždy „muža“ ... vážneho muža ... vdovca... Tak rada by bola zasa neskúsená a nevinná. Sadla by si v izbe ku stolu medzi deti, ktoré práve otvárajú knihy a sošity a pani učiteľka dvíha napomínajúci prst: Dávaj pozor, Mercedes! Dávaj pozor, Dolores! Dávaj pozor, Clarice!

— Aké to bolo krásne. V tom čase čakali pánov návrat a spomínali na syna, ktorý bol ďaleko. Pani doniesla pod lampu kúsok papiera a hovorila: Clarice zaokružuje o lepšie, ... *i, e* píše oveľa krajšie a na *dieľa* nikdy nezabudne dať mäččeň... — A Clarice mlčala a žiarila radosťou. Potom celá sa chvejúc podala panej svoj papier: ja sa volám Clarice ..., moja pani sa volá... — Oh, aká krásna! Biela lampa rozsieva jas a svetlo, ktoré sa zasa sbieha na sošitoch! Kolká čistota! Aký pokoj!

Tu precitla zo svojho dievčenského sna v kuchyni a chytila sa okolo pása. Rozhodla sa, že už nebude robiť plány, nebude snívať a bude mať rada len svojich pánov a deti. Jej zamestnávateľa nesmú oľutovať, že si vybrali dievča z dediny so všetkými jej chybami. Ale tá hrozná chvíľa príde. Vlastne aká hrozná chvíľa? Tá, keď sa bude musieť priznať panej, pozrieť jej do očí? A čo pán a deti! Chvíľa, ktorá bude azda horšia ako smrť. Ale... kedy? Koľko mesiacov ešte prejde? Nie je to ešte celých deväť mesiacov? Dva už prešli, ostáva ich ešte sedem. Sedem mesiacov, ešte je dosť času! Ešte má pred sebou času, koľko len chce, ba až príliš veľa; ani nevie, čo si s ním počne. Deväť mesiacov? Nie je to dosť dlho? Zvieratá sú na tom lepšie: viac sa ponáhľajú. Clarice žila na dedine, vie to dobre, vie, že ošípané a kozy nenosia plod dlhšie ako päť mesiacov, mačky len tri mesiace a zajac len mesiac.

Potom začala spomínať čosi, ako že tučnie, a rukami si ťapkala pás.

— Či pani nezbadala, že tučnie? To je od stravy. V tomto dome sa príliš veľa je. V tomto domo sa príliš dobre žije. Predtým som len hlad ukájala, teraz tučniem.

Neskoršie už veľmi zveličovala. Neustále pozorovanie postavy, potľapkávanie sa po páse a vypínanie plnej hrude, chvastanie sa, že v pätnástich dňoch stučnela: všetky tieto

pretváranky vzbudzovaly podozrenie tým skôr, že dievča veľmi zošpatnelo. Pani sa naľakala.

— Clarice! — skríkla raz v kuchyni, ako by bola nadobudla náhle istoty, keď videla Clarice cibuľu krájať. — Clarice, čo ti je? Čo sa s tebou deje?

Dievča vypustilo nôž z ruky a obrátilo sa, opierajúc sa stále o stôl. Zadivená hľadela na paniu a siahla si k pásu ako obvykle. Prišla už? Nadišla už chvíľa podobná smrti? Áno, nadišla. Je tu.

— Čože, ty? Nie... Preč, preč! Nechcem ťa vidieť! Vlastne, nie, počkaj... Chcem, aby si sa priznala! Musíš rozpovedať všetko! Najprv odpovedaj. Odpovedz na túto otázku, na túto celkom stručnú otázku... Pozri sa mi do očí: áno..., alebo nie?

— Mhm.

— Nehovorí sa mhm, ale: „Áno, prosím“.

— Áno, prosím.

— Och, aká bezočivá! Ale či chápeš, chápeš, aká česť by to bola pre teba, keby si mohla povedať nie? Povedať: „To nie je pravda“? Vrav, je to pravda, či nie?

— Je.

Pani si zrazu prikryla tvár rukami, ako by sa hanbila, alebo ako by chcela plakať. O chvíľu však zmeneným, skoro pokojným hlasom sa pýtala na *jeho* meno. Chcela vedieť hneď meno.

— Zašepkaj mi ho do ucha, — povedala.

Clarice počúvla. Pani stiahla obočie a chvíľu si lámala hlavu na tom, komu, ktorému naničhodníkovi patrí toto meno a prezývka. Keď na to prišla, svraštila nos a nevládou stiahla ústa. Potom privrela oči, aby sa na nič nemusela dívať.

— Hrdzák je to! Hrdzák!

Potom odtrhla ruky od tváre a zamávala nimi, ako by

pýtala pomoc od kohosi neviditeľného, a vysielala tajomné znamenia k peci, ako by sa bola zbláznila.

— Ale kde, v jeho byte? Nie v jeho byte? Kde teda?

— Odmlčala sa, čakajúc odpoveď. Ťažko dýchala. Zrazu ju schytilo strašné podozrenie. — Tu? V tomto dome? Hore v tejto izbe?

— Mhm, mhm... áno, prosím...

— V noci? Pustila si ho do domu v noci? Zadnými dvierkami?

— Hej... hej... hej... áno, prosím...

Či to nestačí? Pani uteká, zapchávajúc si uši rukami, uchýli sa do izby, túliac k sebe deti: Muzia, Dolores i Mercedes a tisne si ich k srdcu, ako by boly práve unikly veľkému nebezpečenstvu. A Clarice ostala v kuchyni sama so svojim bôľom a hanbou. Neprešlo ani pol hodiny a ktosi zabúchal na dvere. Bol to neznámy človek a podával jej „dvadsiaty tretí sväzok“, ale najprv má vymôcť šesťdesiat centov od „slečny alebo pani Clarice Delicati“.

Dievča spoznalo agenta s románmi na pokračovanie; počúva ho, nechá ho dorozprávať, potom hovorí ona. Jej život sa zmení, zanedlho odcestuje, vráti sa do dediny a tam sa jej už nebude chcieť čítať. A potom ako by ju tam pán „cestujúci“ našiel?

— Zriekate sa románu pre „zásah vyššej moci“? Ale to sa musíte zrieknuť i súťaže! Bude dobre, keď mi pre poriadok, dievča moje, podpíšete „potvrdenie“, že sa zriekate súťaže. Viete sa podpísať?

Tu si spomenula Clarice na paniu, ktorá bola zároveň i jej učiteľkou a naučila ju držať pero v ruke. A jej zásluhou prišla v šlabikári až po „luna“ a „mama“, ba i k podpisu. Oči sa jej naplnily slzami.

Clarice Delicati. Hotové.

VI.

Clarice ostala v rodine až do ôsmeho mesiaca tehotnosti, ako by bol súcít zviľazil nad odporom proti jej poklesku. Clarice vždy načúvala, keď sa hovorilo o nej.

— Zajtrá ráno, — rozhodla jedného dňa pani, — zajtrá ráno odídem na vidiek. — Ráno videla Clarice paniu odchádzať na rozheganom voze po boku sedliaka v plátenných gatiach.

Úbohej panej sa chvelo srdce, lebo vedela, že to bude nevďačná úloha, a bála sa, že bude nevlúdne prijatá, ako keby ona za to mohla. — Keby som nesplnila túto úlohu, — myslela si, — Claricu by prijali ešte horšie. — A treba jej taký kus cesty prekonať! I Rubikon musí prekročiť! A vozík chvíľami zastal, lebo pani má vo zvyku na všetko sa vypytovať.

— Toto je Cella? A toto Ponte della Pietra? Tu bývajú Margheritini? Povyše či poniže mlyna Palchetta? A toto je Rubikon? Bola naozaj zvláštna táto malá pani s klo-búkom nabok. Sedela na vozíku vedľa sedliaka v gatiach a ľahostajne sa vypytovala... Na koho? Na rodinu Delicati alebo Margheritini — majiteľov najúbohejších polí.

— Pozrite len, — vykrikol jeden z tých, ktorého sa vypytovala, keď už bol vozík zmizol v oblaku prachu. — Či to nie je tá pani, ktorá nesie rodine Margheritini dedičstvo?

Kde je už kenečne dvor, ktorý hľadajú? A jej drsný sprievodca jej bez jediného úsmevu odpovedal, že je to skôr búda. Chcel tým povedať, že je to biedny a malý statok, alebo že ho vôbec niet. Veď vlastne ani on sám

nevie, kde je, a bojí sa, že zablúdl, že sa dal nesprávnou cestou, mal ísť tou druhou, ale tomu vôbec neprekáža, aby nešiel stále dopredu. A tak po dvoch hodinách horúčavy a prachu pani sa presvedčila, že rodina Margheritini nie je majiteľkou majetku, že majú len chalúpku a niečo poľa a že chodia „na práce“, teda, že pracujú na poliach a majetku iných ľudí. Je to veru bieda... Domček stojí pri piesočnatej cestičke, do ktorej sa kolesá hlboko vnárajú. Claricin brat stál pred pitvorom zamračený, tváril sa, ako by mu žena rodila a on tu čakal na pôrodnú babku. Pani mu podišla udychčaná v ústrety, rozpačite si upravujú klobúčik.

— Vy ste brat Clarice, čo slúži v meste?

— Áno.

Z dvier prízemnej izbičky vystrčila hlavu bosá žena, pravdepodobne Claricina zlá švagriná. Prichodiaca mala sotva času predstaviť sa, lebo bosá žena zasa vtiahla svoju čiernu želviu hlavičku a začapila za sebou dvere.

— Vidíte, moja žena nechce o nej ani počuť. Už nám ktosi povedal, že sa jej prihodilo nešťastie, ale čo nás do toho, prosím vás? Viete, koľko máme detí? Sedem a najväčšie len teraz začína pracovať. Prezývajú nás Margheritini, lebo nás je veľa ako... margarétok... Gialpina! Prines stoličku.

— Tak, tak, chudáci... chápem... chápem... ale dievča musí mať...

— Čo „musí mať“? — opakoval po nej sedliak. — Nech ju opatrúje, kto chce.

— Kto, dobrý človeče? Či môžem azda ja, v mojom dome? Mám synov, dcéry... Prijmite ju, dobrý človeče, budete za to odmenení. Veď Clarice nepríde s prázdnyimi rukami. A potom, viete, i ten chlap jej bude niečo dávať... Je to zdravé, silné dievča... a bude môcť...

— Gialpina! — zakričal hlasnejšie sedliak. — Stoličku!

Pani sa oprela unavená a sklamaná o stĺp bránky, pri-
vrela oči a nehýbala sa. Bála sa, že padne.

— Povedali ste, že jej ten človek voľačo dá? To, čo jej
dáte vy, nech si podrží ona, na to má právo, ale to, čo
dostane od toho chlapa, musí dať mne!

— Tak ju teda... prijmete? — vydýchla si pani.

— Príjem. A Gialpina bude čušať. Ale najprv sa treba
dohovoriť. Ten chlap musí dať...

— Bože môj, čo chcete?

— Chcem — a vyratúva na prstoch — dva korce...,
vlastne tri korce žita, tri korce kukurice, tri korce ovsa
pre somára, dve vrecia ryže, jedno vrecu krúpov...

— Dobre teda, žito, ovos, ryža, krúpy...

— Potom chcem kus plátna na udobrenie Gialpiny...

— Dobre, kus plátna pre Gialpinu...

— Ešte chcem päť alebo šesť kil slaniny... na prida-
vok peknú šunku...

— Ešte i šunku?

— Bez červíkov. Potom dva tucty cigár, dva balíky ta-
baku... Dobre? Splníte všetko? Nezabudnite na plátno,
aby som mohol udobriť Gialpinu... Gialpina, poč sem!
Dohodli sme sa! Dones stoličku!

— Nie, ďakujem..., netreba..., teraz už musím ísť...

Zdvihla ruky, ako by sa chcela chytiť ženy, a Gialpina
stačila práve len priniesť rozheganú stoličku, keď úbohá,
malá pani padla do bezvedomia. Potom ešte pol hodiny
stála pred pitvorom, medzi tými dvoma: medzi bratom
a švagrinou Clarice, a tí jej stále hovorili: Dojednané, do-
jednané! — Potom sa chystala na odchod, riskujúc pri
tom, že na voze zamdlie po druhý raz. Domov prišla chu-
dera, čo prekročila Rubikon, viac mŕtva ako živá.

*

Claricina pani nikdy nezabudne na deň, v ktorý prekro-

čila tú strašnú riekú Rubikon. A manžel si ju ešte dlho doberal, pripomínajúc jej Caesarov výrok: Alea iacta est. Medzitým sa dozvedeli, že Clarice porodila syna. Táto zpráva nikoho neprekvapila, pretože je už akosi samozrejmé, že každá zvedavá slúžka porodí chlapca. Rozprávali o nej tak, aby deti nič nepočuly, len šeptom. Pätnásťročnú slúžtičku už museli prepustiť a dievča, ktoré teraz mali na skúšku, bolo príliš nedotkiivé a papuľnaté. Často si uľavovalo piesňou z „Veľkej cesty“, ktorú veľmi nerady počujú panie: Smutný je osud slúžky... Preto túžili po Clarici, spomínali ju, ľutovali, oplakávali a bola pre nich symbolom šťastnejších časov. „Keď tu bola ešte Clarice...“ Keď sa potom dozvedeli, že jej zvodca odišiel z konzervárne i z mesta, jej drsnosť, povedomosť a dobromyseľnosť pokladali priam za čnosti vzornej služobnej.

Otec panej, stále mladší a mladší, podnikol zas jednu zo svojich neočakávaných návštev. Jeho príchod trochu rozptýlil paniu, hoci jemu, otcovi, veľkému zastancovi špiňavej Clarice, musela rozpovedať celú nepeknú udalosť. Jej meno sa premenilo medzitým skoro na mrzké slovo a bolo zakázané vyslovovať ho. Starček mal veľkú vôľu spolčiť sa s deťmi, lebo keď na ňu, na ufúľané, nečisté dievča celkom nezabudly, musia byť so strýkom zajedne, musia ju totiž oplakávať a chcieť ju nazpät. Tento človečik bol totiž po celý život nielen bezstarostný a spevavý, ale bol aj veľkým obdivovateľom slabšieho pohlavia. A tak i keď patrila Clarice len fyziologicky k peknému pohlaviu, bola mu po svojom poklesku ešte sympatickejšia ako prv. Starčeka veľmi bavilo rozberať Claricin pád a poklesok ako ľudský skutok, ako ženskú ustanovizeň.

Konečne istého dňa (pani bola na návšteve s dievčaťom „na skúšku“) musel dedo otvoriť dvere a zastať úlohu domáceho pána pred ženou v sedliackej zástere a šatke.

V jednej ruke mala balíček, v druhej tvaroh, zabalený do dvoch figových listov, a na perách nesmelý úsmev. Starký ju s prepiatou horlivosťou vyzval, aby vošla do kuchyne a aby si odložila balík tam na veľký stôl. Potom sa na seba usmiali: poznali sa!

— Dcéрка moja, nechceli by ste si sadnúť? Sadnem si vedľa vás a pekne sa porozprávame. Prišli ste nás teda navštíviť? Alebo ste azda prišli s úmyslom... — a ukázal na balíček na stole — s úmyslom...

Kým rozprával, preukazujúc jej i teraz svoju príslovečnú prívetivosť (čím ťažší je hriech, tým väčší je súcít), na chodbe sa ozval huk krokov a detský džavot... krik... a Clarice, ktorá ostražite natŕčala uši, prudko vstala.

— Sú to ony? Deti?

Ako sa k nej rozbehly, najmenší sa vrhol so sklonenou hlavou proti jej sukni, ako by jej chcel prebehnúť medzi kolenami. Dievčatká kričaly od radosti a Clarice od radosti plakala. A potom radosť detí, ktoré zase našly služobnú, čo nevyžadovala rešpekt, a radosť služobnej, ktorá našla deti potom, čo mala jedno vlastné, rovnako sa prejavovala v nadšených výkrikoch a slzách.

— Vieš, maličký, — povedal starček vnučkovi, ktorý stál a vážne pozeral hore, — možno..., môže sa veľmi ľahko stať, že mamičke sa to nebude páčiť, lebo vieš, Clarice má svoje chyby..., je... vždy špinavá... Čo urobíme? Ako to zariadime?

— Čo, keby sme ju skryli?

— Tam dnu! — navrhovaly rozradostené deti a ukazovali dvere, ktoré viedly pod schody, na miesto, kde sa obyčajne ukrývaly i ony. Osem, či desať rúk ju tam vopchalo ako do tmavého, stredovekého väzenia. Jednou nohou zavadila o čosi, čo v nej cvendžaním vzbudilo akúsi

sladkosť či nežnosť: vari to len nebol známy nočníček najmenšieho?

Keď sa mamička vrátila, dom bol plný tajnostkárstva, a to všetko pre ukrytú slúžku, ale ticho a ochota detí a skoro rozpačité dedove úsmevy skoro vzbudily podozrenie v panej. Vyzvedala sa raz jedného, raz druhého a tvárila sa pri tom, i keď nechtiac, prísne: prísne ako mamička.

— Prekvapenie...

— Prekvapenie?

A matka inštinktívne zamieri do kuchyne (všetci, deti i dedo, utekali za ňou). Prvé, čo v kuchyni zbadala, bol balík uprostred stola: zradný batôžtek.

— Nie, mama, neotváraj ho, nie je tvoj.

V tej istej chvíli sa zjavila, ktovie zkaďe, tá nehanebná Clarice, už vylicená z choroby, v ktorej deti len nejasne tušili tajomný hriech. Najprv sa zdalo, že sa Clarice smeje, že sa uškŕňa nad komédiou, ktorú deti pripravily; a ona zatiaľ plakala.

— Och, tatko! Ale ste mi s deťmi vyparovali prekvapenie! Naozaj pekné prekvapenie!

Zbadala však, že dievča naozaj plače a vzlyká, preto sa zatvárala príveto, ako by chcela povedať, že i ona vie byť zhovievavá. Ešte úprimnejšie sa zasmiala, keď deti i starček začali tancovať okolo plačúcej:

Clarice, Clarice, narodila si sa mame,
aby ťa nosili v ráme...

Tu sa pani priblížila k úbohej deve a pošepala jej čosi do ucha. Dieťa? Dievčina si osušila slzy a odpovedala len šeptom, aby jej hlas nezachytil nik iný. Jej dieťa? Umrelo. Pani si vzdychla, vystrela ruku, zľahka ju pohladila po vlasoch a povedala jej ako na útechu, kým deti spievaly:

— Ostaň.

Teraz jej už naozaj nebolo treba pripomínať: „Dávaj si

pozor, choď svojou cestou, choď najkratšou cestou“. Clarice sa poučila na vlastnej koži. Služobné sa obyčajne takto učia.

A potom, veď na ich poklesky sa tak chytro zabúda! Nájde sa, hej, nájde sa bohabojná pani alebo svätuškárika, ktorá ňou tajne pohŕda, alebo kňaz, ktorý na ňu vrhne pri kázni krivý pohľad, keď ju zbadá medzi pannami alebo dajaký naničhodník ju ukáže ešte horšiemu a čudujú sa potom spolu, ako ju mohol ktosi zneužiť. Ale mestečko je celkom dobromyseľné, rýchlo zabúda a zakrátko sa môže dievča pohybovať celkom smelo, nemusí sa ani červenáť pred poriadnymi ľuďmi. — Ach, — vzdychlo si dievča, — ako dobre padne vrátiť sa do domu dobrých ľudí, ktorý je vlastne už aj jej domovom. Je to pekné, keď človek neznamená ani viac ani menej ako predtým. Len to lútuje, že nemôže ísť „na očistu“ k oltáru ako všetky mladé ženy, ktoré sotva vstanú z postele, už nesú Madone sviečku a kňaz ich za to požehná: *Benedictio Dei omnipotentis...* To je tá očista. I Clarice si kúpila sviečku. Ale zatiaľ ju len uložila do škatuľky.

Prešli dni, prešli mesiace a Clarice bola stále tá istá, hoci sa neúnavne učila ďalej, polepšovala sa a mala rada celú rodinu. Ešte stále prechovávala svoje tajomstvo a svoju záhadnosť ako vtedy, keď sa zdalo, že je nevyhnutne stratená. Čo znamenajú pre ňu mesiace, ktoré nasledujú po sebe a na konci jej prinášajú ako vzdelaným osobám (i pánovi — úradníkovi, i panej — učiteľke), čo jej náleží. Plat jej zvýšili o tri líry. Roky ju nemôžu zmeniť, iba ak ju trochu polepšia a urobia ešte škaredšou. Hľa, zas prešiel rok a zdá sa, ako by bola Clarice len včera prvý raz vkročila do alkovne s batôžkom a ako by v domácnosti nebolo bývalo nikdy iné „dievča“, len ona. Zdá sa im, že tu slúži len krátko, veď všetci sa ešte pamätajú na dni, keď na-

stúpila. Muzio rastie, i dievčatká rastú: tí sa menia, na nich badať, že čas letí. Roberto je ďaleko a učí sa viac, ako si rodičia myslia, a menej ako dúfali, Roberto, ktorý „prejde“ alebo „neprejde“, čím drží neustále celú rodinu v napätí, Roberto, ktorý bojuje za dlhé nohavice a za akýsi plat, čiže „vreckové“ (smiešne nové slovo), Roberto, ten hej, na tom badať, že čas letí. Pesaro, starí rodičia, gymnázium? Všetko sa zmenilo! Plat, škola mesto. A Mercedes čaká, kedy dokončí ľudovú školu, aby mohly ísť spolu do penzionátu. Potom budú v penzionáte „sestry Quasoni“ so sľavneným poplatkom. Muzio prišiel až po „mama“... Keď teda taká jednoduchá žena ako Clarice, zatvorí oči a zas ich otvorí, mohla by si celkom ľahko myslieť, že je inde. V inom dome. Len pán sa vôbec nezmenil; a keď ide okolo Clarice alebo Cleonice či Dolarice, ešte vždy roztvorí ramená: — Giulietta milá... Čo je to pre ňu? Prvý žart, prvá pánova dôvernosť a prvá básnička, ktorú sa od neho naučila? Slúžka ju už vie nazpamäť a pán ju ešte stále recituje.

Koľko rokov prešlo? Keď ich človek spočíta, ani sa mu veriť nechce. Tie štyri, štyri a pol... Po toľkých rokoch už ona rozhoduje a radí: prívarok, či rizoto, smažené zemiaky, či špenát. Ona značí výdavky na zdrapy papiera a robí potom dennú uzávierku, sratávajúc stĺpec:

cukor...

cibuľa...

zápalky...

ricínový olej...

jódová tinktúra...

Po piatich rokoch..., po piatich rokoch ju oslovil muž. Prechádza sa sama, dobre oblečená, pozdĺž opusteného brehu a sbiera margarétky na lúke, ktorá leží vedľa brehu a na ktorej niet ničoho okrem veľkej novučičkej plachty

bez jediného záhybu. Na nej stojí námorník a farbí ju štetkou, namočenou do žltej farby. Clarice zastane obďaleč a obdivuje ho. Páči sa jej i červená hviezda, ktorú maľuje námorník hubou do prostriedku plachty. Zaujíma sa o nádoby, v ktorých sú rozpustené farby v slanej vode. Potom nadvihol muž hlavu, pozrel na ženu a usmial sa. Nechoval sa k nej ako k slúžke, ale ako k učenej osobe, lebo ju poprosil, aby mu na červenú hviezdu namaľovala iniciálky *S* a *B* a bez otáľania jej podal štetec. Clarice, červená od hanby i radosti, schytí štetec, namočí ho a... Ako vzdelaná osoba, ktorá vie písať dokonca i na plachty. Za tých päť rokov pani bola dvakrát chorá, i pán raz ležal. Muzio mal osýpky, Dolores šarlach, Mercedes bola chorá na hrdlo a okolo krku jej priložili venček pijavíc. Len ona, služobná, vďaka Bohu, nepoznala chorobu, iba ak tú, ktorú si išla liečiť na dedinu. A to bola veru choroba zo všetkých najťažšia. — Len ja viem, len ja, — hovorievala tajnostkársky, — čo som vtedy vytrpela. — Veď hej, ale potom hneď prišla odmena: vyhrala v loterii. Clarice vyhrala 10 lír a dokonca jej ich aj vyplatili.

Potom dostala zprávu o Dosolíne. Dozvedela sa, že chuderka starká nechala službu a teraz leží chorá v nemocnici. Clarice si zaumienila, že ju pôjde navštíviť, že jej odteraz venuje každú nedeľu aspoň hodinku ako kedysi, keď sa vodilo starkej ešte dobre. Najradšej by išla hneď, ale pani nesúhlasila.

— Nepáči sa mi tvoja panovačnosť: ja urobím to a to, ja idem tam a tam. Pôjdeš v nedeľu. Dosolína je v nemocnici, neujde ti.

Pani má vždy pravdu. Mohla by jej Clarice nedať za pravdu. Ten panovačný tón, že totiž vždy hovorí: „Ja urobím“, „ja idem“ (a veru ani nevie, ako by to mala inakšie povedať), je jednou z jej chýb. Pravda je, že odvtedy,

čo ju naučili čítať a písať, hreší Clarice častejšie ústami. Tak sa stalo, že na slúžku prešly chyby vzdelaných ľudí.

O dva dni neskoršie, keď sa vracala z konzervárne s taškou v jednej a paličku v druhej ruke, vidí, že sa ľudia uhýbajú z cesty malému pohrebnému sprievodu, ktorý ide skoro rýchlym krokom, ako by sa hanbil, že je veľmi krátky. Nie všetkým divákom príde na um, aby sňali klobúky. Kríž, kňaz, neprikrytá truhla, šesť žien a šesť fakiel. To odchádzala druhá hriešnica — Dosolína.

*

Nuž vtedy prišli na dôležitú vec: Dosolína, ktorá umrela v biednej nemocnici, nebola v skutočnosti chudobná, ba bola skoro bohatá. Potajomky sverila pánu farárovi dvatisíc šesťsto tridsaťpäť lír. Pán farár túto pozoruhodnú sumu poslal do Ceseny, do takzvanej Kňazskej sporiteľne.

Nik nemohol uveriť toľkému bohatstvu. Je síce pravda, že v novinách boli často zprávy o žobrákoch, čo zanechali milióny, zašité v špinavom vreci, ale Dosolíniných dvatisíc šesťsto tridsaťpäť lír, ktoré boli tak blízke, hodnoverné a skutočné, malo väčšiu cenu ako milióny v novinách. Bolo až na neuverenie, že by ich mohla nasporiť sold po solde. Ukradla ich? Odcudzila ich po troške svojim pánom? Toto podozrenie však odmietali z ohľadu na mŕtvu. Ale nik sa nechcel presvedčiť, tým menej Clarice, že mzdy, vreckové peniaze, dary a všetky tie malé príjmy, starostlivo ukladané po viac ako päťdesiat rokov služby, dávajú spolu práve 2.635 (dvatisíc šesťsto tridsaťpäť) lír, ktoré sú uložené v Kňazskej sporiteľni.

— Veru, veru, ušetrila skoro všetko... Zásteru si kúpila raz za dva roky... Ale kto teraz dostane všetky tie peniaze; všetky tie líry, skudy a Pán Boh vie čo ešte? Och, Bože, Bože...

Keď jej s veľkým krikom oznámili, komu to všetko bude

patríť, omráčená skoro spadla s nôh. Klesla na stoličku so zdvihnutými rukami, odovzdaná ako v hodine smrti. Museli jej ešte hodnú chvíľu kričať do ucha, kým pochopila a navykla si na myšlienku, že jej padlo do lona toľko peňazí z Kňazskej sporiteľne, hoci ich nezískala v pote tváre. Prečo? Prečo chcela Dosolína, aby jej peniaze, tak ťažko nashromaždené za dlhoročnej služby, prešli rovno do vlastníctva druhej slúžky? A prečo musela byť tou slúžkou práve ona? Nik nevie dať odpoveď, nik sa to už nedozvie. Starenka to tak chcela a pán farár, nútený rešpektovať vôľu nebohej, odovzdal bankovky — tak sa volajú skudy, keď ich je veľa — do rúk tej, ktorú pokladal vždy za svoju najhoršiu ovečku. Clarice stíska v hrsti peniaze a pritom jej šibne myslou: Mozole Dosolíny, Dosolíny, ktorá je možno tam za dverami a teší sa tomuto výjavu! — Och, Bože, — sťažovala sa o niekoľko dní pani domu, — čo to len tej starkej prišlo na um odkázať dedičstvo nášmu dievčaťu! Veď z toho celkom spyšnela, je roztržitá a nepozorná. Kto to s ňou vydrží? Kto ju skrotí?

Prišiel otec panej. Tak neočakávane, ako vždy. Ešte stále bol dosť čulý, ale už menej (eh, eh, sedemdesiatštyri, sedemdesiatpäť...!). Clarice so slzami v očiach a prachovkou v ruke sa mu hneď sverila s novinkou. Starčekov prvý dojem bol: veno! Dcéra však zakročila a zabránila mu rozhovoríť sa o veci. Ale starý bol veľký figliar, usmial sa pod fúzy a zaumienil si, že Clarici objasní cenu a moc toho slova. Bolo mu veľmi do smiechu pri myšlienke na Claricu ako na „nevestu s venom“.

— Och, naozaj, počúvajte, — začal v prítomnosti Clarice krátko po svojom príchode. — Sľúbil som priateľovi Viterbovi z Pasara, že mu nájdem služobné dievča, viete, také starosvetské, také, aké už dnes nevidno. Ako tuto Clarice alebo o niečo lepšiu, takú, čo by si zvykla nosiť bielu zá-

steru s čípkami. V Pesare už takých niet. Vyšli z obehu ako zlaté napoleonky. Na dedine ich treba hľadať! Na dedine (Clarice, choď do kuchyne), na dedine? Skús, či ich nájdeš!

— Hovorím ti, že sa bez slúžky nemôžem vrátiť. Môj priateľ Viterbo...

Clarice zastala za záclonou na prahu, načúvala a srdce jej šepkalo: Dvatisíc šesto tridsaťpäť... Pesaro... Priateľ Viterbo... Biela zástera s čípkami... Ani sama nevie, prečo sa o niečo neskoršie opýtala panej:

— Je Pesaro pekné mesto? — A prečo sa až teraz zaujíma o mesto, o ktorom už toľké roky počuje rozprávať? Čo jej mala pani odpovedať? — Áno, je pekné. Či nie sú všetky mestá pekné?

Otázky sa len sypaly.

— Pesaro je v Romagni, pani učiteľka?

— Romagna sa končí pri Cattelica, potom sú Gabicce a až potom Pesaro.

— Je tam veľké námestie?

— Veľké a je na ňom vodomet.

— Koľko ulíc je v takom veľkom meste?

— To nik nepočíta, dievka moja.

— I tam je more ako tu?

— Ešte krajšie, tam sú i vrchy.

— O koľko je Pesaro väčšie ako naše mestečko?

— Neviem, dievka moja. Asi päť alebo šesťkrát tak veľké.

Pani nakoniec pochopila, že Clarice sa preto vypytuje, lebo by chcela ísť tam, kam by sa naše mestečko vmestilo päť alebo šesťkrát, a prestávala dávať odpoveď. Sprisnela. Dost' už! Dost'! Služobná sa nesmie toľko vypytovať. Deti jej môžu klásť otázky, pravda, panské deti. Služky majú byť v kuchyni a nevedia, že jestvujú aj iné mestá okrem tohto. Služky nie sú vzdelané a nepoznajú rozdielu medzi Marche a Romagnou. A keď bude Clarice ďalej trápiť otáz-

kami, pani jej zhabe aktovku s knihami i so šlabikárom, sošitmi, perom, pijakom a románom. Ale Clarice len záhadne mykla plecami a usmievala sa, ako by chcela povedať: Nebojím sa. Pravdaže nie, veď už sa rozhodla...

Rozhodla sa. Celkom sa primkla k svojmu ochrancovi. Ukázala mu žlté i červené plachty, vystreté pri zálive. Na najnovšej z nich vynikaly obrovské, trochu farbavé iniciály, ktoré namaľovala ona. Potom už celkom bez strachu oznámila svoj úmysel pánom, deťom, známym, celému mestčku. A vtedy, len vtedy, pri myšlienke, že sa osadí vo veľkom meste, že pri kanáli zanechá po sebe pamiatku, až teraz v tomto omámení, dievčenskej zvedavosti, ktorá prevyšovala i jej lásku k deťom, až teraz uvedomila pochabá a nemotorná služobná potrebu obrúsiť sa a zjemnieť. Nuž veta: Musím sa predsa starať o svoju kariéru, neznela z úst Clarice ani tak smiešne.

Ale pani rozprávala ďalej, ako by nič nechápala, ako by nechápala nič z toho, čo sa deje.

— Kariéra? Povedala si „kariéra“? Ako? Takto, keď prídeš, vždy ma pripravíš i o tú trochu pokoja... Zabudla si už, Clarice, čo som pre teba urobila... Naučila som ťa čítať i písať... Išla som k tvojmu bratovi na vidiek... Kvôli tebe som prekročila Rubikon... Tvojmu bratovi som dala vrecia žita a ovsu... Potom myslela, že prišla na najúčinnější dôvod:

— A deti?

— Už som ich vychovala, — odvrkla Clarice a rozhodila rukami, ako by chcela povedať: Nemám výčitky svedomia.

Odišla z domu. Išla na stanicu, sadla slávnostne na vlak so svojím starým ochrancom, ako by šla dobývať svet. Tam ďaleko, nad dymom lokomotívy, nad hrozivou tmou tunela, jej oslepovala zrak vidina kariéry: Zástera čo zakrývala i prsia, biela zástera, biela zástera s čipkami.

VII.

Po vzrušeníach z cesty, tunela, príchodu a koča čakalo ju v meste ešte väčšie vzrušenie. — Priateľ Viterbo už nepotrebuje služobnú, už si ju medzi tým obstaral. — Ale priateľ Viterbo už našiel zamestnávateľa pre toto chúda; hneď povedal i jeho meno. Bol to pán Dompé, priateľ Dompé, ktorý býval naproti divadlu, teda mal šťastie bývať v najpánskejšej štvrti mesta, na rozľahlom námestí. Tam bývaly i herečky.

— Dobre teda, — zamyslene povedal starý. Zaumienil si čím prv zbaviť sa Clarice, aby nedráždil zbytočne ženu. Bola totiž tučná a pohodlná, on obratný a citlivý, ona stará, on ešte čulý, ona zatrpklá, on vyrovnaný, nuž nerada videla slúžku „na sklade“. — Idem a porozprávam sa s rodinou Dompé, dohodíme sa o všetkom: o plate, službe i strave, hneď sa vrátim. Ty ma, Clarice, počkaj tu.

Čaká a sedí hore na schodoch, s batôžkom pri nohách, nemôže vymeniť čo i len dve slová s manželkou svojho ochrancu alebo s ich slúžkou, tiež už dost' starou. Prechádzajú stále po schodoch a rozchádzajú sa do dverí. Ochránca je na šťastie šikovný človek a o chvíľu je nazad.

— Zajtra ráno nastúpiš. Ale, dcéra moja, Dompéovci nie sú veru Viterbovci. Ale áno, áno, bielu zásteru budeš nosiť i u nich, pretože hrdosť nechýba ani tam a nechýba ani pýcha... Ale... ale... no len sa mi ukáž, či si dost' mrzká..., pretože tvoja nová pani, pani Laura Dompé žiarli na služobné a chce, aby boly škaredé, veľmi škaredé, ohavné... Nože sa ukáž, či si „ohavná“?

Clarice z toho všetkého rozumela málo alebo vôbec nič. Všetko je pre ňu nové, zvláštne a akosi neskutočné. Ako sen, ako zlý sen.

— Poď so mnou, niečo ti ukážem. Vezmi si i peniaze, uložíme ich na pošte. Dáme ich na knižočku, si spokojná?

Peniaze, knižočka, mesto, stavec, čo ju vlečie za sebou, dedičstvo Dosoliny na hrudi a on hovorí stále o Viterbovcoch a o rodine Dompé. Ľudia sa zastavujú a obzerajú si ich: Všetko je nové, zvláštne a akosi neskutočné, ani pekný, ani zlý sen.

V meste človek chodí a nedochádza k cieľu: táto ulica s arkádami na jednej strane, tak sa zdá, je nekonečná. Pod týmito stĺpmi sa chodí ako v lodi dlhočižného kostola, ktorý má na bokoch miesto oltárov obchody.

— Toto je Corso, — vysvetľuje stavec. — Hlavná ulica sa volá Corso 11. septembra.

— Jedenásty september? Aký je to sviatok?

— Sú to narodeniny Pasqualina, toho, čo putuje s gitarou ces plece, spieva básne a „Oslobodenie Pesara“:

Ach, aká to strelba
v tej chvíli zahrmela...

Keď prechádzali okolo kostola svätého Augustína, Clarice zastala okúzlená toľkou krásou, ale ešte viac zvieratami pri portáli, na ktoré ukazovala s otvorenými ústami.

— Levy, — vysvetľuje jej sprievodca. — Dravé zvery.

Dravé zvery? A či býva dravá zver v mestách pred portálmi kostolov?

A Boh dal, že Clarice konečne nastúpila svoj úrad v rodine Dompé a hneď aj vykonávala úlohy „nováčka“ po boku družky, ktorá azda nebola dost' „ohavná“, hoci sa zdalo, že má i skorbut, a bola stále veľmi zlej nálady. Dva dni po príchode „novej“ odišla s výhovorkou, že chyžná, ktorá číta knihu za knihou a spieva celé opery

a Gounodovu Ave Máriu, nemôže jest' a spať so slúžkou, ktorá, len si to predstavte, i sama si priznáva, že je mrzká. Tak sa stala Clarice odrazu pánom situácie. A pani Laura Dompé sa len smiala a smiala.

— Dcéra moja, nepohoršuj sa nad tým, že sa smejem, keď tvoje družky odchádzajú. Tak som sa bála, že neodídu! Teraz som už ani nepredpokladala, že Stamura dokončí aspoň svoj mesiac.

Bola to malá, drobná pani vedľa mohutného manžela. Bola i trochu malicherná, hlúpučká a bezvýrazná. Zožierala ju, ako sa povrávalo — žiarlivosť, lebo bolo stále ťažšie upútať takého rozmarného temperamentného muža, ktorý by mohol prípadne aj inde vybiť svoju prebytočnú energiu. Zbavená strachu, že má v dome pekné dievča, chválila pred mužom, aby ho pobavila a zároveň aby ho pozlostila, túto „škaredú, veľmi škaredú, až ohavnú“, teda dokonalú slúžku, ktorá vpadla do ich domu celkom náhodou. Aká úžasná prostota! Aká vytrvalosť a sila! Perla medzi dievčatami! Rozprávala o nej ako o veľmi peknej žene, ktorá má dva dary, tak ľahké rozlíšiteľné: pôvab a milotu. Slovom, je to najškaradejšia žena na svete?

— A či to nie je dost?

— Stačí, že má rada dieťa.

Ako by mohla mať nerada malého Gegeho? Občas ho zavolala tajomným kývnutím, ako by ho chcela niečím prekvapiť, niečo mu potajomky dať. Potom ho schytila, posadila sa s ním na prvú stoličku a stisla ho kolenami, aby jej nemohol ujsť. Začala mu rozprávať. Bola to akási rozprávka: rozprávka o inom Geg, ktorý sa volal vlastne Muzio.

— Keď som ho opustila, prišiel v šlabikári až po „mama“...

Každý deň v tú istú hodinu prichádzala učiteľka dávať Gegemu hodinu. Na tomto vyučovaní sa i mama horlivo zúčastňovala a rada by sa bola na ňom zúčastňovala i slu-

žobná. Hlbokým dojmom pôsobila na Claricu i učiteľka klavíru s veľkými nótovými sošitmi pod pazuchou. Clarice doteraz ani netušila, že jestvuje tento čierny kus nábytku, ktorý vycerí dva rady zubov, keď ho vpredu otvoria, jeden rad bielych, hustejších a väčších, druhý rad tvoria menšie, riedke a veľmi čierne rezáky. Vyzerá ako veľká, nekonečne dlhá, rozšklabená papuľa bezhlavého zvieraťa, ktoré sa chytilo tam v rohu salónu do pasce. Gege sa k nemu približoval bez strachu, sadal si pred neho, ručičky si kládol priamo na jeho strašný hrtan a len čo sa tie biele a čierne zubiská zahryzly do nevinných prstíkov, zviera sa rozochvelo a rozspievalo ako na jarmoku, len o niečo žalostnejšie a váhavejšie, aby dieťaťu príliš neublížilo. Prvá pieseň, ktorú sa čiernej beštii uráčilo zaspievať, pretože Gege jej udatne čelil, pohodlne sediac na stoličke, bola „Pieseň pastierika“. Ako dlho už sedával chlapec na stoličke, a beštia ho ešte predsa nezhltna.

Tá slečna, čo prichádza trikrát týždenne, vždy v tú istú hodinu, bola učiteľka hudby a zviera nebola divá beštia, ale bol to ten skrotený „klavír“. Clarice otvárala slečne dvere so záhadným úsmevom a občas i žmurkla na ňu, čo malo asi znamenať: Už viem všetko. — Slečna pohľadila dieťa vždy po hlavičke.

— Dnes máme cvičenie pre druhý prst pravej ruky a štvrtý prst ľavej ruky...

Alebo preberali cvičenie pre štvrtý prst pravej a druhý prst ľavej, alebo cvičenie na to, aby si prsty zvykli na čierne klávesy, alebo cvičenie pre palec pravej a malíček ľavej ruky. A ona stála za dverami a načúvala. Občas si mimovoľne obzrela drsnú ruku a pomyslela si, čo by asi mohla urobiť učiteľka z týchto mäsiarskych prstov. Takto vyčkávala koniec vyučovania, ktoré trvalo presne pol hodiny. Potom počkala, kým slečna pozdravila paniu,

a zasa pohladila dieťa. Privrela za ňou šťastne dvere. Potom lákala svojho maznáčika do kuchyne, sľubujúc mu pohľadom bohvieaké rozprávky a maškrtky. A čo to vlastne chcela Clarice od neho? Chcela vidieť jeho ruky, prezrieť mu prstíky (štvrtý na pravej, druhý na ľavej, palček i malíček), či na nich nie je znak po hryznutí, škrabnutí alebo aspoň kvapôčka krvi. Potom mu ich bozkávala, nahlas pri tom mľaskajúc, ako keby naozaj krv sala, ako by ešte nebola presvedčená, že klavír nikomu neublíži. Klavír je dobrý, najmä teraz, keď mu ústa zavreli na kľúč.

Často zakročila pani práve včas, aby oslobodila malého Gegeho od prílišnej lásky škaredej slúžky. Prúdko jej ho vychytila z rúk. Tvárila sa pri tom, ako by mu bola práve život zachránila.

— Zahubííš mi ho! Zničííš mi ho!

V určité dni prichádzala akási stará dievka, samý úsmev a falošné kučery, samé lichôtky a zdobneliny. Dieťa sa jej bálo, keď ho bozkávala. Slúžke hovorievala, že si sotva môže dovoliť prepych držať posluhovačku, hoci samota večerov, samota nocí..., opustenosť v posteli... Nenávidela samotu.

Táto príbuzná panej, táto tetka Nora Boninsegna, ktorá pôsobila dojmom prepychovej pôrodnej babky a bola ešte slečnou (pokiaľ, pravda, pôrodné asistentky môžu byť slečnami), preukazovala často záujem o Claricu tým, že najradšej hovorila s ňou. Radšej ako so svojou „neterkou“. Sotva vošla, hneď sa pýtala naraz oboch, maličkého i Clarice, či boli dobrí, či nehnevali mamičku a paniu a či si zaslúžia cukríky a pochvalu.

— Áno, teta, bolo by z nej výborné dievča, keby sa nebála utrieť prach na klavíri. Bola by výborná, keby sa neusilovala vziať mi dieťa. Bola by z nej výborná slúžka...

— Slovom, nebola dobrou služobnou, ale...

— Veď chápeš, tetka Nora. Jednu čnosť jej však nik nemôže uprieť.

— Môžeš byť spokojná, Clarice — uspokojovala dievča tetka Nóra, ktorá sa považovala za „obstojnú“. — Keď nie si dobrá..., si aspoň škaredá.

A biela zásterka s čipkami?

Tetka i neter, aby sa pobavily, povedaly jej, že i tá bude. Bola i zásterka, ale na svetlo božie vychádzala len pri slávnostných príležitostiach. Jestvovala, ale bola skrytá, vtisnutá medzi bielizeň panej. Pekná zásterka; na okraji čipka na dva prsty, zahaľuje i prsia ako tie, čo nosia prepychové slúžky v hoteloch, alebo v domoch vysokých ako veže, v tých, ktoré volajú palácmi.

— Opášeš si ju, keď pôjdeš s dieťaťom na prechádzku.

— A kedy pôjdem von s dieťaťom?

— Keď pôjdete navštíviť tetku Noru.

Prišiel i ten deň. Vytiahli bielu, bielučičkú zásteru ako zástavu.]

— Počkaj, Clarice, nech ňa oblečiem. Buď trpezlivá. Na prsia ju pripevníme dvoma špendlíkmi... v zadu veľká mašľa..., dlhá mašľa..., dlhá..., asi takto.

Zdalo sa, ako by sa bola zmenila. Vyzerala ešte škaredšia: „vznešenejšia“ a škaredejšia.

V dome tetky Nory našiel malý Gege svoju druhú matku, alebo, ako ju volala jeho prvá matka, pestúnku, vlastne svoju dojku. Bol rád Gege, že vidí svoju dojku? Ani sám nevedel. Ale Clarice bola veľmi, veľmi rada, že mohla poznať tú, čo dávala Gegemu mlieko: Tetka Nora predviedla pri tejto príležitosti okrem prísnych šiat i tváričku nespokojnej opičky, na ktorej nos — obvyklý, nakvasený nos starých dievok — hral najšpatnejšiu úlohu.

Gege už dávno vedel, že kedykoľvek príšla jeho pestúnka,

tetka Nora bola vždy menej zábavná a oveľa škaredejšia ako inokedy, škaredšia ako Clarice.

Aké bolo slúžkino prekvapenie, keď zbadala, že v jednom rohu tohto salónu bola taká istá čierna obluda, akú mal i Gege. Taká čierna obluda, ktorá miesto toho, aby zožrala útle dieťa, čo pri nej sedáva, spieva „Pieseň pastierika“. Naivne sa usmievajúc ukazuje ho dieťaťu a tetke. Čo? Klavír? - Svojho času som na ňom hrávala i ja. Aké krásne mazúrky som hrávala, Clarice! „Na vlnách“! Potom som zažila veľké sklamanie a prestala som hrať, ba urobila som sľub, že už nikdy nezdvihnem vrchnák klavíru. Nikdy viac. Nikdy! Sľub čistoty... „Na vlnách“...

— Kde je moja druhá mama? — pýtalo sa občas dieťa predstierajúc, že ju hľadá i pod nábytkom,

— Chudera, ostala v kuchyni... Nie je zvyknutá... Hneď ti ju zavolám... Prišla dnes ráno z... zo Santa Veneranda... Tam ňa pridávala... Priniesla ti...

— Čo?

— Neviem. Ale niečo ti priniesla... ako vždy...

Ostali sami: Gege a Clarice. Chlapček si urobil z otáčavej stoličky kolotoč a biela zásterka s čipkami zastala v očakávaní pri dverách.

Clarice čakala, že uvidí sedliacku zo Santa Veneranda so šatkou na hlave, v širokej pruhovanej sukni, s obrovskými náušnicami a so šnúrou koráلكov okolo krku. V jednej ruke batôžtek čerstvých vajec a koláčov. Proti jej očakávaniu to bola ženička, oblečená do čierneho, so zdvorilou tvárou, ešte mladá, váhavá, ale vôbec nie rozpačitá alebo zastrašená salónom, či klavírom. V ruke držala baliček cukrovíniiek, úhľadne previazaný modrou stužtičkou. Šálík z čierneho tylu jej zastieral vlasy a splýval až na oči. Keď si mimovoľne trochu, celkom máličko odhrnula závoj na čele, Clarice spoznala Zelmu a Zelma spoznala

Claricu. Teda nie sedliačka, ale slúžka; nie zo Santa Veneranda, ale z mestečka, kde slúžila; nie druhá matka alebo pestúnka, ale ozajstná matka po mlieku i krvi. Jedným slovom „Zelma“, tá, čo kričala: „Dolu s mužmi!“, tá, čo jej radila nedôverovať mužom, tá čo prerušila priateľstvo s Claricou, pretože dôverovala mužom. A keď sa spoznaly jedným kradným pohľadom, ako by si boly navzájom povedaly: „Ja som Zelma! Ja som Clarice! Som Gegeho matka! Som Gegeho slúžka!“ Trvalo to len chvíľu a ich pohľady sa navzájom vyhly, sotva sa stretly. Bolo to práve že sa zaprely, len, čo sa spoznaly.

— Gege, — prehovoril známy hlas, — pobožkaj svoju pestúnku.

Gege, celkom šťastný, stál na stoličke, vysoký, natiahol ručičky a pritisol si matku na prsia a znovu a znovu bozkával *svoju matku*.

— Gege, — povedal ten istý hlas, — sadni si pekne a spôsodne, ak chceš, aby si tvoja pestúnka vzala cukríky nazad. Polož si ich sem. Sadnite si aj vy, žena. Sadnime si.

Clarice ostala stáť blízko dverí. Bola len obyčajným divákom. Tež sa pred Zelmou sa hanbila za svoju parádu mestskej slúžky, hanbila sa i za bielu zásterku s čipkami, hoci po nej predtým tak veľmi túžila.

— Gege je pravým potešením rodičov, je poslušný, usilovný a rozumný, je to pravý „pánko“. Učiteľka, ktorá ho prichádza učiť do domu, je s ním spokojná. Druhá učiteľka — a tu tetka Nora ukázala na klavír, — je tiež spokojná. Rodičia sú ochotní dať mu tretiu učiteľku, učiteľku francúzštiny. A časom, ak bude chcieť, môže sa učiť trochu i anglicky, i maľovať...

— Och, Bože, nebude toho priveľa?

— Ak toho bude priveľa, nechá toho. Zdravie nado všetko. Ako sa vám pozdáva od poslednej návštevy?

— Vyzerá dobre... pekne...

— Vo vate ho chováme. Mama: „Beda tomu, kto sa ho dotkne“; otec, len čo príde domov: „Kde je Gege?“ Nevedno, kto ho má radšej. Azda mama... matky! Doteraz s ním slúžky — veď viete, aké sú — zle zaobchádzaly, pretože podľa nich panské deti sú rozmazané, zvláštne, nevychované, ba i bezočivé. A konečne čo chcete od nich? Veď slúžky nie sú matky. Ale teraz máme jednu...

— Tamtú, — veselo ukázalo dieťa.

— Poď sem, Clarice!

Poslúchla a mlčanlivá i hrdá sa postavila pred Zelmu. Zelma si smelo pritiahla dieťa na kolená a hľadela. Hľadela na bielu zásteru s čipkami.

— Vidíš ju?

— Vidím.

— Miláčik oteckov, mamičkin... a slúžkin. Povedzte, povedzte sama, či to nie je šťastné dieťa. Porovnajte ho s deťmi chudobných ľudí, ktoré už v dvanástich rokoch musia pracovať. Porovnajte ho s deťmi bez otca, bez... bez... Ach, aké úbohé detstvo! Gege, bozkaj svoju pestúnku! Veď ty si sa nikdy neprotivil.

Clarice sa vrátila na svoje miesto. Domáca pani, trochu zamračená, myslela azda na to, že neurobila a nepovedala dosť, nuž sľadávala v duchu ďalšie pekné vety a bezvýznamné slovíčka a citoslovčia, priliehavé v podobnej situácii. Že by práve teraz mala zlyhať tejto skvelej, múdrej tetke Nore fantázia? Host' držal za jednu ručičku dieťa, ktoré sa chcelo vyšmyknúť. Hľadela na tú ručičku a bozkávala ju. Znova ju obzrela a bozkávala, ako by nemohla uveriť, že jej ju nechali celú, so všetkými piatimi prstíkmi, až po tlúci, teplý tep.

— Gege, pestúnka ňa ešte nepočula hrať; zahraj, zahraj

svojej druhej mame „Pieseň pastierikov“. Vidíte, dobrá žena, tento kľúčik? Týmto sa otvára klaviatúra, ktorá bola roky a roky zamknutá pre sľub... sľub, rozumiete? Neverili by ste, aká to bola pre mňa obeť. Na tom konečne nezáleží, na tom nezáleží. Sadni si, Gege. „Na vlnách“, „na vlnách“... vlastne nie, „Pieseň pastierika...“

Niekoľko bojzlivých, krivkajúcich tónov, ako by vychádzaly z verklíka. Tak chrapľavo spieva dnes pastierik. A tým pastierikom je Gege. Ženička v čiernom, učupená vo foteli, plače a vzlyká celkom vážne; pastierik zatiaľ spieva slabučko a chrapľavo. Nakoniec tleska len domáca pani. Veď či by mohla tleskať druhá mama ako v divadle? A Clarice stojí ani socha!

— Teraz už dosť. Boli ste spolu už dosť dlho. Zdá sa mi, že o dvadsať minút dlhšie ako minule. O takomto čase mal už Gege dostať svoju zaváraninku a vy máte o pol piatej odcestovať do... do...

— Do Santa Veneranda...

— Santa Veneranda. Clarice, rušaj sa! — pozrite len, ľudia boží, vyzerá ani socha — chlapca treba odviešť domov...

Clarice ešte chvíľu otáľala, kým sa pohla. Najprv pozdravila nemým pohľadom ženu v čiernom a čakala, aby ešte raz prehovoril známy hlas po tom tiesnivom tichu. Až po tejto poslednej prestávke sa pohla a podala dieťaťu ruku.

— Gege, pobožkaj, daj božtek mame..., svojej druhej mame...

*

Keď prišla domov, už nebola z nej tá istá Clarice. Nikdy ju nevideli takú roztržitú a neprítomnú. Hrešili ju. Nerozumela. Gege sa na ňu uškieral. Nevidela. Zdalo sa, ako by počúvala hlas, ktorý vychádzal z jej vnútra, a to sa

u služobných často nestáva. Že by i služobné mali svoj vnútorný hlas?

Och, Bože, Bože! Prečo sa Zelme neprihovorila? Prečo ju nepotešila? Prečo sa jej nehodila okolo krku, tam, v salóniku tetky Nory? Teraz by bola rada, keby jej bola hlbokým hlasom povedala: To ja, ja strážim tvojho syna, ja ho obliekam a ja ho obsluhujem, ja mu pripravujem papaň, ja mám z neho radosť. Či nie je lepšie, Zelma, že sa z neho teší slúžka, keď i jeho pravá mama je slúžkou?

Prečo ju neuistila výrečným pohybom: Neboj sa! Neboj sa o svoje dieťa, kým som tu ja... A ani jedna z nich sa neodvážila otvoriť ústa. Bolo správne, že sa zaprely hneď, čo sa spoznaly. No teraz, keď už vedela, prečo hľadajú v tomto dome škaredú slúžku a prečo tak chvália ohavnú služobnú (kým ona, Zelma, bola nebezpečne pekná), teraz, keď vedela, že pani nemôže mať dieťa a že jej to kedysi povedal i doktor, teraz, keď Gege nemohol patriť ozajstnej matke, ktorú volali pestúnkou, čie bolo, čie bolo teraz to dieťa? Zdalo sa jej, že patrí jej. Už sa jej nechcelo ctiť si ho, poslúchať ho, lichotiť mu, láskať ho, aby sa nepodobala falošnej matke, ktorá sa uspokojí so synom, ktorého porodila iná žena, keď nemôže mať vlastné dieťa, mysliac si, že na tom nezáleží, je to jedno. Už nechcela byť škaredá, už si nechcela rozčuchávať vlasy, aby takto pobavila malého Gegeho ako kedysi toho druhého, malého Muzia, ktorého mala pravá matka. Nechcela sa už ponížovať, pretože ani matka sa neponižuje a nerobí sa škaredou pred svojím synom, nezabáva ho takto, ani sa mu takto nelíška: — Poď, poď! Och, dieťa, och, Gege, ty ešte nevieš, kto ti je matkou. Pani nie je tvojou matkou. Tvojou matkou je istá slúžka. Nevolá sa Laura, ale Clarice. Ja som, ja som tvoja matka! — Alebo zápasila s ním, aby sa jej nevyšmykol z rúk, a hovorila v duchu sebe alebo

hociktorej slúžke — matke, ktorou mohla byť i Zelma: Naše sú! My sme ich porodily. My sme trpely. Bolesť bola naša, i hriech bol náš. I hanba bola naša. Kto chce mať deti bez utrpenia? Deti z mäsa, ako je toto? Nie, Gege, nie je ti pestúnkou, nie je ti dojkou... — A on sa smial a bavilo ho krútiť sa jej v rukách. Nazdal sa, že ho stíska zo žartu. A ešte viac sa mu páčilo, keď objatie nepovolilo a on mohol ceriť zúbky ako psíček a uhryznúť ju na zápästí, kde ostávalo po každom uhryznutí vláčenko sliny. — A priezvisko? Vieš, kto je tvoja matka? Vieš, aké je tvoje priezvisko? Bonoli, Bonoli, Bonoli... Aj my máme priezviská... Ach, ako hovoríva pani? — Zničiiiíš mi ho! Nechaj ho! Počuješ? Nehnevaj ho... — A Clarice sa smeje ako nikdy predtým, ako by mala zakázané smiať sa. Konečne však rozovrela náručie a zajatého vtáčika pustila na slobodu. Ha, ha, ha! Dosť mu už pocuchala perie.

Náhle ju zachvátil materinský cit: spomienka na vlastného, bledého, chudučkého synčeka, ktorý nemohol žiť viac ako šesťdesiatdva dní, vzbudzovala v nej zúrivosť a nepremožiteľnú pochmúrnosť. Niekedy sa jej zdalo, že maličkého nechala vo svojej izbe, na svojej služobníckej posteli. Prudko vybehla hore schodami a rozochveným srdcom pozrela i pod posteľ, hľadala i medzi poduškami a pod slamníkom a nebolo ho! Niekedy sa jej zdalo, že maličký neumrel, ale že patrí inej žene: pravá matka ho darovala nepravej, aby sa stal synom bohatých, „mladým pánom“. druhým Gege. Teraz to ľutovala. Teraz, po šiestich rokoch, ho chcela nazad. A nevedela, od koho si ho pýtať: zabudla adresu.

— Clarice! Ach, aká nepozorná! Vieš, že sa kazíš?

Kazila sa? Mala dieťa príliš rada? Príliš k nemu priľnula? Pôsobila azda dojmom, že sa chce oň priet' s rodičmi? Ale či to nebolo zábavné, či nebolo toto všetko

zábavné, i keď sa Clarice, áno, trochu zhoršila? Áno, je roztržitá, nepozorná, ospalá, zamyslená, trochu pochabá, ale urobme jej radosť a pošleme ju s dieťaťom na prechádzku. Lekár predpísal mame na toto ročné obdobie more, morské pobrežie, dlhé prechádzky kočom, Ardizio, San Bartolo, vrchy, more... Dopravme jej tú radosť, nech sa vezie s paňou a Gegem na koči. Dopravme jej ilúziu, že je pekná v bielej zástere s čipkami!

Pred bránou často zastavoval koč.

— Pred bránou zastal koč. Koč je pred bránou! — kričí Clarice ako pojašená, vykláňajúc sa cez malý balkón.

Keď schádza s paňou a Gegem, oči jej žiaria od radosti, že si môže sadnúť do koča pred nepravú mamu a dieťa v hodnosti pestúnky, v bielej zástere s čipkami, chrbtom obrátená ku koňom. A keď tu pani nie je, radosť jej očí je jasnejšia a istejšia, pretože dieťa sedí pri služobnej a služobná pri dieťati, nuž môže sa tváriť ako pani, ako pani a mama.

Kočiš si dovolil zašomrať. Nevraživo zaškúli na Claricu a uškrnie sa: — Sadnite si! — Vedel by na ňu i žmurkať. Alebo krúti hlavou, vylieza na kozlík, ako by chcel povedať: „To je ale tvár do koča! A takých ľudí mám ja vozíť!“ Niekedy schválne odpluje zvysoka, alebo myká plecami, alebo sa prihovára zvieratu, alebo vrhá významné pohľady na zvedavých chodcov a začne šibať koňa. Možno, že sa sám podvolil vyviezť škaredú slúžku na vychádzku za mesto, aby sa nadýchala čerstvého vzduchu. Ale tá, čo sedí dnu a nie na kozlíku, tá, čo víťazoslávne nosí bielu zásteru s čipkami, môže sa veľmi ľahko nezaujímať o neho, obyčajného kočiša. Sotva na neho pozrie, sotva vie, aký je: vysoký, chudý, s veľkým červeným nosom, dlhé, krivé nohy, spôsoby a výzor kočiša, neustále s bičom v ruke. Ako by sa aj mohol obísť kočiš bez biča?

Potom zbadala pani, že ju nepoznala dobre, tú škaredú Clarice. Bolo to vtedy, keď Gege, prehrabávajúc sa v služkinej aktovke, našiel knižočku, zbadal, že to nie je šlabikár, ba ani katechizmus, ani hocaká iná knižka. Na šedivej obálke bol kráľovský znak a na celých stranách len rubriky, štvorčeky, čísla a krúžky, porobené ako by okrúhlymi pečiatkami. Posledné stránky boli peknej sýtočervenej farby. Slovom sporiteľničná knižka číslo 00759 (27/10), vydaná na meno... — Je nemysliteľné, že by sa jej Gege nebol zmocnil a že by ju nebol zanesol mame.

— Čo to je? Bože môj, Gege, čo si to spravil? Otvoril si daktorú zásuvku? Prehrabúval si sa v nej? Och, och, och! Clarice? Úspory... Čie? Clarice Delicaty? ... Clarice? Clarice!

Vrhli sa na ňu, vypytovali sa, skúmavo jej hľadeli do očí. Rozprávala, ospravedlňovala sa a nakoniec pripustila, že je bohatá.

— A nepovedala im to! Dvatisíc šesto tridsaťpäť! V celom Pesare niet služobnej, ktorá by... Nikdy sa nestalo že by služobná dedila! Och, Gege môj, moje potešenie, moja krása, hviezdička moja, myšička moja, bolo ti ľúto, keď si počul, že Clarice je bohatá? Ale veď i ty si bohatý, veď i ty máš peknú vkladnú knižočku a v nej toľko peniažkov! Poď sa na ňu podívať, poklad môj, hviezdička moja...

Zpráva sa veľmi rýchle rozšírila. Gege ju sám oznamuje každému, kto vkročí do domu, už na chodbe: Je bohatá! — A ukazuje na dvere, za ktorými načúva Clarice, tisnúc si na srdce knižočku čís. 00759. Tetka Nora Boninsegna sa udrela po bokoch, ako by chcela povedať: Hí, ale nám vytrela oči! A zo zvedavosti vpadla do kuchyne. Chcela si lepšie obzrieť služobnú, ktorá dedila po inej služke, hoci o tom nebola veľmi presvedčená.

— Dvatisíc šesťsto tridsaťpäť? — A chce vidieť, čítať meno, preskúmať pečiatky a sumu: dvatisíc šesťsto tridsaťpäť. Sto hrmených!

I služobná tetky Nory si ju obzrela zblízka a pokorne roztvorila náručie: Teraz, — povedala, ako by jej chcela polichotiť, — mi kúpite hodvábnu šatku...

Ale Claricu najviac prekvapil kočiš. Odrazu neuškrňal sa, žmurkal a nepľul zvysoka, nerozprával s koňom, ale ukazoval sa jej veľmi veselý a usmievavý, ba pomáhal jej dokonca nastúpiť do koča a škaredé „Sadnite si“ sa zmenilo za sympatické a úctivé „Ráčte si sadnúť“. A toto prekvapilo Claricu viac ako všetky žarty, úsmevy a výsmechy posledných dní. Potom sa jej dostalo nežnosti v podobe príjemného pošteklenia na šiji. Bolo to hladkanie kočišovo, ktorý používa bič a nie ruku, keď sa chce ukázať galantným. Už i kočiš jej začal preukazovať úctu.

VIII.

Odvtedy, čo ju pohladil koncom biča, ako sa na kočiša patrí, nevidel sa jej už taký škaredý. A keď počula z úst panej vetu, ako bola táto (banálne frázy vždy na ňu pôsobily veľkým dojmom): „Každý mužský je pekný“, Clarice si pomyslela na Halušku. Odvtedy bol pre ňu Haluška mužom ako všetci ostatní „pekní mužskí“, i keď sa o ňom hovorilo, že je škaredší ako najčiernejšia noc. Clarice vedela, že miesto toho, aby sa chodil do kostola dívať na „svoj obraz“, chodieval do Rastellovej krčmy na Fallovej ulici alebo ešte lepšie: do geta, ku Kristíne, kde sa Haluška veľmi často kŕmil haluškami. Veď i ona čítala na tabuľke! „Stále čerstvé špargle a halušky.“

Teraz boly prechádzky kočom oveľa zaujímavejšie a dlhšie, pretože pani mala vo zvyku prejsť pekné časti Via Flaminia pod Ardiziom, ktorý sa strmo skláňa k moru. Niekedy sa odviezli až ku kaštieľu Dell' Imperiale, k úpätiu vrchu San Bartolo alebo k vile zo 17. storočia, známej krásnymi vodometmi, ktorých úlohou je naplňovať rozkošou návštevníkov, ako kedysi veselých hostí. Haluška si vymieňal na týchto výletoch niekoľko žartovných slov s Claricou, ktorá bola tiež škaredá ako najčiernejšia noc (hoci nebola ešte vyziabla), a pani sa vždy z chuti nasmiala. Istého dňa, keď sa koč škriabal na Caprile, kde chcely pani, dieťa a slúžka konečne uvidieť diabla, čo chrľil vodu miesto ohňa (inokedy bohvie prečo nefungoval), Clarice sa čertovsky rozosmiala, pretože sa jej koniec biča dotkol nosa. Malo to byť azda dajaké znamenie? Približovala sa azda

chvíľa, keď bude musieť kočišovi povedať jasné nie, alebo: „Preč ruky“, alebo sa mu zasmiať do tváre, pretože pred Haluškom tu už bol istý „Hrdzák?“ Keď prišli pred vchod, pani s chlapcom vystúpila a už po niekoľkých krokoch stretla veľmi úctyhodnú paniu, ktorá prišla tiež kvôli caprilskému „diabľovi“, ako mu hovorili, aby ho odlíšili od ozajstného diabla, ktorý bol všade vystavený. Úctyhodná pani tu očakávala dajakú spoločnosť, aby nemusela ísť do pekla sama. Och, drahá! Och, malý, milučký! A Gegeho poriadne vybozkávala. Pri bráne už stál záhradník, pripravený k službám paniam z Pesara.

Clarice ostala sedieť v koči celkom omráčená. Veď dobre vedela, že musí ostať na svojom mieste v dome i vonku, keď sa zjaví nová osobnosť. Chcel to azda Haluška využiť? Obrátila sa k nemu ako by mu chcela naznačiť, že je pripravená na boj. Ale kočiš sa na ňu milo usmial zpod nosa ako červená paprika.

— Prečo ste nešli i vy? Chcete mi robiť spoločnicu?

— Uhádli ste, Haluška.

— Moje meno je Marsilio, — povedal zvláštnym huhňavým hlasom.

— Marsilio... — opakovala Clarice. — Marsilio... — a myslela na Hrdzáka, ktorý tiež nebol Hrdzák, ale Adelmo.

Skutočnosť, že Haluška odrazu nie je Haluška, ju ohromila. Do čerta, veď ona vedela, že i on musel mať naozajstné meno! Ale kým jej ho nepovedal on sám a takým hlasom, tak pokorne, chudáčisko — Clarice mala právo... Teraz však... Nezačínajú mužskí svoje zvodcovské dielo tým, že pokorne odhalia svoje krstné meno, nech už je Adelmo či Marsilio? Clarice vrhala okolo seba pohľady, ako by sa už cítila menej istá: boli sami... Vtedy, aby ukázala svoju nenútenosť, posadila sa na miesto panej, pohodlne si vystrúce nohy pod bielou čipkovanou zásterou.

— Narodili ste sa na vidieku? I ja som sa narodil na vidieku, v Cattabrighe, a moja matka pochádzala s Terbianica. Sme rovnakého pôvodu, lepšie sa porozumieme...

Haluška, ako vidieť, nechcel strácať čas. Predtým používal biča. Teraz, keď zabudol bič na kozlíku, mohol použiť rúk, i tak neboly najjemnejšie a najnežnejšie. Clarice, ktorá očakávala práve túto chvíľu, aby mohla urobiť chystané veľké gesto, odrazila dôstojne kočišovo láskanie, nadvihnúc sa na sedadle:

— Prestaňte! Ruky preč!

Najprv jej bolo do smiechu, ale premohla sa a urobila hlúpy úšklabok, ako keby jej bolo do plaču. Nos ako paprika bol prvý, čo sa rozlútosnil, ako by ho odmietnutie najviac mrzelo. Potom sa ukázala celá jeho tvár okolo nosa ako urazená a dojatá. Tento mimický výkon ho mal ochrániť od ďalších rečí. Tie by mali svedčiť o odvážnosti pána Halušku, ale táto ukrutná žena ju uviedla do pomykova. S netrpezlivosťou mužov, ktorí sú zvyknutí konať rýchle v takýchto prípadoch, natiahol znovu ruku, domnievajúc sa ľahkomyseľne, že toľká mimika sa neminula účinkom.

— Tri kroky od tela! Pozerať, ale nedotýkať sa!

Tri kroky od tela? Pozerať, ale nedotýkať sa? Kde sa len naučilo toto dievčisko rečiam lepších, priberčivých paničiek? Kočiš, od úžasu celý bez seba, bol hotový povedať niečo zlého, uľahčiť si nádvakou, šľavnatou ako slina, ale zdržal sa. Utielol sa ešte raz ku mimike a nevedel, že jej tým pôsobí len radosť. Ona, rozložená na sedadle, triumfovala, krútiac hlavou ako pani. Mužskí? Ph! Poznala ich dobre, och, či ich len poznala! Preč, preč, Haluška! Preč, lebo...

— Ako to, ako? — nariekal chudáčisko. — Takto? Takto sa zaobchádza s gentlemanom?

— Všetci sú gentlemani, všetci!

— A či nie? Sme azda naničhodníci a lapaji? Smiem vedieť, čím som vám ublížil?

— Ech, viem ja dobre, čím ste mi ublížili!

— Dovoľte aspoň, nech sa vás dotknem: Takto... končekom prsta... Čo? Ani len koncom prsta?

— Nie, nesmiete, — opakovala Clarice, istá, že odolá naliehaniu, vystatujúc sa nie bez istej zlomyseľnosti. — Zakázané dotýkať sa... ani len končekom prsta...

— Je šialená! — pomyslel si kočiš a zamračene sa od nej odvrátil, hľadajúc bič. Podišiel ku koňovi a pohladkal ho po chrbte a po bokoch, keď už nemohol pohladkať ženu. A ona sedela pohodlne v koči a bavilo ju pozorovať ho a vysmievať sa mu, jemu, ktorý konečne našiel poctivú a nepoddajnú služobnú. A predsa..., predsa nebol porazený nepriateľ taký mrzký, ako sa o ňom hovorilo. Veď konečne i keby bol taký mrzký, či nemala prísloviu: „Každý mužský je pekný, každý mužský je pekný...“ Opakovala si ho v duchu, dívala sa na neho s troškou súcitu a pôsobilo jej i rozkoš, že ho mohla ľutovať — opretá o podušky koča, odkiaľ ju nevyháňal.

Panie sa na prahu bránky ešte stále neukazovali. Dvierka sa neotváraly. Haluška sa obrátil a vrhol na ňu zvláštne, krvou podliate oči, podobné očiam vraha, ktorý drží v zuboch nôž.

— Chcete ma, alebo nie? Ide o to: sosobášiť sa čo naj-skôr! Nie som navyknutý preťahovať veci, keď som sa už raz rozhodol. Chcete ma, alebo ma nechcete?

— Opakujte to slovo...

— Sosobášiť sa, — opakoval s neistým úsmevom.

— Sosobášiť sa, — opakovala Clarice.

Bez slova hľadeli jeden na druhého. A on, ktorý zvíľazil (zvíľazil tým slovíčkom), neodolal, aby sa neusmial svojim nevystihnuteľným spôsobom. Žena to zbadala. „Každý muž-

ský je pekný...". Potom ju schytil za rameno a za ruku a ona sa nebránila, cítila, že sa jeho dych dotkol jej ucha, ako by jej chcel doň nafúkať, a nebránila sa. Každý mužský je pekný, hej. Aký odporný je ten maštalný zápach teraz, keď si už od neho odvykla!

— Sobáš, — šepol jej do ucha. A ešte tichším hlasom: — Koľko je to... — a palcom a ukazováčikom naznačil „groše“.

— Vkladná knižka? Dvatisíc... šesťsto... tridsaťpäť... a úroky...

— Dvatisíc šesťsto tridsaťpäť... a úroky. Dobre. Platí. Vezmeme sa. Koľko máte rokov?

— Tridsaťdva.

— Máte alebo ste už mali?

— Dvadsiateho siedmeho som dovŕšila. Dvadsaťpäť som mala, keď som prvý raz nastúpila do služby. A vy, Marsilio, koľko máte?

— Dvatisíc šesťsto tridsaťpäť. Už som vám povedal, že platí. Vezmeme sa.

Clarice myslí na caprilského diabla. Koľko asi vody vychrľí ten belzebub v jaskyni z očí a zo všetkých údov! Vodu a nie oheň: Všetok oheň bol v očiach tohto diabla, ktorý ju chcel za ženu len ako dôvažok. Pocit, že ju ktosi popýtal za ženu, bol zvláštny. Prvé, čo jej prišlo na um, bolo, že voz bude jej a že bude môcť vypovedať službu u panej. Nie je nepríjemné takto sa vypínať v koči. Manžel vylezie na kozlík a bude si ženu voziť po celý život. Manželka odovzdá podľa všetkých pravidiel manželovi dvatisíc šesťsto tridsaťpäť lír, ale manžel sa zaviazal, že vezme manželku na prechádzku kočom. Manželstvo azda ani nie je nič iného ako voziť sa na koči. A ona, Clarice, manželka, nebude nič iného robiť ako ostať tam, kde je teraz, a aby si priznala pravdu, cítila sa tam veľmi dobre.

Myslou jej šibla ako blesk myšlienka: A čo Hrdzák? A čo mŕtvy synček, ktorého bezbolestný obraz v nej vzbudily Haluškovy úklady. Veď i ono tu ešte bolo! A azda práve ono zmarí plánované manželstvo! Či mohol Marsilio dopustiť, aby jeho verenica nebola taká, aká mala byť? Či mohla oklamať gentlemana, keď ho už raz, takého gentlemana, našla? Čo povedať? Čo robiť? Sísť s voza a vstúpiť do neho zas ako obyčajná slúžka? Sbohom, čalúnené sedadlá! Sbohom, manželské vychádzky kočom! Sbohom Marsilio! Nie, nie, nebola už počestná, nebola taká, akú ju matka porodila: z jej tela sa už zrodilo malé stvorenie. Och, aká to hanba, bolesť pre ženu!

— Marsilio... — vyklonila sa z koča, aby ho chytila za ruku, ale podarilo sa jej dotknúť len bičiska. — Počujte, Marsilio..., musím vám povedať...

— Nie si ešte spokojná, Clarice?

— Spokojná som, ale... musím vám povedať..., že nie som..., nie som už taká, akú ma mamka porodila... — a odmlčala sa, lebo sa smial: Haluška sa smial, smial sa!

— Nie si taká, akú ťa mama porodila? Aká si teda?

— Mala som dieťa...

Marsilio sa už nesmial, oči mal zachmúrené ako predtým. Kde je? — opýtal sa švihnúc zlostne bičom. — Kam si ho dala? — Kam som ho dala? Niet ho..., niet ho už...

— Zomrelo?

— Zomrelo, — opakovala po ňom Clarice. A poplašene prikyvovala hlavou. Tvár sa mu vyjasňovala.

— No, ak zomrelo..., — zamrmlal a mykol plecom. Potom s falošnou zhovievavosťou pokračoval: — Netreba sa báť, — a celkom ticho sa zachechtal.

Vari jej už odpustil? Och, Bože, Bože, tak chytro?

*

Keď jednoducho oznámila, že sa „vydala“, vysmiali sa jej do očí. Smiali sa ešte viac, keď sa dozvedeli, že ten, čo si z nej robil žarty, nebol nik iný ako kočiš Haluška. Veru, Haluška, ktorý doteraz nechcel o ženách ani počuť. Clarice milo poznamenala:

— Nevolá sa Haluška, ale Marsilio.

— Dobre teda. A čo vlastne chce ten tvoj Marsilio? Navádza ťa na zlé? Dúfam, že si odmietla?

— Je to gentleman a nenavádzal ma na zlé.

— Povedzme teda, že ťa požiadal o ruku... — Clarice mimovoľne zdvihla ruku a obzrela si ju proti svetlu. — Naozaj ťa požiadal o ruku?

— Vezme si ma.

Opýtali sa ho a on bez zbytočných rečí potvrdil novinku.

— Vezmem si ju.

Pani, trochu podráždená, nevzmohla sa na iné, ako že prerušila prechádzky kočom. Potom sa pokúsila odhovoríť Claricu, poukazujúc na všetky biedy a nevýhody manželstva. I ona sama, pani, pani, oľutovala, že sa viazala na jedného muža. Na muža, akým bol jej manžel, ktorý jej dal syna ako bol Gege. A predsa, predsa!

— Vydám sa, — odpovedala Clarice tvrdošijne.

Pani by jej bola najradšej dala zaucho. Potom sa zaujíkala o tento druh lásky. Milovala Clarice? Tetka Nora, ktorá ju mala stále na očiach, bola toho názoru, že jej treba niečo dovoliť (ako domácemu zvieratku, ktorému v kritických chvíľach tiež doprajeme trochu voľnosti — napríklad angorskej mačke doniesla dokonca kocúra do domu; vyprosila a vyžobrala ho po nekonečných lichôtkach od starej panny). Pokiaľ ide o Claricu, snívala o sláve. Chcela mať všetko tak ako iné dievčatá (rozumej: všetky lepšie dievčatá). Chcela mať zasnúbenie v hodinu vopred určenú. Nesmelo by dlho trvať. Vtedy si vymenia darčeky a prs-

tene, ktoré nezačiernia prst. Marsilio sa však veľmi ponáhľal a jej pôsobilo radosť nechať ho čakať a zhrdzať sa. Vyhovárala sa obyčajne na „papiere“ a na výbavu. Výbava nie je ešte hotová. Papiere jej musia poslať z rodnej dediny, a akosi neprichádzajú. Keď už prišli ešte vždy chýbala daktorá listina alebo daktorý údaj.

Marsilio za ňou chodil, ale nestrácal čas dvorením. Ešte ju ani len nepobozkal. Radšej hovoril o úrokoch. Ani si nesadol. Často mal koč pred bránou a hovoril v kuchyni pri peci, švihajúc stále bičom. Dobrý človek! Dobrý bič! Hovoril, že v ich dome, totiž v ich izbe, ktorá bola predtým jeho mládeneckou izbou, nechýbalo nič; ani umývadlo, ani Madona, ani murovaná pec, ani . . . s odpustením . . . Jeho sestra, takto dobrá žena a šťastne vydatá na Tortorovej ulici, sa postarala o všetko, hoci nevestu ešte ani nepoznala. Dokonca kúpila i nočníky na hrnčiarskom trhu v Terbbiu. Je to naozaj dobrá žena: vie, že budú potrebovať aj nočníky, s prepáčením, kvetované ako taniere alebo hrnčeky . . . Raz zasa povedal, že túto veľkú novinu oznámil aj Pasqualinovi, pesarskému čudákovi, ktorý kedysi písal básne, aby mohol vyžiť (v skutočnosti ich nepísal, ale diktoval kňazovi, ktorý mu robil aj tajomníka). Pasqualin mu prisľúbil privítať nevestu vo veršoch v Kristinej krčme za tanier halušiek, dva poháre piva a pol pohára vína.

Pasqualin? Ten, čo je v salóne? Koľkokrát som s neho stierala prach!

Naozaj, bola tam, ako vo všetkých salónoch tohto mestčka, soška, ktorá predstavuje Pasqualina, ako oduševnele recituje pred oknami, s gitarou cez plece a so sväzkom papierov v ruke, na ktorých boly básne na predaj — po solde jedna ako cukríky. Umelec mal na sebe dlhý oblek a obrovskú trúbu. Vrešťala veľkými písmenami, Clarice

z nich vylúštila: „Dole s kritikmi!“ Kto boli tí kritici? Clarice nevedela a ani sa o to nestarala. Iste to boli Pasqualinovi nepriatelia alebo azda hmyz, ktorý ho štípal, kým hral svoje verše a nemohol sa ani poškrabať. Hneď sa vrhla do salónu poďakovať Pasqualinovi za to, že sľúbil... Čo to sľúbil? Ale keď sa priblížila k soške, srdce sa jej zachvelo a bola dojatá, ako by stála pred soškou svätca, ktorý jej sľúbil, že bude za ňu orodovať. Zastala pred básnikom a ticho ho pozorovala. Potom sa náhle rozhodla. Ešte nikdy nebozkala svojho snúbenca: a pobožkala Pasqualina. Potom sa, so súhlasom panej, vybrala navštíviť budúcu švagrinú, ktorá mala obchodík (už ani nevie, s akým tovarom) na Tortorovej ulici. Taká bola rozčúlená, že ani nevedela, ako sa tam dostala. Precitla, až keď zazrela ju, ženičku, ktorá hovorila, ako hovorievajú panie: Teší ma, že vás poznávam... — hláskom ako stvoreným na reči vzdelaných ľudí. Clarice sa zachvela. „Teší ma, že vás poznávam!“ S kým to príde do rodiny!

— Clarice moja, musíte mať trpezlivosť s mužom, ktorému sa nedostalo nijakého vzdelania. Učila ho nediplomovaná učiteľka a naučil sa len štyri počtové úkony a napísať potvrdenku o predaji koňa. Toto je celé jeho vzdelanie, ktorého sa mu na dedine dostalo. V meste sa naučil len slovo „hojnosť“. Neostávalo mu teda nič iného ako vyčkávať Štastenu. A keď mužský čaká Štastenu...

Pani obchodníčka udivenej slúžke všetko milo vysvetlila. Mala už Clarice niekedy pocit úzkosti a svierania, keď sa človek náhle zobudí, ležiac horeznačky, a zdá sa mu, že ho niekto chytil pod hrdlo? To je Štastena. Zmizne v tej istej chvíli, v ktorej ju zbadáme, ale ak jej včas strhneme čiapku... — ...zbohatneme! — ukončila Halušková sestra reč s malým úklonom. — Čiapkou Štasteny je v našom prípade vaša vkladná knižka. Marsilio ju zdrapil včas...

— Čo?

— Čiapku Šfasteny, chcela som povedať: vašu knižku... koľko? Dvatisíc... šesťsto... tridsaťpäť...

Clarice ani na um neprišlo, aby sa bránila. Zdalo sa jej, že je naozaj bohatá, a neľutovala, že dala knižočku Šfasteny svojmu ženíchovi. Obsypala ho peniazmi a odmenou za to jej bol pocit slobody a veľkosti, s akou vravievala svojim pánom i sebe: „Vydám sa.“ Opakujúc si v duchu: „Mám knižočku Šfasteny, som bohatá, vydám sa“, išla sa podívať na svoj nový domov a prvý raz vkročila do geta.

Čo vlastne bolo to geto odvtedy, čo odstránili ohradu a Židia ho opustili a roztratili sa po meste? Odvtedy to bola ulica ako všetky ostatné, len o niečo biednejšia, domy tmavšie, obchody špinavšie, zvláštnej farby vínnej usadliny. Ostali tu najbiednejší Židia i kresťania a na konci slepej uličky, ktorá ústila doprostred ulice, stála malá synagoga. Pasqualin v „Oslobodení Pesara“ spomína túto hŕstku Židov, ktorých kráľ Gentleman konečne vykúpil slovami: „Teraz sme si všetci rovní!“ Clarice sbehla Ginervinou ulicou a pohľadom objala svoj byt, susediaci s trestnicou s vysokou ohradou a strážnymi vežami vo vzduchu a s nepostrádateľnou strážou, ktorá vždy zmizla a zase sa zjavila. Byt sa jej celkom páčil, len keby nebolo tohto pozadia. Akosi sa bála väznice, ako keby cítila, že bude musieť skôr či neskôr vojsť do nej i ona.

*

Na radnicu a do kostola išli z domu jej pánov a nie z chatrče v gete. Usmiali sa na ňu a blahopriali jej i úradníci s trojfarebnou stuhou cez prsia, i kňaz v bohatom rúchu ako dajakej slečne z dobrej rodiny alebo dokonca — poznamenala s ostňom nenávisti tetka Nora Boninsegna — ako dajakej zlatej rybičke. K týmto blahoprianiam sa pripojily i gratulácie všetkých drožkárov z Pesara; väčšina

z nich, ako hovorili, na jej počesť, nešla k vlaku o 10.40. V Maštaľnej ulici, v Osliaarskej i v ostatných špinavých uličkách, ktoré tvoria najznámejšiu štvrť maštali, sa chytrou rozšírila zpráva, že sa Haluška dobre žení. Kočiš, ktorému sa dostalo cti viezť mladuchu, nemenoval sa o nič krajšie ako Smrtihlav.

Deň predtým Marsilio vykonal u nej návštevu v kuchyni, lenže teraz bez biča. Mali sa o všetkom dohodnúť.

— Ukáž mi knižku... Knižku, v ktorej sú... — a počúchal palec o ukazovák práve pod jej nosom.

Mlčky mu odovzdala svoj poklad. A čakala, kým otvorí a prepočíta, vzpriamená po jeho boku a trochu prestrašená ako žiačka, keď odovzdáva učiteľke sošit, do ktorého písala „mama má kávu a bábu“.

— Ako? Dvatisíc šesťsto tridsaťpäť... Nebolo to tritisíc atď.?

— Dvatisíc... — prikývla tíško.

— Tritisíc! Ja som rozumel tritisíc. Ty si povedala tritisíc šesťsto tridsaťpäť lír... Oklamala si ma! Čo keby som teraz nechal sobáš plávať... — Dlhými krokmi premeriaval kuchyňu, zastal pred pecou a tu sa náhle rozosmial ako šialený. Obrátil sa k nej. Omráčená čakala jeho slová a on sa len smial. — Vezmem si Ťa, — zakričal, strčiac knižku do vrečka, a odišiel.

Na druhý deň stál pred bránou Smrtihlavov koč. A za ním ostatné kočy zatarasovaly celé Trebbio, najmä pri divadle, a v oknách všetky slúžky i panie z Trebbia.

— Kto sa to vydáva? Slúžka? Bola slúžkou? Ku komu sa to obracal úradník z radnice, ktorému bolo treba odpovedať spisovnou rečou: „Áno“! a nie celým radom obvyklých: „Mhm“? Ku slúžke! A tou slúžkou bola ona. Komu to nastokol kňaz v dóme prsteň? Slúžke! A tou slúžkou bola ona. Ale či ten výborný kočiš Smrtihlav vo-

zil po rušných uličkách mestečka jednoduchú, týmto parádny m sprievodom celkom ohlušenú slúžku?

Neoznamovali vari kočiši, ktorí plieskali na všetky strany bičom, že sa jej otroctvo skončilo? Či ju tento muž, čo sedel po jej boku vyobliekaný ako pán, neunášal navždy z domov, pekných zvonku i zdnuka, kde vládol pán, pani a mladý pán alebo mladí páni? Či ju tento koč nemal doviesť až na prah jedného domu, mrzkého zvonku i zvnúra (ale na tom nezáleží), v ktorom bola ona, konečne ona paňou?

Ešte nie. Až neskoršie. Azda dnes večer. Tejto noci. Najprv príde ešte Kristina krčma. Haluška si predsa nemôže odoprieť v deň svadby dobre sa najesť a ešte lepšie sa napiť a dobre sa napiť a ešte lepšie sa najesť. Čo dnes asi objednal tento zamračený strašiak u Kristy? Úbohá mladucha, ktorá by sa bola tak rada najedla hovädzej polievky, to vedela tak dobre: halušky, pravdaže halušky!

— Výborné halušky, — sľuboval, keď jej pomáhal sísť s koča, ako keby bola chorá.

— Málo, málo... — šomrala vzrušená nevesta, mimovoľne napodobňujúc pohyby panej, ktorej obnosené šaty mala práve na sebe.

— Ešteže čo! — vyrútil sa na ňu ženích. — I tebe sa musí scvrknúť kočka na bruchu! Tebe práve tak ako mne, mne práve tak ako všetkým!

— Oh, Bože, Bože! — zabadákala mladucha práve pred Kristou, ktorá pribehla pozdraviť mladomanželov s obrovským nožom v ruke, ako keby ich chcela podrezať.

— Viete, že nemám chuť do jedla, odkedy som zaľúbená?

— Teraz, keď sa vaša láska skončila, lebo veď ste sa už za neho vydali, budete mať zasa chuť do jedenia. — A povestná Krista z geta, ktorá mala mužské pohyby, spôsoby, hlas i silu a ktorej si vážili viac ako hociktorého

chlapa (pretože bola ako chlap a predsa bola žena), ukázala kočíšom tým istým nožiskom skoro pohrdlivo dlhý stôl, rovnobežný s iným prestretým stolom, za ktorý si teraz ešte nik nesmel sadnúť. Komusi rozkázala, aby nalieval. Vyzeralo to tak, ako by sa snažila uspokojiť tých podradnejších hostí vínom, aby sa ich mohla čím skôr zbaviť: ešte skôr, ako začne podávať svadobné halušky. Pretože neočakávala nevestu, ktorá by hrala svoju úlohu tak vážne, prestala sa zaujímať o mužských a obrátila sa k nej, dychtiac lepšie, dôkladnejšie si ju obzrieť. Pravdaže, veď Halušková žena ani nemohla byť iná ako táto.

— Je pravda, že ste sa narodili na dedine? Je pravda, že ste boli až do dnešného rána slúžkou a že máto o niečo viac alebo menej ako tridsať rokov?!

— Dovršíla som tridsiaty tretí... naozaj...

— Tridsaťtri? Mne povedali tridsaťdva! Nesmiete takto klamať úbohého človeka. Sotva ste sa osobášili...

Nevesta sa pokúsila o úsmev. Kedysi bola počula, že svadobný deň je najkrajším dňom života, a verila tomu, ale teraz sa jej nezdalo, že by bol aj najveselším. Och, chlapi sa rozjaria, len čo vidia tieť víno: ak víno poskakuje a sa perlí, každý deň im je svadobným dňom. A Haluška sa už veru v Kristininej krčme niekoľko ráz ženil. Ona bola len žena a vydávala sa po prvý raz; musela teda svoju úlohu hrať vážne.

— Rozumiem, — povedal veľkomyseľne Haluška, ako by chcel ospravedlniť nevestinu melanchóliu. — Necíti sa dobre, lebo niet tu inej ženy. Mala prísť i moja sestra, ale v poslednej chvíli nemohla opustiť obchod. To je nezbednica, však, Clarice? — Prišlo mu do smiechu a naklonil sa k nej. Sedela trocha nižšie, krčila pod stolom dlhočizné nohy. — Vidíš, aká je k tebe Krista milá. Há! Há! Ona totiž dúfa, že ty zaplatíš staré dlhy. Nevie chudera, že

tvoje peniaze mám už ja v hrsti. — Potom pokračoval nahlas: Melanchólia ju chytré prejde. Veru ju prejde, keď...

Spoločnosť kočišov sliala dole hrdlom posledné skleničky pálenky a rozchádzala sa, smejúc sa a hulákajúc. Mladomanželom len zakývali, ani len slovom sa im nezaďakovali, neblahoželali mladuche. Posledný jej zakričal s prahu:

— Dnes o štvrtej mám zavieŕť vašu paniu do Santa Maria della Fabrece!

Clarice odpovedala hlbokým vzdychom, ktorý nik nepočul. Santa Maria delle Fabrece? Tam ešte nikdy nebola so synkom pani Dompé, ktorý je vlastne synom chudery Zelmy...

*

Za svadobný stôl zasadli dvaja svedkovia, sedlár z Nevierskej ulice a akýsi konský kupec, ďalej istý Kristin stravník, ktorý ako sprostredkovateľ tiež obchodoval s koňmi a ktorého Krista zbožňovala; ďalej tu sedel ženích, mladucha a Smrtihlav. Keď sa všetci usadili, ešte stále ostávalo jedno miesto prázdne. Ale halušky, tie vychýrené halušky už boly na stole a kto neskoro chodí, sám sebe škodí, i keby to bol aký vzácny hosť. Vyhladovaný ženích tvrdil, že by ich zjedol i za tri veľké tanieri a s obavami sa vypytoval, či ich bude dosť, dnes, v najkrajší deň života. Potom prišiel rad na kotol iných, lepšie krájaných halušiek, len tak, aby robily česť menu a povesti pána ženícha. Potom nasledovala celkom vydarená „omáčka“, v ktorej plávaly dosť zachovalé pozostatky jahňaťa. Až potom prišiel očakávaný oneskorenc bez slávnostného obleku, bez fraku a trúby, len s gitarou cez plece, na spôsob pušky alebo dáždника. Sedlár z Nevierskej ulice sa odsťahoval s pohárom a tanierom od mladuchy, aby prenechal čestné miesto slávnemu Pasqualinovi.

Pasqualin bol dnes smutný. Len nedávno sa vylízal z akejsi choroby a ktosi dokonca vravel, že už bol navštíviť i Luigiena, vrátnika z cintorína, iný zasa, že Luigien šomre, že to básnik zbytočne dlho preľahuje. Nepodobal sa svojej soške. Teraz nemal vôľu kričať: Dolu s kritikmi, (ktorí o neho vlastne ani nikdy nezavadili) a gitara mu visela na šnúrke cez blúzu z modrastej látky, len kvôli neveste, ktorú mohol oprávnene pokladať za početné dievča. Jedným slovom, bol to Pasqualin na úpadku, hoci jeho vážnosť veľmi vzrástla od toho času, čo sa menej vynášal. Povrávalo sa dokonca, že JE minister verejných strát pri poslednej návšteve v Palazzo Ducale, ako to Pasqualin sám rozprával, osobne mu stisol ruku. I na prefektúre oficiálne podal ruku starostovi i poetovi.

Prv ako by si bol sadol vedľa nevesty, chvíľu ju veľmi vážne pozoroval, potom z bratských šiestich strún vylúdil jediný tón — tón svojej zlej nálady. Spolustolovníci sa rozosmiali. Pasqualin, ešte stále veľmi vážny, poprosil dobrých ľudí, aby stíchli.

— Ženy, — zafilozofoval si, obrátený k mladuche chrbtom, — ženy sú ako uhlie: keď horí, popáli ňa, keď vyhasne, zašpiní ňa, — a odložil gitaru.

Viac nechcel povedať. Sadol si vedľa nevesty a jedol.

Potom spratali so stola a hodili naň balíček cigár. V tej istej chvíli skryli všetci hostia svoje jednosoldové fajky. I mladuche ponúkli cigaru, ale tá odmietla; a Krista jej dala za pravdu. Jej je dobrá i cigareta už poriadne pokrčená a vytrasená, ktorú ktosi našiel vo vrecku kazajky visiacej na vešiaku. A Clarice fajčí. Prvý raz v živote, v deň svojej svadby, sediac vedľa básnika, odvážne fajčí smutná exslúžka.

Sprostredkovateľ z Nevierskej ulice podal básnikovi v pravú chvíľu gitaru. Pasqualin ju nasrdene odmietol, ako

pred chvíľou odmietla Clarice cigaru, a radšej si vypýtal prázdny sklenený kalištek a natrčil ho pred mladuchu, aby ho naplnila vínom až po ozdobený okraj. Potom ešte stále nadurdený za ticha ako v kostole vstal s kališkom v ruke, položil ho obradne na lavicu pri vedľajšom stole, kľakol si pred kalich, ktorý naplnila mladucha vínom, a predriekal hlasom najlepšieho spovedníka, kanonika Sartiho báseň na víno.

Potom hodil sedlár gitaru Pasqualinovi práve vtedy, keď vstával. Prijal ju, ale naznačil, že teraz tento nástroj ešte nepoužije. Improvizovať však bez sestričky na šnúrke nemôže. Podišiel bližšie ku Clarici, postavil sa práve pred ňu, zahľadel sa na ňu, ako by v jej očiach hľadal inšpiráciu, potom vylúdiac zo strún tlmený zvuk, ktorý sa zas podobal jeho spurnej nálade, začal:

— Lia... — a pri každom lia, čiže „ona“, ukázal prstom na ňu, ženu a mladuchu:

Ona — prameň milosrdenstva
Ona — poklad ľudstva
Ona — hospoda hladujúcich
Ona — ulice osvetlenie
Ona — môjho srdca väzenie
Ach! Som veľmi nešťastný,
že ju nemôžem odprevádzať!

Tu udrel na struny. Potom zas iný zvuk, iná tvár, iný pohľad, iným spôsobom ukazuje na lia, na „ňu“, ženu, Claricu, mladuchu, ktorá, cítiac sa vinná z tisícich bezbožností, chcela by sa ukryť pod stôl, aby sa vyhla básnikovmu hnevu:

Ona — nepravostí studňa
Ona — miest skaza
Ona — veľryba medzi rybami
Ona — obchod s ľudským mäsom
Ona — hodná záveru,

že je horšia ako uhlík,
ktorý ťa popáli, keď horí
keď vyhasne, zašpiní ťa.

Ďalšie brnknutie na strunu. — Vinum et mulieres faciunt apostatare sapientes, — dodal Pasqualin so smiechom, obracajúc sa ku Kriste, aby už nerušil rovnováhu mladuchy, ktorá sa ešte raz prežehnala. Potom, ako vždy, keď sa už spoločnosť prestane o neho starať, slávny Pasqualin zdúchol.

*

Skupina pozvaných i každodenných hostí pomaly redla, pretože všetci mali dačo na práci, i keď sa Haluška ženil. Len ženích a sedlár z Nevierskej ulice vytrvali na svojich miestach a vypožičali si karty. Kým títo dvaja hrali, škripajúc zubami a sťažujúc si, že im len gitara chýba, mladucha tichým hlasom prosila Marsilia, aby ju zaviedol domov... do ich domova... aby si mohli obidvaja oddýchnuť po toľkom vzrušení. Nakoniec podráždený tak prudko sotil do nej i do jej stoličky, že len málo chýbalo a svet by bol uvidel mladuchu váľať sa pod stoličkou vo vykričanej krčme.

Pil a hral až do večera. Sedlára vystriedal strážca z väznice, strážcu z väznice podkúvač z geta, hoci to boli ľudia, s ktorými sa obyčajne len vadiel. Krista sa tajnostkársky priblížila s obrusom a znova prestrela stôl. Clarice s prekvapením zbadala, že ona a Marsilio mali už druhý raz jesť pri tom istom stole, lenže bez hostí. I Haluška nechal karty. Mladucha musela znovu hľtať halušky, pretože s dverí ešte nezmizla povestná tabuľka: Stále čerstvé špargle a halušky.

Konečne okolo polnoci sa rozhodol opustiť s mladuchou vykričanú krčmu.

Haluška — ženích — bol podnapitý.

IX.

Myslela, že má právo vychutnávať nový stav dlhším leňošením, a táto myšlienka ju naplňala údivom i strachom. Obávala sa, že si celkom nezaslúžila túto trošku odpočinku a pohodlia, hoci predtým robotovala a poslúchala dlhé otrocké roky, ktoré znamenaly skoro celý jej doterajší život. Hovorievala často: „Môj muž“ a za pýchu nepohrdnutej ženy platila dosť draho. Mala muža. Patrila mužovi. A keď ju vdova, ktorá obývala vedľajšiu izbu, zavolala na besedu na schodište, Clarice rozprávala o ňom skoro zbožne, stíšiac pri tom hlas. Inokedy si zas obliekla obnosené šaty panej — šaty naozajstnej panej — a vyšla na ulicu, aby sa ukázala, aby dokázala sebe samej, že môže chodiť po uliciach, i keď nemá iného cieľa ako poprechádzať sa a poobzerať výklady. Predstierala záujem o špinavé domčeky, o kotlárske dielne, o tajomné dvere synagogy, o slávnostný sobotňajší pokoj, ktorý prikazoval zatvoriť obchody, vypnúť zvonce na dverách a zapáliť svetlo. Zaujímal sa i o vechet, ktorý visel ako erb nad dverami uhliarov, zastala i pred väznicou a so zdvihnutým nosom pozorovala stráž, ktorá bez prestania obchádzala múry. Ba odvážila sa vyjsť i z geta, neobídúc pritom blízku štvrť povozníkov. So záľubou rozpoznávala v každej z veľkých budov kôlne, maštale a vychutnávala vôňu slamy a hnoja, usmievajúc sa na kostry opustených kočov, na staré vyparádené autobusy so spustenými záclonkami, na spice kolies opretých o múr. Zdalo sa jej, že jej je všetko veľmi blízke, že sa na ňu všetko usmieva, na ňu, na ženu povozníka, ktorá

sa prechádza v starej, obľúbenej uličke, kde býva manželov kôň. Domov sa vracala spokojná: videla všetko, čo si žiadala.

Manželstvo ju nesklamalo. A k svojmu Marsiliovi, ktorý ju priviedol k oltáru, necítila o nič menšiu vďačnosť ako predtým. Porovnávala ho s Hrdzákom a s úšklabkom si hovorila: „Tamten chcel, čo chcel, a urobil, čo urobil. Tento sa ma neodvážil ani pobožkať a po krátkej známosti si ma vzal. Nevedela, že sa s ňou oženil preto, že nepriznával tomuto aktu nijakej dôležitosti, tak, ako mu ona odovzdala dedičstvo po Dosolíne a nepomyslela pri tom, že by ju bol i Hrdzák vzal, keby mu bola sľúbila veno. Marsiliovu šľachetnosť a tých niekoľko soldov, ktoré jej ponechal, si cenila oveľa vyššie ako celé Dosolínino dedičstvo, nemrzely ju ani mrzké slová, ktorými ju častoval dakedy i za noci, lebo sa jej zdaly prejavom vitality v porovnaní s nudným chmuľkovstvom Terenziinho manžela, ktorého Pán Boh povolal k sebe.

Och, ona nechcela odovpieť, nechcela sa vrátiť do služby! Chcela „úplné“ manželstvo, obveseľované deťmi. Keď mohla mať syna od Hrdzáka, ktorý nemal vôbec v úmysle dať jej ho, prečo by ho nemohla mať od Marsilia, ktorý bol jej skutočným mužom?

Nešťastná suseda, ktorá teraz prišla o úlohu upratovať a zametať kočišovu izbu a ktorá o ňom nemala ani teraz dobrú mienku, pri takýchto rečiach novopečenej panej mraštila tvár. Vychvaľovanie, ktoré ju až urážalo, nenechala bez štipľavej poznámky. Že vraj Halušková žena je pani! Nie, nie a just nie!

— Kým neprídu deti, — mudrovala Halušková manželka na schodišti, — budem pani. Potom už nebudem.

— Duša moja, proste svojho patróna sv. Terenzia, aby ste nemali deti.

— To by bolo pekné! Či som ja azda dajaká slúžka, ktorá nemá kam podieť deti, keď putuje po domoch? Pozrite len: celý deň som voľná, nemám čo robiť, nič mi nechýba, som sama... Ak nebudem mať deti ja, Terenzia, ktože by ich mal mať? Tie, čo sa od rána do večera zoderajú v práci?

— Môj muž, — poznamenala Terenzia, aby prerušila rozhovor, ktorý sa jej zdal veľmi neúprimný, — bol dobrý ako piškóta a preto mi ho Pán Boh v tridsiatichôsmich rokoch vzal. Váš, Clarice, ... — a tu urobila pohyb, ktorý mal znamenať: „neumrie“, alebo „umrie až po vás“... Clarice sa neurazí, ale vysvetľuje, ako smýšľa o mužoch.

— Mužskí nemusia byť dobrí. Mužskí musia chodiť do krčmy, občas musia mať i pod čiapkou. Veď boli by inakšie mužmi? A čo zlého je na tom, Terenzia moja, ak občas žene priložia? Má azda i žena muža?

— Nie, — odpovedala Terenzia, — môj Giggi ma nikdy nebil...

— Bol taký dobrý, že umrel. Keby bol robil tak ako ostatní, možno by vás nebol opustil tak skoro...

Každý, kto ju počul, kto ju videl usmievať sa alebo prešiel popri nej na ulici a ešte raz sa za ňou obzrel (pretože spokojná slúžka, oblečená vo vyradených šatách bývalých paní, ktorá vyhlasovala s úsmevom, že nemá čo robiť, prifahovala pohľady ľudí), každý, kto ju poznal, i tí, čo ju nepoznali v Maštaľnej ulici, v Osliarskej i v Gete, všetci hovorili, že je chvastúnka, že je hlúpa, všetci jej želali, aby ju manžel skrotil hoc i bičom. Ona však zlé úškrnky pokladala za prejavy obdivu. Namýšľala si, že sa môže tešiť radosti, ktorú vzbudzuje okolo nej jej blahobyť, a jej nevedomá bezočivosť sa stávala v jej okolí stále neobľúbenejšou. Ale či mohla vedieť, že svojim šťastím budí pohoršenie? Či vedela, že Halušková žena môže dávať ne-

bezpečný príklad a že tu v gete, medzi tými, čo verili v obnovu Dávidovho kráľovstva, hovorili o nej s hanbou a výsmechom?

Konečne zakročil sám Haluška. Na stôl padol mohutný úder pästou a ohlásil koniec panského odpočinku. Bol naozaj vo veľmi zlej nálade; práve v ten večer vydal posledné groše zo ženinho vena, ktoré skoro celé prepil a prejedol.

— Dost! Či už kto videl ženu, čo žije manželovi na krku? Muž má zamestnanie, i ona ho má mať! Hneď to dáme do poriadku i u nás, aké je tvoje zamestnanie? Há? Nerozumieš? Čo si robila, keď som Ťa poznal?

— Bola som dievčaťom . . . slúžkou.

— Alebo by si chcela byť azda práčkou? Alebo chceš ísť do priadene? No, chytro, rozhodni sa.

Zdalo sa mu, že je až príliš veľkomyselný. Až druhý úder pästou, ktorý dopadol na stôl, prezradil jeho netrpezlivosť, ktorá mohla mať veľmi žalostné následky. Tretí by už iste nebol dopadol na stôl . . .

Žena sa nerozhodne a úzkostlivo obzrela okolo seba. Och, Bože, jej domov . . . domov . . . rodina . . . muž . . . deti . . . Cítila, že už nebude mať na čo byť hrdá . . . Azda sa nemusí zrieknuť i detí . . . A bolo to také pekné chváliť sa manželskými deťmi, ktoré sa ešte ani nenarodily!

— Rozhodla si sa?

Rozhodla. Osušila si oči ako dieťa rukávom šiat, ktoré má azda posledný raz oblečené vo všedný deň.

*

Zo slúžky „pre všetko“ a na niekoľko rokov sa stala posluhovačka, ktorá mala len tú prednosť, že mala naraz i troch, či štyroch pánov. Obe zamestnania sa navzájom podobaly, ale predsa neboly celkom rovnaké. Druhému chýbala útulnosť domácnosti, láska detí, dobrota pánov a jej vlastná účasť na živote rodiny, ktorá sa časom spria-

teli s verným služobníctvom. Chýbala jej štipka lásky... Boly to zväčša práce, ktoré nechcú vykonávať ani panie v pivničných bytoch, ani háklivé slúžtičky: umývať nádoby, nosiť vodu zo studní, lebo v domoch nebolo pitnej vody. Zo začiatku nosila vodu. Nosila vodu do mnohých domov — jeden džbán za sold. Chytala ju pri fontánach na námestiach a veru nebolo ľahké zachytávať prúd vody, valiaci sa z úst Tritóna alebo morského koňa. Clarice sa naučila napínať sluch, keď prechádzala cez určité opustené uličky, udržiavajúc rovnováhu medzi dvoma plnými krčami pitnej vody. Raz z jedného, raz z druhého otvoreného okna unikaly náreky, klopkanie do rytmu, stále sa opakujúce tóny, vzdychanie, kvílenie a škrípanie všetkých možných nástrojov. O niečo ďalej odpovedalo na tieto zvuky trilkovanie a pospevovanie neznámej mladej ženy, ktorú si Clarice predstavovala, ako práve sedí s rozpustenými vlasmi pred zrkadlom. V každej ulici býval niekto, kto hral alebo spieval za mušelinovou alebo čipkovou záclonou; boli to študenti. Študenti — a Clarice sa už naučila spoznávať ich. Chodili do školy s nástrojmi, ukrytými v puzdrách pod pazuchou, alebo s taškou plnou kníh. Chodili do lýcea. Šťastné mesto, v ktorom sa učili ľudia hrať a spievať, šťastná hudba, ktorá robila ľudí i bohatými — okrem toho, že z nich robila podnájomníkov. Ale Clarice, slúžka a nosička vody, mala už svoje záľuby, keď prechádzala tade. Nebola už cudzia učenému svetu tónov a stupníc. Hoboj a husle sa jej páčili viac ako basa. Czerného cvičenia počúvala radšej ako gargarizovanie. Na ulici Mammolabella priamo ju nadchýnala „Luna“, ako už kedysi v šlabikári. V tejto zastrčenej uličke totiž vždy o pol jedenástej spieval anjelský hlas: „Tra i rami fulgidi la luna appare...“ Spieval to azda študent, ktorému vybrali mandle?

Pri priateľskom zvuku klavíra, na ktorom študenti cvi-

čili fúgy, Clarice až podskočila. V duchu videla klaviatúru s dvoma radmi zubov, bielych i čiernych. Veľká papuľa sa otvorila, aby uhryzla ručičky malého Gege. A Gege sa nebál. Či hrával ešte malý Gege? Hrával ešte pestúnke „Pastierikovu pieseň“ ?

Nebála sa už ani levov svätého Augustína, keď sa ponáhľala umývať nádoby do Boccabadatovcov, ktorí bývali na Trebbiu, alebo keď išla naplniť starodávny krčah k fontáne, skoro vždy opustenej, alebo keď ju večer pochytila túžba pomodliť sa u kapucínov, tam za tou veľkou bránou. U Boccabadatovcov zjedla trochu polievky a do vrecka si vopchala zvyšky chleba, ktoré potom pri práci žuvala. Pri dieži, v miestnosti malej ako škatuľka alebo klietka, kde ju nechávali samotnú, vyberala si z tanierov najchutnejšie kostičky a olizovala ich, predstavujúc si, že s nich oberá mäso, že konečne po dlhom pôste i ona ochutnáva štipku mäsa.

V maličkom byte grófa di Castelminio sa jej toho dostalo ešte menej. Tento čulý starček, povolaním starý mládenec, ktorý si sám ustielal posteľ a s veľkým pôžitkom si varieval raňajčky na starostlivo vyleštenom plynovom variči, nedovolil, aby si umývačka nádob, ktorej dával každý mesiac celých desať lír, vzala čo i len maličkú kôrku. Bol šľachtic a Clarice ho oslovovala s najväčšou úctou „pán gróf“, ako ju sám naučil. Povrávalo sa, že si grófstvo kúpil v lepších časoch. Kde ho kúpil a koľko zaň dal, nevedel nik, alebo nik sa ani nesnažil dozvedieť. Isté bolo, že sa volal Arturo Silla di Castelminio a na dverách mal navštívenku s korunkou, ktorá vyzerala ako kráľovská. V skutočnosti sa nedalo povedať, že by bol gróf di Castelminio zlý alebo prísny, iba že bol skúpy. Umývačke nádob však by bola pochopiteľne oveľa milšia hociktorá iná miestnosť. Ďalej sa jej nepáčilo, že ju každý deň takto

vítal: Na čo slúži, keď ti slúži slúžka, čo neslúži? Ak ti to poslúži, vezmi si slúžku, čo slúži, a nie slúžku, ktorá neslúži a dá sa obsluhovať niekým, kto neslúži.

Ako ju to dráždilo, keď to veľa ráz opakoval!

O študentke, pani Carmele, mohla povedať len to najlepšie. Nie žeby jej bola dávala polovicu svojho obeda alebo že by jej doplatila lepšie, ako bolo treba, ale zdôverovala sa jej so svojimi tajomstvami hlasom, ktorý Claricu vzrušoval a naplňoval jej srdce i mozog. Veď človek nežije len z chleba. Jedinou jej povinnosťou bolo nosiť pani Carmele obed v ohrievači z reštaurácie „Stella d'Italia“. Ohrievač sa vracal do Stelly v žalostnom stave: taniere a príbor potopené v masti a medzi nimi plno kožíek a kostí z kurčáťa. Clarice ostávala potom ešte dlho v jej zariadených izbách, ako by ju tam zdržiavalo na tisíce tajných prác. Možno, že sa pani Carmela (pretože sa nemohla zdôveriť svojej domácej, s ktorou bola stále v nepriateľstve), uspokojila i s tým, že sa môže pochvastať svojim hlasom, ktorý mal rozsah od malého „mi“ po dvojčiarkované „si“, alebo sverovať svoje plány, lásky, umelecké sny jej, nosičke obedov, ktorá sa aspoň radovala, prikyvovala a obdivovala svoju paniu. Táto mladá žena sa sem prišla učiť spievať, privábená dobrou povestou školy. Jej učiteľka učila i na lýceu. Predtým spievala vo všetkých veľkých divadlách pred kráľmi a panovníkmi. I Carmeliným snom bolo spievať v divadlách, pred kráľmi a hlavami štátov a dosiahnuť milosť pre odsúdených na smrť, kúzлом svojho hlasu, ktorý by skrotil i divú zver. Často zasadala ku klavíru, pokyvujúc hlavičkou, malou ako lístok na vrcholku hrubého dubu. Bol to spev? Bolo to „vokalizovanie“ a „rulády“. A Clarice naplašená chytila ohrievač a odbehla (muzika je pekná vec, ale iba pre toho, kto nemusí umývať riad).

Večer unavená, lebo veď pobehala pol mesta: široké ulice, uličky i chodníky, oddychovala v istom kostole, odriekávajúc spokojne ruženec. Často sa neuspokojila s jediným kostolíkom, vošla do druhého a potom do ďalšieho pomodliť sa ďalšie ružence, až pomaly pochodila všetky kostoly, tie nesčíselné, malé kostoly pápežského mesta, kde s potešením vyhľadávala svoje družky. Boly to stále tie isté starenky, bolo ich deväť či desať. Jedna z nich, najstaršia, na ňu jedného večera čakala pri stĺpe pred kapucínmi. S blaženým úsmevom príliš zbožnej starenky jej podala končeky prstov, namočené práve vo chvíli, keď akýsi kocúr vyliezol až na nádržku so svätenou vodou, učupil sa na jej okraji, lízol si trochu kalnej svätenej vody a vychlipkal z nej práve toľko, čo by bolo stačilo pre všetkých veriacich na prežehnanie. Aká bola stará! Ozajstná starenka: ohnutá, ostýchavá, zababušená do šálu so strapcami, ktorý jej bol šatkou i kabátom; tváričku mala žltkastú, plnú končitých výbežkov: samá brada, nos, čelo a ústa a vpadnuté oči, ale tie očká žiarily a ako by plávaly v jase jej duše. Živá Dosolína, lenže o desať — päťnásť rokov staršia.

— Viem, viem, dobrá žena, že chodíte sem-tam po drobných službičkách... Videla som vás v kostole a pýtala som sa na vás... I ja som bola slúžka, ešte i teraz som, ešte bývam u pánov, hoci robiť už môžem len málo, máličko... Nikdy som nezmenila miesto, vždy som len tam...

— Ach, aká krása! — zašepkala Clarice, spomínajúc na svojich prvých zamestnávateľov. — Keď raz človek vstúpi do jednej domácnosti, nikdy by nemal...

— Odísť až po smrti, — prikývla starenka.

— Odísť až v šesťdesiatich, sedemdesiatich alebo až osemdesiatich rokoch, keď už treba umrieť.

— Keď treba umrieť, — opakovala starenka ako ozvena.

Potom roztvorila náručie a rozhalila šál, aby sa pokorne predstavila: — Ja sa volám Luciina, mám skoro osemdesiat rokov a žijem ešte u svojich pánov na ulici Passeri . . . — A opakovala: — Na ulici Passeri . . . — A znovu sa celá uzavrela do šálu a stála ako drevená.

— Odprevaďte ma domov, — prehovorila konečne, kráčajúc v súkenných papučkách do mesta.

Clarice odprevádzala starenku, najstaršiu návštevníčku kostolov, najstaršiu zo všetkých slúžok, slúžku-matku, slúžku-babku, a srdce jej naplnila túžba po добрote, čistote, náboženských obradoch, zaumienila si žiť ako mníška. Najstaršia zo všetkých slúžok sa jej zdala predstavenou cirkevnej obce.

Ulica s veľkými domami a palácmi, zle osvetlená, trochu krivá, pripomínala jej iné mesto. Clarice, ktorá po nej nikdy nešla, pozerala napravo i naľavo a obdivovala. Či to nebola ulica pánov? Páni radi bývajú odruky.

— Tu sme, — povedala starenka a zastala pred odchýlenou bránou. — Obzrite si dobre tento dom. Možno, že jedného dňa i vy doň vkročíte.

— Riad umývať?

— Áno, hoc i riad umývať, — opakovala starká a pozdravila.

Toho večera sa vrátila Clarice do geta neskoršie ako obyčajne; manžela našla sedieť pri stole v túto neobvyklú hodinu, zdalo sa, že je smutný. Marsilio? Je to on? Odvážila sa položiť ruku na jeho trochu ohnutý chrbát, aby cítila jeho prítomnosť a blízkosť, a takto čakala, kým jej striasol ruku a udrhel päšťou na stôl, aby prejavil iste oprávnené zlú vôľu. Potom sa však obmedzil len na obrátenie hlavy a zaškúlil na ženu.

— Marsilio? Čo sa stalo?

Treba azda vstať pri odpovedi? Marsilio vstal.

— Zdochol.

— Kto zdochol? Kôň?

— Áno, ten.

— Ach, aké nešťastie! Ach, aké nešťastie! Kôň zdochol! Na hlavu si narazil čiapku a chystal sa odísť.

— Máš pravdu. Je to nešťastie. Bolo by lepšie, keby si bola zdochla ty!

A vyšiel taký smutný, ako by už ani nebol Haluškom, nepovedal ani len: „Idem“.

*

Ostal mu ešte koč. A myšlienka, že je na svete ešte koč, že koč „nezdochol“, obveseľovala Halušku celý nasledujúci deň a potom ešte niekoľko dní, nuž dokonca neváhal poskytnúť niekoľko dôkazov svojej dobrej nálady i svojej zákonitej žene. Doniesol jej fľašu romagnského a libru bravčoviny, ktorú kúpil na väzenskom návrší. Clarice pochopila. Kočič prejedol a prepil i kočiar. Už nebol kočišom.

— Och, Bože, Bože, čo len ten človek zamýšľa? — hú-tala, kým prebehla od jedných pánov k druhým. — Mieni azda zmeniť zamestnanie? Skúsi šťastie inde? Keby mi bol dal aspoň syna . . .

Áno, syna! Čo by s ním teraz bolo? Na koho by ho sverila? Ako by ho vychovala? Na to nevedela odpovedať. Chcela mať syna, aby sa odškodnila za Halušku, za zlého manžela, za zlého chlapa, ktorý už nebol kočišom a ešte vždy bol veľkým pijanom a žrútom. Syna nebolo, ale bola tu spomienka na mŕtvu bytôstku, na dva mesiace na vidieku, na iného otca (na Hrdzáka). A pretože spomienka medzitým ešte mocnejšie ožila, uľahčovala si aspoň tým, že rozprávala svojim polopánom, Boccabadaiovcom, grófovi di Casteminio i pani Carmele o tomto svojom maličkom mŕtvom, keď už malého živého nemohla mať. Vzbudzovala

dojem, že dieťa mala už po sobáši, so zákonným manželom.

— Či nie som ja nešťastná — sťažovala sa grófovi di Castelminio. — Umrel mi syn... uhynul kôň...

Gróf di Castelminio jej na to povedal:

— Načo slúži, že máš slúžku, čo neslúži? Ak ti to poslúži, vezmi si slúžku, ktorá je slúžkou, čo slúži, a nie slúžku, ktorá neslúži a dá sa obslúžiť tým, ktorý neslúži.

A Clarice ponížene opakovala:

— Umrel syn... uhynul kôň...

A hrozilo, že bude nudná a nadutá, tým skôr, že odvtedy, čo chodievala do kostolov, strúhala príliš zbožnú tvár, a to starého Galána a budúcu Violetu odpudzovalo. Ale Clarice nemala iného útočiska. Od smrti syna a koňa jej jedinou útechou bolo náboženstvo a priateľstvo sedemdesiatročnej starenky. Zdalo sa jej, že sama už má osemdesiat.

Unavená, krivkajúca, ale ešte stále nepokorená a nesklamaná každý večer urobila obchôdzku, hľadajúc v kostole kapucínov, v kostole della Purificazione, v kostole del Nome di Dio čiernu, trochu ohnutú postavičku. Zdalo sa jej, že prežehnanie nie je platné, keď jej svätenú vodu nepodá sladko sa chvejúca rúčka starenky. Osemdesiatnička pri stĺpe udeľovala zbožným ženám uľahčenie.

— Nech vás svätá Zita ochraňuje, — povedala istého večera Clarici, ktorá jej za odmenu pomohla sísť po strmých schodoch.

— Prečo práve svätá Zita?

— Svätá Zita, dcéra moja, je ochrankyňou slúžok... bola tiež služobnou... anjeli jej pomáhali miesiť chlieb a dokončiť i ostatné povinnosti, keď upadla v kuchyni do náboženského vytrženia... Buďte ctiteľkou svätej Zity, ktorá bola služobnou, dcéra moja...

*

Potom sa stalo to, čo sa malo stať. Haluška zmizol. A zmizla i tá troška bielizne, ktorú mal v skrini, a zmizlo niečo i zo ženinho majetku. Táto udychčaná vtrhla do obchodu švagrinej na Tortorskej ulici, ale švagríná mala dobrú povahu a neznepokojovala sa zbytočne:

— Odišiel asi do Ameriky, ďalej sa už ísť nedá.

— Och, svätá Zita! Do Ameriky? A ja?

— Vy? Vy, duša moja, budete robiť to, čo ste robili doteraz. Ja nie som za nič zodpovedná. Na čo ste prišli ku mne? Či som ja bola na vašom sobáši? Či som vás ja viedla k oltáru? Pila a jedla som azda ja v Kristinej krčme? Nie. Vedela som, že to nie je vážna vec, preto som ta ani nešla. Teraz odišiel, je po manželstve a medzi mnou a vami už niet príbuzenstva.

Clarice, nábožne sklúčená, uznala, že jeho sestra nemala na veci vinu. Rozovrela náručie, ako by sa odovzdávala do vôle božej.

— Ach, ach! Už ste sa utešili?

— Svätá Zita...

— To je správne. Prečo nejdete teraz za mníšku? Za Ginerviným múrom sú pochované sestry z rehole svätej Andrey. Prečo sa nedáte pochovať i vy?

Dobrá kresťanka nepochopila žart a odobrala sa so sladkým vzdychom. Či sa môže uchádzať o miesto v kláštore, v reholi, keď je ešte Haluška na svete? Iba to si žiada od Pána, aby aspoň mohla umývať riad pod ochranou upravovanej priateľky. A detsky natŕča uši, lebo sa jej zdá, že pomyje tam dole v odtokovej rúre žblnkocú sladké sľuby.

X.

Svätá Zita vyslyšala jej prosby.

Vystúpila po schodoch starého paláca na Via Passeri a ocitla sa v pozlátenom salóne (aspoň jej sa zdalo, že vidí zlato... azda kreslá... rámy obrazov... skrine... zlaté korunky na stenách tapetovaných v empirevom štýle... a zlatý zub panej) pred staršou dámou, pred ozajstnou, veľkou dámou. Bola to šesťdesiatročná pani s melancholickými očami, ťažkými mihalnicami a zhovievavým úsmevom. Kedysi mohla byť krásna.

— Naša Luciina vám už povedala? Tieto mladé dievčatá si nechcú ruky ničť lúhom a sódou. Nie je tak, Luciina? Bola to jediná práca, ktorá vám ešte ostala, ale teraz máte už aj vy právo na odpočinok... Spokojná, Clarice? Umývať riad, nič iného...

Zaviedli ju priamo do kuchyne. Boly tu dve pekné dievčatá v bielych zásterkách s čipkami a náprsenkami, príliš vyparádené a pyšné, než aby privítaly „novú“ aspoň zhovievavým úsmevom. Ba tá jedna trochu stiahla ústa a druhá pohotovo oznamovala sama sebe: umývačka. Starká, ktorá bola dodnes v kuchyni azda len ako votrelec, nepokladala za potrebné popredstavať ich. Či nie je istý rozdiel medzi umývačkou a chyžnou alebo medzi chyžnou a *nurse*? Tam, v malej miestnosti, kde sa vylievaly pomyje, sverila sa starenka Clarici, že pre svojich osemdesiat rokov stratila vážnosť. Nové služobníctvo ju nemalo v obľube.

Neskôr Clarice zbadala, že osemdesiatročnú služobnú, ktorá videla v paláci vystriedať sa tri generácie a ktorá

všetkým trom bola až nemúdre oddaná, — že túto starenku nemajú radi ani páni. Nevesty ohŕňajú nos. Tá, čo mala väčšie právo, pretože bola najstaršia a jej muž bol uznanou hlavou rodiny, sem-tam si dovolila pokrčiť ramenami, ako by jej nárečové meno slúžky z oných čias nebolo dosť známe. Jemná Angličianka Mary, ktorá prišla do domu len pred dvoma rokami s lenivým, nerozhodným manželom, ktorý bol po nepodarenom pokuse žiť v Ríme podriadený svojmu bratovi, vyzerala vždy ako udivená, keď mala vysloviť jej meno: Lucy... Lucia... Lucina... ale v skutočnosti ani ona, ani jej malá Gladws necítily k ostarnutej služobnej nikdy veľkú náklonnosť. Našly ju už v dome a neskôršie sa zabudly opýtať, prečo tu ostala.

Clarice tak dobre poznala túto smutnú históriu, ako keby jej ju bola vyrozprávala sama starena. Stačilo napnúť sluch pri klebetení dievčat, ktoré boly povýšené ako dajaké panie, po očku pozorovať panovačné pohyby nevesty, ktorá prichádzala častejšie do kuchyne, stačilo zachytiť niekoľko viet zo živého rozhovoru medzi nevestou a svokrou, aby sa Clarice dozvedela a videla všetko. Starenkino šťastie bolo len zdanlivé: odkedy neumývala riad, jej pokojný život bol ohrozený. Nová umývačka, ktorá nastúpila na jej miesto, už o päť dní pochopila, že v kuchyni hľadajú len zámienuku: už ju nechceli.

— Dávajte si pozor! — upozorňovala ju Clarice. — Neotvárajte ústa, nedávajte rady, nepozorujte, nehýbte sa, nestarajte sa o mňa. Odriekajte si ruženec.

— Ave Maria, gratia plena Dominus tecum... — šepkala celý deň starká v kúte.

Ale pestúnka skoro zbadala, že starká často otvárala škatuľku od práškov Madony z Tosse a že miesto toho, aby si dávala liek do úst, pchala si ho do nosa — jedným

slovom šnupala tabak. Najprv podala riadne hlásenie pani Tullii, potom pani Pii, šesťdesiatročnej svokre a pravej panej domu.

— Ako? V kuchyni? Isolina ju videla s . . . kvapkou pod nosom? To už nie! To už nedovolím! Jedla sa už ani nedotknem. Alebo nájdeme iné riešenie. Nech rozhodne ona...

Ona, to jest svokra, tá, čo sa vždy zastala osemdesiatročnej, keď už nie pre iné, nuž aspoň preto, že starká videla rodiť sa a potom i umierať hlavu rodiny, táto pani sa teraz rozhodla vypovedať starenku z kuchyne, tak ako ju predtým vypovedali zo všetkých izieb. Tullii dopriala toto zadosťučinenie len preto, aby jej nemusela poskytnúť ešte väčšie, totiž že by musela poslať starenku do nocľahárne, kde by jej bolo vari i lepšie. Sama sa podujala zakázať jej vychádzať z izbičky v podkroví. Mladé slúžky jej mali striedavo dvakrát denne nosiť ješ, len aby sa im neplantala popod nohy.

— Ale prečo, prečo? — pýtala sa potom pani, ktorej bolo ľúto, že musí trestať. Prečo si rozmnožujete hriechy o tento nový? Kto vás tomu naučil, Luciina?

— Páter Benigno. Chodil každú sobotu po pýtaní a ja som mu dávala zvyšky chleba a štyri soldy, ako to bolo v tejto rodine zvykom. Istého dňa . . . od toho večera...

— To vždy tak býva. Od toho dňa! Nemali ste dar pátra Benigna prijať, nemali ste začať. Musím vám ešte, tuším, zakázať do kostola chodiť. Eahnite si do postele, odriekajte modlitby, nik vás nebude vyrušovať. Tu máte zatiaľ, Luciina...

Bola to škatuľka šnupavého tabaku.

— *Som rada,* — *riekla jedna z dievčín v kuchyni, pričom Clarici prebehly po chrbte zimomriavky, som skutočne rada, že ju uväznili.*

Ako by bola zomrela. Palác bol veľký a starká mohla

veľmi ľahko upadnúť do zabudnutia kdesi v izbietke na poslednom poschodí. Pani Pia si predsavzala vyliezť každý týždeň raz alebo dvakrát po schodoch až hore, hore na samý vrch. Potom sa však uspokojila i s tým, že sa na ňu opýtala občas slúžok, ktoré obyčajne odpovedaly, že sa má dobre, že má dobrú chuť do jedenia, že sedí na posteli a celý deň šepoce Anjel Pána s ružencom v ruke a že to nie je veru zábavné liezť po tých schodoch a obsluhovať slúžku, i keď sa pritom striedajú.

Pani si robila občas výčitky, že ju vypovedala tamhore, a bola by ju zavolala späť, keby sa nebola bála svojej talianskej nevesty, ktorá hrala paniu domu, a svojho staršieho syna, skupáňa, pre ktorého bola stará slúžka len „hladnými ústami“, aké vo veľkých rodinách nikdy nechýbajú. A potom pre slúžku, akou bola Luciina, nebolo už v tom čase pochopenia. „Dnes!“ — opakovala si pani v duchu, ako by chcela vo svojom srdci ešte raz oddeliť prítomnosť od minulosti, prítomnosť, v ktorej sa jej zdá, že už ani nežije, od minulosti, v ktorej bola ešte sama sebou.

— No, — riekla potom, sledujúc beh svojich smutných myšlienok, — je tu predsa voľakto, kto sa jej podobá: Clarice, umývačka . . . azda . . .

Ale minulosť nosí jej meno, minulosťou je iná služobná, Luciina. Nik netuší, že služobná, uväznená tamhore, predstavuje rodinu a dom ešte viac ako tá, čo je matkou, svokrou i babičkou. Staré srdce domu je uväznené tamhore, tam bije rytmom dávnych čias, je to samotné srdce starých, ktorí ju urobili veľkou za pohodlie a šťastie svojich vnukov. Pani, už roztrasená a chabá, sedela v kresle a pokorne sklonila hlavu, ako by sa modlila.

Privrela oči. Zdalo sa jej, že vidí svojho muža, ešte mladého, zdalo sa jej, že nemá viac ako tridsať rokov. A kolkože mala Luciina? Hneď to vypočíta: päťdesiat. A ešte

bola mocná žena: pokorná, ale bledá. Poslúchala novú paniu, ale mladého pána priam zbožňovala. Chvilami bola veľmi prostá a odrazu zasa smelá. Raz zazrela na panej gaštanovohnedé šaty a tak po nich zatúžila, že by bola v tej chvíli paniu objala, len aby mohla objať i šaty. — Milostivá pani, predajte mi ich. — Čo to vravíš? Zblaznela si? Ja, predávať šaty? Pani má predávať šaty slúžke? — Keď ich obnosíte, keď sa vám už nebudú páčiť... Mne sa budú vždy páčiť... — Dosť už, Luciina! Už nechcem počuť takéto reči. Teraz nenávidela svoj vtedajší, trochu pohrdlivý hlas, ktorý karhal i vyčítal. V duchu zas uvidela skrúšenú tvár služobnej, ktorá sa prehrešila proti hrdosti (v päťdesiatich rokoch ešte väčší hriech je márnivosť), videla, ako sa skrýva, rozplýva a chveje v šere pamäti. Ale tá tvár sa zasa vrátila s bôľnym výrazom, s bolesťou potupenej matky, ktorá videla to, čo nevidel nik iný, ktorá vie to, čo nevie nik iný a nik iný vedieť nebude. Raz sa zasa prehrešila práve ona, pani, proti manželovi a deťom, proti rodine a manželstvu, proti Bohu. A nevedelo sa, ako to urobila, nevedelo sa ani, kedy a ako bude môcť napraviť svoj hriech. Isté však je, že podlahla jednému z tých vábidiel, ktoré sa pokladajú za hriešne, a Luciina to zbadala. Mohol to zbadať pán, ale zbadala to len Luciina. Vtedy sa pani, trpiac pre svoju urazenú hrdosť, priblížila skoro placho k služobnej, líškala sa jej, hovorila s ňou ako s dcérou, položila jej ruku na plece, ktoré ako by nevládalo udržať toľkú farchu. — Prišlo mi práve na um, že sa ti páčily moje gaštanovohnedé šaty. Povedala si dokonca, že by si ich chcela kúpiť. Ešte čo! Chceš ich? Darujem ti ich.

Slúžka zdvihla oči a hľadá najprv, ako by odpovedala. Chce jej darovať gaštanové šaty, aby mlčala, aby zabudla? — Ale pravdaže, — riekla pani tváriac sa úprimne, lebo odhadla myšlienku a obavu služobnej. — Som ochotná hneď

ti ich darovať. — Potom dodala: Nepáčia sa mi už. — A tuší nebezpečenstvo zrady, je si istá, že Luciina odmietne, cíti prevahu nevzdelanej slúžky, ktorá sa nedá kúpiť za parádu. No slúžka roztvorila náručie ako nehodná prijať takýto dar: — Keď je tomu tak, milostivá pani, budem taká bezočivá a... — Sú to šaty z dobrej látky, široké, príliš široké pre ňu. Bude ich treba rozpárať a znovu sošif. Luciina to však neurobila: Luciina ich držala v truhlici posypané korením a neukázala ich nikomu. Uplynuly mesiace, uplynuly roky a pani nikdy nevidela služobnú v nedeľu popoludní oblečenú do tmavogaštanových šiat. — Kam sa podely šaty, ktoré som ti dala, tie, čo sa ti zapáčily? Prečo si ich neprispôsobila k svojej postave? Prečo si ich v nedeľu nikdy neoblečieš? Bola by jej rada položila takéto otázky, ale neodvážila sa. Pochopila? Pochopila, že ich Luciina neprijala z márnomyseľnosti?

Pani sedela v kresle už dosť ostarnutá, shúžvaná a pokorne skláňala hlavu, ako by sa tíško modlila.

— Clarice... umývačka... azda...

*

Uprela oči na Tulliu, zahľadela sa na Mary, na staršieho syna, potom na mladšieho. Všetci boli v salóniku. Prišiel koniec. Ale Pompeo mykne plecami a vraví:

— Môže si poležať i mesiace, ba i rok, dva roky...

— Povedzme, že zomrie tejto noci. Myslíte, že je to taká jednoduchá vec? Tu sú so všetkým výdavky. Pohreby — i najchudobnejšie — stoja veľa peňazí. Truhla, kňazi, sviečky... Matka mlčala; v duchu sa rozprávala so synmi: Dario... Pompeo... čo vlastne chcú? Nechcú, aby žila, nechcú, aby zomrela... Umrieť, to hej, ale bez neprijemností, bez mŕtvej v dome, bez výdavkov, bez truhly a bez sviečok: zmiznúť. Zachvela sa pri myšlienke, že by raz i ona mala len tak zmiznúť.

— A potom? Kto bude pri nej? — nariekala úbohá Tullia. — Naše ženy nemajú čas a potom ani nechcú. Isolina, Elvíra?

— Clarice, — poradila stručne svokra.

— Kto je to tá Clarice?

Nevedeli ani len toľko, kto to je. Clarice... umývačka riadu... „kuchynská“... A veru umývačka, ktorá už zbudla veľa zo svojho remesla, opustiac Boccabadatic, grófa di Castelminio, pani Carmelu — „študentku“, už bola pri posteli, na svojom mieste, v jednej izbičke.

Potom prišiel kňaz. Vyšiel všetkými schodami so sklonenou hlavou, ani sa nerozprával s pánmi. Zdržal sa dobrej pol hodiny a keď sa zasa vracal s Claricou, stretol paniu, ktorá ho pokorne čakala dole pri schodišti.

— Ach, veru tak, naša starenka odchádza, ale odchádza do raja, pani moja, a my jej závidíme. Netrpí, neumiera: zhasína. Má ešte jasnú myseľ; poznáva, chápe, pamätá sa. Lekár? Lekára netreba, keď sa nám ponúka šťastie odísť takto... — obrátil sa ešte, aby pozdravil paniu: — Viem, viem, poznám, aká je láskavá vaša rodina voči tejto chudere. Viem, že vy, pán Pompeo, pani Tullia, pán Bário, slovom všetci ste závodili v láskavosti... a táto Clarice...

V podvečer sa pani rozhodla vyjsť do podkrovia, navštíviť úbohú umierajúcu služobnú. Na prahu zastala. Pred sebou videla úbohú izbičku, skoro bez nábytku a svetla: špinavé lôžko, malé horiace svetielko, Madona-ochrankyňa trpiacich, svätá Zita, ochrankyňa služobných — a nič viac.

— Pani, — oznamovala Clarice, sediac pri posteli na jedinej stoličke.

Umierajúca nadvihla hlavičku: hlavičku zababušenú do farebnej šatky, zaviazanej pod odkrytou bradou. Bradu mala takú končitú, že sa jej záhyb špinavej prikrývky neodvážil dotknúť. Dvoje malých očiek vystupuje z mihalnic skoro zvedavo. Potom úsmev, hlas — Lucii hlas.

— Moja... pani...

Je to naozaj Luciina, čo tak pokojne umiera?

Ako by chcela povedať: vchádza do mojej izby, ide ma navštíviť, vyšla po všetkých schodoch len kvôli mne? Och, to nemala robiť! Pani vie dobre, že jej lekár prikázal, aby nechodila veľa po schodoch. A potom... pani ako ona... navštevuje svoju...? Či nevidí, ako je to tu všetko škaredé? Necíti ten zápach? Veď viete, izba, v ktorej umiera chudobná starénka... A je tu len jedna stolička, len jediná. Vstaňte, Clarice. Dajte miesto panej... — A práve v tej chvíli ponúka Clarice jediná stoličku. Pani sedí vedľa odchádzajúcej slúžky.

— Luciina, poznávate ma? Vidíte ma?

— Vidím... poznávam... už som myslela, že vás nevidím... Povedzte jej i to...

— Čo?

— To... — opakovala starká, ako by sa hanbila i pred samou smrťou vysloviť svoju prosbu priamo panej.

Pani sa obrátila a očami sa spytovala ženy, ktorá sa opierala o stenu, nehybná, nemá, bez pohľadu, cudzia pri tomto poslednom, bolestnom rozhovore ozajstnej služobnej a ozajstnej panej. Ale Clarice neodpovedala, nedala ani znamenie.

— Čo teda? Mne to môžete povedať... môžete pýtať...

Umierajúca s námahou zdvihla tenkú ruku a ukázala do kúta. Rúčka klesla skoro bolestne na lôžko. Vtedy si pani všimla, že v izbičke okrem postele a svetielka bola i červenými rozvrátnaná truhla, a vytušila v jej už zakalených očiach anjelský, neprítomný úsmev.

— Čo je v truhle, Luciina? Môžete to povedať svojej panej?

— Áno, — odpovedala Luciina skoro bez rozmýšľania.

— Clarice už vie, čo je v truhle. Pekné šaty... z gašta-

novohnedej vlny ... už je tomu veľa rokov, čo mi ich pani... darovala... ale ja som nikdy nechcela, ešte sú vždy tam... Prečo?... prečo som ich neobliekla za živa?... Aby mi ich obliekli, keď zomriem...

— A toto mi mala Clarice povedať? Toto je tvoja vôľa? Iba toto?

To bola jej žiadosť. Ale nielen táto. Mala aj inú túžbu.

— Čo? Čo? — naliehala pani a obrátila sa k umývačke, aby rozprávala, veď o všetkom vedela. Umývačka však ako by svojou nehybnosťou, zdržanlivosťou vyjadrovala, že umierajúca ešte môže rozprávať.

— Keď zomriem... nie však také, aké boli vtedy... keď sa mi páčily... pred toľkými rokmi... tie šaty... sa mi páčily pre farbu... Farba svätého Františka... Z tých šiat... farby svätého Františka... chcem... želám si, aby mi ušili habit svätého Františka... Oblečená ako svätý František...

— Áno, áno, šaty gaštanovej farby, ktoré som vám darovala pred toľkými rokmi... pred toľkými... oblečená ako svätý František... áno... áno, sľubujem vám. Pred koľkými rokmi?

— A okolo pása šnúru.

— Okolo pása šnúru.

— Kríž...

— Áno, áno, šnúru, kríž... Sľubujem!

— Sandále...

— Áno, áno i sandále... Sľubujem!

Clarice si kľakla. Pani hľadí, váha, skloní sa, chytí jednu z vychudnutých a skoro čiernych rúčok, pobožká ju ako relikviu, kľakne si k posteli a čaká.

*

Šaty farby svätého Františka vybrali z truhlice a položili ich panej na kolena.

— Pred tridsiatimi rokmi, — obrátila sa pani k Mary,
— to bola módna farba...

Oľutovala však svoju nevážnosť a viac nepovedala. Nasadila si okuliare a chcela sama, bez pomoci Mary a ostatných žien rozparať a znovu sošit tieto staré šaty. Bolo z nich treba urobiť len jednoduchý habit. Na to, na čo mal slúžiť, stačilo robiť i dlhé švíky. Vyhľadala konopnú šnúru a na jej koncoch zaviazala tri uzly. Vyhľadala ruženec so zrnkami veľkými ako lieskové oriešky a pripevnila naň veľký kríž. Ešte potrebovala sandálky svätého Františka. Zavolala Claricu a dovolila jej na chvíľku opustiť mŕtvu.

— Choďte a vyhľadajte pár korkových sandálov.

Jedna nevesta sa do toho zamiešala:

— Korkové? Nestačily by papierové? Na to, na čo majú slúžiť...

Tullia zavolala umývačku späť!

— Ušetríme i tú trochu peňazí. Dosť sa ich ešte naplatíme za pohreb. Hneď sa vrátim s tým, čo potrebujete.

Vrátila sa s párom starých sandálov, ktoré slúžily jej Popeovi celé tri roky ako plážová obuv. Boly neupotrebitelné, ale sporivá manželka sa ich nechcela zbaviť, pretože v pravom čase všetko má svoju cenu.

— Priveľké... — odvážila sa Clarice.

— Nebolo by horšie, keby boly malé?

— Och, Tullia! — svokra na to, — neupotrebitelné... priam...

— Prepáč, či mŕtvi chodia?

— Nie, Tullia. Chcela som povedať, že sú staré, škaredé...

— Svätý František mal azda lepšie?

I to je pravda. Clarice potajomky prisvedčila. Úbohá Luciina bola cez celý svoj dlhý smrteľný život taká pokorná, taká františkánska, hoci patrila k veľkej rodine, že

sa nikdy neopovážila obliecť si šaty panej, a aby si ich mohla obliecť teraz, po smrti, chcela, aby zmenily podobu, aby sa premenili na jednoduchú tuniku, prepásanú lanovým povrazom a ružencom na kapucínsky spôsob. Hľa, prečo prijala šaty gaštanovej farby vtedy, keď bola gaštanová farba v móde. Nie z márnivosti a ešte menej preto, aby zachovala smutné tajomstvo, ale preto, že gaštanová farba bola farbou svätého Františka; preto, lebo niekdajšie pekné šaty, v ktorých sa pani páčila svojmu priateľovi, mali sa jedného dňa premeniť na hrubý habit, v ktorom mala vzorná služobná podniknúť svoju cestu do večnosti. Pani nemohla v duchu odmietnuť Tulline sandále: ani svätý František nemal lepšie. A nemal lepšie ani jeden františkán.

Pompeo, nervózny, znepokojený prítomnosťou mŕtvol v dome, upozorňoval svoju manželku, brata, švagrinú i matku.

— Pohreby sú vždy nešťastím, lebo na takých veciach sa nedá šetriť. Ale načo zbytočné výdavky? Mama, neobjednávajte viac kňazov. Veď stačí päťminútový obrad. Koľko nosičov fakieľ? Šesť, osem? Ech, povedzme osem. Veniec netreba objednávať u záhradníka. Ešte to by chýbalo! Môže sa upliesť i doma z chvoje zo záhrady a ženy naň pridajú kvety z hodvábného papiera. Je to jednoduché a vhodné. Potom ešte niečo. Truhla!

— Ech, veru, — zamiešala sa Tullia, — truhla, z neobhobľovaného... A čo myslíš? Či nám treba truhla z orechového dreva, vyleštená i zdruká, striebrom kovaná? Stačia štyri obyčajné dosky. Že vraj obyčajné: drevo je i tak také drahé.

Matka sa pohoršovala v starom kresle, s habitom svätého Františka na kolenách, potom vošla Clarice, umývačka, s rukami skríženými na prsiach, ktorá sa stala skoro hlavnou osobou, aby prevzala rúcho z rúk panej. Umývačka

s rukami skriženými na prsiach? Ale veď mala obriadit mŕtvolu a nechýbalo jej na vážnosti, hoci sa jej vysmievali do očí.

— Úbohá Luciina, — začala hlbokým hlasom, — priznala sa mi prv, ako sme ju prišli navštíviť... chuderka...

— Chuderka?

— Dala si urobiť truhlu... dala ju dopraviť potajomky do domu... mala ju vo svojej izbe...

— Ako? Truhla? Umrľčia truhla? Mala ju v izbe? Ja som ju nevidela, nik ju nevidel...

— Pod posteľou. Zbožné osoby majú truhly pod posteľou.

— Och, Bože, a neboja sa?

— Nie, nie, — tvrdila Clarice živo, ako keby i ona mala pod posteľou truhlu, — nebojíme sa, nebojíme sa...

— Och, Bože, tak teda...? Čo môžem pre ňu urobiť? Slávnostný pohreb? Veľa sviečok?

— Tak, tak, ale platí netreba nič. Chudera Luciina bola členom Spoločnosti Ukrižovaného a po štyridsať rokov platila každý týždeň... Čaká ju teda krásny pohreb: omše, fakle, čierne súkno, zvony, mních, kňazi, ženy...

— Gratis?

Clarice neodolala, aby nezopakovala ešte raz toto slovo; zdalo sa jej dosť pekné. Vedela, čo znamená.

— Teda? — horekovala pani a ruky jej klesly do lona.

— Nemôžem dať svojej starej služobnej viac ako toto?

— Tak, tak, — riekla Clarice so zvláštnym úsmevom, preberajúc z rúk svojej panej pohrebný dar: habit svätého Františka.

Prijala i sandále, šnúru, ruženec s krížom. Prv ako by bola po prstoch odišla, uklonila sa, nemotorná síce, ale nie bez istej slávnosti a pýchy, ako keby vedela, že v určitých chvíľach umývačka znamená viac ako dáma.

— S dovolením. Idem ju obliecť.

XI.

Po smrti svätice (po svojom odchode do raja sa zdala osemdesiatročná slúžka sväticou) pani s hanbou a výčitkami svedomia zistila, že Clarice bola i ostala umývačkou. Prenasledovala ju myšlienka, že vyše osemdesiatročná služobná si priviedla túto ženu, aby ju mal kto na smrteľnej posteli opatrovať, obliecť a uložiť do truhly, ktorú mala pod posteľou, a že bez tejto ženy, zdvihnutej na ulici, by sa mŕtvolky nebola dotkla ani jedna slúžka, iba ak ohliadač mŕtvol, o ktorom nikto nevie, ako zaobchádza s mŕtvolami.

Voči Tullii, Mary, synom i deťom prejavovala od istého času neobyčajnú láskavosť. Nik nechápal, odkiaľ sa vzala odrazu toľká blahosklonnosť a prívetivosť. Cieľ panej ani nemohol byť nevinnejší: chcela sblížiť rodinu s Claricou. Bola by sa uspokojila i s oveľa menším výsledkom; napríklad, aby Tullia hovorila „Clarice“ miesto „akási Clarice“, lebo tým by bola do istej miery uznala užitočnosť umývačky. Konečne ju pani v duchu i vo svojich rečiach povýšila z umývačky na „dobrú dušu“. Prísna nevesta nič nenamietala a nepokladala tento výraz ani za prepiaty, ba čo viac, miesto myknutia plecóm dodala: „... na špinavé práce?“

Hľa, nie je celkom pravda, že sa svokra a nevesta nikdy neshodnú. V tomto prípade sa shodly. Clarice mala nahradiť Luciinu, ktorá nič nerobila, lenže ona mala pracovať až priveľa. Mimochodom povyberali jej tie najhoršie práce, ktoré ostatné dievčatá odmietly. Odškodňovať ju mal ob-

stojný plat, strava, byt a česť nazývať sa služobnou alebo „pomocnicou v domácnosti“ skoro patricijskej rodiny, ktorej členom bola i jedna Angličianka.

Ale... byt? Clarice smraštila tvár. Prijala, áno, áno, ďakovala, ale chcela si ponechať slobodnú voľbu postele, pretože nebola bez prístrešia, bez postele. O 10. večer, prípadne neskoršie, alebo ešte skôr, prosila vždy, aby ju pustili domov.

Nikdy sa jej nestalo, aby videla svojich pánov, ani hostí, ani deti, ako keby nesmela. V dlhých intervaloch sa neočakávane zjavovala stará pani a vtedy bolo príjemné odpovedať, lebo stará pani radila mať strpenie ako „nebožka“. Pani sa azda na ňu ani nemienila obracať ako na pokornú ženu pri najhrubších prácach, ale ako na priateľku zosnulej. A mala tie isté spôsoby, ako keď sa potajomky showárala s Luciinou, ten istý tón reči, ako by rozpačitý — ako keby bola Clarice zdedila tajomstvo habitu svätého Františka.

Mesiace utekaly. Uplynul rok, prvý rok a potom ostatné. Storočie sa skláňalo ku koncu a nadchádzalo nové a šaty i prepychové ozdobné predmety začaly sa nazývať „zorami storočia“.

Služobníctvo sa časom menilo alebo odchádzalo a prichádzalo, len ona vytrvala. Starla a páni ostávali takí istí, zastali na najlepšom veku, pretože sa nezodierali v práci. Deti už neboly deťmi, a jedno ešte pribudlo. Pomaly cívela ako Luciina. Ale či to znamenalo dajakú slávu? Nezdalo sa, lebo služobníctvo jej i naďalej rozkazovalo a vylučovalo ju z dôležitých rozhovorov. Ani samej Luciine sa nedarilo tak zle, keď chcela byť v najkrajších rokoch úctyhodnou osobou. A pre Claricu to byly ozaj najkrajšie roky. Ale o desiatej večer... Vždy to tak býva a zásluhu majú na tom roky, ktoré ešte neuplynuly: bola i nebola slúžkou, bola i nebola vydatá, ale domov — izba v gete — ten do-

mov patril len jej. A to bola príčina, pred ktorou treba kapitulovať.

Potom sa v kuchyni rozniesla zpráva, že páni dali do prenájmu pozemky v Trebbianticu a Montecchiu. Prenajali i jedno poschodie paláca; páni, už unavení vidieckym mestečkom, sa osadia v Ríme. Služobníctvo sa rozdelilo: Ja pôjdem s nimi. Ja nepôjdem s nimi. A tu sa zjavila — ako Madona — stará pani. Usmievala sa. Usmievala sa tak, že by mohla stáť miesto sochy vo výklenku v kostole. — To Mary nahovorila manžela, potom Tullia... Mary je zaľúbená do Ríma... ako všetci Angličania... Rozhodli sme sa, že každý si vezme svoje služobníctvo. Luciinu by som nebola mohla vziať... Počujte: Išli by ste so mnou do Ríma?

— Do...? — pýtala sa Clarice s otvorenými ústami; chápala i nechápala.

— Do Ríma. Neviete, že Rím je...

Rím je hlavné mesto Talianska: tak hovoril šlabikár v mestečku. Potom jej prišlo do smiechu a zanôtila pred paňou priam roztopašne:

— Do Ríma, do Ríma psov strihať...

— Kto to povedal?

— Kto to povedal?

— Pôjdete, Clarice?

— Podívať sa na pápeža a na baziliku svätého Petra?

— Upratovať, — múdro jej pripomenula pani.

*

Dom celý na ruby, nábytok obitý doskami, balíky a rozškľabené kufry, veľký deň, určený už mesiac dopredu, shon veľkých, radosť detí, súboje žien: to byly prípavy na odchod do Ríma. V toľkom zmätku Clarice zmizla s rozochvelým srdcom. I ona naplnila debničku, ale nemala toľko vecí, aby mohla povedať, že ich tam natlačila, hoci

sa touto príjemnou prácou bavila každý deň chvíľku. Cítila, že jej je osudom určené opustiť jedného dňa i Rím tak, ako prišla z dediny do vidieckeho mestečka a odtiaľ do mesta: a teraz, hľa, odchádza z mesta do veľkomesta kde je pápež, ktorý požehnáva, a kráľ, ktorý rozkazuje. „Kariéra, kariéra tak káže!“

Nezriekla sa bytu, posteľ. Dohovorily sa s Terenziou, jej sverila presne každých šesť mesiacov skromné nájomné. Vedela dobre, že sa do Ríma dostala vlastnou zásluhou, chválila sa tým, radovala sa tomu, ale v Ríme umrieť nechcela. Dobre sa umiera len vo „vlastnom“ dome, na „vlastnej“ posteli a s truhlou pod posteľou!

„Do videnia, sbohom!“ A rozlúčky pánov so známymi začaly sa veľmi zavčasu a práve tak zavčasu, ale veľmi milo oplakaly mestské noviny, že ďalšia z „našich význačných“ rodín opúšťa — a bolo tu treba povedať „navždy“? — malé, ale príjemné a veselé mesto, ktoré bolo koniec koncov Aténami kraja, podľa vzoru ostatnej šľachty, sťahujúcej sa do Ríma, Bologne a Florencie. „Casa Rocca — Morigi...“, starodávny palác Morigi. Predvečer odchodu bol pokojný: obyčajný, pekný večer, ako by ani nemali odcestovať. Posledný deň bol ako posledný deň stvorenia sveta, keď Pán odpočíval. I oni odpočívali. Len v istú hodinu sa postavila pani Tullia pred Claricu ako policajt a Clarice mala dojem, že si to v poslednej chvíli rozmysleli a že sa zriekli mesta, ako bol Rím.

— Ty, ako pôjdeš? Šaty ujdú, ale... na hlave? So šatkou na hlave? Ešte to by nám chýbalo! Šatka!

Svraštila nos a ústa sa jej stiahly. Keď sa vrátila, niesla čosi v ruke. Bola to vec neurčitého tvaru, ani veľká ani malá, na jej vrcholku trčalo rovné vtáčie pero.

— Skúste si ho! — rozkázala pani.

Skúsila si klobúčik. Keď si ho uviedla na hlave do rov-

nováhy, cítila sa azda škaredšia, ale zato hodnejšia, Ríma, Večného Mesta, a detsky sa uškrnula.

Hľadáš ihlicu? Tu je!

Toto bola Clarice, vypravená na cestu; kabela, klobúčik, ihlica a rovné vtáčie pero. Pokiaľ ide o jej batožinu, mala len kufor vojenského typu, ktorý sa výborne nosí na pleciach.

Nevyzerala vari ako maškara? Takéto slabé podozrenie ju pochytilo na stanici, keď sa na ňu akýsi nosič zahľadel dlhšie, ako bolo treba. Ale skoro sa presvedčila, že pero na klobúku, i keď jej išlo na nervy, zastávalo úlohu odznaku slúžky, ktorá cestuje do Ríma, práve tak, ako je rovnošata označenie vojaka alebo hudobníka. Na nástupišti, v slabom, zadymenom svetle vyzerala ako jedna z tých cudziničiek, vášnivých zbožňovateľiek Talianska, ktoré sú na svete samy a cestujú treťou triedou. Červený lístok, ktorý obracala v rukách so zadosťučinením, bol až nápadne viditeľný, kým chlapi si ho obyčajne zastoknú za stuhu klobúka. Potom prišiel škrípajúci vlak, ktorý ako by lákal hodiť sa podeň. Jedni nastupujú, druhí vystupujú. Jeden s krikom, iní nevšímavo. Páni nastúpili do prvej triedy, kde je všetko červené. Pestúnka a vychovávateľka do druhej, kde je už farba neurčitejšia, ale prevláda kávová. Claricina družka s klobúkom bez pera, vyliezla do tretej, kde je všetko drevené. Potom tu bola ešte štvrtá trieda, to je dobytčí vagón. A tá je asi pre koho? Pre Claricu? Ach, nie. A pierko sa tam kdesi na vrcholku zakývalo ako by na znak odporu a hrdosti. A, hľa, už mieri k vlaku, k otvoreným dvierkam a za ňou ide nosič, nesie jej na chrbte batožinu. Potom vystrie ruku, poďakuje a povie (a všetci to počujú): „Šťastlivú cestu, milostivá!“

A ona sa zdrží ďakovania ako ozajstná pani. Potom príde sprievodca preštiknúť lístok a mierne sa jej ukloní.

— Viete, milostivá, že pri Falconare máte prestúpiť?

— Milostivá to vie, — odpovedá Clarice naduto, aby nedala príčinu k dôvernostiam.

Namýšľala si, že už vie, ako treba cestovať v noci na dôležitých vlakoch, ktoré sa volajú „priame“. Všetci ju opustili, ale ona sa obišla celkom dobre aj bez nich: nestratila lístok, nezabudla na presadanie, nenadviazala rozhovor s prvým prichodiacim, nepadla do rúk lotrov, ktorí vykrádajú dôležité vlaky, takzvané „prame“. — „Pozor! Pozor, Clarice! — opakovala si rytmicky podľa hrmotu vlaku. A odmietla složiť si klobúk, aby si mohla oprieť hlavu, schúliť sa do kúta, trošku si zdriemnuť, lebo teraz už vedela veľmi dobre, že bez klobúčika a bez pera nie je dámou. Keď zastavili vo Falconare, vystrčila hlavu, zavolala nosiča a zakričala ako toľkí iní: „Do Ríma!“ Potom si vzdychla so zadosťučinením v novom a čistejšom oddelení. Teraz už cestuje priamo do Ríma. — Do Ríma, do Ríma, strihať psov... — vyspevovala si podľa hrmotu vlaku.

Ale Rím je ďaleko a noc taká dlhá! Hanbila by sa pre hlúpy spánok prísť o vzrušenie nočného cestovania. A potom, neukradli by jej v tom hlúpom spánku kufor alebo nevyvedli by jej aspoň dajaké huncútstvo? Ostatní nech spia. Baví ju, keď vidí, akí sú iní hlúpi. Rozškľabené tváre, stále hlasnejší dych, uvoľnené telá a spleť nôh a topánok. Škoda, že nik nevidí, ako sedí vzpriamená, len aby nezaspala.

V Noccere to ktosi zbadal.

— Milostivá, môžem vám ponúknuť podhlavnicu?

Podhlavnicu ponúkať! Uspať ju, aby jej potom vyvedli dajaký žart! Poďakovala rýchlym pohybom, ktorý mal byť síce zdvorilý, ale potom hneď sa ozvala rozhodným a zachrípnutým hlasom:

— Nie, pane, nechcem spať.

Ale on mal chuť nadviazať rozhovor a menoval rieky, referoval o dĺžke tunelov a kráse krajiny, ktorú bolo sotva vidieť pod svetlom mesiaca, závodiaceho s vlakom, ako by sa tiež ponáhľal do Mesta. — Krásna krajina, veľkolepý pohľad: pred Foglinom je dolina Topino, pred Trevi je údolie Clitunna. Až po Spoleto niet už ani jedného tunela, potom príde tunel dei Balduini, dlhý pol druha kilometra. — Dosť, dosť! — Pani, ktorá sa nechcela kompromitovať, urobila mrzutý pohyb, chcela prerušiť tieto nedôstojné reči.

— Milostivá azda pozná ...

— Poznám, poznám ...

— Tak potom odpusťte ...

— Ale veď i tak nespím.

A sediac vzpriamená na svojom mieste, klobúk ešte stále na hlave, pierko ešte stále vystreté, pokračovala v cestovaní; zachovávala si dôstojnosť od stanice po stanicu, od tunela po tunel, bez slabostí, bez sotva badateľných úsmevov. Nehľadela na spolucestujúcich, ale na neškodný mesiac, ktorý cestoval tiež do Ríma. Keď mesiac zmizol, znamenalo to, že vrch pohltil vlak, a Clarice pozerala cez sklo do tmy, dychtively očakávajúc vyslobodenie, ktorého symbolom bol mesačný svit. Potom nadišlo svitanie chorľavej farby, ohlasované na malej osamelej staničke bučaním volov z dobytčieho vozňa. Slnko, ozajstné slnko, jasné slnko, ktorého svetlo zobúdzia cestujúcich: chudobných i bohatých, zlodejov i okradnutých, núti všetky hlavy, aby sa dvihly, priťahuje ich pozornosť na fučanie stroja v túžbe čím skôr dosiahnuť cieľa. Potom posledná stanica: toto je ona, áno, posledná. A naozaj, známy spolucestujúci upozorňuje Claricu: — Už sme tu — Clarice sa chystá vystúpiť a ... vystúpi. Potom však musí v celej svojej kráse zase nastúpiť, pretože Rím je Rím a Rím-Tiburtína je len Rím-Tiburtína.

XII.

Všetko to, čo sa dá vidieť z auta na ceste od Cinquenta po Aracoeli s Cypidogliom v pozadí, všetko to Clarice nezabudla popozerať, ako by bola samé oko, samé ucho. Žlté slnko, dierkovanie okien, šumenie fontán, jasnosť dlažby, hukot kočov, mierny sráz, otvor tunela, ktorý je tu biely a nie čierny, všade zástavy a vozne, ktoré idú samy od seba s veľkým hrmotom a keď stoja v rade, vyzerajú ako červenožltý vlak bez rušňa — uprostred ulice! Také, takéto to teda bolo? Bolo to pekné? V Aracoeli pred bránou starého paláca zastaly tri fiakre, najaté ešte na stanici, a v poslednom z nich byly — Clarice a batožina.

Potom sa začal výstup: hore, hore, hore, až po byt na najvyššom poschodí. A niečo je ešte i nad posledným poschodím. Claricina izba je ešte vyššie; bola to jedna z miestností, postavených na ochranu nádrží na vodu, aké bývajú na veľkých terasách, na ktorých vystierajú slúžky bielizeň na sušenie.

— Majitelia domov! — často hovorieval pán Pompeo, dívajúc sa po očku na ženu. — Pre majiteľov domov musí v Ríme všetko stačiť. Pre nešťastníkov bez bytu musí byť všetko dobré. Hlavné mesto . . . byty . . . och, hej! Rím, Rím!

— Uvidíte, Clarice, keď budete mať príležitosť po desiatej vyjsť von, — dodal pán Dario, — uvidíte nešťastníkov, ktorí spávajú na schodoch kostolov . . . pred kostolom Santa Maria Maggiore, Minerva . . . i tu nablízku, pred kostolom Gesu . . .

Nebolo ťažké presvedčiť Claricu, že miestnosť na ochranu nádrží na pitnú vodu, hore na terase, ani nebola takým zlým príbytkom (pod holým nebom bolo ešte horšie). A rímsky život sa začínal.

Pekný? Škaredý? Nateraz žila väčšinou len v styku so svojimi pánmi, ktorí boli teraz trochu prívetivejší a menej bohatí, a bola spokojná, i keď si z nej robili žarty:

— Ona najviac užije Ríma!

Narážali na terasu? Na pekný výhľad? Ale Clarice ho ešte neužila. A okrem výkrikov zametača alebo predavača minerálnej vody a okrem cesty, ktorou sa ide na trh na Campo de Fiori, nepoznala ešte z Ríma nič. A výkriky boli „nemóresné“, a uličky vlhké a tmavé: cítila sa v nich úprimne povedané — kdekoľvek inde, len nie práve v Ríme.

Ostatní boli v Ríme, ako by tam bývali odjakživa. Utekali sa poďívať na prvý balón, ktorému kráľovná Margareta dala meno Fides, a bavilo ich — ako hovorili — vidieť naplnenie balóna, ktorý sa náhle vzniesol naplnený hydrogénom, lebo ho vojaci zle držali pri zemi.

— Clarice, Clarice! Bola by si chcela byť i ty v loďke balóna?

Clarice počula rozprávať i o značnej prísnosti dvorných bálav, ktorú zaviedol nový kráľ: počula o kráľovnej, ktorá už neotvárala slávnosť, o štvorylke, od ktorej sú oslobodení vyslanci a senátori, ktorí si museli kedysi tanec cvičiť dvadsaťštyri hodín pred bálom doma alebo v rozličných tanečných školách, počula o starých senátoroch, ktorí mali konečne pokoj.

— Vieš, Clarice, panie už netancujú, len slečny . . . Príklad prišiel shora, to je od kráľovnej, ktorá je taká znamenitá . . .

Clarice počula rozprávať i o večnej otázke Danteho pomníka v Ríme, alebo o štyristo parochniach Fragoliho, ktorý

hral v Teatre Vallo, alebo o zrušení prestávok v divadle (ale potom hovorievali: kedy si budú môcť zopakovať úlohy naši herci), alebo o prvom pápežovom verejnom požehnaní, ktoré dával mimo Porta Pia, to je na nádvorí Belvederu, ktorý, nesmieme zabudnúť, nie je vonkajšou lóžou baziliky San Pietro. Clarici neostávalo iné ako stáť a načúvať, aby sa znovu a znovu presvedčovala, že je v Ríme na počiatku nového storočia.

Teraz s ňou zaobchádzali akosi jemne, ba radili a navrhovali jej, aby vyšla po blízkych schodoch Campidoglia, aby tam mohla obdivovať večné symboly Ríma: živé orly a živú vlčicu. Jej sa však zdaly orly v kletke úplne nezaujímavými vtákmi a nepokojná vlčica v druhej kletke bez Romula a Rema, ktorých by pridávala, jej pripadala ako špinavý pes, ktorý z budy stráži Municipio.

Doteraz zo všetkých rímskych zázrakov na ňu najmocnejším dojmom zapôsobil záchod v paláci na Via d'Ara-coeli, celý obložený bielymi lesklými kachličkami, v ktorom voda, vystupujúca so šumotom sieťou vodovodných rúr z podzemných nádrží omyla a očistila všetko.

Nemohli ju od toho odhovoriť. Povedala, že vlastne len preto prišla do Ríma a veru keby v Ríme nebola bazilika svätého Petra, najväčší kostol sveta, kostol arcibiskupa, ktorý je aj pápežom, nikdy by nebola prišla do Ríma. Pamätajú sa ešte? Nič si nežiada vidieť, ale baziliku svätého Petra chce uzrieť. Nech ju tam zavedú, keď si myslia, že by sama netrafila.

Ďaleko? Och, teda nie uprostred mesta? Predstavovala si ju práve v prostriedku, ako matku uprostred detí a kvočku uprostred kurčiat. A zatiaľ je na druhej strane rieky. Ale neodstrašila ju ani rieka, ani vzdialenosť a celkom správne si pomyslela, že tí, čo prichádzajú do San Pietra zo všetkých končín sveta, ba i z Ameriky, preko-

návajú oveľa väčšie diaľky ako zo vzdialenej rímskej štvrte.

Clarice ostatne nehútala zle. Pre ženu jej druhu San Pietro znamenal Rím a Rím znamenal San Pietro. Všetko ostatné malo len malú cenu, lebo sa podobalo ostatnému svetu, počítajúc do toho i psa, čo stráži Municipium. Nebolo možné odporovať a odoprieť túto žiadosť, tým skôr, že pred príchodom jej nahučali do hlavy dlhý rad čísel o nezvyčajných rozmeroch chrámu. Dlhá (bazilika) ... vysoká (kupola) ... obvod pilierov ... stĺpy (medzi nimi stĺpy mramorové a travertínové stĺpy vonkajšie a vnútorné.) ... A koľko váži obelisk uprostred námestia, ... a námestie ... sochy svätých ... stĺporadie ... portál ... priečelie ... loď ... hrobky ... kaplnky ... rímsa ... Všetky tieto práce, pri ktorých nešetrili materiálom ... Nezabudli ani na nádrže na svätenú vodu pri prvých dvoch pilieroch s povestnými anjelikmi, vysokými dva metre. Sú ako tučné deti, lenže vyššie ako Iudia. ... A či sa teraz mohli s pokojným svedomím nestarať o San Pietro a o slúžku?

Lenže nikomu sa nechcelo odprevádzať Claricu až tam. A i to bolo oprávnené. Lebo nerád robí slúžke ciceróna ten, kto sa osadil v Ríme pre Rím (a Rímom nie je — a toto často opakovala i Angličianka — len mesto bazilik a námestí). Kúzlo baziliky svätého Petra ako kúzlo všetkých veľmi slávnych a historických budov, je totiž vždy v spojitosti s pojmom vzdialenosti, keď teda prišli títo dobrí páni do Ríma, snažili sa zo všetkých síl, aby slúžke očernili kolosálny a „nevkusný“ chrám, ktorý sa, „pravda“, páčil slúžkam. Tvárili sa pri tom tak, ako keby jej ho dávali, hoci stál štyridsaťšesť miliónov rímskych skudov (a to predsa každý vie.)

Na koniec sa však predsa našiel ktosi, kto sa z ľudskosti podvolil odprevadiť ženu až po električku, ktorá ju mala doviezť na námestie Rusticucci, ktoré tvorí, ako je každému

známe, predsieň námestia San Pietro. Keď nebolo nikoho, našla sa jednoduchá práčka, ktorá bývala v okolí Porta Angelica. Radili jej, aby v najhoršom prípade použila pri zpiatočnej ceste fiaker a posmelili ju hučným: „Zaplatíme my.“ Z opatrnosti jej dali do vrečka adresu, napísanú ceruzkou na kúsku papiera, tak ako sa dáva psovi na obojok. Nechceli ju tak skoro stratíť.

Clarice myslela, že prešli celým Rímom: videla i rieku a jej voda nezapôsobila na ňu najlepším dojmom, bola špinavá, ako by v nej právali bielizeň celého mesta. Potom prv ako vybehli na nesmierne rozľahlé priestranstvo, na ktorom ľudia vyzerali ako hmyz a kone ako mravce, uvidela i úbohú, biednu štvrť a zdalo sa jej, že sa električka rýchlo vrátila nazpät do daktorej dedinky na nižine.

Námestie. Mnohí cestujúci videli, že na poslednom úseku cesty mala oči zatvorené, aby ich otvorila až teraz. Čo sa jej týka, skoro spadla s nôh, keď vystúpila z električky. Námestie. V mozgu sa jej vynorily kedysi počuté čísla a cifry a tancovaly jej pred očami práve tak ako stĺpy a sochy. Och, Bože, keby sa aspoň ten obelisk zastavil! Keby sa aspoň tá kupola nekolísala! Keby jej chrám svätého Petra i svätého Pavla nešly v ústrety, ako by vliekly za sebou i podstavce. Prúdy fontán sa rozširovaly, rozširovaly, chrlily vodu ako by chcely zaliať všetkých veriacich i koče. Váhala, či sa má vrhnúť z námestia Rusticucci do oválu stĺporadia, aby sa konečne zbavila pocitu, že sa mení na hmyz. A tak ako človek na brehu morského zpočiatku váha dať si olizovať nohu vlnkou, ktorá sa blíži, tak sa neodvažovala Clarice položiť nohu na šachovnicu, pokreslenú bielymi pásmi travertínu, ktoré vybiehaly zpod obelisku.

Kde je pápež? V okne? Po pravej strane spoznala palác, vynorujúci sa zpoza stĺporadia a zmedzi nízkych a ako

by pokorných budov. Počítala okná. Ktoréže je to? Zdalo sa jej odrazu prirodzeným, že On stojí tam za obločnými sklami ako malý biely prelud a že sa díva na úbohé stvorenie, ktoré prestrašene kráča na nohách, podobným zvieracím labkám, smerom k majestátu prvého kostola sveta. Vystrie ramená k jednému z tých okien, odovzdávajúc sa a prosiac. Svätý Otče, . . . Svätosť . . . Zošalela? Áno, pretože urobí skok, cvalom prebehne celý ovál a zastane na úpäti schodov, ktoré sa jej zdajú pohorím. Potom po schodoch — hore, hore, hore, ide pomaly, pomaličky . . .

Porta Grande. Vestibul. Chrám. Najväčší chrám sveta. Najrozľahlejší, aký kedy postavili, San Pietro!

A veru nie; jej sa zdá celkom malý. Všetka tá veľkosť je len zvonka. Vnútri je to len „kostol“. Sklamanie ju zastavilo hneď za prahom. A ako by jej bránilo ísť ďalej. Neoklamali ju všetkými tými metrami šírky, výšky, dĺžky, váhy, obvodu a hrúbky? Očakávala dačo ohromného a teraz sa jej zdá všetko „súmerné“. Ale to len dotiaľ, kým sa nepohne. Keď sa pohne a ide k miske, aby sa poznačila svätenou vodou ako vždy, keď vojde do chrámu, zbadá, že ju neklamali. Zastane. Neodváži sa vložiť končeky prstov do misky, ktorá je vlastne veľkou nádržou a nie miskou. Tentoraz sa nepokropí svätenou vodou. Hrozí sa obrovských anjelov, hrozí sa ich mramorových tiel, ktoré vyzerajú ako napuchnuté, bojí sa buclatých tváričiek a ručičiek, obrovských nožík a brucha, ktoré je akési priveľké, hotový výsmech detstva. Nie, pred ich očami sa neprežehná. A práve títo dvojmetroví anjeli ju naučia rozmerom a vzdialenostiam. Až teraz badá, že sa Iudia môžu vzdávať, zmenšiť sa tak, že ostanú len čiernymi bodkami, ako keby miesto nich kráčaly ich klobúky. Zbadá i to, že v bazilike svätého Petra nevidieť ani nábožnosti. Tu nie je nik povinný kľaknúť si a modliť sa (lebo tu niet stoličky ani

lavíc), že veľkosť a bohatstvo narušujú bohabojnosť a že sa k nej nepriblíži ani kostolník ani miništrant, aby jej pripomenul úctu k domu božiemu. A čo, keď tu Boha ani niečo? Čo, ak tu, kde je toľko mramoru, toľko bronzu, toľko zlata a štruktúr, čo, ak tu nie je Pán?

A keď tu naozaj nie je?

Och! Och! A či to nemá byť kostol najväčší zo všetkých? A keby si nebol tu, v tomto veľkom raji, ktorý zhotovili v Ríme pre Teba, kdeže by si bol, ó Pane?

Potom ako prefaknutá uteká z hlavnej lode do postrannej, dáva prednosť chodníku pred cestou, aby mohla kráčať zbožnejšie. Tu ju očakávajú Pápeži: vážni, gestikulujúci na náhrobkoch alebo vo výklenkoch stien, či na dverách. Niektorí len zbožne kľacia na vankúšiku, s tiarou alebo bez nej, iní len zhovievavo žehnajú. A Clarice môže dostať požehnanie od mramorového pápeža, nemusí ani kľaknúť. A vlastne kto jej povedal, že sú to pápeži? Veď ani nepozná rozdiel medzi mitrou a tiarou? Aby pravdu povedala, vidí sa jej, že sú to samí biskupi. A tie sochy ženských postáv, ktoré tam o niečo nižšie zdobia náhrobky, kto boli tie ženy? Najprv myslela, že sú to svätice, potom však odvolala svoju mienku.

— Svätá Zita! — vzdychla si.

Zdalo sa jej tiež, že všetky tieto veľké ženské postavy, všetky tieto ozajstné ženské majú celkom iný výzor ako svätice. Nie vychudnuté a milosrdné, so známami panenstva a mučeníctva, ale krásne, pyšné, kvitnúce ako pekné ženy a smelé i v odeve. Niektoré mali lepšie zahalenú hrud, iné si nechávaly nohy a lýtka holé... Pred Levom XI. Clarice zazrela celý nahý prsník a zastrela si oči.

— Bože môj! Svätá Zita!

Pred levmi Klementa XIII. sa zľakla. Čo mali znamenať dva divé zvery, dva dravce pri nohách pápeža či modlia-

ceho sa biskupa? Boly tam azda preto, že neroztrhaly prvých kresťanov, ako jej to rozprávala Dosolína a potom Luciina? Vyzeraly ako živé, trochu prikrčené, ako by zamýšľaly dakoho napadnúť. Clarice sa opatrne priblížila a myslela na klietky dravcov, ktoré nikdy nevidela ani zvonku, a na svoj šlabikár, v ktorom bola postava l—e—v—a, ale tá bola celkom malá. Potom sa prstom, jediným prstom, odvážila dotknúť veľkej laby, ktorá vyčnievala so všetkými pazúrami z mramorového podstavca. Ruka jej však hneď klesla. Ustúpila. Či sa nepohla tá labka? Či dravec nevstal? Či miništrant s malou čiapočkou tu vedľa nedal dravcovi znamenie ako krotiteľ, aby sa zasa schúlil k nohám svojho pápeža? Či ho nezahriakol: — Na pelech, prac sa na pelech! — Áno, na pelech, pápežské levy!

Ale keď sa odvrátila, aby pozrela na miništranta, aby sa mu poďakovala, zbadala, že v kostole svätého Petra, v najväčšom kostole sveta, je predsa čosi malého: kropiaca kaňva. Zabudli ju tam pri pilieri... Priblížila sa k nej a dotkla sa jej ucha: áno, bola to kropiaca kaňva!

Obišla pilier a obrátila zrak na hlavný oltár, o ktorom vedela, že na ňom môže slúžiť omšu len pápež pod bronzovým baldachýnom, a nikdy sa neobrátí chrbtom k veriacim. Očami hľadá medzi toľkými mramorovými pápežmi pravého pápeža, namýšľajúc si, že ho nemôže nájsť inde ako pod tým baldachýnom, medzi obrovskými stĺpami, pred oltárom, postaveným obrátene. Ale ako predtým nebol za obločným sklom, aby videl prichádzať Claricu, nebol ani pri tom oltári. Vtedy sa jej zazdalo, že nielen tento, ale i všetky ostatné oltáre baziliky sú tu len tak naoko, bez vážnosti a úcty, a že výhodou veriacich a azda i právom v tomto najväčšom kostole sveta je, že sa môžu ľubovoľne prechádzať hore-dole ako po námestí. Nikto nič nevraví, nik sa neurazí. A kto sú vlastne títo veriaci? Tuláci, cu-

dzinci, mladomanželia na svadobnej ceste... Jediné, čo všetci spravia, je, že sa priblížia k soche svätého Petra, aby mu pobožkali prst na nohe. Už je priam vydratý (a každý to vie).

I ona spoznala knieža apoštolov so zodratým prstom. Ale či to bol naozaj svätý Peter, toto bol on, toto? Aký mrzký Čierny, čierny... A čo, ak sa pomýlili? Čo, ak si zamienili svätého Petra s černošským kráľom? Zavrela oči a bozkala poslepačky, ako by sa bála, že bozká nohu pohana.

Potom sa vracala ku dverám, kráčajúc tou istou loďou. Keď prišla k poslednému, najmenej skvostnému, ba skoro zanedbanému oltáru, zastala. Hľadí udivená, zdvihne zrak, usmeje sa, srdce sa jej rozochveje, naplní sa nehou a zbožnosťou. Po toľkých gestikulujúcich pápežoch, po toľkých obludných, lietajúcich anjeloch a prikrčených levoch a po nepochopiteľných symboloch a nedostatočne priodetých ženách, tu, tu, na poslednom oltári slabá žena, matka drží na kolenách chudého, nahého, mŕtveho syna, ktorého práve sňali s kríža.

— La Piété! — zašeptal ktosi za jej chrbtom. — C' est la Piété de Michelange...

Jediné rozmery, ktoré sa jej podarilo uchovať v pamäti, boli rozmery kupoly. Vysoká sto dvadsať metrov a s krížom sto dvadsaťdeväť...

Istého dňa sa vrátila Clarice so sieťkou, naplnenou šalátom a repou, ktorú kúpila na Campo de Fieri, a so zprávu, ktorú vyrazila zo seba udychčano, tak ako jej ju zakričali do tváre na ulici:

— Kupola svätého Petra sa zrútila!

V novinách už boli čítali o nebezpečných trhlinách o poškodených okenných tabuliach, o poslednom zemetrasení, ktoré spôsobilo, že kríž na vrcholci, na guli, odchýlil až o štyri metre. Prišlo tam už i štyridsať kanonikov, ktorým

bol sverený dozor nad monumentom. Všetci boli veľmi rozčúlení, s obvyklými čiapočkami na hlave, ale ešte sa nevedelo, či Vatikán urobí potrebné opatrenia alebo či i tých tam zachvátila panika. Pravda je, že postihnutý objekt navštevovali častejšie novinári ako inžinieri alebo architekti, takže teraz po tomto nešťastí sa zdalo, že na ňom má trochu viny i klebetný a obľúbený Messaggero. Trojnásobné železné stuženie, ktoré zabezpečovalo rovnováhu kupoly, železné obruče, ktoré svieraly stĺpy, na ktorých spočíva klenba, ba i samé stĺpy, zaťažené váhou milióna ton, už neboly celkom pevné. A v súvislosti s tým sa spomínal i Michelangelo. Clarice mala starosti len o pápeža. Kto vie, či zachránili aspoň pápeža . . .

— Zachránený! Zachránený! Už si vyšiel na koči a zajtra o tomto čase pôjde ku kráľovi. Uzavrú mier! Preto bolo treba obete kupoly, preto! Ach, my úbohí! Úbohý Rím! Čo povedia cudzinci?

Kupola zrútená, armáda kanonikov rozmliaždená, rozmliaždený i čierny svätý Peter s odratým prstom, pápež už nie je väzňom, kráľ už nie je väzniteľom. To neboly obyčajné udalosti; Clarice sa snažila pochopiť ich, modlíť sa za ich odvrátenie alebo chváliť ich. Vedela veľmi dobre, že jedného dňa povie: „Bola som v Ríme práve v tom čase, keď . . .“ Pre toto požehnané mesto však bola každá udalosť skromná, i keby prevyšovala najväčšiu, povedzme zánik sveta; a tak Clarice nepočula už hovoriť o kupole, ktorá sa zrútila raz navždy, a Rím žil i naďalej dobre, bol práve taký krásny, šťastný a obľúbený ako predtým.

XIII.

Clarice bývala v Ríme už rok, ale nebola pyšná, že býva na úpäť Campidoglia, v najslávnejšej štvrti, a že zpomedzi nádrží na pitnú vodu vládne nad celým mestom. A nové storočie prinášalo ohlasy veľkých novôt na všetkých poliach. Po uliciach už voľne behaly akési samochodné koče, zvané automobily. Jedného dňa zazrela Clarice na ktoromsi námestí automobil, očakávajúci cestujúcich, skoro ako kolotoč pred rozkrútením. Tento zázračný koč prebehol pre zábavu ľudí, ktorí majú zbytočnú líru, Corsom od námestia Venezia až po námestie del Popolo po tej istej ceste, po ktorej chodila koňmi ťahaná električka. Clarice obetovala tiež líru. Počula, že tento automobil môže „dosiahnuť i štyridsať za hodinu“, ale vyše tridsiatky je to vraj už nebezpečné. Všetci chodci najživších ulíc hlavného mesta sa obzerajú a hľadajú na ňu. Azda je omráčená hlukom, spôsobovaným plynmi, ktoré vychádzajú z výfukovej rúrky, azda trúbou, ktorá vzbudzuje v chodcoch pôverčivý strach pred novotami. I Clarice chcela skúsiť toto vzrušenie.

Potom prišiel rad na to, aby poznala i kino, ale nezdalo sa, že by sa bola veľmi divila novému vynálezu, ani sa tak nesmiala na bezuzdnom komickom filme, ako by sa predpokladalo. Popravde neprejavovala taký záujem o veci, ktoré sa pokladaly za [nevyspytateľné a ohromujúce, ako jej rovné dievčatá. Bola by chcela Clarice i lietať? Bolo to dosť pravdepodobné, ale už by sa nebol nik namáhal poskytnúť jej i tento nový zážitok. Nik nemal na to vôľu, pretože ju nič nevyviedlo z rovnováhy, za nič nebola vďačná.

A nech bola benevolencia pani Pil akokoľvek veľká, nebolo možné zvýšiť ju ani len postupne. Nebolo možné zbaviť ju podriadenosti „noviciátu“, zavolať ju jedného pekného dňa z jej vzdušného pelecha, zpomedi nádrží na pitnú vodu. Narodila sa až príliš slúžkou, vyrástla z nej otrokyňa a vinu na tom mala sama alebo ten, kto ju takou spravil. Už poznala veľmi dobre rozdiel medzi chyžnou a jednoduchou slúžkou, medzi chyžnou panej a slúžkou všetkých. Hľa, napríklad Palmíra bola dokonalá chyžná, dávala prednosť románom, v ktorých si manželia vykajú a oslovujú sa „drahá priateľka“ a „priateľ môj“. Táto Palmíra vyšívala v šatni pre obidve panie hodvábné vreckovky, kabelky a naučila tomu umeniu i Claricu, ktorá bola zaľúbená do ihly ako kedysi do pera, nuž potom i ona vyšívala červené iniciálky W. C. na uteráky do záchodov, lenže krížikovým stehom. Bol tu istý rozdiel... Niekedy, i keď dobre vedela, že sa klame, vyhlasovala sa za „lepšiu služobnú“, za chyžnú alebo dokonca za spoločníčku najstaršej panej, ktorá chcela vziať so sebou do Ríma priateľku a dôverníčku svätej slúžky Luciiny. Ale služobníctvo hovorievalo neúctivo, že pani Pia v Ríme nemala už ani chyžnú, ani slova. Nech sa teda Clarice podvolí byť vždy poslednou, byť odstrkovanou služobníctvom, ktoré ju obviňovalo, že mrzko je, že zubami zakrvaví chlieb; a nech ďakuje dobrému osudu, že ju bez zásluh zavial do mesta, ako je toto (a pritom rukou búchali na otvorený Messagero, aby označili, ktoré mesto).

Po večeroch jej boli útechou práve tieto noviny, ktoré toho toľko nahovorila o všetkom možnom.

Je to pravda? Nie je to pravda? Človek nemohol pochopiť, že by sa mohlo jediné mesto, nech by bolo akokoľvek veľké, pochváliť toľkými samovraždami, bitkami, pôrodmi trojčiat, prípadmi bigamie, myšami, ktoré zožie-

rajú úspory, alebo sviňami, ktoré požierajú novorodeniatka. Každý deň prichádza a odchádza šesťtisíc cestujúcich, každých päťdesiat sekúnd prichádza vlak, každých trinásť minút sa odbavuje sobáš, každých šesť minút sa narodí dieťa, každých päťdesiat minút vznikne nový palác atď. (To bol New York)! Na budúci mesiac ohlasovali noviny návštevu cudzieho kráľa a písaly chválospevy na Savojský rod: ... krásna, veľká postava nášho panovníka! K vynikajúcim čnostiam občianskym a ľudským, k vzácnej múdrosti a smyslu pre povinnosť sa pripojuje ... A keď noviny uverejnili fotografiu pestúnky kráľovskej princeznej, ženy sedliackeho pôvodu, Clarice sa tomu radovala ako počte, ktorej sa ušlo jej vlastnej poníženosti.

Pestúnka posledného potomka pani Tullie, nazývaná tiež „opatrovníčka“, čítala nahlas a Clarice najpozornejšie sledovala jej vreskot a bola najskúpejšia na poznámky, keď počúvala denné zprávy ako: Jediným hryznutím úplne odtrhla milencov nos (Bože, Bože, ach, áno, Hrdzák a Haluška jej nechali aspoň nos nedotknutý), alebo: bodnutie nožom, tri výstrely z revolvera, skok z okna a ešte vždy žije. Nakoniec tam stretlo dievča jej meno, meno Clarice, ktorá sa predošlý deň skutočne chválila, že našla peknú sumu, ale vraj ju nedotknutú odovzdala majiteľovi, alebo dakomu, kto ju majiteľovi odovzdal. Neuverili tomu! A v mestách sú noviny, ktoré vykonávajú spravodlivosť:

Claricina statočnosť.

Včera v obchode s koloniálnym tovarom „Fratelli Zezza“, ktorý stojí na Largo Arenula, na rohu ulice dei Barbieri, štyridsaťročná pomocnica v domácnosti Clarice Delicati našla na zemi niekoľko väčších bankoviek, ktoré dozaista vypadly z peňaženky zámožného zákazníka.

Táto dobrá žena odovzdala peniaze riaditeľstvu firmy, na ktorú sa má majiteľ obrátiť.

Tento statočný skutok služobnej si zaslúži najväčšej pochvaly. Bravo, Clarice!

— Kde to je, kde? Chcem vidieť! Tu? Vo svete zlodějov? Vyššie? Ach! — Pomocnica v domácnosti Clarice Delicati, štyridsaťročná... — to som ja!

Bola v novinách, ona! Och, zdalo sa jej, že ju konečne ocenili, že naozaj postúpila. Veď koľko vecí sa naučila v krátkom čase za pomoci Messaggera! Naučila sa: „vo výparoch šampanského“, „skôr nešťastná ako vinná“, „odsúdený in contumacia“, „dvadsaťsedem storočí dejín“, „tržná rana“ a „bodná rana“, „úsmev našej pôvabnej kráľovnej“, „bez stáleho pobytu“, „zvrchol sa na podpätku a odišiel“ a ešte mnoho iných vecí. Ale „S. P. Q. R.“? „S. P. Q. R.“, ktoré videla napísané v novinách skoro na každej strane? Bola to hádanka, či čo?

Postupom času sa priblížila k Pipette, pestúnke, sblížila sa s ňou a používala jej ochranu. Práve Pipetta jej odhalila všetko, čo vedela o morálnej pomoci, ktorú poskytovalo hlavné mesto úbohej talianskej slúžke ako vlastná matka: bola to akcia, nazvaná „práce na záchranu morálky“. Tá umožňovala služobnej cez voľné nedeľné popoludnia poučiť sa i zabaviť. Išlo tu — o tom niet pochýb — o slušné pobavenie, o zdravý odpočinok a o hodiny katechizmu. Pravdepodobne mal v tom prsty i sám pápež. Kolegyňa jej spomenula niekoľko adries:

pri kostole N. S. di Guadalupe na via Salaria,
u misionárov di Sacro Cuore na via Sicilia,
u Dcéry Márie Pomocnice na via Marghera,
pri Pia Casa delle Oblate na Tor de' Specchi,
u ochrankyň na Lucchesi,
pri kostole San Givacchino v Prati, ktorý má modrú,
hviezdami posypanú klenbu, podobnú klenbe nebeskej.
Lenže na všetkých týchto miestach boli spomínané zá-

bavy také nepríťažlivé, že Pipetta neprejavovala ani trochu chuti zúčastňovať sa na nich, a veru Clarice tiež váhala. Keby tu bola Luciina a odprevadila by ju, vtedy azda!

Tá istá Pipetta v nej vzbudila chuť dať si urobiť podobizeň, potom nič menej ako navštívenky. Nebolo treba ani objektívu, pre Clarice stačilo i skúsené oko pokútneho „umelca“, ktorý nožnicami zhotovoval profily na spôsob siluety: čierne na bielom. A Claricin profil by bol krásny, keby na ňom nevyzerala ako černoška. Pokiaľ ide o navštívenky, nevedela dobre, načo sú, ale pravdepodobne boli užitočné, keď sa o ne každý zaujímal a skoro všade ste mohli čítať: sto lístkov jedna líra. Fakt je, že Clarice nasledovala svoju mladú a podnikavú družku až do typografickej dielne a tam rozochvelá nadiktovala svoje meno a vysolila jednu líru. Na druhý deň ako by zázrakom v tú istú hodinu dostala škatuľku a v nej sto vzácnych lístkov, ktoré starostlivo prepočítala.

Delicati Clarice
Roma

S touto škatuľkou vo vrecku sprevádzala deň čo deň pestúнку i chlapčeka až do verejnej záhrady, ktorá sa rozkladá vedľa kráľovho domu, okolo sochy kráľovho pradeda Karola Alberta na koni. Schádza sa do nej po schodoch, ktoré sem vedú z via Parma, okrášlenej stromami. Táto záhrada sa jej pozdávala dosť aristokratická.

Nesedela vždy vedľa Pipetty a nehľadela vždy na hrájúce sa bábätko alebo na ostatné deti, všetky dobre oblečené a bohaté. Často, dychtiac po nových známostiach, bez veľkých ceremónií sa rozlúčila s dievčaťom a chodila od lavičky k lavičke, hľadajúc vzrušenie a štipku láskavosti.

*

Najprv sa jej vo verejnej záhrade videlo, že slúžky hlavného mesta sa nelíšia veľmi od tých, ku ktorým sa priblížila doteraz (nepočítajúc do toho Dosolínu a Luciinu, ktoré pre ňu neboly slúžkami, ale milosrdnými sestrami, k nim mala veľkú úctu). No skoro zbadala podľa istého spôsobu vyzvedania a odhaľovania svojej duše, podľa istej úprimnosti vo vyjadrovaní, podľa určitej šľachetnosti správania sa a podľa úžasnej nezaujatosti pri vzájomnom posudzovaní a súcite, že sa veru rímske slúžky nepodobajú svojim nevedomým družkám z malých miest, pretože sú šťastnejšie alebo nešťastnejšie; dychtiac po živote, sú zachvátené a nemilosrdne strhnuté do víru veľkomesta. Tak tu našla jedného dňa nepokojnú Sabínku, ktorá sa jej bez zapýrenia zdôverila, že sa zaľúbila do pekného muža, prezývaného „krásavec“, u ktorého nemala veľa nádeje na úspech, pretože má ženu a „frajerku“ ako všetci krásavci. Stále opakovala: — Áno, áno, nemám nádeje, nemám nádeje, — a žalovala sa, že ako slúžka musí prísť do úvahy u všetkých mužov až po tých dvoch. Druhá zase vraj zaviedla otca s tumorom na mozgu do nemocnice a tu ju prenasledoval mladý lekár, nie preto, aby ju zvedol, ale aby si zaistil „anatomický exemplár — sídlo zla“ v prípade, že by nastala smrť. Mladý lekár chcel sa vyhnúť nedôvere a ťažkostiam pri pitve, preto pokladal za lepšie dohodnúť sa s dievčaťom už vtedy, keď „chirurgický zákrok“ alebo „trepanácia lebky“ mohli už len skrátiť agóniu chorého. Ponúkol jej malú sumu. Pätnásť? Dvadsať? A dievča plakalo a protestovalo, že je to málo.

Iná sa jej zas priznala, že je tehotná a že nevie, či si to má nechať alebo nie (čo? dieťa?). Ale... hľa... tuto: a ukazuje na okraj Messaggera, v ktorom stojí, že „27. t. m. večer zavolali súrne záchranku na via delle Cinque Lune, kde v istom dome, obývanom pôrodnou asistentkou,

zachvátili akési dievča strašné bolesti brucha. I pri starostlivej pomoci na druhý deň o 15...“ Iná zas nehovorila o inom ako o väzení a využívala to, že sa volala Regina Coeli, teda skoro ako dajaký kostol. Giggetto či Romoletto bol v tom väzení. Ale dievča vzbudzovalo rečami zdanie, že jej milý býva v tom oddelení ciel (vo štvrtom krídle), ktoré ešte nebolo počíslované, a že obýva izbu, za ktorú platí nájomné. Utešovala sa spomienkami, že predošlého dňa priniesly noviny jedálny lístok — halušky, jahňa, ovocie, syr a pol litra vína — skonzumovaný v cele s nájomným na úctyhodnom štvrtom krídle. Potom tu bola jedna, ktorá mala zrádnika, a jedna, ktorá rozprávala, že sa poranila na ramene a zranenie využila na to, aby vlastnou krvou opísala ľúbostnú báseň z časopisu „Amore Illustrato“, i keď nevedela, komu ju má poslať. Chodila sem i taká, čo sa neustále vysmievala svojim družkám zo záhrady a nadávala im do klebetníc, žobráčok, flandier; a bola tu jedna, čo nosila košele svojej panej; odhaľovala sa a ukazovala kde-komu strapce benátskych čipiek. Iná zase napísala báseň na meniny svojej panej, iná nerozumela veršom, hoci istý žandár jej ich písal skoro každý deň, oslovujúc ju v nich „nádherným plodom kvetu plnej ruže“. Čo asi znamenalo slovo „plod“? Neznelo celkom príjemne. Ak to mali byť deti, nuž neželala si ich; jednu ruku si pritisla na život a dlho ju tam ponechala ako na obranu, aby svet nečakal nič od neplodnej čistoty úbohej slúžky.

Jedného dňa tu dokonca stretla sedliačku z Abruzza, ktorá naskrze nepresvedčená súdnym výrokom, podľa ktorého prišla o majetky na okolí Amatrice, vybrala sa do Ríma, aby si vyžiadala spravodlivosť od samého kráľa. Tam blízko kráľovského paláca sa opýtala, kde býva. Potom, nevšímajúc si strážcu, ktorý na ňu zakričal pragmatické „Stoj!“, opýtala sa červeného vrátnika, či je monarcha

doma. Strážca, vrátnik i úradníci sa pochabej ženičke vysmiali do tváre. Ktorýsi husár jej dokonca pohrozil, že ju odvedie na komisariát, ale podarilo sa jej včas utiecť, a skryť sa v tejto záhrade. Teraz vytiahla zpoza tuhého zamatového živôtika všetky súdne listiny, ktoré mala predostrieť kráľovej pozornosti a teraz ich predkladala pozornosti Claricinej.

Čo na to tá dobrá žena? Či je naozaj pravda, že kráľ nerozkazuje?

Chodil sem i vyťahnutý starček, vždy dobre oblečený, v kazajke alpaga, s bielou kravatou a bambusovou paličkou. Prihovárал sa bez zlého úmyslu slúžkam. Už viac ako desať rokov je penzistom Grófskej rady, odsúdený na nútené zaháľanie. Pretože mu seberovní nevenovali pozornosť, nepozostávalo mu nič iného ako ísť na poludnie ku kostolu San Ignazio a napraviť si podľa veže hodinky alebo sa pobaviť s neogabanými návštevníčkami verejnej záhrady. Tu potom rozdával rady najhoršieho druhu a každý jeho rozhovor sa začínal asi takto: „Dnešného dňa... — alebo sa vytasil s niekoľkými zastaralými frázami, prípadne zarecitoval niekoľko Belliho veršov, ale poznamenal, že sú to verše jeho dôverného priateľa a teda patria tak trochu i jemu. Clarici povedal len toto:

So ženami rob tak, ako robíš,
keď piješ liek miesto kávy:
stisni pery a bonsoár monsú...

*

Tu medzi gracióznymi lavičkami sa soznámila aj s istou dvadsaťštyriročnou Argiou, pestúnkou, podnikavou a nespokojnou ženou, ktorá po dvoch dňoch známosti navrhla, aby zmenily záhradu. Z Aracoeli, cez niekoľko špinavých uličiek, ktoré ústia do stredu Arenuly (Magazzini Generali del Risparmio), dostane sa človek za niekoľko minút

do záhrady Cairoli. Mala tú výhodu, že bola blízko rieky, blízko pobrežia Tibera, blízko ostrova Tiberína i blízko mosta Garibaldiho. A toto všetko byly miesta, veci a panorámy naozaj populárne. Clarice sa dala presvedčiť, zapamätala si cestu a navždy opustila kráľovský palác.

Raz sedela so svojou novou družkou na lavičke „plebejského shromaždišťa“. Nerozprávala; družka bola tiež zlej vôle a skúpa na slovo. Medzi ňou a Clarice bola vždy medzera, voľné miesto. Toto voľné miesto na lavičke malo byť azda skôr či neskôr obsadené? Bol to osud. Jedného dňa prišiel vojak, najmenší, akého bolo možno vidieť, trochu smiešny, bez tiene chlpkov na tvári, dočobaný od kiahní tak, ako bývajú len vojaci. Keď si však sňal čiapku aby si ju položil na kolená, obidve ženy zbadaly, že voľačo pekného predsa len má: chumáč vlasov! Celý les prstencov! Ako malý černocho!

— Slečna, dovolíte na slovičko?

Aká nežná otázka! Obratný výraz. Malý černocho bol príliš dobre vychovaný a prefikáný, vedel obratne nadviazať rozhovor. Nech sa akokoľvek obracal ku slečne a mierne „ukazoval chrbát panej“, natŕčala uši, sledovala rozhovor, obdivovala a zabávala sa pri pohľade na to, ako sa muž a žena stretajú, hoci ona sa už tiež stretla v živote s mužmi. Zvedavosť v nej urobila zas nevinné dievčatko.

— Odpusťte, slečna, máte milého?

Rozprávali sa ako priatelia, so závideniahodnou obratnosťou, cítili sa akosi voľnejšie po takýchto prvých vzájomných doznaniach: obidvaja boli zamestnaní, on z Pettorana, Abruzzan, ona od Foligna. Ona bola výrečnejšia. Och, jej páni! Akí sú skupáni! Väčšie dievča! A zasa nemluvňa! Vojačik si spokojne trie ruky: na šťastie, jeho kapitán sa zabudol oženiť.

Jeho kapitán? Dievča sa na lavičke zahniezdilo a spytovalo sa vytreštenými očami. Za vojačikovým chrbtom sa Clarice celá chvela, vyčkávala.

— Pravdaže, som mu pridelený... posteľ... izba... čistím mu topánky... čižmy... ale taniere nie, tie neužívam... Nepovedal som, že nemá ženu? Hohó, vy zaiste musíte umývať i taniere...

To sa dalo očakávať; pucák! Dačo takého ako ona, ako ony, ako všetky nešťastné slúžky, alebo azda ešte horšie, pretože nebol ani sluhom, ale slúžkou oblečenou za muža alebo mužom oblečeným za vojaka a vojacom oblečeným za pucáka. Argia, ktorej nechýba ani bystrosť ani chuť, naučila sa rozoznávať a obdivovať rozličné zbrane: strelci svätého Františka v Rippe, granátnici Svätého Križa z Jeruzalema, jazdectvo z Macao... Z pešiakov sa jej páčilo sotva niekoľko dôstojníkov, medzi ktorými je dosť mimoriadne pekných. Ale pucáci! Nemusela vidieť, ani vláčič a deti, ako nosia nákupnú tašku, alebo sa tmolia s náručím zelera, aby ich hneď poznala. Cez prestávku, ktorá bola, ako sa zdalo, až nepriateľská, znovu si prezrela suseda, jeho vlasy, husté, kučeravé a veľmi čierne, prihováraly sa za úbohého pešiaka, ktorý bol škaredý, ak už odhliadneme, že bol i zle oblečený. Zachránily ho len vlasy. Bol ako malý černocho.

— Ph! — mykla Argia plecóm, — keď si chce človek dačo zarobiť...

— Desať lír mesačne...

— ...keď chce mať človek viac slobody, keď chce byť o dajakú tú hodinu kratšie v kasárni... Nemám pravdu?

Ako ho len Clarice ospravedlňovala a ľutovala! Skoro bola rada, že má také isté remeslo ako ona. A keď zasalutoval a naznačil, že chce odísť, i ona chcela vstať, obrátila oči na priateľku a zakričala, aby zbadali, že i ona

ešte žije. Argi sa usmiala. Predstavila priateľku tichým hlasom, nie bez rumenca:

— Moja ... kamarátka ...

Teší ma, — povedal vojak a podal jej ruku, — teší ma, že vás poznávam. — A zmizol.

Keď sa zasa všetci traja sišli, neprejavoval vôbec známky netrepezlivosti, ba dokonca sa na Clarice i usmial. Bol veľmi spôsobilý a prívetivý. A na ňu, práve na ňu sa obrátil, aby sa jej sveril so svojím menom — Ovidio ... — vonkoncom nie pekným. Ona zopakovala: — Ovidio ... — a na odvetu už-už chcela povedať svoje meno, ale v tom sa zháčila. Potom sa náhle rozhodla: vytiahla tajomnú škatuľku, pred jeho očami ju otvorila, oddelila skoro s námahou jeden lístok od ostatných a prívetivo mu ho podala, v presvedčení, že toto je najvhodnejší spôsob, ako oznámiť svoje meno a priezvisko. Áno, áno, *Delicati Clarice*.

— Aká vynaliezavosť!

Potom sa diskusia o menách neskončila tak skoro. Argia, *Ovidio*, *Clarice* ... Nato sa chlapec vytasil s novým námetom, nie bez istej vážnosti, skoro ako keby bol generálom z povolania a nie obyčajným pešiakom, začal o blížiacej sa návšteve cudzozemského kráľa.

— I tohto chcem vidieť, — vyhlásila Argia. — Videla som ostatných a chcem vidieť i tohto.

Druhej od prekvapenia a závesti uniklo malé, nesmelé „ó“. Už jej povedali, že v Ríme niet udalosti alebo parády, na ktorej by sa nezúčastňoval ľud, medzi ktorý sa počítajú i slúžky. Zdalo sa, že najväčšej obľube sa tešily práve návštevy panovníkov iných národov. Vtedy bývajú hlavné cesty vysypané žltým pieskom a všetci obyvatelia i z najvzdialenejších štvrtí prichádzajú zatlieskať na Esedru na *Via Nazionale*. Esedra býva vtedy veľmi krásna s jagajúcou sa fontánou, polokruhovitými palácami a s provizórnym

a úctyhodným vzhľadom. Vyzerá, ako by bola vystavená za jedinú noc, aby tvorila dôstojné pozadie k starostlivej reči. Via Nazionale býva vtedy zaplavená puškami a rímskym vavrínom. „Len aby nás slnko nezahládilo.“ Má to byť azda vždy kritická skúška talianskej oblohy?

Tak sa ocitla i Clarice v zástupe, očakávajúc veľmi mocného kráľa, o ktorom sa nevedelo skoro nič, ani jeho šťastné dynastické meno, ani meno krajiny, ktorá mu bola šťastne poddaná. Clarice zrazu zbadala, že jej cestu skrížila ohrada z pušiek, no nevzbudzovala dosť veľký rešpekt, lebo Rimania sú navyknutí na „kordóny“. I ona chcela prejsť cez túto ohradu, ale tak, aby sa nemusela pri tom vadiť ako ostatní spoluobčania. — Tade sa nesmie prechádzať! — A nad hučaním davu a suchými povelmi, nad dupotom koní, ktoré letely po voľnej ceste, nad protestami utláčaných, ktorí sa v zápätí stávali utláčateľmi, a nad hádkami a nádvakami sa ozýval krik predavačov podobizní a roznášačov novín, ktoré prinášaly tú istú fotografiu. Niekedy z nedostatku fotografií cudzieho kráľa prinášaly noviny obraz našej kráľovskej rodiny alebo aspoň mapku Ríma alebo Rugantína, farebné, staré, ktoré pri iných príležitostiach nepredávajú. Na svetlo božie sa teraz vynoroval najnemožnejší tovar a s ním aj najpodivnejší ľudia. A bola tu i ona.

Medzitým už prichádzala shora, to jest od Esedry, alebo ešte z väčšej diaľky, ozvena pochodu, prehlušovaná potleskom, ktorý sa približoval ako vlna, ako krupobitie bez krúp. Nakoniec potlesk prehlušili výkriky a ustavičný krik: „Nech žije!“ Vzduch sa zahemžil ozajstným krupobitím, ale namiesto krúp padaly kvety. A práve v tej chvíli pochytala i Claricu túžba zakričať: „Argia! Argia! Ovidio! Ovidio!“ Na priateľku a priateľa, ktorí tu tiež museli byť, lenže ich nemohla nájsť. Potom vrazila do človečika, ktorý

sa prilepil na ňu ako sardínka, sklonila hlavu a razila si cestu medzi ostatnými hlavami, postúpiac tak o dobrého pol metra až hen — pod muškéty práve vo chvíli ostrého a vzrušujúceho „Na poctu zbraň!“ A tí, čo mali prejsť, pokojne prešli, potom zmizli v hrdinskom oblaku, okolo ktorého sa skvela ohnivá žiara.

Ešte prv akoby koče, kone, prilby, perá, čiapky a klobúky, červeň, žltá, modrá a vínová farba, zlato a plech pohltily hranol kapitolskej veže, zdalo sa, že sprievod mocnárov zakolísal, zaváhal na chvíľu, a to vtedy, keď sa náš milovaný panovník, jeho priateľ a najskvostnejší muž usmiali na ženu a zakývali jej na rozlúčku.

XIV.

Pesnička hovorí, že rímska slúžka svoláva svojich milých k záhrade ostrým hvizdnutím, potom zisťuje prezenziu a beda, ak niektorý z nich chýba, lebo nie je ich málo:

. . . mám tridsať pešiakov, štyridsať delostrelcov, sto päťdesiat' horských strelcov, dvesto granátnikov, tridsať žandárov a mestských strážnikov.

Besedovať. Tento druh zábavy sa tešil veľkej obľube vo verejných záhradách alebo všade na námestí, kde sú aspoň štyri stromy a vprostriedku fontána. A nech by to bolo hoci v Pincio alebo vo Villa Borghese, ktoré patria ľudu, i keď je tam toľko kočov, automobilov, jazdcov a strážnikov na koňoch. Besedovať sa dá o kadečom i o ničom, netreba pripisovať dôležitosť slovám, netreba, aby sa besedujúci príliš vžívali do rozhovoru. Nejasné náražky, trochu prosté a trochu nedôverčivé. Prvý predmet rozhovoru: hlavné mesto. Druhý: dedina a rozdiel medzi ňou a Rímom, v ktorom sa žije skoro horšie. Neraz sem spadá i vzájomné odhaľovanie chýb, pričom sa predstiera súcit a úmysel potešovať, hoci v skutočnosti je tu úplná ľahostajnosť jedného voči druhému, vyjadrená tu i tam skúseným a múdрым výrokom: „žiť sa musí“. Keď to povie žena, má výrok v sebe čosi zvláštneho.

Potom Argia pokazila striebornú sponu, rozbila misku, povadila sa s pánmi a keď sa ocitla potom na ulici, strávila noc v nocľahárni delle Oblate na Tor de' Specchi. Prešla niekoľkými sprostredkovateľňami a viac sa už o nej nevedelo. Azda odcestovala. Clarice stratila priateľku, nuž

myslela, že stratila navždy i príležitosť pobudnúť v blízkosti milého chlapca v pešiackej rovnošate. Sbohom, pešiaci, horskí strelci, delostrelci... a pucáci! Všetci sú pre ňu stratení. Istého večera, v obvyklú hodinu nakukla zo zvedavosti, ale bez nádeje, do verejnej záhrady.

— Vy, Clarice?

Bol to on!

Zdalo sa jej, že má odrazu syna, vyše dvadsaťročného syna, ktorý bol tu v Ríme vojakom ako ona slúžkou. Pozdávalo sa jej, že sa pamätá na toľko vecí! Ako ho pridávala, ako ho vystrájala do školy, ako ho vychystala do sveta. Tam vo svete, v Ríme, na námestí Cairoly sa stretli a spoznali. Fakt je, že si tykali ako matka a syn. Ale čo Argia?

Písala mi list plný pozdravov a bola tam aj jej podobižeň. Nevedela by si mi povedať, čo s tým mám robiť? Teraz, keď už zmizla?!

— Vydá sa?

— Kto by tomu veril? Ty vieš, Clari, o tom jej chlapcovi? Ja som tomu nikdy neveril. A kto by aj veril?

— A... a... — Clarice sa zháčila, ako by nemohla nájsť slová. — A... tvoja snúbenica?

— Aká snúbenica?

— Tvoja snúbenica... na dedine... Pettorano... Pettorano nad... nad...

— Veď ja nemám snúbenicu... A Pettorano nad Giziom nie je mojím rodiskom. Necítiš z výslovnosti, že som z Viterba?

— Synku! — nežne vyčítala žena. — Prečo vravíš nepravdu?

— Nepravdy sa vravia len dievčatám. My, vojaci ich vravievame len dievčatám...

Clarice zhovievavo prisvedčila. Dievčatám... dievča-

tám . . . Mamkám, mamke, nevravia, nie? Nie je toho treba. Zrazu sa pozrela na neho zvláštnymi očami, veľkými, prosiacimi, lesklými. Ovidio? Bolo to naozaj jeho meno? Volal sa práve tak?

— Áno, Clari, — riekol skoro nežne a položil si ruku na prsia — som Zancolla a som Ovidio. Môžeš ma tiež tak volať.

— Môžem Ťa volať . . . tiež tak, — opakovala ako by pre seba, privrúc oči, celá zmätená.

Potom celkom pre seba: — Och, aké šťastie! . . . Argie už niet a tá druhá nikdy nejestvovala. Inej sa už nebojím, lebo je poďobaný od kiahní a je maličký, lebo on je pešiak a pucák, a obľúbení sú delostrelci, granátnici, dokonca i žandári alebo dvesto či tristo námorníkov svätého Ondreja, ktorí vyzerajú ako dvadsaťročné deti, poobliekané po námornícky. Argia jej kedysi povedala, že dievča keby si mohlo volieť, volilo by vojakov z kráľovskej stráže, tých vysokánskych diablov s dlhočičnými nohami, ligotavými prilbicami a ostrohami, za ktorými sa všetci obracajú. Lenže oni nie sú súdení ani slúžkam ani iným úbohým ženám, lebo ich je málo a sú povinní ostať čistý na počesť kráľa a svojho stavu. Ona však nie je taká hlúpa, veď ani nevie, čo by si počala s takými obrami, s vojakmi peknými ako pávy; jej sa páči tento maličký i taký poďobaný . . .

Vidieť ho, počúvať ho, ísť popri ňom, sedieť blízko neho, usmievať sa na neho, opätovať jeho pohľady a slová: nemyslela na nič iného. Keď jej to bolo možné, ušla z domu: klusom, tam, tam, kde ho dúfala stretnúť; ale nestretla ho. Vracala sa udychčaná, bežala bez hanby. Bola príliš málo meštiacka a príliš „matka“, než aby sa hanbila utekať. Keď ho našla, bolo jej od radosti skoro nevoľno; ruku si tísila na hrud ako pred svätým obrazom. A on, keď mlčal ako by zosmutnelý, bol naozaj ako obrázok.

Hneď pri soznámení sa celkom neshodli, zato sa pokúšali sblížiť teraz, keď tu už nebola Argia. — Ostaneme tu? Kam pôjdeme? — Ostali. Niekedy sa pustili po hoci ktorej ulici. Tu alebo inde si sadli, potom zas chodili: všetky miesta sú rovnaké a mesto nemá konca. On si odbavoval vojenskú službu, nemal vo vrecku ani groša a nechal sa ľubiť a mlčky odprevádzal. Keď sa mu chcelo hovoriť, vyrozprával sa, veď bola predsa len ženou. Raz, keď ho zasiahol jeden z jej dlhých pohľadov, pomyslel si bez zlomyseľnosti: „Čo sa to s ňou robí, je vari zamilovaná?“ A zhovievavo si zaumienil, že i on ju bude mať trochu rád.

Zastali pred stánkom s farebnými pohľadnicami. Rád by si ich bol kúpil, lebo sa mu páčili, a ešte radšej by ich bol odoslal so známkami. Clarice pohotove zaplatila. Dovolila si len otázku, komu ich pošle. Odpovedal: Matke. — Potajomky sa zachvela pri myšlienke: „Keby z nich poslal aspoň jednu mne!“ — Ona, ona, nie Argia, nie ostatné dievčatá, ona, matka je jej sokyňou. A predsa v nej budila súcit tá vzdialená ženička, ktorá mala syna vojaka, pucáka . . . Mať syna a nemôcť sa z neho tešiť!

— Chuderka, — riekol s úprimnou ľútosťou. — Mala by sa dať operovať . . .

— A nedá sa?

— Je hlúpa . . . nemôže sa rozhodnúť . . . bojí sa . . .

Privrela oči a mala zvláštny dojem: mala dojem, že pravá matka má byť práve taká — chuderka — chorá a má sa dať operovať. Potom si pomyslela, že jedného alebo druhého dňa tá prostá mama zomrie, a potom bude prichodiť jej potešovať synka. Potom by mu azda povedala: „Synku, ostala ti druhá mamka . . .“ Zmlkli. Clarice, neschopná viesť rozhovor, hltala výkriky a otázky. Len jedna téma sa stále vynárala: — „Žobrák! Som žobrák“. — A bola

to pre ňu trýzeň, ba skoro hanba počúvať, skloniť hlavu a nepovedať nič. Potom pochopila. Vo vrecku mala peňaženku, čo jej dala kedysi pani. A v nej päť lír. Úbohý synák, prijme ich od nej, prijme päť lír?

Nechcel. Keď mu ešte zaplatila farebnú pohľadnicu, americký hrášok, známky alebo jadierka . . . ale soldy, líry, peniaze . . . nie, tie nechcel — od ženy nie. Ale Clarice mu ich predsa vnútila. Päť lír, kúsok papiera a on sa bránil: — Nie, nie . . . Nie som taký naničhodník . . . Áno, päť lír! Ani matka mu nikdy neposlala naraz toľko peňazí!

Pomáhať vojakovi bez prostriedkov, synkovi. Zdalo sa jej, že má veľkú úlohu. Doteraz trepali dve na tri; teraz už mohli rozprávať o „veciach“. Vedela, že dvadsaťročný mladík má svoje práva: pohár vína, káva, cigarety. Keď ho videla fajčiť, zachvátilo ju akési vzrušenie. — Fajčí!

— Fajčíš!

— Hej, Clarice, zafajč si aj ty!

Zastrela si tvár rukami. Nie, nie, či zošalel, zošalel? Je šialený, šialený! Ako keby ju bol vyzval do tanca na ulici. V tej chvíli bola jej radosť taká veľká, že by bola azda i tancovala. Čoho by nebola schopná, aby ukázala akú má radosť? Všetkého, všetkého, len nie preukázať trochu dôvernosti. Bola šťastná, bola pochabá, ale nebola by sa odvážila pohladkať ho po vlasoch alebo dotknúť sa jeho ramena. Dotknúť sa jeho ramena? Nikdy!

Lenže . . . bolo jej ľúto, že sa jej na nič nepýtal, ani na minulosť, na predošlý život. Kto bola? Odkiaľ prišla? Bola na svete sama? Nevedel o tom. Mohla mať iného synka, ozajstného synka a on by o tom nebol vedel. A jej vôľa rozprávať o sebe nemohla byť malá, keď sa odvážila sadnúť si na tú istú lavičku, na ktorej rozprával prvý raz

o Argii. Ponúkla miesto i jemu. Chcela si uľahčiť rozprávaním.

— Už ani sama neviem, ako som sa sem dostala . . . Ktosi mi tam povedal: Do Ríma, psov česať . . . „Dopustila som sa hriechu . . . zdedila som . . . vydala som sa za kočiša . . . Manžel . . . och, manžel! Čo neurobil? Prejedol veno . . . potom zdochol kôň . . . a on odišiel bohvie kam . . . Nakoniec som sa vrátila do služby . . . a páni ma vzali so sebou . . . Hľa, synku, ako som sa tu našla . . .

Ale chlapec sa len smeje. Taká reč sa mu videla príliš podivná. Určité „etapy“ Claricinho života ho mohli len rozveseliť. Poklesok, dedičstvo! Čo to má byť vlastne ten poklesok? Koľko vlastne zdedila? Akú cenu mal ten kôň? Kam sa podel ten kočiš? A ona hovorila raz áno, raz nie, domnievajúc sa, že tým chlapca uspokojí. Ale . . . poklesok? O čo vlastne išlo? Poklesok . . . poklesok . . . die . . . Vychytil jej to slovo z úst s úsmevom človeka, ktorý sa v týchto veciach vyzná: Bastard!

Odvtedy sa jej marilo, že je vojačik o niečo menej zdvorilý. Preto sa konečne ani nehnevala, lebo toho využila, aby bola ešte pokornejšia a ešte poníženejšia. Či to nie je na mieste, či to nie je správne, že mužskí sú niekedy zvláštni, popudliví a nie celkom úctiví voči ženám? Súhlasila, dávala mu za pravdu, ale bála sa šera, ktoré stále väčšmi padalo na domy a na rieku, na stromy a na kaluže, predtým o pol šiestej, potom už o piatej, ba i skôr; bála sa i lampy a lampáša a tmavej oblohy a zimného večera, ako by sa jej zdalo, že ich priateľstvo so schôdzkami a potulkami bolo krajšie v uplynulom ročnom období.

— Moji páni . . . — nariekala jedného takého večera, — moji páni nie sú už so mnou spokojní . . .

Vojačik mykol plecami. A keď sa už chcela rozlúčiť

(bola už tma), chytil ju za ruku a zadržal ju; tváril sa, ako by sa chcel svojej družke s niečím sveriť. Miesto toho sa jej však opýtal, či už dakedy videla Coloseum.

— Čo . . . ? — Clarice ani netušila, čo to má byť.

— Co-lo-se-um . . . Tam, kde starí Rimania nechávali levy a slony vystrájať . . . Ľudia sa bavili pri pohľade na divé zvery, ktoré zožieraly ženy . . . Och, aká krásna ! I Argii sa páčilo Coloseum pri mesiačiku . . .

— Ako ? I Argia prišla . . . v noci . . .

— Kto vie, s koľkými inými už išla do Colosea !

— Načo ? Nevidíš, že je tam tma ?

— Coloseum treba vychutnávať za noci . . . pri mesiačiku . . .

— Mohla by som byť tvojou mamou . . .

— Viem.

— Už mám na štyridsiatydruhý.

— Viem.

— Som stará, mrzká . . .

Malý černochoch sa usmial a pokrčil plecami.

— Mesiačik . . . zamrmlala zmätená Clarice a skúmala oblohu, na ktorej nebolo ani jediného svetielka hviezdy, len samé mraky a tma. Potom si dodala odvahy : Nemôže. Pani by jej dala osemďnovú výpoveď.

— Čo na tom ? Vari si nenájdeš hneď inú paniu ?

— A keď . . . ? Kde budem spať ?

— U mníšok, pôjdeš do Tor de' Specchi . . .

Prvý raz ju chytil pod pazuchu a dost nežne ju nútil ísť ďalej. Bol spokojný, že môže ukojiť svoj vrtoch, presvedčený, že tým uspokojí i ju. Clarice sa nechala viesť a ani nevedela, že kráča, necitila chodník, nevidela svetlá a tieň, nevnímala ľudí, ktorí do nej vrážali, ani ulice, z ktorých zahýbali napravo, naľavo, až sa pred ňou zjavilo červené svetielko. Vtedy sa jej zazdalo, že sú pri cieľi. Rozkopané

dláždenie: medzi hrbami skál a zeme jama, cez jamu lávka. Za ňou ju počkal a ponukol jej rameno. Temné nebezpečenstvo, potom zachránená!

Potom ďalej, ďalej, nevedela kam: ku miestu, k budove, k cieľu, ktorý nepoznala a ktorý mal veľmi tajomné meno. A zase ďalej, bez odpočinku, bez dychu; už strácala vedomie. Prílišná radosť jej pomiatla myšlienky a predstavy, takže páni, dravce, roztrhané ženy, mnišky, nocľaháreň, všetko sa jej mihalo stále pred očami (och, Bože, Bože). Ďalej, ďalej, s pocitom neznáma a ničoho, ktorý ohlušil najprv vôľu, potom i život, ktorý ako by jej bol za behu vzal a vysal. Preč, preč... takto... už neživá a ešte nie mŕtva... (och Bože, Bože!) Len tu a tam začula jeho hlas, úryvky slov, vzdialené, odnášané vetrom v inú stranu: „Coloseum... mesiačik... cudzinci... dravce...“ A zdalo sa jej, že stúpa, stúpa, necíti ani zem, namáha sa proti brehu, hore, hore, ako by prechádzala cez sen, hore, hore... sen svojho života, až po túto chvíľu nedosnivanú... Och, Bože, Bože... Och, Bože, Bože... Prebrala sa.

*

Vojak... vojak... kde je? Priviedol ju až sem, ukázal jej cestu a bol by ju azda odprevadil až po bránu... Nie! Preč! A teraz sa jej zdalo, že stojí nahá na križovatke. Obzerala sa okolo seba udivená, že si jej nik nevšima. Boly tu svetlá a ľudia, otvorené obchody, otvorené kostoly. Na Foro Traiano stánok s pohľadnicami ešte stále vábil chodcov a deti svojimi acetylénovými svetlami, ktoré zapáchaly karbidom a syčaly ako raketa, ktorá sa nemôže vzniesť. A predavač kričal: — Umelecké predmety! Umenie! Umelecké reprodukcie! Jedna za sold! — A ukazoval na tovar a na tabuľku, na ktorej stálo veľkými písmenami: Zastavte sa! I ona sa zastavila.

Umenie! Umenie! Čo to malo znamenať? Čo? Najprv

hľadela na toho, čo kričal, potom na všetky tie lístky papiera, poukladané na kopy: farebné pohľadnice . . . jedna za sold . . . Toto bolo umenie, obrazy a sochy: Venuše, Ledy a Zuzany. A všetky nahé. Herkulovia, satyri, Apolónovia, všetci nahí . . . O, Bože, Bože, tak, ako ich Pán Boh stvoril! Vybrala si z nich za hrst, dala ich srátať, zaplatila a odišla do susednej uličky, aby tam s plačom roztrhala všetky tieto nesčíselné obrázky i s celým umením, ako keby si tým chcela uľahčiť.

Keď sa zbavila posledného kúska nečistoty, keď cítila, ako by mala celé telo očistené, obrátila sa do tmy čelom k múru a prežehnala sa: V mene Otca i Syna i Ducha Svätého. Amen.

XV.

— Pamätajte, že máte štyridsaťdva rokov...

Ale bola taká škaredá, že vyzerala na päťdesiat alebo šesťdesiat. Bola už stará! I sama pochopila, že už nemá v Ríme čo vidieť, nemá koho poznať, a sľúbila, že sa už nedá zväbiť nástrahami hlavného mesta.

— Nie, Clarice, ak sa nevrátite na správnu cestu, nemôžem vás už obhajovať. Mesto sa vám príliš páči. Rím vám stúpol do hlavy. Všetci hovoria, že je to moja vina, lebo som vás sem priviedla...

„Áno, áno, správna cesta...“ bľabotala na ulici, keď stretla vojaka. Už nemala rada vojakov. Zaumienila si, že už nevojde do verejnej záhrady, že zďaleka obide stromy, lavičky, fontány i rieku. Zancolla Ovidio? Zmizol navždy.

Dala sa na pokánie, ktoré trvalo práve tri roky. Cez tento čas bola prvý raz chorá, stratila slušný počet zubov a zbadala, že ani Palmíra už nie je práve najmladšia a má dačo s najstarším mladým pánom. Zbadala i to, že práve v tom je rozdiel medzi slúžkou a chyžnou, že totiž slúžka je len slúžkou, kým chyžná môže mať čosi s najstarším mladým pánom. Sklamaná, bezzubá, vo svojich štyridsiatich rokoch vyzerala staršia ako Luciina s osemdesiatkou. Služobníctvo i páni ju považovali za nehodnú, aby sa ukázala čo i len pred livrejovaným vrátnikom, vyholeným a napomádaným, ktorý nosil vždy snehobiely golier a náprsník, alebo pred samými nosičmi, ktorí ju neuznali za hodnú si z nej čo i len žarty robiť. Potom, keď boly deti veľké, rodina pomýšľala rozísť sa, lebo byt

v starom patricijskom paláci na Aracoeli, sama ulica Aracoeli i veľa iných vecí sa im už nepozdávaly. Mary snívala o Piazza di Spagna s loďou, s krpčiarimi a shelleyovskými pamiatkami. Pani Tullia by sa bola rada sžila s Rímom novým, banálnym a čistým, osviežovaným vzduchom a stromami verejných záhrad. Pán Pompeo už dávno obchádzal rímske úrady, priestranné a osobitné kabinety, kde zasadajú veľké a významné osobnosti, zámožní byrokrati, riaditelia a páni, aby mu potvrdili výsadu, cez dlhé roky na vidieku zanedbávanú. Zanedlho, dokonca v štvoro najdôležitejších novinách (v jedných ranných a troch večerníkoch) v stĺpci, ktorý oznamoval dražby a súbehy, stálo oznámenie: Heraldická rada priznala rodine Rocca — Morigi z Pesara titul barónov Svätej Ríše Rímskej. J. E. predseda Štátnej rady v shode s rozhodnutím samotnej Heraldickej rady navrhol J. V. kráľovi udelenie grófskeho titulu pre najstaršieho z bratov Rocca — Morigi. Kráľovský dekrét, taký priaznivý pre rodinu Rocca — Morigi je už vydaný.

Pani Tullia zvíľazila, je grófkou!

Mary sa uspokojila s tým, že našla, čo hľadala v dome vedľa Casa dei Poeti (Keats — Shelley Memorial House). A keď predtým naletela vábeniu nekonečných „Est locanda“, ktoré si často pomýlila s „est, est“ na krčmách, osadila sa na ulici Crescenzi vo veľkom, len nedávno dostavanom dome fialkastej farby. Bolo to práve toho roku, keď zdochly tulene v zoolologickej záhrade. A kto si vezme pani Piu, totiž matku? Táto otázka bola príčinou veľa vykrúcačiek.

Clarice na Piazza di Spagna? V rozhodnej chvíli ju však Mary a jej dcéra Glawds nechcely. Sľúbily totiž, že ju slávnostne prijmú, keď jej dorastú chýbajúce zuby. A zatiaľ? Sama slúžka ich vyviedla z rozpakov, oznámila im totiž, že našla pohostinný dom tu nablízku, na ulici pri

mramorovej nohe, bez pomoci verejnej alebo súkromnej sprostredkovateľne a za pomoci najšúcejšej a najskúsenejšej sprostredkovateľne: za pomoci domovníkov tejto štvrte.

Pri rozlúčke vynorila len málo slz. Pani Pii sa pokúsila bozkať ruku, vzlykajúc pritom: — Naša Luciina... Pamätáte sa na ňu, milosťpani, na našu Luciinu? A na habit svätého Františka? — Ako keby sa bála, že sa lúči aj so svätosťou mŕtvej.

*

Prv ako vošla, zastala pod obrovskou nohou z mramoru, triumfujúcou na svojom podstavci, na rohu ulice svätého Štefana z Caccia. Dlho pozorovala velikánsku nohu vo velikánskej sandále a mala pokušenie pochybovačne sa jej dotknúť prstom, lebo sa jej videlo neuveriteľné, že by boli v Ríme postavili pomník i samej Ludskej Nohe.

Potom strapatá a bezzubá vstúpila do domu comandatora Socchieveho. Bol to vysoký úradník, vážena osoba, dostával na Vianoce dva bažanty od hlavného poľovníka Jeho Veličenstva, no za manželku mal ženskú, ktorej úplne stačila jedna slúžka na všetky práce, a dcéru mal ani ľaliu bez vône.

Tam nebolo miesta, ako to už v Ríme býva, tam nebolo ani postele.

— Upozorňujem vás, že si v Ríme nemôžem dovoliť dať posteľ slúžke. Posteľ nemáme, máme však výbornú, veľkú skriňu, na ktorej sa vám bude nádherne spať: v zime v nej, v lete na vrchnáku. Pekná moja, sme v Ríme! Veď konečne jedno: posteľ či skriňa: predtým mala komoru na streche medzi nádržami na pitnú vodu. Robilo jej starosti len to, nájsť si niekoho, ku komu by mohla prilnúť, lebo bez lásky nemohla pracovať, nemohla. Keď prečiarla neprístupnú ženskú a prísneho commendatora, ostávala ešte tá, čo mala veľmi ťažko vysloviteľné meno: A... A... A... a k tomu

ako odškodné veľmi ľúbezny úsmev, útly krček a drobné tielko, takže pripomínala žltým živôtikom kanárika.

Clarice zprvu myslela, že dievča je choré. Poklepkávala si na hrud' a myslela, že je choré „na prsia“. Ale nik nejavil obzvláštnu starosť o zdravie Aglaie, nik si nevšimol jej prílišnej útlosti. Zato tým viac si jej všimol, keď bola Aglaia prvý raz pred svetom, totiž na muzike na Piazza Colonna, kam si chodia dievčatá mužov hľadať, hoci lôžu pod Antonínskym stĺpom, v ktorej sedela hudba, všeobecne pokladali za velikánske smetisko, tým viac si jej všimal ten obrovský Ciartoso, najprv v hodnosti nápadníka, neskôr snúbenca, ktorý to myslí naozaj vážne. Obáva sa, že by takáto Ialia mohla pomaly zvädnúť na neplodnom záhone panenstva. Nevedno, ako mohol taký veľký muž, patrične nemotorný a vzhľad dokonca hrubý, odtrhnúť Ialiu alebo skrotiť kanárika. Clarice sa ho skoro bála. A ešte viac sa ho bála, keď zbadala, že ju to chlapiško pozoruje, krčiac pritom dôkladným nosom, ktorý bol ešte z jeho údov najjemnejší. Bolo treba obmedziť slúžkine povinnosti v čase, keď bol mohutný snúbenec prítomný. Bolo jej treba zakázať vyjsť z kuchyne alebo z jej komory. Aglaia sa podujala svojou nežnosťou vyhovoriť milému odpor voči slúžke.

— Chudera, priľnula ku mne, má ma rada a nepovedali sme jej nikdy ani jediného dobrého slova. Keby si vedel, ako na mňa vždy ráno hľadá! Je síce pravda, že je niekedy roztržitá, vzdychá, rozmýšľa, priviera oči... Čo by si na to povedal, keby som si ju vzala so sebou? Možno že by mi ju mamka prepustila...

— Nechceš radšej chyžnú, šatnárku a vychovávateľku? Všetko, len nie „slúžku“!

Každý deň sa zdalo, ako by sa mala drobná Aglaia už v nasledujúci deň vydávať. Každý deň bolo plno pošep-

kávania, dorozumievania a priprav, ba úbohej slúžke zrušili už i zákaz chodiť po dome. A Clarice jedného dňa neváhala pribehnúť na hrmot padajúcich stoličiek, ktorý sa ozýval z izby; odhrnula atlasovú záclonu na dverách a natiahla krk, aby videla. Zazrela prestrašené dievčatko, ktoré sa zúfalo zmietalo v pazúroch netvora, počula jej hlas, hlas plačlivý, vyčítavý, detský a krehučký: — Nie, nie takto... Buď dobrý, dobrý... — Vari preto bolo treba poponáhľať sa so sobášom, lebo snúbenec, pľuha, nedočkavo súril.

Nadišiel veľký deň a veľká chvíľa. Nechýbal nik — okrem — jeho excelencie, ktorý v predošlý večer odcestoval rýchlikom do Florencie na inú slávnosť, na ktorej predstavoval viac seba ako ozajstnú excelenciu. Nechýbaly ani parádne koče, ktoré zatarasily starú, krivolakú uličku pod mramorovou nohou, nechýbaly ani vznešené cylindre. Zeních bol dva metre vysoký a nevesta vyzerala pri ňom ako biela angorská mačička. Neborká Aglaia v slzách, celá sa chvejúc, srdcervúcim hlasom prosila matku, aby šla s ňou, aby ju odprevadila tak, ako je na Campidoglio, až pod arkády Vignoli, až do predsieni sobášnej sály, ba i do siene, keď sluha zavolal mocným hlasom, roztvoriac krídla dverí: „Ciartoso a Socchieve!“ (ach, tie zimomriavky) — Mamka... mamička... — Ale mamička ostala doma, nemohla sa hnúť, nemala na sebe vhodné šaty.

— Ostanem, — povedala, — ostanem s Claricou.

— Clarice! — zavolala mladucha prv, ako ju vysotili na schodište.

Vtedy mala služobná dojem, že sa všetci dohodli obeť ovečku, ktorú práve odvádžajú na jatky, a obrátila sa so sopätými rukami, ako by prosila o pomoc a zľutovanie. Ocitla sa pred vycibreným čašníkom zo starého Casa Latour.

Boli štyria, všetci bezchybní, všetci vo fraku a bielych rukavičkách, vyholení a vyhladení ako sluhovia starodávnych patricijských rodín. V jedálni a salóne zbavenom nepotrebného nábytku, vyzdobenom zeleňou a mdlým pôvabom kvetov, štyria lietajúci čarodejníci prestreli jemné obrusy, sradili poháre a strieborné kalichy, porozkladali taniere a tanieriky z kráľovských súprav a nešetrili ani vzácnymi kusmi chýrečného strieborného náčinia. Bolo ťažko čo i len vypožičať si ho. Prácu vykonávali zručne a rýchlo; rozprávali pritom veľmi vyberane, ale so silným románskym prízvukom, čo skoro protirečilo bezchybnosti ich „krídel“ (Clarice videla len krídla poletovať). Najúctyhodnejší a najstarší obratne bavil mladuchinu matku, ako by ju chcel rozptýliť. Opisoval jej recepcie na Campidogliu, usporiadané na počesť anglického kráľa a nemeckého panovníka, pri ktorých on sám stál za chrbtami týchto mocných panovníkov. — Vilhelm ... — riekol rozčítene, — Eduard ... — Predošlého večera mal službu na dva kroky odtiaľto, v Palazzo Altieri, na japonskom vyslanectve, kde sa hovorí veľmi dobre po anglicky, a len tak ako by mimochodom zamrmľal — Very good ... — dve anglické slovká. Druhý riekol tichým hlasom, chrániac si z prílišnej opatrnosti ústa táčňou: — Very good! Platí ženích. — Potom ten istý pozrel na Claricu, nie bez nedôvery, ako by nemohol uveriť, že je možné stretnúť takúto slúžku v dome, do ktorého sa dostalo, i keď len na niekoľko hodín, takéto strieborné náčinie. A upozorňoval svojho kolegu bez toho, že by použil táčňu: — Pozor! Pozor na strieborné náčinie Latour! — Keď bolo počuť zo sprievodu prvé koče, ktoré otriasly celým bytom, Claricu bez milosti poslali preč.

— Potom dostaneš, čo ti patrí ... zákusky Latour ... šampanské ...

Zamkli ju na kľúč. Potom na ňu zabudli, ako by jej tu ani nebolo. Popoludní, po dlhých hodinách väzenia, zúfalá a hladná počula otočiť kľúčom v zámke, videla, ako sa dvere otvárajú. Do izby vošla akási pani, vystierala ramená a kričala: — Clarice! Clarice! — Tá pani bola ona, „pani Ciartoso“, vo vychádzkových šatách. Chystala sa zmeniť dom pod mramorovou nohou za dom na ulici Rip-peta. Nadišla hodina? Nadišla hodina svadobnej cesty z Ríma do Ríma?

— O Clarice, Clarice! Nie si s nami dlhšie ako tri mesiace a . . . pochopila som, že ma máš rada . . . Viem o tom. Odpusť, odpusť mi, ak sme s tebou zaobchádzali všetci zle . . . pretože ty si z tých, ktoré dajú so sebou zle zaobchádzať. I teraz ťa tu zavreli, na kľúč ťa zavreli, úbožiatko. Chytró, pobozkaj ma: treba konať chytró . . . Keby nebolo treba ponáhľať sa, toľko by som ti toho ešte povedala . . .

Clarice mlčí, neroztvorí náručie. Ako by čakala, že sa neznáma pani rozhodne odmaskovať sa, keď jej manžel a rodičia dovoľia vyslobodiť neborkú slúžku, zavretú na kľúč v deň svadby len preto, že nie je súca medzi ľuďmi.

— Clarice, mám taký strach! Videla si môjho Mevia? Bojím sa ho. Nechcel svadobnú cestu a neľutujem toho, bola by som sa vo vlaku bála. Vo vlaku sa stávajú, Clarice, všelijaké veci. Rozumieš. Možno, že by aj môj Mevie niečo vyviedol. A vieš, ako sa miesto toho rozhodol? Vieš, čo budeme robiť dnes večer? Pôjdeme do divadla, do Costanzi!

— Do divadla? Prvý večer?

— Áno, áno, už objednal v Costanzi lôžku. Druhý stupeň číslo sedem. Prečo, Clarice? Prečo? — Slúžka vystrie ramená, nechápe.

— O Clarice! Nechápem a zdá sa mi, že predsa chápem.

V lóži budeme sami, ale nie je isté, že by sme boli mohli ostať sami i v oddelení . . . Môjmu manželovi sa páčia samé zvláštne veci, chce, aby bola jeho manželka vo svadobný večer polonahá pred toľkými ľuďmi . . .

— Polonahá . . . pred ľuďmi?

— Áno, Clarice, budem v décolleté. Vieš, čo to znamená? Holé plecia, ramená, chrbát . . . A svadobné šaty boli dnes ráno také upäté! Nechápeš? Jemu sa páči kontrast . . . Keby som sa mohla aspoň porozprávať s oteckom a mamkou! Takú radosť majú z mojej svadby! Mamka sa cíti, ako by sa vydávala ona . . . Sbohom, Clarice, Clarice!

A tak možno v tento búrlivý deň zaznamenať druhú a poslednú zvláštnosť: mladucha, ktorá opúšťa navždy svoj domov, bozká slúžku prv ako vlastnú matku.

*

Na prahu riekol mladoženích svokre rozhodným tónom:

— Dnes večer ideme inkognito do opery. Chcem, aby o tom nevedela ani živá duša. Predstieram, že som odcestoval . . .

Pani sa vrátila a krútila hlavou. Potom obrátila zrak na Claricu, ktorá ju pozorovala, i ona dosť plachá. V ruke držala kalich šampanského, ktoré sa veselo perlilo. Až dovtedy váhala priložiť suché pery na okraj jemného skla.

— Ako ti chutná šampanské, Clarice?

— Štípe . . . je tuhé . . .

— Ale čoby! Dúfam, že Medio neskoršie zmení svoj úmysel a neodvedie práve dnes večer . . . svoju nevestu . . . i keď je to lóža . . .

Bola azda mladucha v nebezpečenstve? Kam ju chceli odviezť? Na čo ju to nútili? Čo jej chceli v Co . . . stanzi . . . spraviť? Nebola azda Costanza miesto, kde sa zabáva a trpí, miesto prepychu a hanby, rozkoše a múk? „Druhý stupeň . . . číslo sedem . . .“ Vedela, ona vedela, že tyran

jej mladej panej ani neskoršie nezmení úmysel. Sama v divadle — čo je to divadlo? Sama v Costanzi — čo to je Costanza? Sama v lôži — čo to je tá lôža? Sama s netvorom . . .

Hnevala sa na vlastných pánov, ktorí sa už uspokojili a s časom na čas so zadosťučinením povedali: — Mevio zmenil úmysel. Veď to je nemožné, aby si Aglaia teraz obliekala prvé décolleté. — A manka naznačila obnaženú hrud.

— Ramená i plecia nahé? — naliehal pán.

— Ale veď to je povinné. V Costanzi je to povinné!

— Radames . . . — vravel ďalej pán. — Amneris . . . porazený kráľ, Amonasro . . . Treba uznať, že je to veľmi pekné! Amneris a jej toaleta s perami, oslava Radamesa a náreky zajatcov: „. . . áno, božstiev porazených potomkami sme“, a urážky víťazov: „. . . znič, o kráľ, tieto divoké hordy“. . . Nie, nie, ostane to na iný večer. Mevio už iste zmenil svoj úmysel.

Ušla ako z trestnice, len čo si strážcovia políhali. Ocitla sa prvý raz v noci na ulici, sama s utkvelou predstavou tmavej lôže, s myšlienkou na nevinné stvorenie, ktoré sa veľmi bojí v prítomí lôže. Vypytovala sa, potom išla: Via Nazionale, hore, hore a odbočila na pravo. Bola pri cieľi. V hrsti svierala peňaženku. Pri vchode sa platí. Koľko? Položila tam dve strieborné líry? Stačí? Nie. Pokladník sa smeje. Pýta sa, kam? Aký lístok? Aké miesto? Nijaké miesto, len vojsť. Nie vidieť, nie baviť sa, len vojsť. A už, hľa, zelený povievajúci papierik. — Je tam moja pani . . . moja panička, dnu v divadle . . . v lôži . . . ja som . . . — Päť lír, livrejovaní služobníci pri poslednom dejstve neplatia. Lenže ona nie je livrejovaný služobník a toto nie je posledné miesto“.

„Druhý stupeň číslo sedem“ niečo podobného ako číslo,

ktoré mal pešiak Zancolla prišité na blúze. Podľa čísla sa nájde všetko. Číslo má väčšiu cenu ako meno. Ani nebadá, že na zemi je všetko červené. Počuje zvuky, spevy a výkriky neviditeľných ľudí. Stúpa hore a na vrcholku ju čaká slúžka, slúžka do polovice čierna a od polovice biela, slúžka z veľkého domu. Potom sa všetko vysvetlí. Druhý stupeň — druhé poschodie a číslo sedem — obyčajné dvere. Len toto chcela a nie iné: zastať tu bez toho, že by otvorila, ako pes, ktorý nevie otočiť kľučkou. Platila. Dala celých päť lir za lístok, aby jej ho potom zasa vzali? Nech ju tu nechajú stáť, i keď nie je celá biela a čierna. Teraz vošla takto, inakšie ako do baziliky svätého Petra alebo do iných kostolov. Sledovala stopu a prišla k cieľu. Čo ešte chcela? Vtom sa dvierka otvorily a z lôže unikol úsmev, ako by o tom *ona* vedela. Pripúšťala, že nechce nič iného, ako ostať. Teraz sa jej dokonca zdalo, že prišla i chrániť, pretože *ona*, dnu v prítmí lôže, vedela, že Clarice je tu.

Teraz má už srdce veľmi spokojné. Vlastne aká myšlienka, podozrenie alebo temná predtucha ju priviedla až sem? Ako chcelo toto srdce brániť, keď sa bránilo prekročiť tento prah? A vlastne čo zlého mohli urobiť jej nevinné mladuche v preplnenej miestnosti, verejnej miestnosti, akou vlastne Constanza bola? Srdce jej bolo veľmi pokojné, ale nebola by sa ztade pohla. Bolo to jej miesto a jej srdce. Či nečaká také malé srdce za dverami niekedy i celé roky? A či už videl dakto na kľukatej chodbe Costanze postavu, ako bola táto? Vyzerala skôr ako žobráčka než ako služobná, ktorá čaká svojich pánov. Žobráčka, ktorá si zaplatila svoj lístok a teraz sa prežehnáva tu pred lôžami Costanzi?

Orchester? Sbor? Hudba? Zvuky trúby? Výkriky žien? Potlesk? Pokrik? Prestávka? Otváranie a privieranie dvier? Prúd ľudí? Poletovanie „krídel“? Stretnutia? Sku-

pinky ľudí? Divadlo? Nie, toto všetko ju nezaujímalo. Ako keby nič z toho nechcela poznať. Nemyslela ani len na koniec, ale vytušila ho včas a odskočila skôr, ako sa jej dvere otvorily. Vidieť! Vidieť a ne byť videná. A vrhla sa strmhlav do zástupu ponáhľajúcich sa divákov, do prúdu voňaviek a závojov. Našla sa pri vchode, udychčaná, vypínajúc sa nad hladinu davu. A videla, áno, videla prichádzať mladú paniu po boku svojho pána a majiteľa. Nechala sa unášať svojím pánom a majiteľom, biela, bielučičká, strhaná, ako by práve vylovená z rieky. Išla zahnaná, so sklopenými očami. Postála s ním pod stĺpmi pri vchode a so sklonenou hlavou čakala, kým príde na nich rad. Zabudla si i vlasy prihladiť. Prišiel koč. Skoro namáhavo sa vynorila, mihla nad davom a zmizla v shluku ľudí, koní, kolies a okatých mašín. Clarice si razila cestu, dobehla koče, tlačila sa, bránila, zmizla za fiakrom, ktorý sa kotúľal dolu brehom. Ale nebol to Aglain koč.

— Agla . . . ia! Agla . . . ia!

Zastala, aby neklesla, oprela sa o roh Milánskej ulice, aby si odpočinula, hľadiac pri tom prestrašeno na iskriaci sa otvor tunela pred sebou. Dovliekla sa až po Via Mazzarino, pod múry Villy Aldobrandini, tam, kde ulica začína byť tmavá. Pokračovala v behu až po schody di Magnanapoli. Tu zastala nerozhodne na prvom schodíku, potom sbehla ozlomkrky. Ešte jedna zastávka a zasa beh. Keď sa má konečne vrhnúť do labyrintu starých uličiek, kde stojí jej obrovská mramorová noha, zastane už nie nerozhodná. Prišlo jej na um, že už nemá domova; prišlo jej na um, že nemá lôžko, skriňu, že je ako stratená. Kto otvorí o takomto čase? Ani mníšky z nocľahárne by neotvorily. Ani jedny dvere, ani jedna zámka by nezaškripala o tomto čase.

Aglaia zmizla. Je ako mŕtva. Čo robiť? Pokračuje v chô-

dzi. Vyjde na námestie, do priestrannejšej ulice, ktorá pohlcuje posledné rinčiace električky. Ide, ani si neuvedomuje, že ide, ide až po veľký tieň Sant Andrea della Valle, potom po druhej strane chodníka až po čierny palác, vtlačný medzi prekážajúce domy s arkádami a dvojitým nádvorím. Tam dnu horí stále svetlo a zdá sa, ako by to bol útulok chudobných. Ubehlička zazrela pod arkádami niekoľko čiernych vriec; medzi stĺpami rozoznala kamenné sedadlá pre bezprístrešných, vždy medzi dvoma výklenkami. A zazrela i svoje sedadlo. Vošla bez váhania, klesla, schúlila sa. A pod arkádami, pod bielou sochou pribudlo o jedno čierne vrece. Jej deň sa skončil.

XVI.

Hoci boli rozhodnutí vyhnať ju, ich zvedavosť rástla každou chvíľou. *Kde* strávila noc? *Ako* strávila noc? A zasa: — Viem, *ako* si strávila noc. Vráť sa *tam*, *kde* si bola. — A pani, hoci už bola rozhodnutá, prejavovala záhadnú a nezaslúženú miernosť. Chcela sa najprv porozprávať s dcérou, ktorá sa stala vtedy v noci ženou. Vyobliekala sa do najlepších šiat a dala sa odviezť kočom do Ripetty k „pani Ciartoso“, ako sa rozhodla volať dcéru pred hriešnou slúžkou. Keď sa vrátila, nezdalo sa, že by bola uspokojená. Tajomstvo sa rozpletalo.

— Nechápem! Pani Ciartoso pripúšťa, že ňa videla včera večer v . . . v Costanzi! Čo myslíš, kde? Pri vchode? Čoby! Na chodbe pred lôžami! Potom sa opravila, povedala: „Zdá sa mi“, vravela. Nevidela som dobre . . . predierala som sa . . . A prosila ma, aby som ňa nevyhodila na ulicu, ale zároveň si praje, aby si nešla k nej, lebo jej manžel . . . jej Mevie . . . Clarice, pozri na mňa! S kým si bola v Costanzi? A kam ste spolu odišli? Mysli na to, že by som ti mohla odpustiť. Kde, ako si strávila tú noc?“

Hrobové ticho. Potom vytiahne pani kúsok papiera a píše: „Potvrdzujem, že Clarice Delicati . . .“ Ale tu zastane.

— Chcem dodržať sľub, sľub, daný pani Ciartoso. Nevyložím ňa na ulicu, zadovážim ti inú službu prostredníctvom súkromnej sprostredkovateľne, do ktorej ňa zajtra zapíšem. Tu je adresa: pani Cupi alebo De Cupi, Via dell' Archetto...

V sprostredkovateľni dúfala anonymná pani, manželka vysokého úradníka ministerstva vnútra, zameniť Claricu

za skromnú a obratnú slúžtičku; dúfala, že urobí, ako tomu v duchu hovorila, „výmenu“. Potom neváhala napísať: „Potvrdzujem, že Clarice Delicati bola v mojich službách osem mesiacov a že nemám proti nej námietok, pokiaľ ide o jej pracovitosť, chovanie alebo statočnosť...“ A na druhý deň sa vypravila za „výmenou“ k dobročinnnej pani Cupi alebo de Cupi na Via dell' Archetto, blízko kostola Santi Apostoli. Claricu nechala stáť v kúte maličkej čakárne, kde má chuderka dojem, že ju nejdú vymeniť, ale predať. Potom ju azda vyzlečú, odvážia a vari aj zabijú: veď takýto býva pravdepodobne koniec nešťastnej ženy, ktorú kúpia na podobných miestach. Súkromná sprostredkovateľňa jej pripadá ako jatka na rozdiel od Úradu práce, ktorý sa pýši dokonca aj kráľovou podobizňou a o ktorom jej hovorila svojho času Argia. A predsa, ani pred katom by nebola povedala, ako strávila noc.

Slúžky, umývačky, chyžné, dokonca i starí, vyholení kochári ju prijali medzi seba, posadali si vedľa nej na špinavú lavičku; nič sa jej nevyypytovali. Ktorási žena predstierala, že pri biednom svetle číta *Rugantino* alebo *Capriccio*, iná listovala v akomsi sošite a vravela, že sa vo voľných chvíľach učí za pôrodnú babku. Iné si skracovali čakanie tým, že ohováraly svojich zamestnávateľov, rozprávaly o svojich strastiach alebo hrešili deti, ktoré si priniesly v náručí. A preklínaly mužov, ktorí ich zradili a zničili. Jedna sa chválila, že má prenajatú posteľ na predmestí, kým druhá si chcela obstaráť „miesto“ na noc v samej sprostredkovateľni. Jedna sa chvastala, že poslala list Jej kráľovskej Výsosti kráľovnej Talianska, a susedka jej skoro trpkou vyčítala: To sa nemá rozkričať! — S času na čas prešla čakárňou „umiesťovateľka“, aby odprevadila svoje dámy až po schodište, krotiac ich netrpezlivosť, usmievajúc ich tisícokrakými lichôtkami. — Čo by ste vlastne po-

trebovali, milostivá pani? Pestúnku? Dojku či *bonne a tout faire*? Pani moja, buďte bez starosti, už som telegrafovala do Bolseny, do Roccasa... Čakám dievčatá z Abruzza. Prídte zas, milostivá pani, prídte... — Alebo ten istý hlas neviditeľnej „umiestovateľky“ vyzval niektoré dievča, aby sa šlo predstaviť do salónu, kde ju budúca zamestnávateľka preskúšala rýchlym a prísny výsluchom ako vyšetrujúci sudca! — Stamura! Zulina! Carmela! Clarice!... Ospalá Clarice držala v ruke svoj lístok: „Potvrdzujem, že...“ A keď sa ocitla pred útlučkou paňou, ktorá vraštila maličkú tváričku, hneď jej podala svoj zázračný recept.

— Kuchárka? Chyžná? — vypytovala sa panička.

— Á tout faire, — odpovedala umiestovateľka profesionálne, bez rozpakov.

— Výborne, á tout faire. A čo je toto? Ach, áno, „informácie“, starý figeľ! Radšej sa hľadme dohodnúť. Som ochotná zrieť sa služobnej pekného vzhľadu, len keď...

Bola taká pôvabná s tou svojou maličkou postavou. K úradníčke i k slúžke sa obracala s takými smiešnymi úškľabkami a s takými milými tučnými ručičkami, že sa ani nezdalo, že by vec brala vážne. Výsluch bol trochu čudný: samé poskakovanie a piruety. Noštek, krčiaci sa pri každej otázke, pri každej odpovedi, pri každom áno, pri každom nie, prezrádzal zreteľne: „Duša moja, nevezmem si ťa.“ Rozhodnutie však znelo: Poďte so mnou. A Clarice sa ocitla vo svojom novom domove ako v rozprávke.

Via degli Artisti, štvrť Ludovisi.

Byť veľmi malinký, plný krehkých ozdôb a hračiek. Poriadny smiech by bol rozochvel i slabulinké steny. Izbičky ako hodvádom potiahnutý kartón, ako bomboniéra a pani, ktorá sa po nich motala, ako medovníková bábika, oblečená do ničoho, do závojov. Taký bol prvý dojem slúžky

a „Delicati“ už vidí v duchu predmety, ktoré sa jej lámu v rukách, a Capidimonteho figúrky a ozdôbky, ktoré sa jej vinou kotúľajú pri nohách štíhleho stolčeka. Nová pani, toto vyše tridsaťročné dievčatko s rukami desaťročného dieťaťa, s posunkami hrôzy hľadela na ručiská služobnej, na tieto naozaj mužské ruky robotníka. Jej čačky! A ustanovila hneď na mieste, že o utieranie prachu v salóne sa postará sama.

— Voláte sa . . . Clarice? Odteraz nie. Nepáči sa mi. Nemohla by som. A potom, ostalo mi na perách meno, ktoré sa podobá vášmu: Clary. Dobré? Budem vás volať Clary.

Parádny byt, pekné manželské hniezdečko, ale nepohodlné. Prepych pracovne, salónu a obliekárne bol na ujmu hostovskej izby, ktorá vôbec nejestvovala, a na ujmu izby pre služobnú, ktorá sa musela uspokojiť s obvyklou dierou bez oblokov a bez miesta, i keď v nej bola skutočná posteľ. Zato však kuchyňa bola veľmi chutná, celá biela a modrá, vyleštená a smaltovaná ako kúpeľňa; dokonca i metla bola obtiahnutá do mušelínu s čipkovou obrubou až po samý spodok.

Bolo vidieť, že tými izbičkami nikdy neprešlo detstvo. Jediné dieťa, trochu tajomných manželov sedelo celý deň na pohovke, odovzdane znášajúc lichôtky svojej nežnej mamičky, ale nebolo to nič iného ako bábika, kúpená v obchode. Pán, i on bol malý a štíhly, i on mal detskú tvár, na ktorej nepôsobily nepríjemne švihácke fúziky, bol vždy samá dobrá nálada a keď sa prvý večer vrátil domov, povedal pred novou služobnou:

— Ako sa má malá? Je dobrá tá moja malá bábika? Clary, či ste počuli celý deň jej hlas?

Clarice hľadí na muža, ženu i na maličkú: blažená, pokojná, usmiata rodinka. Spomína na svoju paniu z Pesara, ktorá si dala dieťa porodiť slúžke, kým táto si kúpila

priamo v obchode. Och Bože, Bože, prečo sú všetky panie, ktoré nemajú deti, čudné, vrtošivé, záhaľčivé a žiarlivé?

V takomto dome, medzi takýmto pánikom a paničkou a pri takejto larvičke potomka dobre by bola ukázala osemnásťročná chyžná v čiernom a bielom, samá čipka a čačky, ktorá by pôvabnosťou a obratnosťou súperila s Margot — s pani Margot Mammolino (meno získala s priezviskom hneď po sobáší) — slovom taká divadelná služobná. Miesto toho sa jej trafila služobná veľmi neokrôchaná, hlúpa, odpudzujúca, práve taká, akú si mohla priať žiarlivá panička, aby pripravila podozrivému manželovi nie práve milé prekvapenie. Podozrivý manžel si nasadil monokel, aby lepšie videl mrzkú babiznu. Mrzká babizna pokladala však monokel mladého pána za obyčajný malý kúsok skla. Či vari ani nemýlila?

Margot skoro prišla na to, že užitočnosť slúžky-robotníčky — v jej byte je tá istá ako užitočnosť tých, čo pripravujú javisko v divadle, pretože i tieto izby pripomínaly javisko a každý rozhovor alebo hašterenie manželov pripomínalo dueto. Potom sa pridala i priateľka panej, istá Gloriana, i táto veľmi pôvabná, a bolo trio.

— Gloriana, — vyhovárala sa Margot, ukazujúc jej trochu nesmelo a trochu zahanbene svoj nový objav. — Nebolo možno dostať nič lepšieho. Uvidela som ju, zažmurila som obe oči a prijala som ju akoby so zavretými očami, zo strachu, že ju zas uvidím. Nevie, kto je, neviem, odkiaľ prišla, do jej doporučenia som ani nenakukla . . .

— A čo, ak má milenca policajta, ktorý sa spolčil so zlodejmi? Alebo anarchistu, ktorý kuje plány proti režimu na tajomných nočných schôdkach v jaskyniach svätého Jána v Cesati Spirítí?

— Čo, ak bola vo väzení?

— Pre odňatie plodu?

— Alebo pre vraždu vlastného dieťaťa?

— Ty čuš, Gloriana, ty si ešte poctivé dievča.

Margot hľadela raz na „maličkú“, ktorá počúvala tieto chúlостivé reči so smelým úsmevom, raz zasa na manžela, ktorý vyčkával ďalšie nápady, aby sa mohol zapojiť do rozhovoru, a zatiaľ skúmal po očku odvážne myšlienky, ako by ich chcel udržať v šachu.

— Čo mi na nej záleží? Mne záleží len na manželovi a na tom, aby som si ho udržala v pokoji. Treba: nepodávať čaj, nemať prijímacie dni, nemať priateľov, nemať priateľky a tak slúžka môže mať aj takýto vzhľad. Mám len jedinú priateľku — teba. Na teba nežiarlim. Amos, Amos! Na ňu nežiarlim.

Cítila potrebu povedať to jemu i jej s nervóznymi pohybmi, ktoré hovorili jasne, že na ňu nežiarli. Zavolala i Clary, aby potvrdila a posúdila jej slová.

— Neodpovedáš? Ale čo myslíš, s kým hovorím? Alebo čo myslíš, Clary, kto je to? Sú to brat a sestra. Vieš o tom?

— Nie, milostivá pani.

— Či nevidíš, ako sa podobajú na seba?

— No . . . no . . .

— Čo vravíš?

— Áno . . . áno . . . milostivá . . .

Všetky tieto menšie i väčšie výstupy nechávaly Amosa ľahostajným, ale hnevaly trochu dievča, ktoré sa cítilo nekonečne viac ženou a oveľa prefíkanejšou, ako jej priateľka Margot. Margot ju nudila. Nudila ju svojimi rečami o slúžkach a dievčatkách, o čistote a žiarlivosti tak, že by nebola navštevovala tento byt z kartónu. Veď mala prístup do oveľa solídnejších domov, keby nebola dúfala, že sa tu stretne s rytierom Mammolinom, s malým Amo-

som, s ktorým so záľubou vybojovávala súboje bez slov. Veď to je dovolené a dievčatá to rady robievavajú. Margot pocítovala v prítomnosti dievčaťa skoro tieseň; ospravedlňovala sa skoro detinsky, ale bola pri tom stále na stráži, stále pripomínala „premier oui“, prvé áno, ktoré zašepkala svojmu terajšiemu manželovi na prechádzke hore na Aventíne, keď sa boli predtým dívali na baziliku San Pietro cez preslávený oblúk maltézskeho rytierov.

— Odupusť! Som neplodná, preto som žiarlivá.

— Si neplodná? Prečo sa nedáš prehliadnúť profesorom de Petris? Prečo sa nepodrobíš malej operácii?

— Ježiš Mária? — Operácia . . ., chirurgické nástroje . . . klinika . . . Hrozné! A tie hrubé slová!

— Čuš, Gloriana, ty si ešte poriadne dievča . . .

*

Mesiace ubiehaly a Clarice myslela, že konečne našla dobrých zamestnávateľov, (o ktorých slúžky hovorily, že nejestvujú), i keď sa jej panička videla dosť čudná a nemohla prífnúť k domu tak, ako sa jej to skoro vždy stávalo. Potom pochopila, že jej „panička“, žiarlivá, aké vedľa byť len neplodné ženušky, si zvolila mrzkú služobnú z podobných príčin, ako jej bývalá pani z Pesara, maličká a malicherná Laura Dompé s dieťaťom, ktoré pre ňu porodila ochotná slúžtička, pekná Zelma. A tak zasa zachránila Claricu jej neobyčajná mrzkosť.

Teraz sa už necítila istá vonku, v najelegantnejšej štvrti Ríma, hoci jej nebolo proti vôli motať sa po Via Veneto, síť po schodoch za hotelom Majestic, potom zasa stúpať pomaly smerom k palácu kráľovnej matky a k Excelsioru, pod majestátnymi mestskými stromami, v neustálom huku nových, ligotavých automobilov, pred osvetlenými a kvetami vyzdobenými sklenenými dverami hotelov, medzi

trepotajúcimi sa zástavami Afganistanu, Paraguaya. Za stáleho nebezpečenstva, že narazí na kôš malej kvetinárky a na velikánsku škatuľu nosiča v šarlátovej blúze alebo že sa dostane pod auto kráľovskej princeznej, ktorá sa ponáhľa, aby priala svoju starú kráľovnú matku. Pochabá, odvážna ženička žila v stálom strachu, že ju skôr alebo neskôr zastaví policajt a rozkáže jej zmiznúť odtiaľ. Nebolo tu ani kostola, kam by sa mohla uchýliť. Aspoň jeden zo štyristo rímskych kostolov . . .

Už sa vyhýbala mladým družkám, ako bola Argia, ktoré sa vždy postarajú o nebezpečné známosti. Vyhýbala i starším vrstovníčkam, pretože už nepotrebovala priateľky. Priateľky nejestvujú. Len neskôršie privolila pripojiť sa v kostole kapucínov na Via Venezia k služobnej slečny Gloriany, k akejsi Tute z Roccapriori, viac ako päťdesiatročnej, nábožnej a poverčivej žene len preto, že ju poznala v dome svojich pánov, keď k nim prišla hľadať svoju paniu o siedmej večer. To už hej, družku, s ktorou sa neshovárala o inom ako o náboženských veciach. Bez dôvernosti, bez priateľstva, podľa dobrých kláštorných zvykov. Zato však na schodoch kapucínskeho kostola, pri ktorom je kaplnka, vyzdobená štyritisíc mníšskymi lebkami, živila v sebe vonkoncom nie kláštorné city. Mávala chvíľky záchvatu hnevu voči zamestnávateľom a kňazom s purpúrom a mitrou, ako by sa jej zdalo, že je priam jednou zo služobných najvyššieho kňaza, ktorej sa Šimon Peter odvážil riecť: „Nepoznám toho človeka.“ Nakoniec cítila potrebu vyliť svoj hnev i na rytierovi Mammolinovi.

— Váš pán, pán Amos... s tou... milučkou tváričkou... Hja, to je vám veľký huncút! Všetci vravia, že je nepolepšiteľný: ženy, ženy... každého druhu, zo všetkých krajov... a manželka...

— Žiarli, — vzdychla si Clarice.

— Strašne žiarli a pokladá ho za nevinného ako dieťa, ako bábiku, ktorú majú v prijímacej izbe. Je veľká hlu-
paňa tá vaša pani, Clarice!

— A pán?

— O tom sa už dlho nebude rozprávať! Počula som také
chýry . . . Môj pán raz vravel pošepky, že sa mu dosť zle
daria obchody a že hrá na burze a jedného dňa vybuchne
bomba . . .

— Bo . . . ?

— Dlhý, ženy, motýliky, zábavy, všetko odrazu . . . Po-
znáte motýliky? Kúštiky papiera, zmenky, dcéra moja. Ja
to poznám . . . Keď som bola u baróna Duo vo vilke na
Via Sicilia . . . Motýliky! Hja, nájdite si inú rodinu, ako
som to urobila ja.

Potom obrátila rozhovor na plienočky malého Ježiška,
ktoré sa zachovaly v Confraternità degli Agonizzanti na
Piazza Pasquino alebo na márnotratosť kardinála Cassettu,
veľmi populárneho na Esquilíne, kde má vraj štyridsať
či tridsať palácov a nik mu neplatí nájomné. Ale Clarice
už stratila ilúziu o dobrých zamestnávateľoch a mala do-
jem, že skôr či neskôr sa musí zrútiť i samotný dom
s útlými stenami. Ona si totiž účinky „strašnej bomby“
nevedela predstaviť inakšie, ako že sa zrúca povala i steny,
pričom sa poprevracajú čačky, nádobky, šošky i bába a len
tri osoby sa zachránia: manželka, manžel, služobná. Man-
želka a manžel by začali život inde, slúžka . . . Kam by sa
podela slúžka? Kam by teraz odniesla svojich pár vecí,
svoje úspory, svoje povinnosti a svoju neokrôchanosť? Ale
dom je pokojný, múry stoja pevne, čačky i naďalej vy-
stavujú svoju krásu na obdiv, ako hovorieva pán, ktorý
sa tiež rád pokladá za čačku: „I ja vystavujem svoju krásu
na obdiv“. Tuta teda luhala? Či azda luhal zvonivý smiech
jej paničky?

Nechýbal tu nikdy ani menej zvonivý smiech slečny Gloriany; bol potešením, šťastím domu a možno, že by sa bez tohoto smiechu nemohla obísť ani žiarlivá Margot. Istého večera medzi ôsmou a deviatou, keď manželia boli meškali ešte pri stole, prišla neočakávane Gloriana, zadychčaná, s hustým závojom na tvári a s kufrom. Vyzerala ako by bola práve vystúpila z vlaku, ustatá, unavená! Čo sa tu dialo? (služobná si dovolila načúvať medzi dverami a závesom; nik ju v tom hurhaji nezbadal).

— Priatelia moji, — začalo dievča, keď si dvíhalo hustý závoj s tváre. — Priatelia moji, prosím vás o útulok. Veď poznáte utkvélú myšlienku môjho otca a mojej matky, aby som si totiž chytila rytiera Di Leo z ministerstva pôšt a telegrafov. Pošty a telegrafy, Seminárska ulica! Poštový telegrafista, chápete? Dnes večer sme ho mali prijať v našom dome a ja som mu mala vlastnoručne podávať kávu. Vidíte, ako so mnou zaobchádzajú? Predstierala som súhlas, ale pred dvoma hodinami som ušla v cestovnom úbore z domu a nechala som tam lístok: „Šesť dvadsaťosem odchádzam! Idem na vidiek do Scarofana k tetke Lete. Vaša oddaná...“ Vydala som sa naozaj na stanicu kočom, u Vaglianiho som obedovala, vyfajčila som si cigaretu a vypila čiernu kávu, vzala som všetky večerné noviny, pohodené na stole, a, hľa, tu ma máte.

— Gloriana, prečo si neodcestovala, keď si už bola na stanici?

— Zbytočné! Zajtra ráno sa vrátim do rodinného kruhu. Dúfam, že poštový telegrafista už tam nebude. Dajte mi cigaretu. Ďakujem. Viete, že od dôb Julia Caesara, to jest v období asi dvatisíc rokov, sme nevynašli nič nového okrem cigarety?

— Julia Caesara nechaj na pokoji. Mysli radšej na to, že nemáme pre teba posteľ. Uspokojíš sa s pohov-

kou v mojom salóniku? Uspokojíš sa s ňou, Gloriana?

A hľa, šľachetná Margot hneď premení úzku pohovku na pohodlnú posteľ. Ale čoskoro vyplávala na povrch trýzeň a nervózna úzkosť, dosiaľ ukrytá za veselosťou tej, ktorá robila všetky tieto prípravy, tleskala rukami a smiala sa. Nakoniec sa krajne vzrušená zjavila v kuchyni.

— Clary, nie je to len zámienka? Čo ak si vymysleli tento pekelný plán len preto, aby mohli spolu stráviť túto noc? Ja nebudem spať, budem ho mať stále na očiach, budem na stráží. Ale čo, keď zaspím? Clary, čo, keď zaspím? Áno, bolo by treba, uprostred noci . . . počúvaš ma, Clary?

Uprostred noci mala Clary, to jest Clarice, predbehnúť svojho pána, totiž po prstoch vstať, otočiť kľúčom vo dverách hosťa, vziať kľúč so sebou a ukryť ho pod podhlavnicou. A Clarice toto v noci urobila, keď sa bola predtým, ako sa patrí, prežehnala. A tak boly dve, ktoré tej noci nezažmúrily oka: panička po boku svojho malého manžela a ona, služobná, Clary, totiž Clarice s kľúčom pod hlavou, od ktorého jej vankúš stvrdol na balvan.

Od toho času bola Margot presvedčená, že manžela dosť neužila a pohla ho k tomu, aby ju, nešetiac peniazmi, vodil križom-krážom: do Villa Berghese, do kina, do divadla, do Excelsioru, na koncerty, po múzeách, reštauráciach ako na skutočnej svadobnej ceste. Vyhovel všetkým jej vrtochom a chcel ju presvedčiť o tom, ako ženská žiarlivosť nechápe, že mužovia ani určitou metódou axióm, hrubostí a sofiziem nemôžu premôcť dôkazy pravdy. Jestvujú vraj aj pravdy právd. A na tieto sa odvolávala jeho bezúhonnosť až úzkostlivo verného manžela. Jestvujú i nepravdepodobné pravdy a bolo by hlúpe nevšimnúť si tohto druhu paradoxu, pretože mu mohol byť dnes alebo zajtra užitočný.

— Pravda je sama veľmi presvedčivá, i keď nie je

pravdepodobná. Páči sa ti to, Margot? To je pani de La Fayette . . .

Clarice ostala sama v skoro detskej kuchynke, kým mladučký párik sa zabával v Ríme: z verejnej dražby na konské dostihy v Parilli, z väznice Mamertino do obydľia Borgia, z kaviarne Greco do krčmy „*Vypime si*“ alebo „*Nič na dlh*“.

A bolo to jedného z týchto bezstarostných a veselých dní, keď sa manželia vypravili na výlet do Anzia a Nettuna a ostali tam azda i tri dni. Jej dovolili opustiť dom „bez dozoru“, aby objavovala so spomínanou Tutou z Roccapriori, ktorá jej narobila toľko chutí, zasa kúsok Ríma a sveta. Bol dvadsiatydruhý november, sviatok svätej Cecílie. Tuta bez rozmýšľania volila katakomby, ktoré boli toho dňa osvetlené a v ktorých sa dokonca odbavovala i omša. A tak Clarice s búšiacim srdcom musela vidieť a skúsiť aj toto: počúvať podzemnú omšu skoro tajne, ako za čias prvých kresťanov, chodiť po chodbách pomedzi hroby, lebky a hnaty a úryvky náhrobných nápisov, vojsť do krýpt a hrobiek, mať pocit, že zomiera nedostatkom vzduchu, aby ju potom hodili do jedného zo sarkofágov. Keď vyšla na denné svetlo, uľahčene si oddýchla a zažmurkala očami. O chvíľu srdečne vítala električku. Bolo jej do smiechu, nuž smiala sa, Zaškerila sa i na sprievodcu, ktorý jej dával na plošine lístok. Potom ju náraz vozňa oddelil od družky a posotil k veľkému mníchovi, ktorý ju zachytil do svojho otcovského náručia. Na to nasledoval nový pochabý smiech, pretože sklúčenosť v električke je vylúčená.

Tuta vystúpila prvá. Pri rozlúčke s priateľkou povedala, teraz už bez smiechu: — Električky bežia pod Rímom viac ako šesťsto kilometrov. — Soskočila na dlažbu a zmizla. Clarice pokračovala pokojne v ceste až po „obligátnu za-

stávkou“. Sostúpila pomaličky po schodíku ako ozajstná pani. Ocitla sa vo svojej malej, tichej uličke, do ktorej doliehal hrmot automobilov a ozveny elegantného davu. Bála sa, že páni budú už doma, a zrýchlila krok. Či sa ešte azda zdržia deň v Nettuno alebo ktovie kde? Vošla, vystúpila po schodoch a už bola pred dverami, stále stískajúc v drsnej dlani malý kľúč. Keď natiahla ruku, aby ho strčila do kľúčovej dierky, zbadala, že chýba zámka. Kto ju odniesol? Mosadzný štítok s pekným *Mammolino*, ktorý každý deň s láskou leštila, bol síce tu, ale nebola tu zámka, čiže diera. Priblížila oči, šmátrajúc rukou po dverách, a vtedy zbadala, že dierka je zakrytá menším štítkom, prinytovaným neodborne, ako by zo žartu. Bolo treba len odstrániť tento pliešok, veď úslužná domovníčka by jej azda dala kus železa alebo páku, hromžiac pritom na zlé figle. No domovníčka, ktorá stála doteraz bez slova za jej chrbtom, odrazu sa vyrútila na slúžku, ako by ju bola pristihla pri zlom skutku. Čo sa to s ňou deje?

— Chcete, aby som prišla o domovníctvo? Preč odtiaľto! Preč! Chcete sa dostať do Regina Coeli? Heš, heš!

— Ja som ... ja som ... — jachtala zmätená žena. — ... a musím predsa vojsť! ...

— Ježiš Mária, musí vojsť! Ale nuž či nevidíte, že tu bola polícia? Nevidíte, že dali pečate?

— Pe ...

— Pečate, pečate! — kričala tamtá, ukazujúc na horný okraj dverí, na kríž bielej šnúrky, pripevnenej na dvere štyrmi krvavočervenými pečatami, — Nedotýkať sa! Všetko zhabané, rozumiete? Dlhý, dlhý ... motýliky, motýliky ... do paroma ... aby ich čerti sprali!

— Ja som ... ja som ... ja musím vojsť ... musím čakať pánov. Prídu z ... z ...

— Nech ich čerti poberú! Ktohovie, kde sú v túto ho-

dinu! Poďme, poďme, pekná moja, buďte rozumná, dajte mi kľúče a nech vás Boh sprevádza . . .

— A . . . veci ?

— Patria polícii. Ježiš, Mária, nesmieme sa ničoho dotýkať!

— Moje veci . . . Moja škatuľa . . . Moja bielizeň . . .

— A či ja viem, dušička ?

Ešte nasledovalo pol hodinky dohadovania na elegantnej chodbe, kým sa služobná rozhodla odovzdať kľúče, pochopiť. Ešte počula posledný raz opakovať: — A nech vás Pán Boh sprevádza — a ocitla sa na ulici sama, bez bielizne, bez peňazí, bez prístrešia. V Ríme na Via degli Artisti, potom na Via Veneto. Inštinktívne vopchala ruku do vrecka, či si voľačo zachránila, a nenašla nič, okrem škatuľky s vizitkami. Sto lístkov okrem toho, ktorý podala vojakovi. Nosila ich vždy so sebou. Zachránila navštívenky: svoje meno, vytlačené na kartónovom papieri *bristol*, deväťdesiatdeväť ráz zopakované.

Sišla do ulice Via Veneto, do lesku Veľkého Ríma, do prúdu boháčov, do slávy sveta. Postála ospanlivo pred hotelom Majestic, potom pred Palace, Regina, Carlton a nakukla do Excelsioru . . . I Clarice vie, že tento je najdrahší, najkrajší . . . Nevie, kde bude spať tejto noci, a okúzlená hľadá na Excelsior. Pokúša sa slabikovať magické meno: Eks . . . cel . . . sior . . . Chcela by zastať pred strážou na Kvirináli alebo pri Švajčiarovi pred Portone di Bronzo, veď kráľ a pápež majú izieb kolko len chcú a sú dobrotiví a otcovskí, ale útulok neposkytujú. Keby tak mohla zaklopať na dvere obyčajnej chatrče miesto hlúpych myšlienok na Kvirinál, Vatikán a Excelsior, na tri kráľovské sídla.

— A nocľaháreň? — spomenie si nakoniec Clarice. — A Pía Casa delle Oblate pri Tor di Specchi? Choď, Clarice, si šťastná, máš dobrú pamäť, keď si si zapamätala i túto adresu.

XVII.

Mnišky rady prijaly služobnú, ktorá stratila úplne všetko ako pri zákernom požiarí. Prijaly ju, zdržaly a potom si ju obľúbily ako jednu z najnešťastnejších. Doporučily ju malým návštevníckam Tata Giovanni, kde vydržiavajú školu pre deti a prijímajú deti a dievčatá na byt a stravu. Medzi tým záhadná babizňa, ktorá prijímala tiež na byt a stravu, robila neskúsenej slúžke pochybné ponuky, medzi vykričaným domom a kláštrom. Och, nie, výber nebol taký ľahký. Tridsať lír na mesiac alebo bez vreckového o dvadsať lír mesačne viac? Či dvere, vedúce na ulicu, stále zamknuté, s Maison Supreme na mosadznom štítku, nemaly svoj pôvab, svoje kúzlo pre tú, čo nemá ani najmenšieho tušenia o hanbe a podvodoch?

Aké bolo prekvapenie dobrých mníšok, keď Clarice po dlhšom váhaní pohrdla možnosťou, že bude prijatá a požehnaná Hrdzákom s vyše sto deňmi v tieni bielej a zlatej zástavy a miesto toho zaraz prijala ponuky prvej „panej“, ktorá prišla toho dňa do hovorne. Ako? Či ešte nemala dosť tých súkromných domov? Nevymenila ich už dosť? Áno, vymenila ich až veľa, vždy len trpela a nakoniec sa vždy sklamala. Ale jej inštinkt, ako slúžky, niesol ju len k jedinej panej. Narodila sa slúžkou a nie mníškou. Mala laickú dušu.

Via Gesu e Maria, medzi Corso Umberto a Babuinom, tam dole, dole, smerom k Popolo.

Názov ulice sa jej páčil. Ešte väčšmi sa jej páčilo v hodnosti služobnej lanfáři celým Rímom, skoro vo všetkých

uliciach nechať kúsok svojho srdca. No najväčšmi sa jej páčila táto úbohá stará pani, oblečená po starosvetsky, ktorá hneď povýšila svoju služobnú na spoločníčku, na príbuznú, pretože bola sama, bez blízkych príbuzných a bez nádeje uvidieť sa so vzdialenými, pretože sa len stále modlila, trápila a myslela na smrť.

— Clarice, — hovorievala, — možno, že zomriem náhle. Obstarám ti výbavu, vrátim ti to, čo si stratila, opravím ti moje šaty a budem ňa mať vždy rada, aby si ma ani na chvíľku nenechala samu. Ostatné panie ju dávaly spať na terase, v slepej izbičke alebo v truhle, ktorá pripomínala máry; táto jej ponúkala svoju vlastnú izbu a mäkkú posteľ vedľa svojej; boly to vlastne manželské postele. I pri stole chcela mať táto pani, — pani Claudia Castellano, druhá pravá pani, svoju slúžku vedľa seba, chcela, aby jedla a pila a aby používala soľ a fľaštičky na olej a ocot, ba dokonca i šparáky. V kostole Gesu e Maria, ktorý stál na začiatku ulice, predplatila slúžke stoličku a Clarice si musela kľakať vedľa nej a strážiť ju; taká si bola istá svojou zradnou, náhlou smrťou. Po toľkých rokoch, po dvadsiatichdvoch rokoch, po toľkých skúškach našla dobrých pánov, vlastne dobrú paniu, o ktorých slúžky vravia, že nejestvujú. Škoda len, že ju skoro stratila, lebo veď od dobroty sa umiera.

— Vieš, Clarice, môj syn . . .

Mala syna, nevestu a vnuka, ale bývali tak ďaleko, že to bolo, ako by ich ani nemala, ako by ich nikdy nebola mala. Kde? Pani zaváhala. Zdalo sa, ako by nechcela povedať kde, hoci sa záľudne usmievala, ako by tá vzdialenosť a názov mesta zvyšovali názov jej stavu a vznešenosť jej drahých. Ukazovala noviny, ktoré jej každý večer v tú istú hodinu donášali, a okuliarmi nervózne ukazovala tu i tam po otvorenej stránke: „Zprávy“ a „články“, ktoré

posielal z takej diaľky jej syn. Skutočné udalosti a nie vymysleniny; pravdy, posielané nielen v listoch, ale aj telefonom a telegrafom, teda pravdy veľmi dôležité a nepostrádateľné, aké národ potrebuje. Jej syn nebol nič menej ako „zpravodajca“! Pokúsila sa vysvetliť. Položila prst na meno vytlačené v novinách a držala ho tam dlho, lebo sa jej zdalo, že jej spoločnica nie je dosť ohromená.

— Clarice, — riekla konečne jedného večera, — počula si už niekedy rozprávať o meste, ktoré sa volá Paríž?

Žena sa zamyslela. Paríž? Áno, nevedela kde, nevedela ako a od koho, nevedela kedy a prečo, ale raz už určite počula rozprávať o meste, ktoré sa volá Paríž.

— Je to veľmi veľké mesto, veľa ráz väčšie ako Rím. Je to azda najväčšie mesto sveta. Už i dlhé meno to nasvedčuje: Pa - riž.

Bolo im, ako by boli práve našly tému, o ktorej mohli rozprávať cez dlhé večery. Pani rozprávala, rozprávala, ťažko dýchajúc, druhá počúvala bez otázok a nikdy sa dosť nečudovala: Paríž a... istý druh žien, Paríž a móda, Paríž a divadlá, Paríž a spoločenské škandále, Paríž, milióny obyvateľov a milióny v peniazoch, Paríž, davy a automobily, stráže na koňoch a prezident republiky, ktorý znamená viac ako kráľ, hoci sa oblieka po meštiansky. Fakt je, že jej neveste, keď prišla do Ríma, sa zdalo, že prechádza cez dedinu, i keď tu bola bazilika svätého Petra s kupolou a fontána v Trevy, Clarice z vďačnosti k mestu, ktoré ju hostilo, bola by sa chcela ujať obrany Ríma, ale zaváhala, hľadala slová a necítila sa dosť istá a tak obranu Večného Mesta prevzala samotná pani, ktorá s nevestou vo všetkom nesúhlasila. — Oni, — povedala, mieniac tým seba, Claricu a Rimanov, — majú pápeža, kostoly, historické pamiatky, fontány a Sväté schody, ktoré znamenajú ešte viac ako kostoly. — A tu prejavila stará pani svoj údiv nad tým, že Clarice, ktorá je už toľké roky

v Ríme, nepozná povestné Sväté schody*). Potom rozprávala o istej mladej, dvadsaťročnej slúžke, ktorá sa vrátila príliš neskoro domov a povedala svojim pánom, že bola na Svätých schodoch. Pani, aby ju vyskúšala, opýtala sa jej, kde sú tie Sväté schody. Odpovedala: „Pred Svätým Petrom“ a tak sa jej zamestnávateľa dozvedeli, že má milého. Potom pani Claudia sľúbila, že azda jedného dňa zavedie svoju pokornú spoločničku na schody, na túto trochu zdĺhavú pobožnosť. Takto sa začal a potom pokračoval pokojný, pravidelný život dvoch žien. Neboly to už slúžka a pani, ale dve osamelé ženy, dve úbohé ženy. Jedna pani, ale chorá, druhá zdravá, ale slúžka. Nebolo už rozdielov, byly si rovné. Večer pred jedlom odriekaly spolu modlitby, ktoré mali nahradzovať ružencovú pobožnosť, lebo táto im bola prídlhá. Potom povečeraly šálku bielej kávy a Gioggiho koláčiky, ktoré chodievaly spolu kupovať dole, dole, na Campo Marzio. Po jedle roztvorila pani noviny a namáhavo čítala, takže Clarice sa teraz krmila parížskymi správami, ako kedysi rímskymi. „Koncert černošskej hudby v Paríži . . .“, „Tisíce ton púdru v Paríži . . .“ Inokedy to byly zprávy zo zasadnutia francúzskeho parlamentu, rečnícke konflikty, marokánske otázky alebo medzinárodné rozpory. Pani neúnavne čítala, Clarice ju neúnavne počúvala. Potom nasledovaly hodiny dôverných rozhovorov a tieto byly viac hodné ako Paríž. Slúžka vyzliekla paniu ako dievčatko, uložila ju do postele, pripravila jej utišujúce prostriedky a stlmila svetlo. Pani stále rozprávala nie bez námahy a smútku: o sebe, o živých mŕtvych, o novinarstve, o cudzine, o svete. Chválila syna, ktorý jej každý mesiac posielal peniaze a nikdy na to, po toľké roky ne-

*) Kostol, v ktorom sú tri schodišťa; po prostredných, mramorových schodoch, ktoré sem priviezli z Pilátovho domu v Jeruzaleme, niekoľko ráz prešiel Pán Ježiš. Pozn. prekl.

zabudol. Chválila ho, že už toľko ráz pozval mamičku do Paríža a že neváhal práve toľko ráz napísať: „Treba, aby si sa konečne rozhodla presťahovať sa k nám“. Smiala sa v duchu tejto myšlienke a nechápala, že sa tomu Clarice dosť nediví. Do Paríža? Jej sa to teda zdalo také ľahké, prirodzené . . . Do Paríža?

— Ech, ja viem, keby som sa bola rozhodla, keby som sa rozhodla, ušetrila by som synovi tým veľa peňazí. Dve domácnosti v dvoch hlavných mestách . . . Lenže cestovanie je prídlhé a moje zdravie . . . vieš dobre . . . podnebie, cudzie mesto . . . cudzia reč . . . Och, Clarice, ja viem tak málo po francúzsky, oh, mon Dieu, tak málo! Je to hanba, je to hanba, ale „je ne sais que répondre...“

Niekedy prerušila čítanie alebo prácu, rozhovor, ba dokonca i modlitby, aby sa náhle opýtala: — A cestu by som mala vari podniknúť sama? — a Clarice vo svojom svedomí nemohla panej radiť, aby podnikla cestu sama! Lenže už tomu bolo pol treťa roka, čo matka nevidela syna. A za tie roky nezomrela, ba ešte i služobnú vymenila.

Často sa rozprávala duchovne i materiálne so synom. Rozprávala mu oddane, tísnuce jeho podobizeň na srdce a písala mu dlhé listy, v ktorých mu rozpovedala všetko: celý svoj denný program od bielej kávy až po bielu kávu. Jeden z týchto listov venovaný zväčša Clarici, písala na pokračovanie po tri dni a Clarice ho vhodila do schránky na Babuine netušiac, že jej čnosti a chyby idú až do Paríža. Pani Claudia vskutku myslela, že Clarice ako družka jej života je taká zaujímavá, že je hodno rozpisovať sa o nej ešte i v mnohých listoch a neváhala napísať o nej v postskripte i neveste. Táto sa potom odhodlala poslať Clarice srdečné pozdravy, ktoré mali skoro ironickú príchuť. Inokedy zas pani chcela, aby podpísala, ako vedela, len svojím menom usmievavý a farebný Foro Romano, adresovaný

vnukovi Jacquotovi. Preto treba priznať, že Clarice bola už v Paríži osobnosťou známou a váženou.

Potom nasledovalo obdobie rozjímania a mlčania, ktoré robilo služobnej starosti.

Teraz sa usilovala rozprávať Clarice, ako len najlepšie vedela a o čom len vedela: o svojich bývalých paniach, o svojich bývalých domovoch v Ríme, o Aracoeli, o mramorovej nohe, o štvrti Ludovisi a vari aj o Pesare a ešte i o veciach dávnejších, dôvernejších a smutnejších, ale pani ju nepočúvala a zdalo sa, že si mlčaním chce vynútiť ticho. Jedného večera miesto modlitebnej knižky vytiahla pani knižočku tých istých rozmerov (bola to praktická príručka taliansko-francúzskej konverzácie) a dala sa vedľa ženy do čítania a šepkania zvláštnych hesiel. Knižočku nechala otvorenú na prvej strane Moderných dialogov: „Un Italien en France. Le depart...“

Nakoniec sa usmiala na spoločnicu, ako by jej chcela poďakovať za pokorné vyčkávanie, potom riekla:

— Pamätaj si, Clarice, „zemiaky“ sa povie „pommes de terre.“

*

Uplynulo niekoľko ďalších dní, kým sa rozhodla prezradiť družke svoj úmysel.

— Cítim sa lepšie, mám sa už oveľa lepšie a rozhodla som sa. Syn ma volá, nevesta a vnuk ma volajú stále nahavejšie. Teraz by som celkom ľahko zniesla cestovanie, nemyslíš? A uspokojila by som svojich drahých, Jacquota... Môj Štefan ušetrí trochu peňazí, preto, ty chápeš, Clarice... Vieš dve domácnosti vo dvoch hlavných mestách, v Paríži a v Ríme... n' est - ce - pas?

— A ja? opýtala sa odrazu žena, ktorá sa už zas videla na ulici. — A ja čo budem robiť? Kam sa podejem?

- Ty, ty pôjdeš so mnou.
- Kam?
- Nevieš? Nepovedala som ti už?
- Do P...?
- Do Paríža!

Žena prevrátila oči, spustila sa na stoličku, skrížila ruky na prsia. Viac neprehovorila.

Rozprávala pani. Veď ona, dobrá Clarice, verná Clarice, dopomohla podniknúť panej túto cestu, zas sa tešiť zo syna, žiť v cudzej krajine; bez nej by sa bola pani ešte tvrdošijne odopierala svojim vzdialeným. „Prídem s Claricou,“ napísala synovi a syn obratom pošty: „Príď s Claricou.“ Možno, že dobrá žena na domáce práce — servante, femme de service — sa zide i tam a nevesta a syn sa už tešili tomuto prírastku a už tleskali Clarici, ktorá „už pojedla toľko francúzštiny.“ Áno, áno, mamka, svokra ju iste prepustí na niekoľko hodín denne na dajakú tú prácu, pripravíť taliansky pokrm, ale Clarice bude patriť i naďalej jej, „patrí k jej osobe“ alebo k jej majetku. Čoho sa teda žena bála, keď ju získali podľa všetkých pravidiel.

Clarice rozmýšľala a nepočula jej hlas, ale počula hlas inej panej, ktorá sa jej jedného dňa pred mnohými rokmi tiež takto líškala a potom jej odrazu povedala: „Pôjdete so mnou do Ríma.“ Je to možné? Rím, hlavné mesto Talianska, ako to stálo v šlabikári, Paríž, hlavné mesto Francúzska, ako vravela pani, táto pani. Je to možné? Do Ríma? A potom do Paríža? A potom kam? Potom umrieť? Paríž, väčšie mesto ako Rím, najväčšie mesto sveta nútilo myslieť na smrť.

— Tak sme sa teda dohodli, — povedala táto pani.
 — Keď príde čas, dáme previezť nábytok do skladišťa, vybavíme potrebné veci a pôjdeme... bezpečne, držiac sa pod pazuchy... messieurs les voyageurs, en voiture, s' ils vous plait...

Clarice to prijala mlčky. Nedovolila si ani vtedy ani potom vysloviť meno veľkého mesta, ako by ju páliło na perách. Treplivo o ňom počúvala celý deň, ani neprisviedčala, ani si netrúfala vysloviť pochybnosti, ako by chcela ísť so zatvorenými očami v ústrety nebezpečenstvu. So zatvorenými očami prišla do Ríma, so zatvorenými očami by šla i do Paríža. Lenže... mala prosbu, s ktorou sa chcela obrátiť na túto paniu.

— Žiadaj a vyhovie sa ti, Clarice.

— Keď som mala ísť do Ríma, moji vtedajší páni chceli, aby som si dala na hlavu klobúčik s mrzkým perom... Ale teraz som bezzubá, stará a nechcem klobúčik, aby som mohla ísť do...

— Och, chuderka! Klobúčik s mrzkým perom? Nie, nie! Pôjdeš, ako budeš chcieť, hoc i v zástere...

A pretože Clarice už veľa rás složila panej skúšku vernosti, pani sa ponížila, podriadila, zdalo sa, že je veľmi ochotná urobiť všetko, čo by slúžka chcela, dnes, dnes večer, zajtrá, na stanici, vo vlaku, la bas. Vždy budú na svete staré panie, ktoré rady prijímajú služobníctvo. Raz radila pani svojej služobnej, aby i ona nahliadla do príručky konverzácie, ktorá teraz nahradzovala modlitebnú knižku.

— Dobre, drahá, ty nebudeš podriadená nikomu inému len mne. Nebudeš musieť hovoriť s nikým, len so mnou, ale myslíš, že ti bude na škodu vedieť dajaké to slovo? Polievka, bouillon... ocot, vinaigre...

— Nie, nie, nemôžem... — spierala sa žena ako vrtošivá žiačka.

— A zapamätaj si: voleur!

— Nemôžem... nemôžem.

Nemohla sa naučiť toto nárečie. Ukazovala na hrdlo, ako keby v ňom väzila chyba, tam, v hrtane. Clarice predsa však nemohla uniknúť tomu, aby sa nenaučila aspoň oui,

ale pripadalo jej to ako slovko povedané len tak zo žartu; bolo jej skoro do smiechu, hoci to nemala v úmysle. Ui, ui, vravia Francúzi: ué, ué, vravia novorodeniarka. A ona v takomto veku svojho života mala rozprávať ako novorodeniarko. Potom... bolo treba zmeniť meno mesta na navštívenkách, pretože si už navykla na myšlienku mať meno vytlačené a veľa ráz zopakované na kartónkoch bristol a v duchu už videla zmenu:

Delicati Clarice

Paríž

A stískala v hrsti tajomnú škatuľku, ktorú nosila stále so sebou ako schránku svojich radostí.

Pani Claudia sa zas odmlčala. Keď získala Claricin súhlas, opadlo nadšenie, povolilo napätie a zasa hľadela do tváre skutočnosti s malými mimovoľnými vzdychmi a krátkymi záchvevmi. Zrak sa jej zahmlil, padala. Padla tvárou do kresla. Spamätala sa, upravila sa a bolo jej do plaču: „Vidíš, už je to tu... Pomoc! Pomoc! Clarice!“ — a ukázala svoju strhanú tvár, na srdcový neduh pripätej ženy s jemnučkou pleťou, pokreslenou modrastými pospletanými žilkami. Slúžka už vedela, ako jej pomôcť. Rozopnúť živôtk, otvoril oblok, dobrá teplá káva a studený obklad na srdce...

— Neodídeme teda?

— Čo to vravíš? Ostať v Ríme, navždy?

— Ostaňme... navždy...

— Nedá sa, je príliš neskoro, už je rozhodnuté, — a strápená opakuje: „Je rozhodnuté, už je rozhodnuté,“ potriasa hlavou zachvátená úzkosťou ako odsúdený, ktorý sa zdráha žiadať o milosť a súcit. Keď vynášaly prvé kusy nábytku, ušla do druhej izby s dlaňami na očiach. A Clarice verne za ňou.

— Neodídeme? Ostaneme, ostaneme?

— Vidíš, vidíš, dcéra moja! Vidíš predsa, že je príliš neskoro, že sme už v tom.

Úbohá starena potriasala hlavou skoro zúfale, potom vyhľadala svoj umelý vrkoč a pristúpila taktavo k zrkadlu.

— Nemôžeme opustiť Rím, kým nevyjdeme kolenačky na Sväté schody. Vieš? A vieš, koľko je tam schodov?

— Dvadsaťosem, — odvetila Clarice a zbožne sklopila oči.

— Správne, dvadsaťosem, — prisvedčila druhá, privierajúc pred zrkadlom oči.

*

Vystúpily, pretože už boly na námestí, ktoré, hoci je pamätné, predsa má v sebe čosi predmestského (pretože nebolo možné opustiť Rím bez toho, aby sa kolenačky nepreliezlo dvadsaťosem schodov.) Po absolvovaní obvyklej, krajne vzrušujúcej cesty električkou, s bláznivými poklusmi, nevysvetliteľnými zastávkami, zlou vôľou sprievodcu a vrtochmi trolejbusu vrátila sa pani k pôvodnej téme.

— Ježiš po nich vystúpil a sostúpil šesťkrát. Trikrát hore, trikrát dole...

Vyratúvala: Prvý raz vlečený a hnaný kopaním a údermi pästí rozzúreného davu na rozkaz Kajfáša, ktorý chcel, aby ho Pilát, rímsky sudca, odsúdil. Druhý raz, keď sa vracal z Herodesovho paláca, ktorý ho potupne poslal nazad k Pilátovi, keď mu predtým obliekli bielu tuniku bláznov. Tretí raz, keď ho znovu odvádzali k Pilátovi, potupeného slinami, krvou a trňovou korunou, aby sa gubernátor rozhodol vyniesť rozsudok - ukrižovanie.

— Posledný raz klesol na jedenásty stupeň... Treba počítať stupne... je piatok, deň Svätých schodov...

V preplnenej predsieni zazrela Clarice v pološere večných

lámpe schody ako každé iné schody, na pohľad drevené. Trochu vyššie a zas o niečo nižšie, asi v polovici schodov, na jedenástom stupni zotrvali na kolenách zdola skoro neviditeľné ženy, kňazi, pútnici, všetci bez hláv. Množstvo ohnutých chrbtov — potupené človečenstvo, ktoré ako by bolo kleslo tu na schodoch kalvárie pod tarchou kríža. Nik sa nehýbal, každý ostával na svojom stupni, ako keby ho bol dosiahol za cenu vlastnej krvi. A čo, ak tie stvorenia nemohly vystúpiť vyššie? Čo, ak stratil sily? Čo, ak sem prišli umrieť? Ale, hľa, jedna zo žien dvíha hlavu, zakolíše sa, pohne sa, zmení polohu, vyzdvihne úbohé, nemotorné telo trochu vyššie, urobí zúfalý pokus o výstup. Potom klesne. Viac sa nepohne.

Medzitým jej stará pani ukazovala vo vestibule mramorové súsošia, sochu pápeža, vchody na schodištia, ktoré susedia so Svätými schodmi, aby ten, kto vyšiel kolenačky, mohol ísť po chodidlách. A veru nebolo málo tých, ktorí radšej vystúpili do hornej kápluky po bočných schodoch a uspokojili sa s menšími odpustkami. Všetkých prítomných nebolo možné považovať za nábožných; boli tu cudzinci, zvedavci... V určitých denných hodinách boly bočné schody viac preplnené ako prostredné, po ktorých bolo treba vystúpiť kolenačky, pretože, myslela si v duchu pani, ak niekto neverí naozaj v Ježiša Krista a v Kríž, ak neprežil ozajstné utrpenia, ak nemá srdce skutočne zarmútené, ak nemá odísť do Paríža (s takýmto chorým srdcom), obeť nie je platná a sám Pán Boh nám nedá sily priniesť ju.

— Dcéra moja, ak sa necítiš dosť silná, nepokúšaj sa; ak sa cítiš, nauč sa povedať na každom stupni: „Ježišu Kriste, zmiluj sa nado mnou!“

— Ježišu Kriste... zmiluj sa...

— Keď vyjdeš hore, pobožkaj mosadzný kríž, ktorý je na poslednom stupni, a odriekaj modlitbu, ktorá sa začína

takto: Hľa, vystúpila som z Tvojej milosti po týchto bolestných schodoch...

— ... z Tvojej milosti... bolest... bolestných schodoch...

— Nie, nie! Ako sa ju naučíš, keď ju nepoznáš? Pomodli sa hocakú modlitbu... hoc i Otčenáš... Prečo plačeš?

Plakala? Ani sama nevedela, prečo sa jej srdce rozochvelo pri pohľade na schody paláca, po ktorých náš Pán Ježiš Kristus šesťkrát vystúpil a sišiel. Nevedela ani, prečo je jej tak ľúto ľudí, ktorí tak namáhavo vystupujú, hľadajúc božské stopy. Nevie, prečo ju dojímalo a vzbudzovalo v nej bázeň tento obrad, ktorý sa jej videl prv, ako sem prišla, taký jednoduchý. Och! Bože, Bože! Kolená sa jej chvejú, ako by sa vspieraly! Azda by bola povedala svojej panej: „Nié som hodná, nemôžem.“ Azda by bola najradšej vyšla po jednom z bočných schodišť, aby si potom kľakla tamhore pred mrežami kápluky. Len tak, bez odpustkov. Bez jediného dňa, jedinej hodiny, jedinej minúty odpustkov. „Ježišu Kriste, zmiluj sa...“ A vystrela ramená v bezprostrednom akte odovzdanosti a odpovedala sama sebe, spínajúc ruky na prsiach. Áno, áno! Teraz cítila, že je hodná vystúpiť hore, vystúpiť po kolenách, lebo jej srdce je zarmútené, lebo jej oči sú plné slz, lebo mala ísť do Paríža, lebo už vytrpela dosť, lebo ešte mala toľko vytrpieť. Áno, práve preto, že ešte mala toľko trpieť, bola hodná tohto obradu a obety. Vystúpiť kolenačky... trpieť rovnako v Ríme i v Paríži...

Staručký pasionista, zahalený do čierneho plášťa s vyhrnutým golierom, na prsiach biely škapuliar srdcovitého tvaru. Zdalo sa, že žena ide za týmto srdcom, keď ju mních kývnutím privolal.

— Dcéra moja, vari nemáte v úmysle odbaviť si slávnostné Sväté schody?.. — opýtal sa jej pasionista tlmenným hlasom ako pri spovedi.

Clarice nerozumela.

— Keď modlitby nemajú konca a celé hodiny treba klačať na jednom stupni, vtedy vravievajú ženy, že si odbavujú slávnostné Sväté schody. A ja ti vravím, že to nie je správne a že je to diablov výmysel. To ich chce diabol zničť na zdraví a drží ich tam na schodoch vyčerpané, polomŕtve, omdlievajúce, že sa už nevládzu ani zdvihnúť... Myslíte, že diabol nevie, že im nemôžeme pomôcť? Lebo keby sme im mohli pomôcť, museli by sme položiť nohu na stupeň. Máte červené oči? Prečo? Netreba plakať. Modliť sa áno, ale plakať nie.

Clarice skrížila ruky na prsiach a rozpačite sa usmiala na paniu.

— Modliť sa, ale s mierou. Viete, ako sa modlia ženy, keď odbavujú slávnostné Sväté schody. Odriekajú tridsaťtri Verím na každom schodíku; a tých je dovedna dvadsaťosem. Srátajte si to: trvá to tri hodiny... A stačí, keď na každom stupni poviete...

— Ježišu Kriste... zmiluj sa...

— Výborne. Choďte a nedajte sa nikdy pokúšať od diabla.

I pani sa do toho zamiešala. S prívetivým úsmevom prikyvovala pasionistovi, ako keby mu chcela dôverne povedať, aby to prenechal jej, hoci najviac sa bála o svoje úbohé srdce. Potom chytila ženu za ruku; zaobchádzala s ňou ako s dieťaťom alebo s nováčkom. Takto s ňou prešla cez zmenšený zástup veriacich, ktorí radšej len odpočívali a okukovali v predsieni, než by mali čakať ako kedysi starí pútnici, kým príde na nich rad. Prv ako prekročili svätý prah, ukázala pani neskúsenej družke nádrž so svätenou vodou na ľavej strane, aby sa pokropila. Sama si namočila končeky prstov v druhej nádobe a prežehnala sa.

Stará, dôstojná dáma a trochu rozpačitá Clarice kráčaly spolu ku schodom, ktoré sa im videly ešte vyššie ako vrch,

na ktorý sa treba vyškriabať bez pomoci nôh za trest, ktorý si žiadajú sami ľudia, hľadiac na obraz Ukrižovaného, ktorý, namaľovaný na vysokú a ďalekú stenu, označoval koniec výstupu, končiar vrchu, Kalváriu. Vyššie už nemožno. Vyššie vystupil len Pán, aby zomrel na kríži.

*

Prvý stupeň.

Ženy sa rozišly prv, ako by si byly kľakly. Každá sa priblížila k inej stene. Pani šepkala:

— Ježišu môj, zmiluj sa! — Clarice sa spustila na kolená, ako keby zamdlievala.

— Ježišu môj... zmiluj sa.

Potom sa už nemohla pohnúť. Kolená jej stuhly na dreve, ktoré chránilo tisícročný kameň. Jej oči udivene hľadely na dosky z orechového dreva, na každom stupni prevrtnané dierami, cez ktoré bolo vidno kameň, do ktorého nesmel nik rýpať, aby si z neho odniesol relikviu.

Zmiluj sa! Zmiluj sa, Ježišu, nad touto ženou, ktorá nevie liezť a nevie sa modliť. Neodriecka tridsaťtri Verím na každom stupni, neodbavuje slávnostné Sväté schody, neurčila si tri hodiny pobožnosti, nenúti telo bez kajúceho rúcha na trest: nestúpa, nemodlí sa, neplače. Predtým plakala, teraz nie. Prosí o zmilovanie a neplače. Uvoľní slzy, uvoľní kolená, Ježišu. Posledná z Tvojich tvorov, posledná na Tvoj obraz a na obraz ľudí, slúžka, nemá azda dúfať, že dôjde ku krížu? Nemá sa dozvedieť, že Tvoj obraz, ktorý jediný má pre ňu cenu, je na vrchole tohto vrchu? Zavolaj na ňu zo svojho končiara, ó Ježišu!

Pani bola na štvrtom, potom na piatom stupni.

Konečne sa pohla. Konečne môže i slúžka vyviecť trochu

vyššie svoje ťažké, oduté telo; telo, zabalené do toľkých šiat, väzňa toľkých kusov bielizne, spútaného do okov látok ako do reťazí, zaťaženého ohromnými nohami, ktoré len prekážajú, na ktorých sú privesené mučiace topančiská, železné baganče, ktoré hrozia spadnutím. Ešte vyššie, o kúsok vyššie. A vtedy vyšiel z útrov jej tela ako z priepasti, ktorá až doteraz ostala bez dna a bez ozveny: „Rozpomeň sa na hriechy, ktoré si spáchala.“ A stvorenie už neprosí o zmilovanie, ale odpovedá na tento hlas: „Čo som urobila?“ Opakovala: „Čo som urobila?“ dúfajúc, že v nej, keď je takto vyčerpaná a toľko vzdychá, božské milosrdenstvo nevidí shora nič iného ako nevinnosť. Trochu vyššie, ešte vyššie. Čo urobila? Povedaly jej to slzy, ktoré Ježiš uvoľnil na treťom schode: už nie slzy lásky, bolesti, nie slzy láskavosti a milosrdenstva, ale slzy hanby. Teraz sa už rozpomína, teraz sa už rozpomína na zlo, ktoré spáchala. Ježišu môj... zmilovanie...

Dosiahla štvrtý stupeň. Pani s nezdravým srdcom už prešla cez jedenásty, cez ten istý, na ktorý klesol Ježiš pri poslednom vystupovaní. Všetky pútnice, všetky kajúcnice už zdvíhaly hlavy. Vari ani jedna neplakala. Len Clarice plakala a jej slzy zmáčaly drevo, ktoré skrývalo nezmažateľné stopy iných kvapiek, rinuly sa, ako sa kedysi rinula vyliata krv tam po kameni pod doskami. Och, hanba! Hanba, že žila bez nevinnosti, že sa neodriekala hriechu, že milovala Boha bez toho, že by ho bola počúvala. Bez toho, že by ho bola aspoň takto vzývala: „Och, Bože, Bože!“ Slúžka, slúžka, slúžka, vždy slúžka pánov a nikdy slúžka božia! Slabá a pochabá, ľahkomyseľná v styku s najmocnejšími. Kto bol ten najmocnejší? Muž? Mužský? Hanba jej vkladala do úst páľčivé mená a priezviská: Adelmo... Marsilio... Haluška... Ovidio... Zancolla, vojak... ešte i vojak! Pomocník predavača rýb... kočiš... vojak...

— Ježišu môj ... Ježišu môj ... zmiluj sa ...

Na piatom stupni sa duša krčovite sovrela, kričala a svíjala sa ako zasiadnutá agóniou, smrťou bez spásy a záchrany: „Dieťa! Moje dieťa!“ Claricino dieťa? Nik ho nevidel. Len ona sa na neho pamätala. A hľa, tu je na Svätých schodoch s ňou; holá hlavička špinavej, neurčitej farby a veľké, skrivené, slinami pretekajúce ústa. Odutá červenkastá tvár, neforemné tielko, prikruté handrami. Muchy! Videla muchy okolo očí, pod mihalnicami, v kútikoch cicať vlhkosť očí a maličké stvorenie ani nereagovalo na trýzeň. „Moje dieťa! Moje dieťa!“ Takto zabalené do handier, posiate ranami nesie ho až hore, aby ho složila na konci schodov pri nohách kríža, aby povedala: „Ó Pane, matky zabíjajú svojich synov ... ale ja som ho, Ježišu, nezabila ...“

— Ježišu, Ježišu ... môj, zmiluj sa ...

Šiesty stupeň, siedmy, ôsmy. Hore, hore, hore... Pani už nebola na schodoch; keď pobozkala mosadzný kríž na poslednom stupni, sišla na chodbu po bočných schodoch alebo azda postála na chodbe pred mrežami Sancta Sanctorum. Ale kajúcnica už nemyslí na svoju družku, jej úbohé oči hľadajú pozdĺž Kalvárie iné družky, staré ako matky. Dosolína? Luciina? Kde boly? Prečo s ňou neboly upracované slúžky tu na tom istom stupni, s tou istou modlitbou, po boku hriešnice ako stráž krvácajúceho srdca, aby potom všetky spolu mohly dôjsť k cieľu? Luciina by bola pred krížom povedala: „Pane, sme tri slúžky a nerobily sme nič iného, iba slúžily svojim pánom, veľkým i malým, rodičom, deťom i starým, skoro bez odmeny. Majte zľutovanie s najmladšou ...“ Toto by bola povedala pred krížom najstaršia. Clarice bľabotala i meno najväčšieho mesta sveta:

— Paríž! Zmiluj sa ... Paríž ...

Jedenásty stupeň: tu božské telo strýznené kleslo na skalú. Clarice prudko zdvihla hlavu, ruku, je v pokušení postaviť sa na nohy, zabúda na svätokrádež, skoro ako by chcela podopierať a potom zdvihnúť Toho, čo padol. Ale Ježiš Kristus v bielom odeve bláznov nie je vedľa nej. A už ho nik nevedie po schodoch sudcu, po ktorých sa nedá ísť inakšie ako kolenačky. Ježiš Kristus je tamhore, na kríži.

XVIII.

Vlak bežal už na „druhej strane,“ hoci stromy, domy, polia, vrchy i obloha byly ešte tie isté. Ako by toto všetko rozprávalo po taliansky. Avšak pocit, že vlak už opustil „náš národ,“ kraj, kde je tak ľahko dohovoriť sa, doľahol na obe ženy; Clarice, ktorá vedela len smiešne uí, odvrátila oči od obloka a zastrela si ich vreckovkou, ktorou možno utrieť pot i slzy. Čo to len vyviedla! Čo to len vyviedla, keď súhlasila s touto novou paňou! Čo teraz? Ako sa vráti, keď idú stále ďalej?

Z posledného vozňa tretej triedy vychádzaly zvuky verklíka: raz áno, raz nie, raz mohutnejšie, raz zasa slabé, ale bol to rozhodne taliansky zvuk, bol to dorozumievací spôsob medzi treťou a druhou triedou, medzi srdcom a iným neznámym srdcom. Vždy sa nájde vysťahovalec, ktorý vezie so sebou verklík, lenže nesie so sebou aj radosť, no Clarice si nesie len žiaľ. Nemôže počúvať verklík, ktorý vyhráva po taliansky: jej žiaľ len vzrastá, sviera jej hrdlo. Už-už si chcela zapchať uši, keď vtom pani zjajkla: — Umieram, Clarice... — Záchvat. Búšenie srdca a kŕčovité bolesti v hrudníku, pocit svierania a škrtenia, opuchnuté nohy a studené ruky, ružové sliny. A niet teplej kávy. A niet teplých obkladov na srdce. Zomrieť? I vo vlaku sa dá zomrieť? Dá sa zomrieť na pol ceste medzi Rímom a Parížom? Lenže Clarice vie dobre, čo je jej úlohou, vie, ako zachrániť paniu, ktorá jej už toľkokrát povedala: „Zomriem“ a potom predsa nezomrela; vie, že cestuje v druhej triede preto, aby jej pani mohla i teraz povedať, že umrie, aby potom predsa

neumrela. Dodá si sily a odvahy a otvára kufry a kufríky, vyľahuje z nich flaštičky a vreckovky, pomáha a utešuje. A zdá sa, ako by boly slúžka a pani v peknej izbe s manželskými posteľami, kde vôňa éteru je niekedy celkom príjemná. Tlkot srdca sa najprv zrýchli, potom spomalí. Panej je lepšie. Hľa, neumrie, usmieva sa. Už vládze i sama najšť slová, ktorými by uspokojila spolucestujúcich. Nechce, aby mali nepríjemný dojem: — le train... le train... c' est le rouler... le rouris... — Povedala príliš veľa, príliš sa unavila, zas ochabla, prívrela oči. A Clarice jej hladká šaty, zapne gombík, obriadi ju, upraví, ako keby obliekala mŕtvolu. Dlhé, dlhé hodiny ju trpezlivo stráži. Už nepočuje vlak — le rourel, le roulis... — nevníma zastávky ani čas, ktorý uteká, ani uplynulú noc a svetlo, ktoré stúpa; vníma len hlas verklíka, ktorý víta deň a svetlo: raz áno, raz nie, raz rezkejšie, raz slabšie... Teraz si musí osušiť slzy.

Pani už dva razy otvorila oči, ale neprehovorila ani slovo, keď Clarice vyčítala z očí a pohybov cestujúcich, že mesto — ich mesto... — sa blíži. Nadskočí, ako by sa jej vrátila živá zvedavosť, pritisne sa k obloku. Zaujíma sa o veľké farebné tabule, vztýčené okolo trate. Neodvažuje sa čítať, hoci písmená sú väčšie ako ona. Nakoniec však predsa prečíta: *Saponite la bonne lessive* — a zdá sa jej, že rozumie. A rozumie naozaj. Och, Bože, ona, ktorá toľkokrát prala v lúhu, rozumie po francúzsky!

*

Clarice sa ocitla skoro neočakávane a nevedomky vo štvrti maliarov, v novej rodine, kde manžel bol novinárom, manželka maliarkou. Zadivená, ohromená sotva sa pamätala, že sa ako obvykle prežehnala, kým vystúpila na stanicu tohto mesta, ktoré nebolo ani Rímom ani Talianskom. Hmlisťo si spomínala na svoju paniu, ktorú na ramenách prená-

šli z vlaku do auta cez dav ľudí, ktorý sa nestará o panie, prenášané na ramenách. Spomínala na šialený beh automobilu cez celé mesto, námestia, stromy, most, rieka, ktorá pripomína rieku v Ríme, lenže je oveľa širšia a väčšia a zapácha ešte nepríjemnejšie. V duchu videla posteľ a na nej paniu ako by mŕtvu a okolo postele pohybujúce sa, schýlené tiene a za dverami černoška, podobná diablovi v klietke. A teraz? A teraz? Kde je? Niet jej. Neborká, toho istého večera zomrela. Odniesly ju do kostola a krátko potom ju pochovali na cintoríne, pretože fara Notre Dame des champs je tu blízko a Montparnaský cintorín je tu hneď za domom. V Paríži sa býva i pri cintoríne ako na dedine, kde mŕtvi spia okolo kostola.

Clarice sedela na improvizovanej posteli, chránená španielskou stenou (aby nevidela pohanku, otrokyňu Zoe Ramulu, ktorá prišla s inými černoškami z Antíl, aby pomohla rozriešiť problém služobných v Paríži) a rozmýšľala. Už niekoľko dní neponúkla pánom svoje služby. Bola jej pani naozaj mŕtva? A je cintorín naozaj na skok odtiaľto, keď si človek skrúti cestu cez Scquare Delambre? Ak teda pani zomrela, je i tak blízko nej. Žltý venček z majoliky, položený na hrob v jej mene, bol práve taký, ako jej ho opísali (koľko krajov, toľko obyčajov), podobný sladkému, výbornému koláču? Myslela i na seba, na svoj osud. Čo robiť? Čo s ňou spravia? Teraz je tu, v strede celého sveta. Ako bude žiť, kto jej bude rozprávať a komu bude rozprávať ona, tu v samom prostriedku sveta? Ach, nie, toto nárečie sa nemohla naučiť.

Syn mŕtvej a nevesta sa jej neskoršie milo prihovárali; aby ju ešte lepšie presvedčili, hovorili dokonalou taliančinou. Och, chuderka! Úbohá verná slúžka! Ale mala by sa uspokojíť, vzchopiť sa, smieriť sa s tým, čo sa stalo, ako sa s tým smierili oni, a boli predsa jej najbližšími príbuznými. Čo

sa týka panej, nebola nespokojná, že má dve služobné, jednu bielu a jednu čiernu, dve naraz. Ak chce Clarice ostať, nech ostane. S černoškou budú vychádzať dobre, lebo sa nerozumejú. Černoška mala, pravda, prednosť, lebo prišla prv. Ale i keď černoška vedela po francúzsky, biela zas vedela pripravovať špangle.

Keď sa prebrala zo strnulosti, začala volačo robiť. Pripravila úplne raňajky, ktoré si pani presne rozkázala, a podávala ich rozpačite, ako by prvý raz robila tieto veci, ako by sa neodvažovala predstaviť v úlohe bielej slúžky, ktorá zastupuje černošku z Antíl. No jednako sa jej dostalo pochvaly a uznania. Pani však predsa len radšej videla pri sebe tú druhú; radila Clarici, aby neprekračovala určité prahy, ale myslela tým všetky. Dovolili jej šetriť sa. Dovolili jej v ktorúkoľvek dennú hodinu utiahnuť sa za španielsku stenu.

Prv ako by sa bola smierila so svojim novým osudom (biela podriadená čiernej), obzrela sa chuderka okolo seba, ako by pýtala radu od niekoho iného než od svojej panej na podobizni, lebo sa jej zdalo zvláštne a kruté podstúpiť väzenie bez jediného spojenca, bez druhu. Vtedy si spomenula na vnuka Jacquota, ale tu nebolo ani stopy po Jacquotovi. Nemohla uveriť, že by i jeho ukrývali za španielskou stenou. Dodala si odvahy a v mene nebohej babičky sa na neho opýtala samej matky. Ako? Ako? Jacquot? Ale... „Il est à Rollin!“, čiže; dali ho do kolégia. (Rollin, na Boulevard Rochechouart, práve naproti Cigale, ako povedala pani). Dali ho tam na výchovu, — bude mu to k dobru. Jacquot mal rodičov, ale tí sa nemohli o neho veľmi starať: otec novinár, matka umelkyňa. Príliš zaneprázdnení! Obaja príliš zaneprázdnení. Clarice by ho bola azda rada videla doma hlúpučkého. Ako si špiní pršteky štetcami a hubami od fariieb? Och, nie, ona, ktorá prišla posledná, nechcela toto,

chcela len... ani sama nevedela, čo chcela, ale spomínala na iné pánske deti, ku ktorým si mohla dovoliť isté dôvernosti, a ľutovala Jacquota, ktorý si nemohol špiniť pršteký štetcami a hubami od farieb. Áno, keby si mohla dovoliť isté dôvernosti i voči tomuto Jacquotovi: rozprávať mu... o babičke...

Mala dojem, že zabudli na mŕtvu, ale nemala pravdu. Jedného dňa ju zavolať pán skoro dojatý a podal jej lístok, na ktorom vynikala veľmi dobrá, oválna podobizeň mŕtvej pannej: *Souvenir - memento*, stálo pod ňou po francúzsky. „*Souvenez - vous dans vos prières de l'âme de mme Claudia Castellano pieusement décédée le...*“ Clarice sa nepokúšala ani čítať, len bozkala obrázok a skryla si ho za šaty na srdce.

Stávalo sa, že manželia pozabudli na Claricu, aby si na ňu zas náhle spomenuli: napríklad, keď sa podávaly na raňajky špargle. A pretože ani ona ani on nemali tigrie srdce, poľutovali ju a rozhodli sa, že sa budú o ňu viac starať. Pochopili, že nie je veľmi ľudské, že ešte nevystrčila nos z dverí. Bolo treba, aby z celého Paríža videla aspoň múzeum s voskovými sochami, Palais de Mirages a Cabinet Fantastique.

— Dobre, Museum Grevin. Ale kto ju odprevadí?

Medzitým, aby ju rozptýlila, doniesla jej pani noviny, v ktorých bola podobizeň J. V. kráľovnej. Vychádzaly v ich štvrti a boli veľmi podobné tým, ktoré vydávalo isté vidiecke talianske mestečko.

— Nezabudnite mi na podnose podať každé ráno ECHO du XIV-e.

Čierna kolegyňa jej raz doniesla pain d' épices tvaru prasiatka a podala jej ho, ukazujúc na ústa, aby ho zjedla. Pán by si bol prial, aby Clarice išla so svojou družkou na bal musette, kde sa menily svetlá podľa tanca, a infor-

moval ju, že Zoe Ramulu, hoci je černoška z Antíl, prispela k založeniu tanečného podniku pre Gens de Maison v sieni Wagram.

Zoe Ramulu! Bolo ťažké porozumieť slúžke, ktorá mala čertovu pleť. Niekedy vyzerala naozaj ako čert, oblečený za ženu, s tým svojím chocholom na hlave, ktorý mohol slúžiť za pokrývku hlavy alebo za odznak niektorého divoškého kmeňa. Niekedy len tak, bez kolísky a bez dieťaťa, spievala smutno s nekonečnou nehou starý žalospev civilizovaných pestúnok, ten istý, ktorý veľmi dobre shrnoval, podľa úsudku domáceho pána, všetko to, čo vieme o osude ľudí na zemi:

Les petites marionettes
font font font
Trois petites tours
Et puis s' en vont...".

Zoe Ramulu sleduje pohybom hlavy tri obraty bábik, ktoré lákajú do spánku dieťa, ktorého tu vôbec niet, a ona sama chce čosi povedať svojej družke, a to mimikou, ktorej výrečnosť uznávajú mnohí ľudia v tejto štvrti.

*

Ale Clarice bola nevďačnejšia a zarazenejšia ako kedýkoľvek predtým; nechcela vidieť nič. Nechcela vedieť o ničom. Bola ako choré zviera, ktoré nemôže vyliezť zo svojho pelecha. Z toľkých talianskych slov, čo sa naučila cez toľké roky, teraz neplatilo ani jediné a neplatila ani tá trocha peňazí, ušetrených v posledných rokoch strávených v Ríme; boly to peniaze vyradené z obehu. Na jej perách nebolo ani jedného srozumiteľného slova, vo vrecku nemala ani najmenšieho strieborného kolieska s dierkou vprostriedku, ktoré volali petit sou. Cítila sa horšie ako nemá a nikdy by azda nebola túžila po slobode, keby jej väzenie nepôsobilo toľké utrpenia. Cítila sa, ako by mala dajakú telesnú

chybu, ktorá ju oddialila navždy od sveta, alebo ako by sa zamotávala, ako by sa išla zakukliť: nepočuť, nerozumieť, nestarať sa o nič.

Pani domu rozkázala, aby jej ranný nákup zaraz doniesla z kuchyne do pracovne. Boly tu ryby, huby, zelenina, ba i langusty, ovocie a citróny. Zo všetkých týchto božích darov mala vytvoriť „mŕtvu prírodu,“ prv ako by všetko zvädlo. Pretože jedny noviny písaly, že na obrazoch Madame Castelano je „la vie du dîner qui se prépare et adminabrement évoquée et reconstituée.“ V ten deň obedovali páni v meste, lebo z mŕtvej prírody sa nedal urobiť diner. Mohla to napríklad Clarice chápať? Či kedy tušila, že nákup môže byť iba na podobné veci? Že sa dá zhotoviť i portrét tresky, langusty, huby, alebo kapustnej hlávky?

Konečne sa pokúsila. Pokúsila sa vymotať z kukly. Začala tým, že preskúmala schodište shora až po vrátnicu. Vyšla potajomky, nafaňovala hlavu dopredu ako korytnačka zpod panciera. Po schodoch z lešteného dreva sišla slimačím krokom, schodík za schodíkom, a zastala s otvorenými ústami pred záclonkami vrátnice. Vedela, že za záclonkami je elegantný salónik vrátnice, totiž panej, ktorá vymáha každé tri mesiace od nájomníkov nájomné, jedným slovom, bola to Madame la Concierge. Nestačilo vedieť po francúzsky, aby si dakto získal jej dôveru. Keď bolo okienko otvorené, sotva pozdravila pánov, ktorí vychádzali alebo sa vracali: „Bon jour, messieurs - dames... Bon soir, messieurs - dames...“ Táto jej pesnička sa stávala až neprijemnou, ako tá: „Essuyez vos pieds S. V. P.“ alebo rozčuľujúce Ne gaspillez pas le pain, s. v. p., opakované na mnohých tabuľkách, rozvešaných po chodbách. Keď sa Clarice pokochala v čipkách elegantných zácloniek, o ktorých sa rímskym domovníckam ani len nesnívalo, chytro sa vrátila: videla už príliš veľa

Nakoniec zúfala, pretože ani sama nevedela, čo vlastne chce, prečo natrčá uši na každý huk z ulice, prečo sa strachuje, že je hluchá, vykloní sa z okna s takou prudkosťou, ako by sa chcela vrhnúť dole, aby tomu všetkému urobila koniec. Pod sebou zazrela ulicu, aké sú v Pesare a v Ríme. Naproti dom, obloky, dvere, obchody, o niečo nižšie ešte nedostavený domček, budúca „École maternelle“ s robotníkmi na lešení. Natrčala uši, aby počula huk neznámeho mesta, a doľahlo k nej len vytrvalé hvízdanie, ktorým murári sprevádzali svoju prácu pod holým nebom. Potom čísi mäkký hlas začal pieseň... a odmlčal sa:

Votre main est glacée,
dans mes main réchauffez - la...

Iný hlas, mocnejší, pokračoval a opravil motív, ale inými slovami, slovami zvučnejšími, slovami, ktorým Clarice rozumela, slovami, aké počuť v Pesare a v Ríme:

Che gelida manina,
se la lasci riscaldar...

Talian? Krajan? Tamhore, hore na lešení... medzi mnohými robotníkmi jeden robotník... Kto vie, azda podavač tehál... Keby ho tak mohla vidieť, stisnúť mu ruku, rozprávať sa s ním, poprosiť ho o pomoc... a potom? Kam by s ním nebola išla? S ním, s „krajanom,“ ktorý ju prišiel vyslobodiť z väzenia, hluchoty a nemoty, od všetkých bolestí, od všetkého zla: a nebol ničím iným ako robotníkom medzi robotníkmi: Kto vie, azda podavač.

Zvučný hlas zavial celú ulicu a zdalo sa, ako by ju bol premenil na taliansku ulicu. Clarice sa odtrhla od obloka, zatajila dych, vykĺzla na chodbu, otvorila dvere na schodište a nechala ich privreté: kradne sa dole schodami, prekročí prach, je dole na ulici, prejde ulicou, zastane, je pri cieľi. Ale keď už bola pri cieľi, keď prestala bežať, pieseň utíchla a za ňou nasledovalo anonymné pohvizdovanie —

hvízdanie bez národnosti. Zastala pod lešením, hľadela, chudera, hľadela dohora, ale nepoznala nikoho; vidí: sú traja, štyria, piati. Ktorý z nich je Talian? Ktorý spieva najlepšie? Ktorý má najkrajší hlas?

Potom jeden z robotníkov shora jej čosi povedal po francúzsky a posunkom naznačil, aby zmizla ak nechce, aby jej padol kameň na hlavu. Pochopila, že ju posielajú preč, a pokračovala v ceste ako automat smerom k veľkej križovatke, kde prevládaly typy vlasatých maliarov so širokánskymi klobúkami v príliš úzkych kabátoch, v papučiach, s fajkou v ústach. A tu sa zastavila ako pred bariérou, ktorú Paríž vztýčil pred ňu svojimi stromami. Nevidí ľudskú šumiacu riekku, do ktorej vkladajú ženy čosi elastického, nevidí obsadené stolíky a na pleciach prenášané reklamné tabule, fiakre, autá, tanec farieb a lesk zlata: videla len panovačného strážnika; stojí na križovatke ako skala a dvíha červený prútik, ktorý utišoval búrku. Do priechodu, vyprázdneného ako pred príchodom kráľa, vošiel len malý pohrebný voz a za ním jediný príbuzný.

Pohrebný voz s jediným príbuzným. Clarice ešte nevidela, nuž prežehnala sa.

*

Pretože Clarice ešte nepoznala z hlavného mesta nič (potajomky videla pohrebný sprievod), pán sa jej jedného dňa spýtal, či bola i v Ríme taká netečná a pani jej rozkázala, ako by bola práve premohla váhanie: — Vezmi si najlepšie šaty, lebo pôjdeš so mnou von.

A ešte rozkázala:

— Na hlavu si daj toto.

Jeden z obvyklých naškrobených bonnet, ktorý zabudla v zásuvke skrine ktorási bretónska slúžka.

Och, nebolo to po prvé, čo si chuderka kládla na hlavu

niečo iné ako svoju farebnú šatku. Prišiel jej na um klobúčik s pierkom, prišiel jej na um čipkový šál, ktorý jej položila na hlavu anglická pani na Aracoeli, ale teraz sa jej videlo, že je oveľa smiešnejšia s týmito milými chvostíkmi na pleciach, lebo veď ona bola Talianka, nie Bretónka. Ženy z Romagne nie sú natoľko jemné: nosia len farebné šatky.

— Výborne, n' est - ce - pas? Poď so mnou!

Sledovala paniu bez zvedavosti a bez reptania: netečná, apatická. Jej jasné a neprítomné oči nezachytily to, čo by bezpodmienečne mali vidieť, pretože v Paríži treba mať oči. Výraz jej úst bol pokojný a trochu skeptický, ako by vždy, skôr ako jej unikol výkrik obdivu alebo prekvapenia, chcela povedať: „Všetko je pekné a nič nie je pekné.“ Zaváhala len vtedy, keď jej pani ukázala na hornom konci ulice veľkú dieru, ohradenú železným zábradlím, nad ktorým bola veľká mapa a pod ním schodíky.

Sostupovať? Sostupovať? Ide za paňou dole, dole, po blyštiacich sa meandroch, prejde popri smiešnych panákoch (sú to reclaims na stenách), vojde do osvetlenej chodby tunela a čaká na lavičke; pozoruje koľajnice, protiľahlú stenu a klenbu. Tunel Kvirinálu? Katakomby? Prichádza malý vlak bez hlavy. Sotva majú čas nastúpiť. Ostré zahvizdnutie, znamenie, podobné vrešťaniu páva, a už sa ide otvorenými dvierkami, ktoré sa o chvíľu automaticky, so suchým buchotom privierajú. Mizne široká biela klenba; vchádzajú do tmavej rúry, v ktorej vlak beží, beží, do zbláznenia, bez nádeje na vyslobodenie. Ale vlak už stojí, už znova zažiaria biele kachličky: na rekláme konského cirku sa pučí od smiechu bába, tu zas hus pyšne nesie svoj chochol na svoju vlastnú pečienku: operenec ochutnáva pečienku a vraví: — Ach, comme c' est bon! — Jedni vystupujú, iní nastupujú, potom sa zas ide ďalej a dvierka sa zas automaticky zatvárajú. Vlak vchádza do druhého červa

vo vnútornostiach veľkého mesta. Takto sa pričádza a odchádza a jedni vystupujú a iní nastupujú; a je tu i Clarice, ktorá i tu číta tlmeným hlasom: Saponite la bonne lessive a vie, čo to znamená. Saponite la bonne lessive, saponite la bonne lessive... A v Paríži ešte nevyprala ani len vreckovku!

Ale čo je to, čo znamená toto svetlo? Vlak vyšiel na povrch, alebo ulica sa prepadla? Vyšiel z väzenia? A, hľa, už hrmoce a dotýka sa ulice, kľže sa po nej a opúšťa ju, nepadá domy, je nad domami a zdá sa, ako by rozrýval more striech. Teraz sa pred ním zjavil vysokánsky netvor. Štyri mocné dlaby zapreté do zeme, malú hlavu vztýčenú k nebu. Zjavuje sa medzi škárami domov ako drak s oceľovými rebrami, ktorý práve vstal, aby si prezrel mesto. Ešte hroznejší je, keď naň hľadíme od rieky. Vyzerá, ako keby sa bol prišiel napojiť na breh; a už-už sa chce zohnúť, a nezohne sa. Úzka a na tomto úseku bahnistá rieka, a vlak odrazu prejde pod ňu v takej výške, že sa zdá, ako by cez ňu priamo skákal. Potom zostup, zasa väzenie, umelé svetlo, zriedený vzduch, ponížujúca rúra, šialený beh, zastávky, príchody a odchody pod belostnými klembami. Saponite la bonne lessive, výkrik, automatický sa privierajúce dvierka... Pani urobí dorozumievacie znamienko: sú pri celi.

Už je tu. Sleduje čiernu riekku stúpajúceho zástupu, pritisne sa celkom na paniu, ktorá by ju chcela odsotiť, avšak uspokojuje ju myšlienka, že zas vyjde na povrch, že bude môcť lepšie dýchať, že sa vráti na zem, že sa vráti na ulicu, nad ktorou je obloha. Prvá vec, ktorú Clarice zazrie zdola, sú veľké koruny stromov, ktoré ako by sa nakláňaly nad široké ústa otvoru. Potom... veľké kruhové námestie so stromoradiím pred výstavnými palácami, lúčovite sa rozbiehajúce ulice bez konca, ozdobené stromami, medzi ktorými sa černie ľudský hmyz. Potom veľký oblúk: obrovský podstavec, na ktorom sa krúti hviezda. Na horúcom okraji

chodníka zbadá, že pani má v úmysle prejsť na druhú stranu, k veľkému oblúku, obkľúčenému automobilmi, ktoré bez prestania krúžia okolo neho. Cúvne o krok. Nie, nie! Ona nepôjde. Ona počká radšej pohrebný sprievod, počká, kým strážnik paličkou naznačí: „Všetci zastaviť!“ Ale v tom ju už podráždená pani chyťí za rameno, mykne ňou, vedie ju so sebou, vlečie ju cez frkot rútiacich sa mašin. Len niekoľko sekúnd a pristáli bez pohromy na ostrovčeku, nad ktorým sa vypína oblúk ako dáka obluda. Sláva, je zachránená!

Má pocit, že je s paňou na ostrovčeku, na úskalí, bičovanom rozbúreným morom: samy, dve úbohé ženy. Nakoniec jej pani ukazuje obrovský oblúk, pozoruhodnú rímsu, sčernalé reliéfy, všetko na oslavu Napoleona. Vlečie ju pod klenby, aby si prečítala mená generálov a bojov, ktoré sú vypísané zreteľným písmom. Potom jej ukazuje akési dvierka a vsotí ju do nich. Slimákovité, špirálovité schody; stúpajú dohora, stále dookola, stúpajú rýchle a Clarice pritom šomre. Ani tu niet konca, i tu chýba vzduch, chýbajú sily a dych. Hore, hore, hore, po jednej z nôh netvora: hore, hore, hore, krúčia sa neustále do kruhu: hore, hore, hore, stále dookola, až konečne vylezú na plošinu a zastanú. Ešte jedny rovné schody, menšia námaha, a bon Dieu! Celučičký Paríž je tu pod nimi. Toto je podľa panej jediný spôsob, ako ukázať slúžke Paríž: pohľadom rýchlym ako mihnutie oka, ako vtáči let: Elizejské polia, Bulonský Les, Veľký palác, Mestský palác, Trocadero, Eiffelova veža, veže chrámu Notre Dame, chrám svätého Suplícia, svätého Jacquoma, kupoly Sorbony, Invalidov, Sacré Coeur, strechy Magdalény, Opery, potom kameň, železo, cement, olovo, cink, smola, plech a drevo: vír a prílív Paríža...

Ale Clarice si zastrela oči a nevidela nič. Azda preto, lebo Claricina histórika sa končí.

XIX.

Odísť, áno, vrátiť sa! Je sebavedomá, nie bohatá, ako o tom vždy snívala, ale aspoň nie chudobnejšia ako vtedy, keď sa právom považovala za chudobnú. Pohládila jutový cestovný vak s patentným uzáverom a krížikovým vyšívaním: Meno, mandľovníkové kvety. Patril nebožkej, ktorá odpočívala na cintoríne medzi domami, obchodmi a zne-
sväčujúcimi vecami každého druhu, v Paríži. A táto ošuchaná handra, takto prevetrávaná v salóne, odhalila pánom, ktorí už mali smutnej slúžky dosť, jej skrytú a neodbytnú myšlienku. Vrátiť sa do Talianska, do Ríma! Do rodného kraja! Mala domov? Mala peniaze na cestu? Naozaj, naozaj? A... kedy? Hneď? Nemohla by počkať, kým ju odprevadí pán? Pravdaže, pán mal ísť do Talianska za prácou, za svojimi vecami. Čakať dva či tri mesiace, hneď? Prečo? Nostalgia? Láska k vlasti? Láska k rodnej hrude? Osud?

Clarice povedala práve: — Osud.

— Majte trpezlivosť, dcérka, — odpovedal pán. — Do-
voľte aspoň, aby som vám našiel spoločnosť repatriujúcich
vysťahovalcov. Podívam sa za tou vecou...

Jej osud nebol tu. A opakovala pánovi, panej, černoške:
— Moja izbička, moja posteľ. — Chcela tým povedať, že
vlast, jej drahá vlast, tamdole pre ňu pripravila lôžko, na
ktorom môže privrieť oči navždy?

— Naozaj? — divila sa pani. — Máš byt? Neposielame
ŕa nazdarboh? Nemusíme mať výčitky svedomia? Súhlasila
by i svokra? Nuž keď tak...

Pobádala muža, aby už nevidela vedľa seba nostalgickú
slúžku.

— Etienne, cette troupe d' emigrants...?

Nakoniec Clarice s vakom z juty, čiže z vrecoviny, sa stala súčiastkou špinavej troupe. Cestovala v tretej triede medzi sedliakmi z Abruzza, ktorí sa skoro všetci naučili po francúzsky. Žena jedného z nich zastávala úlohu tlmoč-ničky. Otcovia ukazovali synov a volali ich gosses. Tieto gosses vyberaly z kabele zapáchajúci syr, suchý chlieb a ukájaly si hlad. Vtom zaznel verklik...

Vždy sa nájde vysťahovalec, ktorý vezie nástroj, napl-nený najdrsnejšou formou lásky. Teraz ho mala žena tu hneď naproti. „Torna a tou paesello — ch' e tanto bello...“

*

Jedného rána vystúpila na stanici v Pesare s vakom, ktorý vykrikal červeňou jej meno. Vdychuje rodný vzduch, vsáva rodnú reč; je veľmi spokojná so sebou, ba skoro hrdá, že prichádza tak zďaleka; usmieva sa na fiakre a ko-čišov. Haluška, Smrtihlav... Haluška tu nebol, lebo mu zdochol kôň, ale Smrtihlav? Aha, veď je tu. Dosť ostarnutý a bruchatý. Zdá sa jej, že fiakre sú obrovské v porovnaní s ľahkými kočikmi v Ríme, sú to však kočy zo svadobného sprievodu, ktoré rozozvučaly celé mesto hrkotom a potom zatarasily cestu od jedného konca geta po druhý. Smrtihlav pomáha cestujúcej s vakom nastúpiť, ale nepoznáva, ne-prehovorí, azda už prešlo príliš veľa rokov a je to vždy žena, ktorá si zapamätá muža a nie muž ženu.

— Vy ste... vy ste... Smrti... hlav... Hádam dobre?

— Och, krásna moja! A vy ste?

— Ja? To je naozaj pekné! Ja vás poznám a prichá-dzam z... a vy ste...

— Kde som vás len videl? Tá tvár...

— Nič, nič vám nepoviem. Poďme, Smrtihlav!

Kočiš sa vyškriabal na kozlík nespokojný a šomral da-

lej, šľahajúc azda mimovoľne alebo schválne bičom kone: — Hádam, hm... Kto to len môže byť? — Ale keď fiaker zastal tam, kde mal zastať, tajomná ženička so skoro cudzím prízvukom zaplatila a už nedala viac príležitosti k dôvernostiam. Odišla i s batožinami. Smrťhlav ju videl vchádzať do domu: „Kto to asi je? Kto to len je?“ — A pokrčil plecami: — „Nech je to, kto chce“. — Šľahol bičom a fiaker sa pohol.

Terenzia ju spoznala, hoci sama bola na nepoznanie. Prala na dvorci chatrnú a špinavú bielizeň, zohnutá nad stolček a nad koryto na ňom. Keď zdvihla hlavu, zvraskla: „Cla... Claricia!“ — A Clarice nehybná, s cestovným vakom pri nohách, myslela, že hrá veľkú úlohu, že je „madame“ ako Madame la Concierge. Veď nedávno vystúpila z vlaku. A z akého vlaku!

— Nepodám vám ruku... počkajte... som celá mokrá... Ale ste to vy, ste to naozaj vy... prichádzate z...

— Z Paríža.

— Z Paríža? Ba kieho! Matička sladká! Prichádzate z...?

— Z Paríža.

— Och, svätý Terenzio! Ale... o zuby ste prišli i vy... vlasy... áno, i vlasy... Pozrite len na moje... To tie roky trápenia... Keby ste vedeli! Chudobná vdova, deti... bielizeň... Minulého roku sa stratila košeľa Boninsegnovcov a musela som ju zaplatiť... A to máte stále tak... vreckovky... och, och! Prišli ste po toľkých rokoch... z...

— Z Paríža.

— Z Paríža... Počkajte... poďme hore... podajte mi batožinu... Vidíte tie schody? Stupne dolámané... Človek ľahko spadne... Prečo ste prišli?

— Prečo? — opakovala Clarice tým istým prízvukom, tápajúc v tme.

— Prečo? Postele niet!

— Postele niet? Aká posteľ?

— Oh, oh! — vzdychala Terenzia, ktorá celý svoj život nerobila iné, len vzdychala. — Taký je svet... svet... ech, hej... ach, ach... svet... Paríž... Paríž... Syn, viete? Ten murár... tri mesiace v nemocnici... spadol... spadol...

Aké mrzuté! Táto biedna, špinavá práčka bola vždy otrávená. „Parížanka“ by jej na konci schodišťa najradšej vytrhla kľúč z ruky, aby mohla vojsť a zavrieť jej dvere pred nosom; každý nech je doma hneď od počiatku. Ale Terenzia nemá kľúč, dvere sú otvorené a Claricina izba je prázdna. Len múry, múry, múry.

— Niet postele, — opakovala Terenzia.

— Niet už ničoho... už ničoho... Kde je stôl, pohovka, štyri stoličky, skriňa, Madona, šáločky?

— Ja som nevzala nič, ani jediný hrnček, ani len naberáčku... Svätý Terenzio vie, že som sa toho ani len nedotkla. To on, viete? Vrátil sa... budú tomu tri či štyri roky, ba i viac... Ostal tu mesiac... štyridsať dní... a zas odišiel...

— Kto sa vrátil, kto odišiel?

— Och, svätý Terenzio! Kto iný? On!

— Haluška?

— Och, svätý Terenzio, veru Haluška!

— Chcel dačo?

— Chcel! Vás, vás, svoju ženu! Nenašiel vás a preto... najprv skriňu, potom stôl... ostatné drobnosti... naostatok posteľ... Potom odišiel a teraz, keď už niet čo predať, môžete byť istá, že sa už nevráti.

— Moja izbička, moja posteľ...

— Aspoň posteľ... nie, nie, Claricia?

— Aspoň posteľ... — a zakryla si tvár, aby nevidela to strašné divadlo: múry...

Aby nevidela, uchýlila sa do izby Terenzie a tam si bez slova sadla a čakala. Žena rozprávala o Haluškovi, o sestre obchodníčke na Via Tortora, o mŕtvych, o poverách a Clarice čušala, nepočúvala. Haluška sa vrátil? Chcel naozaj „svoju ženu“? A keby mu vtedy nebol zdochol kôň, boli by teraz múry holé? Múry, múry... ach, aké muky!

— Aspoň posteľ... — zamrmlala. — Ja som sa preto vrátila... V Ríme, v Paríži som sa mala výborne... Čo mi chýbalo? Ale keď človek má svoje... svoju izbičku... svoju posteľ... aspoň posteľ!

Terenzia ostala stáť so založenými rukami, čakala, že sa Clarice rozhodne otvorí vak.

— Teraz sa upokojte, tejto noci budete spať s nami, zajete si s nami.

Dve dcéry, dve dievčatká, i ony ufúľané, ohŕňaly nos, keď videly, že neznáma plače. Uškŕňaly sa pri myšlienke, že táto neznáma nežiada vlastne nič viac ako slamník a tenkú prikrývku, hoci doteraz spala na páperových posteľiach. Plačúcej Clarici sa zatiaľ ozval v srdci hlas jej rímskej panej: „Posteľ nemáme... je tu však výborná truhla, na ktorej sa vám bude skvele spať... V zime v nej... v lete na vrchnáku...“ V mysli sa jej vybavil iný jej pelech pod strechou, chrániacou nádrže na vodu, vysoko nad Rímom; vystiera ramená, ako by prosila ženu o pomoc:

— Môj domov... moja posteľ... aspoň tá posteľ...

— Ale prečo sa tak trápite? Povedala som vám predsa, že budete spať u nás.

— Ale nie, nie! Aspoň posteľ! Čo mi chýbalo v Paríži, v Ríme? Mala som sa dobre... spala som výborne. — Potom si osušila oči a pokračovala pokojnejšie:

— Naozaj... hlavné mesto... byty... pre majiteľov domov musí byť všetko dobré...

Viac neprehovorila.

Ochvíľu sa zdvihla, nepovedala ani slova a vyšla.

— Kam idete ?

— Idem.

Išla si prezrieť mesto, ale pôsobila dojmom, ako by si šla hľadať zamestnanie alebo ako by išla vyrozprávať svoj príbeh všetkým známym. Bľabotala: — Rím... Paríž... — A toto bolo gesto. Toto bola jej starodávna štvrť: Ohradená trestnica s priekopou a kamennou strážnou vežou, trčiacou vysoko vo vzduchu, a s maličkým strážnikom, ktorý zmizne a zas sa zjaví a nikdy nechýba. — Rím... Paríž — synagogu na dolnom konci slepej uličky, dom ako všetky ostatné, hoci bol svojím spôsobom kostolom. Tmavšie obchody, domy farby vínneho kameňa, žltá záclona na Kristinej krčme. — Paríž... Paríž... — Ovzdušie biedy, zvláštny zápach, plačúce dieťa, kliatby, áno, kliatby kresťanov: hľa, geto. — Paríž... — Potom sa Clarice so stiesneným srdcom vydala na cestu smerom k malej uličke až po synagogu a zastala. Pred zamknutými dvierkami jej prišlo do plaču. V gete už nebolo Židov.

— Ženička, hľadáte niekoho ?

— Nie, ďakujem... pozerám na kostol... na židovský kostol...

— Zatvorili ho. Už sem nik nechodí, už sa tu neodbaľujú obrady. Ešte do minulého roku sem chodieval akýsi starec: zavzdychal, dotkol sa dverí a odriekal Otčenáš, potom rýchlym krokom odišiel. Už celý rok ho nevidieť.

Tárala sa po meste až do večera s kratučkými zastávkami v kostoloch. Prešla všetko: od Trebbia po Mare, od Porta Fano po Porta Sale; potriasala hlavou a ľutovala domy, ktoré boly malé a úzke, ľutovala celé mesto, lebo bolo malé a vyblednuté, a kedysi bolo skvelé a obrovské. Čo robiť? Komu povedať: „Prichádzam z Paríža“ ako kedysi: „Idem do Ríma“? Kto si ju pamätá po tolkých ro-

koch ? Kto zomrel a kto žije ? Ach, nie ! Tu nebol jej osud.
Osud ju volal inde a navždy. Zomrieť ...

Vrátila sa domov mlčanlivá a veľmi pokojná. Vdova sa
jej pýtala, prečo sa konečne nerozhodne otvoríť batožinu.
— Na tom nezáleží. Zajtra.

Urobila pohyb, ktorým chcela naznačiť sídlo svojho zaj-
trajška. Svojho osudu. Svojej smrti. Tam hore.

XX.

Vidiecka slúžka, ktorá by za bagateľ podávala najlepší výkon a ku zvýškom chleba by nežiadala viac ako malý kúsok lepšieho jedla? A teraz prichádzajú do mestečka na omšu dedinské dievčiská bez šatiek na hlave, v mušketerských topánkach a nevoňajú mašťaľou ako kedysi, ale rozlievajú okolo seba vôňu bolognskej vodičky. Holič vraví, že jednolírové a dvojlírové fľaštičky bolognskej vodičky idú všetky na vidiek. Slúžka — sedliačka, ktorá za bagateľ a za kúšтик lepšieho jedla . . . Ach, nie, to už nik vážne nemyslí.

Rozprávka o vidieckej slúžke sa skončila. Teraz sú slúžky všetky rovnaké. Toto tvrdia i skutočné osobnosti mestečka. Poniektoré panie myslia priam a nijako sa tým netaja, že vidiecka slúžka nikdy nejestvovala. Len istá stará, chorá pani, už roky pripútaná na posteľ, odmieta, ako môže, tento názor.

- Áno, Eusebio môj, my sme ju našli . . .
- Volala sa . . . ?
- Clarice.
- „Narodila si sa mame, aby ťa nosili v ráme“ ?
- Tá, tá !

Úbohá, stará, chorá pani rozprávala len o dávnych časoch, o svojich časoch tak okolo deväťdesiatych rokov, keď bol život pohodlnejší a veselší, o jednej slúžke, o istej Clarici, ktorá mala svoje tajomstvo, svoje kúzlo: kúzlo . . . Claricino! O jej добрote . . . o jej nepeknoti . . . trpezlivosti . . . o jej oddanosti . . . o jej vernosti . . . o telesnej

sile . . . o jej chápvosti a nechápvosti, o jej chlebe, o jej kvetoch a nežnosti, s akou obliekala deti . . . O zabúdaní na seba, keď sa vliekla po zemi a umývala dlážku . . . O jej nedbalosti o seba a o pohrdaní sama sebou, keď sa vysmievala tej špinavej žene, totiž sama sebe . . . Keď vošla prvý raz do alkovne, mala dvadsaťpäť rokov. „Koľko ti je rokov?“ — „Dvadsaťpäť“. — „Mala alebo len budeš mať?“ — „Budem mať“. Vedela som to, och, vedela to! Všetky povedia o rok viac . . .

○ A nik nevie, kam sa podela!

○ Slúžky, ktoré sa rok čo rok striedaly, nakoniec vždy zne-
návidely ženu, o ktorej nik nevedel, kam sa podela.

○ Dcéra chorej pani Dolores, ktorá žila v dome so svojim manželom-úradníkom a bola teraz ozajstnou domácou pa-
ňou, neschvaľovala toto dlhoročné túženie a nostalgické myslenie na slúžku. Do čerta! Veď i ona sa na ňu dosť dobre pamätá, ale len ako na špinavú a mrzkú a ešte horšiu ženu. Veď tá dokonalá slúžka, na to nebolo treba za-
budnúť, bola špinavá.

A odkedy jej starý otec potichu, dôverne povedal, že Clarice raz v noci pustila do domu chlapa, že maia od neho dieťa a že dieťa záhadne zomrelo na dedine, mladá pani bola rada, že má matku čím umlčať.

Dokonalá slúžka je . . .

A dokonalá slúžka bola ešte všeličím iným.

— Pobeľhica!

— I to, keď hreší. Ale Boh, ktorý je skutočným Pánom, Boh veľký a spravodlivý, odpúšťa. Prečo by nemali odpúšťať zamestnávateľia?

— Mlč! — prosila ďalej chorá.

— Môže byť mŕtva.

Ale istého dňa neznáma žena, ktorá prichádzala s lah-
kou batožinou zo stanice, odchýlila ako žobráčka privreté

dvere, vošla do predsieni, po prstoch prišla ku kuchynským dverám ešte vždy ako žobráčka a sadla si na lavicu blízko pece.

Pýtali sa jej, čo chce, kto je. Odpovedala, ukazujúc na palicu, na ktorej boly taniere, a na sedliacku hlinenú nádobu na umývadle.

— Ja som to.

A dala sa do plaču. Áno, bola to ona, v srdci s poslednými slovami apoštola, ktoré sa naučila v Tor de' Specchi: „Vyšiel som z Ota a prišiel som na svet, znovu opúšťam svet a vraciam sa k Otcovi“. Ani sa jej nezdalo nemiestne prirovnávať sa k Ježišovi: „Vyšla som z tohto domu a odišla som do sveta, opúšťam svet a vraciam sa do tohto domu“.

*

Otec a dcéra sa dlho radili a do ich diskusie sa niekoľko ráz zamiešal i zať, hoci ho jeho mladá žena často prerušovala pôvabným „prosím ťa...“ alebo „buď ticho“.

— Koľko máte rokov?

— Štyridsaťdeväť.

— Mali alebo len budete mať?

— Mala.

— Dobre, vidím, že ste ani rok neodtajili.

Šlo o to, či ženu prijať alebo odmietnuť bez vedomia chorej, ktorá ešte nevedela o tejto príhode. Dolores nemohla zabudnúť na poklesok dokonalej služobnej. Prihodil sa síce dávno, ale dozvedela sa o ňom len v týchto dňoch. Znamenal pre ňu práve toľko, ako kriminálny prípad. Pán Eusebio dôvodil, že Clarice vtedy ešte nebola dokonalá slúžka, bola ešte príliš mladá, pochabá, neskúsená. Naozaj dokonalá bola až teraz v zrelom veku, po návrate. Tým pokladal tento dobrý človek za vyriešený páľčivý problém

služobnej v dome, kde je chorá. Neradil vpustiť ženu do izby chorej bez patričnej opatrnosti. Slovom, mali sa rozhodnúť, či vziať do domu ženu, ktorá už azda nikdy nepustí tento dom, nech už je dokonalá či nedokonalá.

— Urobme matke túto veľkú radosť prv, ako umrie...
— riekol otec polohlasne, ako by pre seba.

— Dobre teda, — rozhodla Dolores nahlas, — doprajme mamke ešte pred smrťou túto veľkú radosť.

Claricu prijali. Dostala nazad svoju izbičku v podkroví, dostala nazad i svoju posteľ pre dvoch. Zas videla zo svojho vysokého okienka, obráteného do záhrady, domček hrdzavej farby, nazývaný železničnou stanicou, a hračku s obláčkom dymu, ktorej hovorili „vlak“, o ktorom ešte vtedy nevedela, načo je. Načo je? Prečo hvízda? Prečo sa zastavuje? Kam ide? Tajomstvo je odhalené. Do Ríma, do Ríma! Všetky vlaky idú do Ríma, do Ríma... a do Paríža! (Ale akýsi zvláštny pocit hanby jej bránil priznať sa, že bola i v Paríži...)

— Och, pamätáte sa? Pamätáte sa, ako sme robily spolu úlohy v alkovni? Maly sme dva celkom rovnaké šlabikáre. Prišli sme spolu až po lunu. „Tito má mamu a kávu...“
A Mercedes? Pani Mercedes?

— Moja sestra býva vo Forli s manželom, advokátom.

— A Roberto? Pán Roberto?

— Môj brat je inžinierom; je v Ríme, už i so ženou a s deťmi.

— V Ríme? — Och, Bože, Bože, mohla som ho stretnúť! A Mussio? Malý Mussio, môj maznáčik? Koľko rokov má už môj strapček? Dvadsaťdeväť, tridsať?... Je možné, aby mal môj strapček už tolko.

— O tom radšej nerozprávajte, — preruší ju pani, prísne vraštiac čelo. — Nespomínajte jeho meno pred mamkou. Muzio, úbohý Muzio zomrel... Našli sme ho tak v po-

steli . . . Nešťastná láska, sklamanie, veľké tajomstvo . . .
V dvadsiatich rokoch!

Clarice zastrela oči: Nie, nie! Ako? Zastrelil sa? Jej strapček! Bol maličký. Ťahal jej vlasy. Pod schodami bola jeho nádobka . . . (s odpustením), jeho nádobka . . . a on jej vtedy povedal: „Utji ma“ a ona ho utrela. Nie, nie! Ako? Nešťastná láska? Dieťa . . . dieťa, hej, to isté . . . čo vtedy povedalo . . . Čo povedalo? „Utji ma!“

— Dost' už, Clarice.

— V mene Otca i Syna i Ducha Svätého . . . Áno, dost' už, dost' . . . Ach! „Utji ma!“

Ešte raz sa prežehnala. Och, Bože, Bože! Môže si predstaviť samovraha inakšie ako dieťa? V duchu ho videla na postieľke s ranou na sluchách; tiekla z nej krv a utekala po líci, ale tvár bola detská, kučery detské, strnulé oči detské, oči dieťaťa, ktoré sa zabilo v šiestich rokoch. V šere pod schodami videla malú, ligotavú vec, nad ktorou sa skláňal so zdvihnutými šatôčkami maličký, malý Mussio (s odpustením). Nevládala zahnať tieto myšlienky, umlčať zajakavé „s odpustením“, čo paniu rozčuľovalo.

— Už som povedala dost', Clarice!

— Hej, hej . . . dost', dost' . . .

Prosila pokorne, či môže prezrieť celý dom, izby, kúty, komoru (vyhla sa priestoru pod schodami), dvor, záhradu a pozrieť sa do zrkadla studne. Všetko bolo také isté: nábytok, obrazy, náradie, fotografie, sošky, nádoby, všetko našla na svojom mieste. Na stene ešte stále visel plechový tanier a na ňom námestie svätého Marka so zvonickou. Medzitým sa zvonica už zrúcala a zas ju znovu postavili.

Usmievala sa na starého pána, ktorý chodil trpezlivo za ňou, trochu schýlený, a ešte živšie sa zasmiala, keď ju nevolal Clarice, ale Eunice, Dejanice, Doralice a . . . mal pre ňu ešte dajaké meno? Otvoril dvere manželskej izby,

kde teraz spal sám, a povedal jej miesto výzvy, aby vstúpila. Prekvapená zaváhala.

Vieni Giulietta Amabile,
Ristora il tuo Romeo...

Och, aká blaženosť! Clarice sa dobre pamätala i na toto. Pamätala si všetko, i toto.

A „chytrá Tereza“, pane? A „polpetta d' Abissinia?“
A „Povedzte rímskemu senátu...“?

— „... Povedzte rímskemu senátu, že som videl Mária ako sedí na zrúcaninách Kartága.“

— Och, krásne, krásne! Zasa trochu učnosti.

Keď prechádzali popri zavretých dverách blízko schodišťa, pán zdvihol ukazovák k ústam:

— Neskoršie.

*

Neskoršie sa smutné dvere otvorily a Clarice vstúpila.

Uprostred izby zazrela na posteli chorú, podopretú hrbou podhlavníc, takže skoro sedela. Malé telo, trčiace zpod pokrývky, telo dieťaťa, mŕtvola s peknými živými vlasmi a ešte živšími čiernymi očami. Ostala len jej živosť vlasov a očí, všetko ostatné je choré a zničené.

— Clarice?

Clarice rozochvená podišla k posteli.

— Bozkaj ma!

Clarice sa sklóní a pobožká ju.

— Počkaj! Vezmi si odo mňa bozk!

Clarice sa sklóní ešte raz, natrčí ústa, nie aby dala bozk, ale aby ho prijala.

— Sadni si! Ty si to?

— Ja som to, Clarice.

— Clarice po toľkých rokoch?

— Po sedemnástych rokoch, pani učiteľka.

— Už nie som učiteľkou. Som vo výslužbe. I môj Euse-

bio je vo výslužbe a muž mojej dcéry Dolores prevzal miesto u mesta. A ty si sa vrátila, ako hovoríš, po sedem-nástich rokoch. To znamená, že ich prešlo najmenej dva-dsaťpäť. Štvrt storočia. Odvtedy, čo si prvý raz vkročila do tohto domu s batôžkom v ruke. Pamätáš sa? „Čo vieš robiť?“ „Viem zakopávať hnoj, plieť pohánku, zakopávať semená každého druhu, siať repu hneď po daždi...“ — „A čo ešte?“

— Vyháňať krty, presádzať ranú kapustu, ďatelinu ko-siť...

— Ale mne toto všetko netreba, netreba! Hľa, tu treba mať strpenie, len strpenie... Slovom, učiť sa prišla! Cla-ricce, ako si to povedala?

— Prišla som sa učiť... Vy ste mali trpezlivosť, váš papa ma chránil. Nezabudnem nikdy, ako ma ten dobrý pán ochraňoval, keď som prišla do Pesara... Ako sa má váš otecko?

— Môj otec? Už je tomu desať rokov, čo zomrel.

— Mamka?

— Zomrela.

— Och, Bože, Bože! A... pán Zaccaria?

— Už zomrel.

— Pani Giulia? Jeho žena?

— Mŕtva.

— Och, Bože, Bože, všetci mŕtvi.

— Všetci sú ďaleko, — opravila ju pani, nehybne ležiac na chrbte, a privrela oči, — ňa... leko...

— Hej, ale pani Mercedes, pán Roberto... pani Dolo-res ostali...

— Da... leko... všetci, Clarice, i blízki. Chápeš? Chá-peš, čo chcem povedať?

— Hej, hej, áno...

— Už nikdy neodídeš?

- Nie, pani učiteľka, ostanem.
- Povedz pravdu, mala si veľa paní?
- Mala . . . mala . . . mhm . . .
- Nehovorí sa „mhm“, hovorí sa „áno“, „áno prosím“.

Ako sa vraví?

- Mhm . . . Mhm . . .
- Koľko máš rokov? Ak som dobre rátala, musíš byť okolo päťdesiatky i ty. Dolores vraví, že by ti hádala šesťdesiat. Mrzí ťa to? Mrzí ťa, že vyzeráš o desať rokov staršia?

Zvečerilo sa. Po nekonečnom tichu chorá oslovila ženu, ktorá sedela nehybne a placho vedľa nej.

- Ty si to?
- Ja.
- Kto?
- Clarice.

A nemajú si čo povedať, iba ak to, že jedna z nich je pani, druhá Clarice, slúžka.

*

Znovu sa začal pre ňu nový život služobnej, ktorá sa stala paňou situácie, ktorá má dobrú poveseľ a teší sa jej. Myšlienka dokonalého sväzku (páni sa nezaobídu bez nej, ona sa nezaobíde bez pánov) ju dojíma, rozcitliví, roznežní až k slzám a našepkáva jej dokonca prežehnať sa, keď skončí prácu a začne novú. A jej pocity pri tom — och, ona to vie dobre — sú celkom iné ako vtedy, keď sa prežehnávala ako hlúpa, len tak pre nič, alebo tak, ako sa odrieka Otčenáš k svätému Antonkovi, keď chceme nájsť stratený predmet.

Sverili jej krátku drevenú tyč so zárezmi a vrúbkami, a Clarice chápe i nechápe, pamätá sa i nepamätá, vie i nevie celkom dobre, čo to je. Áno, „rybí trh“. Každý vrub zodpovedá množstvu rýb, kúpených na trhu. Potom pre-

davači rýb porátajú vrúbky na paličkách, páni zaplatia a dajú im aj vypíť. Ale kto kupuje ryby na brehu, v shluku kupcov, nosič bazariot a žobrakov, riskuje, že skončí v kanáli. Palička je odznakom lepšej služobnej, je to veliteľská palica, biely obušok parížskych strážnikov, čarovný prútik, sedliacke žezlo. Teraz už vie, chápe a pamätá sa. Kráča do obchodu, švihá paličkou ako vtedy, vraví: „Moji páni sú bohatí! Sme bohatí!“ A v obchode už niet tovariša, niet druhého Hrdzáka, ktorý by jej chcel ublížiť, teraz, keď je už stará a bezzubá. Kde je Hrdzák? Kde je Ovidio Zancella? Kam sa ponáhľajú všetci tí ľudia? Ona je z nich najbohatšia, najšťastnejšia, najblazenejšia, má paličku.

Dobrotou, prívetivosťou pomaly si získala pani Dolores a jej manžela, ktorí sú vlastne teraz pánmi domu. A fráza „mrzká hruška, ale dobrá“ znova nadobudla platnosť a vrátila sa viera v dokonalú slúžku. Pre pani Dolores mala dokonalá služobná svoje malé, znesiteľné chyby a jednu najväčšiu, že totiž bývala kedysi v Ríme. Je to možné? V Ríme, kde ešte nebol nikto z ich rodiny?

— Môj sen! Ale teraz, keď pominula i svadobná cesta... hoci nemáme deti... Roberto ma nepozve... Viem to... jeho žena nechce... pomstí sa...

I pre pána Eusebia, ktorý obdivoval pohľadnice pod stereoskopom, bol Rím snom: Rím, Rím! A tam bola a našla sa ho ich slúžka!

— Povedz, Clarice, videla si San Paulo?

— Videla som San Pietro...

— San Paulo je krajší. Pozri si ho tu.

— Ach, aký krásny!

— Piazza Navona, Piazza di Spagna. Videla si Piazza di Spagna?

— Kam sa to presťahovala moja anglická pani? Chcem

vidieť, kde býva Angličianka... Uh! Krásne... schody... koľko schodov!

— Vodomet Trevi. Ako? Nevidela si vodomet Trevi? No, nič to zato, uvidíš ho tu...

— Och, Bože, Bože, koľko vody!

Takto, s očami na šošovkách, Clarice spoznala dôkladne mesto, ktoré sa jej nikdy tak nepáčilo ako teraz.

Potom si starý vypožičal druhý balíček pohľadníc, ktoré sa mu pomestily do stereoskopu, a oznamoval: — Paríž! — A ako by chcel pretromfovať Claricu a jej roky, čo prežila v Ríme, postupne jeden za druhým vchádzaly do prístroja: Most Alexandra III.... Osem mostov... Versailleský park, „Un jour de Grandes Eaux“... Víťazný oblúk... Och, Bože, Bože! Víťazný oblúk alebo Étoile! Vtedy Clarice roztvorila náručie a chvejúcim sa, tichým hlasom priznávala:

— Bola som i v Paríži...

XXI.

Postupne, ako sa pokojne vzdaľovala od svojej minulosti, odriekajúc si modlitbu, ktorá sa k nej dostala v rukopise, minulý život sa jej videl stále menej skutočný a uveriteľný.

Nemohla uveriť, že by sa bolo dalo o nej napísať v istom doklade: „Potvrdzujem, že Clarice Delicati bola v mojich službách pätnásť mesiacov a nemám proti nej námietok, či už pre prácu, správanie sa a statočnosť.“ Nemohla uveriť, že by sa jej boly prihodily toľké dobrodružstvá, ako napríklad byť prítomná pri príchode cudzieho kráľa, alebo prísť o všetko pri sekvestrovaní, alebo vidieť, ako jediný muž paličkou zastavuje kolotoč automobilov v najväčšom meste sveta. Všetko to, čo bolo na týchto spomienkach svetského, malo pre ňu ešte príchut' privilégia. Zdalo sa jej, že jej bolo treba rozriešiť hodne ťažkú úlohu v porovnaní s úlohou svojich prvých a jediných pánov, ktorých metodický a malomestský život niektorí ľudia bez pohrdania alebo súcitu nazývali „hej - rup.“ Teraz sa radovala ako kedysi márnootratný syn bohatým šatám, prsteňom a topánkam a hojnej hostine, i láskavostiam, ktoré jej preukazovali každý deň, aby tak oslávili jej prítomnosť. Cítila, ako čas sladko ubieha každý deň, tak trochu každý deň okolo nej. I toto bol „hej - rup“ život.

Do izby chorej vchádzala po prstoch, hoci mala súkené papuče. Už pochopila, že všetci z rodiny si želajú, aby sa už táto úbohá chorá pobrala z ich stredy, hoci bolo neodškriepiteľné, že ju majú všetci veľmi radi. Uvedomila si, že je na nej brániť svoju prvú paniu — svoju *jedinú*

paniu — pred všetkými, ktorí ju mali určite veľmi radi.

— Pamätáte sa, pani učiteľka? Pamätáte sa na Dosolínu, na tú, čo mi poručila úspory? Bolo to pekné dedičstvo, nie? Dvatisíc... šesťsto... tridsaťpäť...

— Pamätám sa. Čo si s ním urobila?

— Čo som s ním urobila? Ja som sa... vydala! Nepovedal vám to nebožtík otec? Keď sú dajaké tie peniažky, nájde sa vždy dakto... A potom sobáš. Ale čo sa stáva potom nám, slúžkam? Peniaze sa minú a...

— Treba sa vrátiť do služby?

— Tak veru, treba sa vrátiť do služby!

— Mala si mnoho paní?

— Mnoho, mnoho, ale pravá pani je len jedna.

— Ja.

Rozprávala, ako mohla, o svojom manželstve, o svojich manželských trápeniach, o koňovi, čo skapal, o jeho hneve, o tom, ako ju opustil. Vtedy jej bolo, ako by hľadela cez stereoskop: nie na krásy Ríma, ale na svoj uplynulý život na pohľadniciach s takými istými krížikami, aké bývajú na obrázkoch krížovej cesty. Teraz, keď už bola pokojná, istá svojím útulkom a lôžkom, i pokojnou smrťou, rozpovedala históriu svojho života bez náruživostí, bez trpkostí, ako vymysleniny dlhej rozprávky, ako život dakoho cudzieho, dakoho, kto bol i v Paríži. Teraz, keď už prežila celý svoj život, všetko jej pripadalo ako cigánstvo. Od dediny po mestečko, od mestečka po mesto, ktoré počula menovať zvláštnym menom „Urbs“, z veľkomesta po ešte väčšie mesto, ktoré volali metropola, a z metropoly, hľa, tu je, vrátila sa na začiatočný bod. Od Quasonich do Dompé, od Dompé do Beccabadatich, k adeptke spevu, ku grófovi Di Castelminio, k rodine Rocca - Morigi, do Socchievov, do Mammolinov, ku mníškam, k pani Claudii, do Castellanov v Paríži. A, hľa, teraz je tu, z metropoly sa vrátila na po-

čiatočný bod. Koľkí páni! Koľko pokrytectva! Koľký svet!

— Vidíte, pani učiteľka, mala som veľkú chybu, bola som príliš zvedavá. Po toľké roky som sa nemohla nikdy vyhnúť zlu pre svoju zvedavosť. Bola som príliš zvedavá na svet... Ale nikdy som nehrala na klavíri... To je pravda, pani učiteľka, nikdy som nehrala na klavíri...

— Chceš povedať, že si nikdy nekradla, — vzdychla chorá s privretými očami.

— I my sme ich cez toľké roky poznali dosť. Chcem povedať: slúžky, Clarice. My sme neprišli k nim, oni neprišli k nám. Niektoré z nich hraly na klavíri, ako ty vravíš... Elvíra, Cesira, Sina, Jone...

Clarice sebou trhla. I ona sa pamätá na mená slúžok, ktoré prešli jej životom: Dosolína, Luciina, Zelma, Argia, Tita, Zoe Ramulu...

— Tá, ktorá vydržala najdlhšie, volala sa Zita... Celé dva roky, hoci nosila okuliare...

— Zita? Zita sa volala? Svätá Zita, patrónka slúžok...

— Dosolína... áno... — začala pani. — Ako by som sa na ňu nepamätala? Nebohá tetka Giulia bola pripútaná na posteľ ako ja a hovorievala jej: „Zatlačíš mi oči... zatlačíš mi oči...“ A nezatlačila jej ich, ale ty...

Ona?... Pochopila. Už nebola tou pochabou Claricou. Vedela, že musí napodobniť Dosolínu, ale nechcela sa podobáť len jej. Prišlo jej na um meno najúctyhodnejšej služobnej, nuž opakovala si ho ako by pre seba, posielala jej cez povalu bozk.

— Luciina...

— Kto to je?

— Nikto. Vyše osemdesiatročná slúžka.

Nik, nik. Hanbila sa za svoje spomienky, za svoje zvláštne myšlienky, za slúčenie dvoch osudov v jeden, dvoch srdiec v jedno: troch služobných v jednu. A Dosolína napomínala

tú, ktorá ju prežila: „Myslí na paniu!“ a Luciina: „Myslí na smrť!“ A tá, čo ich prežila, poslúchla obidve, pretože pani a smrť jej byly rovnako milé. Toto bolo jej tajomstvo, s ktorým sa nikomu nesverila.

*

Po toľkých rokoch, po toľkých skúsenostiach sa naučila zdržanlivosti. Nenadväzovala priateľstvá, nespoľčovala sa s obchodníkmi, nevymenila zbytočného slova, už nikdy sa nepodpisala, neradovala sa zo škatuľky s navštívenkami. Ba naopak, tak cítila malichernosť týchto vecí, týchto lístkov, tohto vytlačeného mena, že pomýšľala zbaviť sa ich. Jedného večera, jedného vetristého, dusného, čierneho večera vyšla potajomky a zastala až na moste s hrstkou bielych lístkov v ruke. Keď roztvorila dľaň, vietor radostne zadul a lístky sa rozletely za svojím osudom, ktorý bol ten istý ako osud padaného lístia: veď i ony byly už len mŕtvym listím.

— V mene Otca i Syna i Ducha Svätého...

Prežehnala sa na moste vyliečená z malichernosti, zo zvedavosti, z pomíňajúcich túžob, vyliečená zo sveta.

Už sa nechcela zastavovať pri dverách, aby videla, kto tade chodí: chlapi, ženy, deti. Dávala prednosť malým zadným dvierkam pred veľkou bránou; nimi prechádzala nepozorovane na malé, opustené námestie, na ktorom najdôležitejším miestom bol prah dielne stolára Cik-Cak. Volali ho Cik-Cak, lebo sa opíjal a potom chodil cik-cak, Clarice rada pozorovala starčeka, ako sa pohybuje, meria, pili, hoblúje, rada hľadela na novú skriňu, novú almaru, na nový stôl pre budúci manželský pár, i na kolísku a máry. A keď uvidela úmrlčiu truhlu, dosť hrubú, z vlhkého svetlého dreva, rozhodla sa podísť bližšie, až po samý prah dielne a osloviť majstra Cik-Cak. — Kto zomrel? Koľko

mal rokov? Koľko detí zanechal? O koľkej ho prenesú? —
Jedna jej otázka znela váhavo: Koľko stála... Koľko?
Umrľcia truhla?

Nenadväzovala priateľstvá, ale bola dobrou priateľkou
stolára Cik-Cak, ktorý mal už sedemdesiat rokov.

Bol to dobrý človek, hoci už i meno a nos prezrádzali
jeho chybu. Bol nenapraviteľný, hoci ochotne pripúšťal,
že opíjať sa v jeho veku je nebezpečné.

Konečne sa Clarice rozhodla a zachrípnutým hlasom roz-
kázala jedného dňa majstrovi Cik-Cak, aby jej vzal mieru.
Cik-Cak nebol krajčírom, a predsa vzal Clarici mieru. Vzal
jej mieru centimetrom, ako keby jej úbohé smrteľné telo
naozaj potrebovalo šaty z dreva.

*

Sladké modlitby, ktoré dostala v rukopise a o ktorých
sme sa už zmienili, neboly nič menej ako Abeceda zbož-
ných vzdychov, ktorá pre zvláštnosť abecedného usporia-
dania začiatočných písmien jednotlivých odsekov, musela
na ňu pôsobiť hlbokým dojmom ako všetko to, čo jej voľ-
jakým spôsobom pripomínalo knižočku, z ktorej sa naučila
v tomto dome čítať: zázračný šlabikár. Bola to jej obľúbená
modlitba. Vyvolila si ju z pomedzi mnohých, aby ju každý
večer odriekala až po hodinu smrti, ktorá bola ešte azda
ďaleko, azda blízko: nevedela kedy. Veď konečne *toto*
o sebe ešte nik nevedel.

*Aby som stratila Tvoju svätú milosť, nedovoľ, ó Pane.
Celú dušu Ti dávam, aby som bola hodná lásky Tvojej.
Daj, aby som vytrvala v dobrom.*

Dobrorečím Tvojmu nekonečnému milosrdenstvu.

*Jediný Pane môj, pomáhaj mi, kým Ti neprestanem slú-
žiť' (a dodala: a kým neprestanem slúžiť' svojim pánom na
zemi.)*

Ježišu, skry ma vo svojich ranách, ktoré sa otvorily pre moje hriechy.

Koľkokrát vzdychnem, toľkokrát Ta prosím o odpustenie svojich hriechov, (plod života môjho), ó Ježišu.

Milujem Tvoju nekonečnú dobrotu.

Nedopusť, aby som zblúdila a aby zblúdili moji príbuzní (tu nahradila: moji páni) a všetci moji drahí.

Očisti krvou svojou moju dušu.

Odpusť mi viny, ako i ja odpúšťam tým (tu poznamenala: mužom), ktorí mi ublížili.

Príď do môjho srdca.

Radšej som sa mala nenarodiť, ako Teba toľkými hriechami uraziť, (sem vkladala slová Anjel Pána: plodom života svojho), ó Mária.

Svätá Panna, do Tvojich rúk odporúčam dušu svoju.

Verím, že Ty si môj Pán (vravievala presnejšie: môj Pán na nebesiach, aby ho odlišila od všetkých svojich pozemských pánov).

Vezmi do svojej milosti túto moju dušu.

V Teba verím, v Teba dúfam a nechcem milovať iného ako Teba.

Zhrešila som (pripojila: blúdiac po svete) a ľutujem to.

Zita... (hovorila niekedy na tomto mieste, mysliac na posledné písmeno Abecedy, ale zbadala chybu a opravila sa). Zbožnosť, milosrďnosť a horlivosť nech preplňujú vždy moje srdce a dušu moju (a prežehnala sa vraviac v nárečí: V mene Otca i Syna i Ducha Svätého... Amen).

*

Bolo treba počkať niekoľko dní, kým bolo možné truhlu preniesť ako skriňu alebo stôl do domu. Bolo treba vyčkať priaznivú chvíľu, večer, keď boli všetci preč, všetci okrem neviditeľnej umierajúcej, ktorá nemyslela na máry. Akiste i Luciina dala preniesť svoju truhlu do domu v takej chvíli.

— Viete, Cik-Cak, pobožné osoby majú truhlu pod posteľou.

— Ale ba! Už štyridsať rokov prevádzam toto remeslo a ešte som o tom nepočul. Vinu na tom má akiste mestečko, lebo tu neboli nikdy naozaj pobožní ľudia.

— Možno, dobrý človeče, ja som sa to dozvedela v inom meste...

Večer potajomky umrlčia truhla, dosť hrubá, z vlhkého svetlého dreva, prešla dvierkami na pleciach starého, ktorý sa chytro a dobromyseľne uškrňal. Zdalo sa mu, že sa premenil na hrobára.

Zvonili Anjel Pána.

— Ave Maria, gratia plena, Dominus Tecum... — šepkala žena, chytro privierajúc dvierka. — Sancta Maria, Mater Dei... nunc et in hora... Inej starosti nebudú mať, len ma pochovať. Nie?... Pochovať ma... mŕtvych pochovať...

Keď bola truhla na mieste (a jej sa videla veľmi pekná, pretože ten, kto si drží truhlu pod posteľou, nebojí sa smrti a zomiera smierený s Bohom), dotkla sa žena nôh Ukrižovaného, ktorý visel na stene, ako by si chcela namočiť prsty, a poznamenala sa krížom Kristovým, ako by si od čela po hruď, od ramena po rameno merala svoj vlastný drevený kríž.

A tak, ako vždy, i tento posledný raz v mene Otca i Syna i Duchu Svätého. Amen.

Bola stvorením božím, ktoré vypustil Boh zo svojho náručia, nechal ju hrešiť, slúžiť, trpieť, blúdiť po svete, nechal ju vo svete samu, aby potom sama našla cestu návratu, aby sama prišla tam, kam človek nedôjde, ak sa nevracia. Azda i sama cítila, že sa človek nemôže uchýliť do lona božieho, ak neslúžil a netrpel a ak neprichádza zďaleka. Akiste to žiada od svojich stvorení, žiada utrpenie, žiada prekonať blúdenia a dlhé roky služby, kým rozprestrie nad každým človekom ochranné krídlo.

Vydania edície „Dom“,
ktoré Vám odporúčame:

Próza:

J. Motulko:

Z OHŇA A KRVI

Novely.

Broš. Kčs 69.—, viaz. Kčs 94.—.

P. Hrtus Jurina:

PREŤATÉ OHNIVÁ

Novely.

Broš. Kčs 33.—.

J. H. Čajka:

SPOVED

Novely.

Broš. Kčs 30.—, viaz. Kčs 57.—.

P. Hrtus Jurina:

KAMENŇ NA KAMENI

Román.

Broš. Kčs 84.—, viaz. Kčs 109.—.

M. Gerlach:

KRV Z JEHO KRVI

Román.

Broš. Kčs 90.—, viaz. Kčs 115.—.

Básne:

J. Silan:

KÝM NEBUDEME DOMA

Broš. Kčs 23.—.

A. Androvič:

RUŽENEC BOLESTNÝ

Broš. Kčs 18.—.

F. Hečko:

SLOVANSKÉ VERŠE

Broš. Kčs 50.—.

P. G. Hlbina:

MRAČNÁ

Broš. Kčs 45.—.

V. Míhálík:

ANJELI

Broš. Kčs 45.—.

Dostať v každom kníhkupectve
alebo priamo v Spolku
sv. Vojtecha v Trnave.

Z ROMÁNOVÝCH DIEL
ODPORUČAME VÁM TIETO VYDANIA

SSV

J. Valera: PEPITA JIMÉNEZOVÁ

Slávny španielsky román o voľbe medzi hlasom srdca a volaním do služieb Pánových. Cena: broš. Kčs 70.—, viaz. Kčs 95.—.

E. Szelburg-Zarembina: JANINO PUTOVANIE

Umelecky silný román o žene, ktorá má dosť mravnej sily, aby vedela prejsť víťazne úskaliami života. Cena broš. Kčs 110.—, viaz. Kčs 135.—.

E. Szelburg-Zarembina: EUDIA Z VOSKU

Román s hlbokou kresťanskou koncepciou, proklamujúci potrebu duchovnej sily pri znášaní životných ťažkostí. Cena: broš. Kčs 105.—, viaz. Kčs 130.—.

N. Salvaneschi: KATEDRÁLA BEZ BOHA

Úchvatný a strhujúci román, vyúsťujúci priam do apokalyptičnosti. Pieseň o ľudskej túžbe po nadzemskej zakotvenosti a úpornom hľadaní životnej istoty. Cena: broš. Kčs 90.—, viaz. Kčs 115.—.

G. Greene: MOC A SLÁVA

Výrazný román súčasného anglického katolíckeho prozaika, ktorý majstrovsky analyzuje zlý čin a mrazivo tisne pred oči hrôzu, ktorá sa škerí z duše, spustošenej nepravosťou. Cena: broš. Kčs 80.—, viaz. Kčs 105.—.

G. Bernanos: MŔTVA FARNOSŤ

Najnovší román slávneho spisovateľa s tematikou typicky bernanosovskou: klíčenie Satanových siatin, ktoré bujnejú, kým dobré zrno leží zadlavené. Cena: broš. Kčs 90.—, viaz. Kčs 115.—.

R. Bazin: MAGNIFICAT

Román. Vznievajúci v oslavu veľkosti zriekania. Chvála obety a odhodlania dôjsť k cieľu cez všetky úskalia. Cena: broš. Kčs 90.—, viaz. Kčs 115.—.

M. Moretti: SOBOTŇAJŠIE SLNKO

Jedno z najlepších psychologických románových diel, naznačujúce cestu z prachu a nízkoosti na výšiny, zaliate jasom slnka, do blízkosti nebies. Cena: broš. Kčs 90.—, viaz. Kčs 115.—.

Cena: broš Kčs 105.—
viaz. Kčs 135.—